

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde Yer Alan
BY00003676 Numaralı Yazma Üzerine Bir Araştırma
(İnceleme-Transkripsiyon-Tıpkıbasım)

HALİME BAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

DOÇ. DR. SELÇUK PEKER

KONYA-2021

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halime BAL		
	Numarası	18810701029		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde Yer Alan BY00003676 Numaralı Yazma Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Transkripsiyon-Tıpkıbasım)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Halime BAL

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halime BAL		
	Numarası	18810701029		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde Yer Alan BY00003676 Numaralı Yazma Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Transkripsiyon-Tıpkıbasım)			

ÖZET

Denizli İl Halk Kütüphanesinden 2607 demirbaş numarası ile 2008 yılında Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine devredilen ve BY00003676 demirbaş numarası verilen yazma eser üzerine bir inceleme yapılmıştır.

Müellif veya müstensihi belli olmayan yazma içerisinde yazılış tarihi lafzen geçirilmemiştir. Bu sebeple eser içerisinde kullanılan ekler ve arkaik kelimeler tespit edilerek eserin yazıldığı yüzyıl belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak, BY00003676 numaralı yazmanın birinci bölüm konuları beş başlık altında ele alınmıştır. Genel özellikleri başlığı altında yazmanın içerisinde kullanılan materyaller, mevlid ile mevlid sonundaki tasavvufî hikâyelerin bulunduğu sayfalar açıklanmıştır. Şekil özellikleri başlığı altında yazmanın vezni tespit edilmeye çalışılmış ve yazma içerisinde kullanılan ünsüz harflerle ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. Yazmada yer alan mevlid ve tasavvufî hikâyeler sırası ile yazılarak toplam beyit sayılarıyla birlikte verilmiştir. Son olarak yazma içerisinde bulunan hikâyeler ile aynı isme sahip yazmalar dijital portalde taratılıp künyeleri ile birlikte çalışma içerisine dâhil edilmiştir.

Yazmanın incelendiği ikinci bölümde ise ilk olarak mevlid ve mevlidin sonunda yer alan tasavvufî hikâyelerin özetleri verilmiştir. Bunun yanı sıra yazmanın içerisinde bulunan metinler farklı nüshaları ile karşılaştırılmış ve bu bölümde nüshaların içerisinde geçen sayı, zaman, kişi ve mekân farklılıkları

belirtilmiştir. Daha sonra yazma içerisindeki metinlerin mitolojik ve folklorik özellikleri tespit edilerek başlıklar altında açıklanmıştır. İkinci bölümde yer alan çalışmalar transkript edilen beyitler ile örneklendirilmiştir. Genel açıklamalardan sonra incelemenin üçüncü bölümüne geçilmiştir. Bu bölümde ise orijinal metin transkript edilmiş haliyle tablo içerisinde sunulmuştur. Metin içerisinde yer alan yabancı kökenli kelimeler ile unutulmuş Türkçe kökenli kelimelerin tanımlarından oluşan sözlük bölümüne yer verilmiştir. Son olarak tez içerisinde kullandığımız kaynakların sunulduğu bir bibliyografya bölümü hazırlanmıştır.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Halime BAL		
	Numarası	18810701029		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde Yer Alan BY00003676 Numaralı Yazma Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Transkripsiyon-Tıpkıbasım)			

ABSTRACT

A study was conducted on the manuscript, which was transferred to Konya Regional Manuscripts Library in 2008 with the inventory stock number 2607 from Denizli Provincial Public Library and given the inventory stock number BY00003676.

The date of manuscript whose author or proofreader is unknown is not mentioned literally. For this reason, the century in which the work was written was tried to be set down by determining the affixes and archaic words used in the work.

In this study, firstly, the subjects of the first chapter of the manuscript numbered BY00003676 are discussed under five headings. Under the title of general features, the materials used in the manuscript, the pages with the mawlid and the sufi stories at the end of the mawlid are explained. Under the title of shape features, the centroid of writing was tried to be determined and explanations were made about the consonants used in manuscript. The mawlid and mystical stories in the manuscript are written in order and given with the total number of couplets. Finally, the manuscripts with the same name as the stories in the manuscript were scanned on the digital portal and included in the study together with their tags.

In the second part, where the manuscript is examined, firstly, summaries of the mawlid and the sufi stories at the end of the mawlid are given. In addition,

the texts in the manuscript were compared with their different copies, and the differences in the number, time, person and place in the copies were indicated in this section. Then, the mythological and folkloric features of the texts in the manuscript were determined and explained under the titles. The studies in the second part are exemplified by the couplets that have been transcribed. After the general explanations, the third part of the study was started. In this section, the original text is presented in the table in its transcribed form. The dictionary section, which consists of the definitions of foreign origin words and forgotten Turkish origin words in the text, is included. Finally, a bibliography section has been prepared in which the sources we used in the thesis are presented.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1
1. Yazma Eserler Üzerine	1
1.1. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı	1
1.2. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi.....	3
2. Çalışmanın Konusu, Amacı, Metodu ve Materyalleri	4
2.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı.....	4
2.2. Çalışmanın Metodu ve Materyalleri.....	6

I. BÖLÜM

KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİNDE YER ALAN BY00003676 NUMARALI YAZMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. Yazmanın Genel Özellikleri	7
2. Yazmanın Şekil Özellikleri.....	12
3. Yazmanın Dili ve Üslûbu	13
4. Yazmanın İçerisindeki Bölümler	15
5. Yazma İçerisinde Yer Alan Hikâyeler ile İlgili Yazmalar ve Nüshalar	22

II. BÖLÜM

KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİNDE YER ALAN BY00003676 NUMARALI YAZMA ÜZERİNE İNCELEMELER

1. Yazmada Yer Alan Metinlerin Konuları	26
1.1. Mevlid Kitabı	26
1.2. Destân-ı Geyik	46
1.3. Destân-ı Gügercîn	52
1.4. Destân-ı İbrâhîm.....	54
1.5. Hazâ Destân-ı Kesik-Bâş	61
1.6. Hikâye-i Deve	67

1.7. İbrahim b. Edhem Hikâyesi.....	70
2. Yazmada Yer Alan Kültürel Unsurlar	73
2.1. Mitolojik Unsurlar.....	73
2.1.1. Antropogoni Miti.....	74
2.1.2. Demir Kültü.....	76
2.1.3. Deve Motifi	77
2.1.4. Geyik Motifi	77
2.1.5. Hızır Motifi.....	79
2.1.6. Kesikbaş Motifi ve Kesikbaş Türbeleri.....	81
2.1.7. Kurban Motifi.....	89
2.1.8. Rüya Motifi	91
2.1.9. Şekil Değiştirme Motifi.....	91
2.2. Folklorik Unsurlar.....	93
2.2.1. Besmele Hakkında İnançlar.....	94
2.2.2. Cennet ve Cehennem Tasviri Hakkında İnançlar	94
2.2.3. Ramazan Ayı ve Ramazan Ayında Yapılan İbadetler Hakkında İnançlar	95
2.2.4. Doğum Sırasında Uygulanan Yöntemler Hakkında İnançlar	96
2.2.5. Doğum Sonrasında Yapılan Törenler Hakkında İnançlar	96
2.2.6. Mevlid Okutmak Hakkında İnançlar	97
2.2.7. Hızır Aleyhisselâm Hakkında İnançlar	98
2.2.8. Ağıt.....	99
2.2.9. Beddua ve Dua	99
2.2.10. Atasözler, Vecizeler ve Deyimler.....	101
SONUÇ	104

III. BÖLÜM

METİN-TIPKIBASIM (TRANSKRİPSİYONLU)

1. BY00003676 Numaralı Yazmanın Tıpkıbasımı ve Transkripsiyon Alfabetine Aktarımı	106
---	-----

SÖZLÜK.....	188
BİBLİYOGRAFYA	208
ÖZGEÇMİŞ	212

ÖN SÖZ

Edebiyatımızda mevlid yazmaya olan rağbette bu türün başarılı örneğini veren Süleyman Çelebi'nin etkisi ve mevlid yazan şairlere tesiri azımsanmayacak derecededir. XV. yüzyıldan bu yana Türk edebiyatında kaleme alınan mevlid eserlerinin Hz. Muhammed'e karşı insanların içinde taşıdıkları sevgi ve özlemin bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülebilir. Bu eserlerden bazıları Süleyman Çelebi'nin mevlidi Vesîletü'n-necât gibi birçok dini törenler, düğünler, ölümler vb. insanların bir arada buldukları yerde okunmasına rağmen sürekli ve kalıcı bir ilgiye mazhar olamamıştır. Mevlid yazmalarının arkasında ya da müstakil olarak bulunan tasavvufi hikâyeler de mevlid konulu eserler gibi benimsenmiş ve halk arasında ezberlenerek anlatılmıştır.

Halk edebiyatı yönünden mevlid ve içerisinde bulunan tasavvufi hikâyelerin motif, mitolojik ve folklorik yönden incelenmesi makaleler içerisinde daha çok yer almış ancak makale formunun sınırlılıkları sebebi ile konu üzerinde ayrıntılı bir çalışma yapılamamıştır. Bu çalışma ile BY00003676 numaralı yazmanın içerisinde geçen mevlid ve tasavvufi hikâyelerin muhteva yönünden açıklanması ve halk edebiyatı yönünden incelenmesi yapılmış ve her bölüm başlıklar altında açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra incelenen BY00003676 numaralı yazmanın dil ve şekil özellikleri ile yazıldığı yüzyıl tespit edilmeye çalışılmış. İncelenen farklı nüshalardaki yer, zaman, kişi ve sayı farklılıkları tespit edilip incelenen yazma ile karşılaştırılarak paylaşılmıştır.

Çalışmanın *Giriş* bölümünde, ilk olarak Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının hizmet etmeye başladığı yıl ve sayılı kanun paylaşılmış, Başkanlığın bünyesindeki hizmet alanları ve Başkanlığa bağlı yazma eser kütüphanelerinin tabloları verilmiştir. Daha sonra BY00003676 numaralı yazmayı temin ettiğimiz Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinin tarihçesi ve hizmet alanları anlatılmıştır. *Giriş* bölümünün ikinci kısmında tasavvufi hikâyeler üzerine bir açıklamada bulunulmuş ve çalışmanın konusu, amacı, metot ve materyalleri sıralanmıştır.

Birinci Bölümde, incelenen BY00003676 numaralı yazmanın genel özellikleri, yazmanın içerisinde bulunan bölümlerin sayfa tasnifleri ve yazma içerisinde kullanılan

materyaller açıklanmıştır. Daha sonra yazmanın aruz vezni ve şekil özellikleri üzerine açıklamada bulunularak yazmanın dil özelliklerinden hareketle yazıldığı yüzyıl tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak yazma içerisinde bulunan hikâyelerin isimleri ile aynı isme sahip olan yazmaların dijital portalde taraması yapılmış, tespit edilen hikâyelerin künyeleri tez içerisine aktarılmıştır.

İkinci Bölümde, BY00003676 numaralı yazmanın içerisinde bulunan “Mevlid Kitabı Budur” başlıklı mevlidin ve mevlidin sonunda yer alan hikâyelerin muhteva yönünden incelemeleri yapılmıştır. Ayrıca mevlid başlığı altında mevlid kutlama törenleri, mevlid yazma geleneği, Türk edebiyatında mevlid yazan ilk şair ve edebiyatımızda mevlid yazan şairler üzerine açıklamalarda ve yorumlarda bulunulmuştur. Yazma içerisinde bulunan mevlid bölümü ile Süleyman Çelebi’nin Vesîletü’n-necât adlı eseri arasında ki benzer beyitler verilmiştir. Konu yönünden incelenen mevlidin ve tasavvufî hikâyelerin içerisinde bulunan mitolojik ve folklorik unsurlar tespit edilmiş, başlıklar altında açıklanmıştır. Mitolojik unsurların içerisinde hikâyelerde bulunan motif unsurları da işlenmiştir. Yazma içerisindeki metinlerin konu ve halk edebiyatı yönünden açıklamaları yapılırken manzum beyitlerin bulunduğu varak numaraları, beyit sırası ile birlikte verilmiştir. Mevlid ve içerisinde bulunan tasavvufî hikâyeler, başlıklar hariç numara sayısı olarak birden başlatılmış ve beyit sıraları buna göre verilmiştir.

Üçüncü Bölümde, BY00003676 numaralı yazmanın orijinal metni ile günümüz Türkçesine transkripsiyonlu çeviri şekli bulunmaktadır. Orijinal metnin altında transkripsiyonlu çeviri, tablo içerisinde verilmiştir. Tabloda mevlid bölümünde bulunan on altı başlık numaralandırma içerisine alınırken mevlidin ana başlığı ve mevlidin sonunda yer alan tasavvufî hikâyelerin başlıkları numaralandırmadan muaf tutulmuştur.

Çalışmanın sonunda yer alan *Sonuç* bölümünde ise çalışmanın tamamını kapsayan sonuç cümlelerine yer verilmiştir. Günümüzde kullanılmayan ve anlamları unutulmuş kelimelerin tanımlarından oluşan bir *Sözlük* bölümü oluşturulmuştur. *Kaynakça* kısmındaki eserler soyadı esasına göre alfabetik sıraya alınarak sunulmuştur. İnternet kaynaklarından bilginin alındığı web sitesi, açıklaması ve erişim

tarihi ile yer almıştır. Son olarak *Özgeçmiş* bölümünde ise tezi hazırlayan kişiye ait bilgilere yer verilmiştir.

Tez sürecim boyunca desteklerini üzerimden eksik etmeyen annem Elmas Bal'a, kardeşlerim Raşit ve Muhammed Mustafa Bal'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın ortaya çıkmasında yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Selçuk Peker'e ve çalışma aşaması sırasında bana yardımcı olan hocam Dr. Öğr. Üyesi Aziz Ayva'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak bana bu yolda ilerlemeyi, özgürce düşünmeyi ve doğru söz söylemeyi öğreten, kendisi âlim olmasa bile arif bir adam olan, yüksek lisans eğitimim sırasında hastalığına yenik düşen rahmetli saygı değer babam Adnan Bal'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Halime BAL

Konya-2021

GİRİŞ

1. Yazma Eserler Üzerine

1.1. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının kuruluşu, hizmet birimleri ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına bağlı olan yazma eser kütüphaneleri hakkında internet sitesinden edinilen bilgiler şu şekildedir:

“Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı, tüzel kişiliği haiz, özel bütçeli ve merkezi İstanbul’da olan bir devlet kurumu 28 Aralık 2010 tarihinde kabul edilen 6093 sayılı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulmuştur. Daha sonra 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle yeniden düzenlenmiştir. Kurum başkanı, dört yıllık süre için Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Başkanlık, merkez ve taşra teşkilatından meydana gelir. Merkez teşkilatı hizmet birimlerinden oluşur. Başkanlığın taşra teşkilatı olarak Ankara, İstanbul ve Konya bölge müdürlükleri kurulmuştur.”

(https://tr.m.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Yazma_Eserler_Kurumu_Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1).

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının hizmet birimleri: Yazma ve Nadir Eserler Dairesi Başkanlığı, Çeviri ve Yayım Dairesi Başkanlığı, Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Personel ve Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Başkanlık Müşavirleri şeklinde sıralanmaktadır.

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı internet sitesinde paylaşılan ve kuruma bağlı olan kütüphaneler aşağıda tablo içerisinde verilmiştir.

	İl Adı	İlçe Adı	Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğünün Adı	Bağlı Olduğu Teşkilat
1	İstanbul	Fatih	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
2	İstanbul	Üsküdar	Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
3	İstanbul	Merkez	Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü

4	İstanbul	Fatih	Millet Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
5	Bursa	Osmangazi	İnebey Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
6	Edirne	Merkez	Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
7	Çorum	Merkez	Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi	Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
8	Kastamonu	Merkez	Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi	Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
9	Kütahya	Merkez	Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi	Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
10	Amasya	Merkez	Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi	Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
11	Sivas	Merkez	Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi	Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
12	Konya	Karatay	Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi	Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
13	Diyarbakır	Merkez	Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi	Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
14	Kayseri	Melikgazi	Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi	Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
15	Manisa	Merkez	Manisa Yazma Eser Kütüphanesi	Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü

Yukarıda yer alan yazma eser kütüphaneleri yanında Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına devredilen yazma eser kütüphaneleri de aşağıda tablo halinde verilmiştir.

	İl Adı	İlçe Adı	Kütüphane Adı
1	Bursa	Osmangazi	İnebey Yazma Eser Kütüphanesi
2	Diyarbakır	Merkez	Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi
3	Edirne	Merkez	Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi
4	İstanbul	Fatih	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü
5	İstanbul	Fatih	Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi
6	İstanbul	Merkez	Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi
7	İstanbul	Üsküdar	Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi
8	İstanbul	Merkez	Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi
9	İstanbul	Fatih	Millet Yazma Eser Kütüphanesi

10	İstanbul	Fatih	Ragıp Paşa Yazma Eser Kütüphanesi
11	Kayseri	Melikgazi	Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi
12	Konya	Meram	Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürlüğü
13	Konya	Karatay	Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi
14	Sivas	Merkez	Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına devredilen halk kütüphaneleri ve yeni isimleri ise şu şekildedir.

	İl Adı	İlçe Adı	Halk Kütüphanesinin Adı	Yeni Kurulan Birimin Adı
1	Amasya	Merkez	Amasya Beyazıt Halk Kütüphanesi	Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi
2	Ankara		Adnan Ötüken Halk Kütüphanesi	Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü
3	Çorum	Merkez	Hasan Paşa Halk Kütüphanesi	Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü
4	İstanbul	Merkez	Beyazıt Devlet Kütüphanesi Müdürlüğü	Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü
5	Kastamonu	Merkez	Kastamonu İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü	Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü
6	Kütahya	Merkez	Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü	Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü
7	Manisa	Merkez	Manisa İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü	Manisa Yazma Eser Kütüphanesi

1.2. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi

BY00003676 numaralı yazmayı temin ettiğimiz Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi ile alakalı Bekir Şahin tarafından hazırlanan kütüphanenin tarihçesi, oluşum süreci ve kapasitesi ile ilgili bilgi veren “Konya’nın Kırk Kütüphanesi” başlıklı eserde kütüphane hakkında verilen bilgiler şu şekildedir.

“Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi olarak halen faaliyetlerini sürdürdüğü binasında 1984 yılında Burdur İl Halk Kütüphanesini sel basması sonucu çok değerli yazma eserlerin zarar görmesi üzerine, ülkemizin çeşitli kütüphanelerinde bulunan değerli yazma koleksiyonlarını bir araya

toplamak, bakım ve onarımlarının yapılmasını sağlamak, eserleri uygun ortamlarda muhafaza ederek araştırmacıların hizmetine sunmak amacıyla hizmete açılmış ve daha önce İl Halk Kütüphanesine bağlı olan Yusufaga Kütüphanesi de şube olarak kendisine bağlamıştır. 28.12.2010 tarihinde çıkarılan 6093 sayılı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun gereğince Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü olarak ismi değişmiş ve Yusufaga Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğünün yanı sıra Kayseri, Manisa ve Diyarbakır'da kurulan Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlükleri de bu bölge müdürlüğüne bağlanmıştır.” (Şahin, 2017: 16).

Bölge Müdürlüğü, 723 m² alana sahiptir ve dört katlı bir binadır. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinin hizmet birimleri ise şu şekildedir. “1 Kitap şifahanesi, 1 Araştırma salonu, 1 Kataloglama ve tasnif merkezi, 1 Dijital çekim odası, 1 Laboratuvar, 1 Çok amaçlı salon, 11 Çalışma odası, 1 CD Arşiv odası, El yazması eserlerin korunduğu 4 özel çelik kasa biçiminde depo ile matbu eserlerin yer aldığı 6 depo bulunmaktadır.” (Şahin, 2017: 16).

2. Çalışmanın Konusu, Amacı, Metodu ve Materyalleri

2.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı

Türklerin büyük bir bölümünün İslâmiyet’i 11. yüzyılda kabul etmesi ile tasavvuf edebiyatı, halkın içerisinde yayılmaya başlamıştır. Tasavvuf edebiyatının temel ilkelerinden biri İslâmiyet’i kabul eden Türklere İslâmiyet’i öğretmek için hazırlanmasıdır. “Dinî-tasavvufî Türk edebiyatının başlangıcı da Ahmet Yesevî ve Yesevîlikle olmuştur. XII. yüzyılda Türkistan’da ortaya çıkmış ilk Türk tarikatı olan ‘Yesevîlik’ ile İslâmî bilgi, ahlak ve tasavvuf prensiplerini geniş halk kitlelerine öğretip telkin eden Ahmet Yesevî ve halifeleri olmuştur.” (Artun, 2017: 17).

Ahmet Yesevî’den sonra XIII. yüzyılda Yunus Emre, Türk diliyle kaleme aldığı şiirler sayesinde yaşadığı halk içerisinde, Mevlâna ise Farsça yazdığı şiirler ile aydın zümre içerisinde benimsenmiştir.

Türklerin İslâmiyet’i kabul edişlerinden 20. yüzyıla kadar gelen tasavvuf erenlerinin ortaya koyduğu eserler çoğunlukla İslâmî öğüt içerikli yazılardır.

“Anadolu’da 13’üncü asırdan itibaren teşekkül eden İslâmî Türk Edebiyatının ilk mahsulleri arasında halk için kaleme alınmış, ayrı konulardaki didaktik karakterde, dinî, ahlâkî, destânî ve tasavvufî hikâyeler hususî bir grup teşkil etmektedir. Manzum, mensur; tercüme, adapte veya telif olarak vücuda getirilen bu eserlerde Hazret-i Muhammed, peygamberler, mucizeler, dört halife, âl-i abâ ve diğer İslâm kahramanları büyük bir yer tutmaktadır.” (Elçin, 1988: 274).

Bu eserler içerisinde XIII. yüzyıldan bu yana kaleme alındığı bildirilen ve manzum dinî hikâyeler olan “Destân-ı İbrahim, İbrahim b. Edhem, Destân-ı Kesikbaş, Destân-ı Güvercin, Destân-ı Geyik, Hikâye-i Deve” başlıkları ile yer almaktadır. Bu hikâyeler, İslâm dininin güzel ahlakını, İslâm uğruna yapılan savaşları ve kahramanlıkları anlatan tasavvufî hikâyelerdir. Daha çok eski mecmualarda, taş basması kitaplarda, mevlid metinlerinin sonunda yer alan bu tür tasavvufî hikâyeler oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Ayrıca bu tür hikâyeler, halk hikâyeciliğimiz içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Sözlü geleneği devam ettiren bu hikâyeler halk arasında ezberlenip ve meclislerde okunarak dinlenmiştir.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinden temin edilen BY00003676 numaralı yazmada bulunan hikâyeler de tasavvufî Türk edebiyatının içerisinde değerlendirilmektedir. İncelenen eser içerisinde “Mevlid Kitabı Budur” başlığını taşıyan ve Hz. Muhammed’in “Veladet” bölümünün anlatıldığı ilahilerle süslenmiş bir mevlid bölümü yer almaktadır. Mevlid bölümünün hemen arkasından Destân-ı Geyik, Destân-ı Güvercin, Hazâ Destân-ı Kesik-Bâş, Hikâye-i Deve ve Bismillâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm (İbrahim b. Edhem) başlıklı hikâyeler bulunmaktadır. Tahmini olarak XVI. ve XVII. yüzyıllarda istinsah edilen yazmanın içerisinde yazılış tarihi ve yazarı ile ilgili bilgi veren bir mısraya rastlanmamıştır. İncelenen yazmanın kaleme alınmasındaki asıl amaç İslâmiyet’i tasavvufî hikâyeler ile dinleyici veya okuyuculara anlatmayı hedeflemesi olarak sayılmaktadır. Bu minvalde düşünüldüğünde hikâyelerde didaktik bir anlatımın yoğun olduğu göze çarpmaktadır.

Ciltsiz, başlıksız ve müellif ya da müstensihi belli olmayan bu yazma eserin günümüz Türkçesine aktarımı ile kalıcı hale getirilmesi amaçlanmıştır. Yazma içerisinde bulunan her başlığın konu, şekil ve dil özellikleriyle ilgili incelemelerin

yapılması ve bu incelemelerin yanı sıra mevlid ve mevlidin sonunda yer alan tasavvufî hikâyelerin içerisinde bulunan mitolojik ve folklorik unsurlar saptanarak tezin içerisinde derli toplu bir hale getirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca incelenen yazmada [İsimsiz Hikâye] başlığını verdiğimiz bir hikâye ve “İlâhi-i Ramazân Şerif” başlıklı bir ilahi yer almaktadır. Bu hikâye ve ilahinin de içerik yönünden incelemesi yapılarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Yazma içerisinde geçen mevlid bölümü, Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-necât adlı eseri ile mukayese edilmiş ve mevlid kutlama geleneği, mevlid yazma geleneği ile alakalı ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler sayesinde mevlid konusunun ve yazma içerisinde geçen mevlid bölümünün daha anlaşılır hale getirilmesi amaçlanmıştır. Mevlid metninin sonunda yer alan tasavvufî hikâyelerde bulunan mitolojik ve folklorik unsurlar başlıklar halinde açıklanmış ve mevlid ile mevlidin sonunda yer alan metinlerin halk edebiyatı yönünden incelemesi yapılmıştır.

2.2. Çalışmanın Metodu ve Materyalleri

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinden temin edilen BY00003676 numaralı yazma günümüz Türkçesine transkripsiyonlu bir şekilde aktarılmıştır. Yazma içerisinde bulunan mevlid ve tasavvufî hikâyelerin mitolojik ve folklorik unsurları tespit edilmiştir. BY00003676 numaralı yazmanın, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki dijital portalde kayıtlı olan hikâyelerin dışında isimsiz bir hikâye ve başlığı bulunan bir ilahiye rastlanmış çalışma içerisinde bu bölümlere de yer verilmiştir. Yazmada bulunan hikâyelerin farklı nüshaları da okunarak eser içerisindeki hikâyeler ile karşılaştırılmış, incelenen yazma ve farklı nüshalar arasındaki kişi, zaman, mekân ve sayı farklılıkları kaynakçaları ile birlikte açıklanmıştır. Bunun yanı sıra çalışma içerisinde İbrahim b. Edhem hikâyesinin Konya sahasında bir varyantı tespit edilmiş ve bu varyant da çalışma içerisinde yer almıştır. Buradaki açıklamalar çalışmanın temel materyalleri olmuştur. Son olarak mevlid ve mevlidin sonunda bulunan tasavvufî hikâyeler ile ilgili tezler, makaleler, kitaplar, sözlükler ve çalışma ile ilgili internet kaynakları araştırma içerisinde faydalanılan diğer materyaller arasındadır.

I. BÖLÜM

KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİNDE YER ALAN BY00003676 NUMARALI YAZMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. Yazmanın Genel Özellikleri

BY00003676 numaralı yazma, Denizli İl Halk Kütüphanesinden 2607 demirbaş numarası ile 2008 yılında Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine devredilmiştir. BY00003676 demirbaş numarası verilmiş olan yazma yedi bölümden oluşmaktadır. “Mevlūd Kitabı Budur”, “Destān-ı Geyik”, “Destān-ı Gügercīn”, “Destān-ı İbrāhīm”, “Hazā Destān-ı Kesik-Bāş”, “Hikāye-i Deve Mevdūd”, “Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm (İbrahim b. Edhem)” başlıkları yazma içerisinde yer almaktadır. Bu başlıklar dışında “İlāhi-i Ramazān Şerif” başlığını taşıyan bir ilahi ve bazı kaynaklarda “Hikāye-i Latīf ”, “İslām Yahudi” başlıkları ile anlatılan, yazma içerisinde başlığı bulunmayan [İsimsiz Hikāye] başlığını verdiğimiz hikāye de bulunmaktadır. BY00003676 numaralı yazmanın genel özellikleri şu şekildedir.

Yazmanın ilk üç sayfası boştur. Üçüncü sayfada fevâid¹ bölümü yer almaktadır. Bu bölümde Osmanlı Türkçesi alfabesine yer verilmiştir.

Eserin başladığı 1b numaralı varağın sayfa boşluğuna “Mevlūd Kitabı Budur” şeklinde bir başlık atılmıştır. Mevlid bölümünün ilk alt başlığı olan “Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm” besmele oku² ile yazılmıştır.

Eserin başladığı ilk sayfada 1b numarasının bulunduğu sayfanın sol alt köşesinde ayak³ bulunmaktadır. Yazma içerisinde bulunan ayak ibareleri 2b, 3b, 4b, 5b, 6b, 7b, 9b sayfalarında da bulunmaktadır.

¹ Fevâid: Yazma kitaplarda, kitabın baş veya sonuna ya da baş yapraklarına kitabı okuyanlar tarafından eklenen yararlı bilgiler; faydeler

² Besmele oku: Besmele’deki “sin” harfinin çekilişinden hâsıl olan uzun çizgiye verilen addır.

³ Ayak: Yazmalarda sayfa sırasını belirtmek amacıyla, bir sonraki sayfanın ilk harf veya kelimesi, bir önceki sayfanın alt köşesine yazılmıştır. Bu yazıya ayak adı verilir. Çoban, murakıb, müş’ir, müşîr, müşire veya payende de denilir. Ayrıca reddade (geri döndüren), müşahide (gözcü), talkibe (izleyen) ve garip kelimelerinin de bu anlamda kullanıldığı olmuştur.

Yeni bölüme geçilmeden önce başlık çizgisi çekilmiştir. Yazma içerisinde bulunan yazıların etrafına cetvel⁴ çekilmiştir. Cetvel çekilirken kullanılan iki renk vardır. Biri siyah diğeri ise açık kahverengidir. Yazma içerisinde yer alan bölümlerin hepsi harekeli nesih olarak yazılmıştır.

Müstensih⁵ veya müellif⁶ hakkında bir bilgi yoktur. Metin içerisinde derkenar bölümü vardır. Yazma içerisinde 9a sayfasında “*Tahsin Tahtel Kelimat Çağrışalar*” derkenar⁷ yazısı bulunmaktadır.

Yazma içerisinde bulunan mevlid ve dinî hikâyeler onlu sınıflama sistemi ile dijital portalde yer almıştır. Kütüphane sınıflandırması olarak geçen onlu sınıflama sistemi “Melvil Dewey’in 1876’da başlattığı ondalık sisteme dayalı kütüphane sınıflandırması olarak bilinmektedir. Bilgiler, on ana sınıfta toplanır ve alt bölümler bu sisteme göre on, yüz, bin şeklinde hiyerarşik olarak dallara ayrılmaktadır.” (https://tr.wikipedia.org/wiki/Dewey_Onlu_S%C4%B1n%C4%B1flama_Sistemi)

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde de kullanılan bu ondalık sınıflama sisteminde 800 sayısı edebiyat bölümünün sınıflama numarasıdır ve bu numaralandırmanın alt bölümü olan 811 sayısı ise Türkçe şiir başlığının sınıflama numarası olarak geçmektedir. Yazma içerisinde yer alan hikâyelerin sınıflandırması, şekil özellikleri ve buldukları sayfa numaraları aşağıda sıralanmıştır.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan ve demirbaş numarası BY00003676 olan yazmadaki ilk bölümün başlığı “dijital portalde “Mevlid” adını taşımaktadır ancak yazma içerisinde bu başlık sayfa boşluğunda “Mevlid Kitabı Budur” adı ile yazılmıştır. Sınıflama numarası 811.214 şeklindedir. Tek cilt ve tek kopyadır. Bu bölüm 1b-12b sayfa numaraları arasında yer almaktadır. (Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan yazmanın sayfa numarası 1b-10b+1 şeklindedir.) Sayfa ölçüleri ise 250x150-200x100 mm’dir.

⁴ Cetvel: Yazma kitaplarda ve levhalarda yazıyla kenarı ayırmak üzere altınla çekilen çizgilere verilen ad. Tek çizgi veya biri kalın biri ince iki çizgiden ibarettir. Kırmızı (lal) ve başka renkli cetvelde kullanılmıştır. Jengârla yapılan tirşe renkli cetveller, jengâr kâğıdı yiyerek sayfayı yırttığı için, makbul değildir.

⁵ Müstensih: İstinsah eden; kitabın kopyasını çıkaran kimse

⁶ Müellif: Kitabı yazan kişi

⁷ Derkenar: Yazma kitaplarda, sayfa kenarındaki beyit veya yazılar.

Yazma içerisinde yer alan ikinci bölümün başlığı ise Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde dijital portalde “Destan-ı Keyik” olarak geçer ancak yazma içerisinde bu başlık yazmanın sayfa boşluğuna Destân-ı Geyik” olarak yazılmıştır. Hikâyenin sonlarına doğru “Giyik” şeklinde telaffuzlara da rastlanmaktadır. Yazma içerisindeki bu bölümün sınıflama numarası 811.2 şeklindedir. Bu hikâye ise 13a-15b sayfa numaraları arasında yer almaktadır. (Destan-ı Keyik bölümünün Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki sayfa tasnifi 12a-14b şeklindedir.) Sayfa ölçüleri 250x150-200x95 mm’dir. Edebiyat bölümü içerisinde yer alan hikâyenin açıklaması olarak “İslâmiyet’ten sonra yazılan Türkçe şiir” tanımına yer verilmiştir.

Yazma içerisinde yer alan üçüncü bölümün başlığı dijital portalde “Destan-ı Güvercin” olarak verilmiştir. Levha⁸ bölümünün içerisinde bulunan başlığın yazılışı “Destân-ı Gügercîn” şeklindedir. Sınıflama numarası 811’dir. Eser yazma içerisinde 15b-16b sayfaları arasında yer almaktadır. (Destân-ı Güvercin’in Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki sayfa tasnifi 14b-15b şeklindedir.) Sayfa ölçüleri 250x150-195x95 mm’dir. Eserin başlığı 15a numaralı sayfada on ikinci satırdan sonra gelmektedir. Edebiyat başlığı altında incelenen esere “Türkçe şiir” şeklinde bir açıklamada bulunulmuştur.

Yazma içerisinde yer alan dördüncü hikâyenin dijital portalde başlığı “Destân-ı İbrahim” dir. Bu hikâyenin başlığı levha içerisinde “İbrâhîm Destân-ı İbrâhîm /Fâ‘ ilâtin fâ‘ ilâtin fâ‘ ilât. Vir Muḥammed Muştafâya şalavat” şeklinde verilmiştir. “Destân-ı Gügercîn” adlı hikâyenin salât beyti olan ve içerisinde yazmanın aruz vezninin bulunduğu mısra da levha içerisine alınmıştır. Bu hikâyenin sınıflama numarası 811’dir. 16b-19a sayfaları arasında yer almaktadır. (Destân-ı İbrahim’in Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki sayfa tasnifi 15b-18a şeklindedir.) Sayfa ölçüleri ise 250x150-210x102 mm’dir. Hikâyenin başlığı sayfa 16a’nın onuncu sırasından sonra yer almıştır. Edebiyat başlığı altında değerlendirilen eser için “Türkçe şiir” açıklamasında bulunulmuştur.

⁸ Levha: Kitap başlıklarına verilen ad. Başlık veya serlevha da denir. Hüsn-i hatla yazılan ve çerçevelenerek duvara asılan yazılara da levha denilir. Bu yazıların küçüklerine ise kıt’a denilir.

Yazma içerisinde yer alan beşinci hikâyenin başlığı dijital portalde “Destan-ı Kesikbaş” ismini taşımaktadır. Yazmada, levha içerisinde “Hazā Destān-ı Kesik-Bāş” olarak yer almaktadır. Bu hikâyenin sınıflama numarası 811’dir ve 19a-22a sayfaları arasında yer almaktadır. (Destān-ı Kesikbaş’ın Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki sayfa tasnifi 18a-21a şeklindedir.) Sayfa ölçüleri ise 250x150-200x100 mm’dir. Levha içerisindeki başlık ise sayfa 18b’nin onuncu sırasından sonra yer almaktadır. Edebiyat başlığı içerisinde değerlendirilen hikâye için açıklama olarak “Türkçe şiir” tanımı kullanılmıştır.

Yazma içerisinde yer alan altıncı başlık dijital portalde “Hikâye-i Deve” ismini taşımaktadır. Yazmada, levha içerisinde yer alan hikâyenin başlığı “Hikâye-i Deve Mevdūd” şeklindedir. Bu hikâyenin sınıflama numarası ise 811’dir. 23a-24b sayfaları arasında yer almaktadır. (Hikâye-i Deve ’nin Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki sayfa tasnifi 22a-23b şeklindedir.) Sayfa ölçüleri ise 250x150-195x100 mm’dir. Levha içerisindeki başlık 22b’nin on ikinci sırasından sonra gelmektedir. Bu hikâye de edebiyat başlığı içerisinde yer almış ve açıklama olarak “Türkçe şiir” tanımı kullanılmıştır.

Yazmada yer alan yedinci hikâyenin ismi ise dijital portalde “Hikâye-i İbrahim Edhem” olarak geçmektedir. Yazma içerisinde besmele oku ile yazılmış “Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm” başlığı altında hikâye anlatılmıştır. Cetvel ile çizilmemiş bir bölümdür. Yazı stili önceki bölümlerden farklıdır. Bu hikâyede, müellif veya müstensih’in farklı kişiler olduğu yazı stilineki değişiklikten dolayı söylenebilir. Hikâyenin sınıflama numarası 811.25’dir. Hikâye, 24b-25b sayfaları arasında yer almaktadır. (Hikâye-i İbrahim Edhem’in Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki sayfa tasnifi 23b-24b şeklindedir.) Sayfa ölçüleri olarak ise 250x150-210x100 mm’dir. Bu hikâye için bir açıklama bölümü yoktur. Eserin başlığı olan besmele sayfa 24b’nin dokuzuncu sırasından sonra yer almaktadır. 24b numaralı sayfadaki ilk dokuz sıra cetvel içerisinde yer almış ancak İbrahim b. Edhem hikâyesinin anlatıldığı bölüm ve sonrası cetvel içerisine alınmamıştır.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinin dijital portalinde BY00003676 demirbaş numarası verilmiş olan eser içerisinde bulunan metinler, yedi adet olarak

kayıt edilmiştir. Ancak yazma içerisinde bu yedi metinden başka, bir hikâye ve bir ilahi bulunmaktadır. Bu iki metnin şekil özellikleri şu şekildedir:

Yazma içerisinde yer alan hikâyenin bir başlığı yoktur. Sadece Kesikbaş destanından sonra hikâyenin bitiş mısrası olan vasıta beyti veya salât beyti levha içerisinde yer almıştır. Müellif veya müstensih bu şekilde Kesikbaş bölümünün bittiğini ve yeni bir hikâyeye gireceğini belirtmeye çalışmıştır. “İşbu kışsa burada oldı tamām Muştafâniñ ruḥına yüz biñ selām” mısrası ile başka bir hikâyeye başlayacağını işaret etmiştir. Başlıksız hikâyenin bazı kaynaklarda “Hikâye-i Latîf” veya “Hikâye-i İslâm Yahudi” isimleri ile geçtiği bilinmektedir ve bu hikâyeler ile yazma içerisinde yer alan hikâye aynıdır. Yazma içerisinde sayfa 21b’nin dördüncü mısranın sonunda başlamaktadır. Hikâyenin bulunduğu sayfa numaraları 21b ve 23a’dır.

Dijital portalde kayıtlı olmayan ilahi ise 26a-27a sayfaları arasında yer almaktadır. Bu bölümün başlığı, sayfa kenarına yazılmıştır ve “İlâhî-i Ramazân Şerif” başlığını taşımaktadır. İlahi içerisinde Ramazan ayının faziletlerinden bahsedilmiştir. Mevlid bölümü içerisinde de yer alan Ramazan ayı ve Ramazan Bayramı bölümleri ve yazmanın sonunda Ramazan ilahisinin bulunması bu eserin Ramazan akşamlarında okunup söylenmesi için kaleme alındığı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

26 varaktan oluşan yazmanın ilk üç ve son iki sayfası boş bırakılmıştır. Yazmanın bir kapağı yoktur. Yazma içerisinde yazılış tarihi ve müellif ya da müstensih isimleri geçmemektedir. Yazma içerisinde yazı stillerinin özellikle İbrahim b. Edhem Destanı’nda değişiklik göstermesi, eserin birden fazla kişi tarafından istinsah edildiği ve yazmanın müstensih elinden çıktığı ihtimalini güçlendirmektedir. Yazı stiline farklı olmasının nedenleri arasında, yazmanın kaleme alındığı zamanlarda kâğıdın az olmasından dolayı yazmanın elden ele gezdiği ve farklı yazarların sevip ezberlediği hikâyelerle tamamladığı bir eser olma ihtimalini düşündürmektedir.

Son olarak yazma içerisinde çizilen cetvellerin ortasında şiirin bölümlerini belli etmek için iki şeritli bir çizgi çekilmiştir. Bu şeritlerin arasında yılan kavi⁹ denilen süsleme sanatı uygulanmıştır.

2. Yazmanın Şekil Özellikleri

BY00003676 numaralı yazma içerisinde aruz kusurları sayıca fazladır ve metin harekeli olduğu için vezne uydurmakta zorlanılan pek çok beyit vardır. Metin içerisinde kullanılan vezin aruzun “*Fâilâtün fâilâtün fâilün*” kalıbı ile yazılmıştır. Yazmanın yazarı, “Destân-ı Güğercîn” adlı hikâyenin salât beytinde aruz veznini “*Fâ ‘ilâtin fâ ‘ilâtin fâ ‘ilât/ Vir Muhammed Muştâfâya şalavât*” mısrası ile belirtmiştir. Yazma içerisindeki vezin kusurunun oldukça fazla olmasının nedenleri arasında müellif ya da müstensihhin eserde sanatlı anlatımdan daha çok lirik ve didaktik anlatımı benimsemesinden kaynaklı olmasıdır. Okuyucuya faydalı bilgi vermeyi amaçlayan şairin, eserin bazı bölümlerde şiirsel anlatımdan iyice uzaklaştığı gözlemlenmektedir. Eser içerisinde dörtlükler ile yazılmış ilahi bölümleri de mevcuttur mevlid bölümünden sonra gelen dua bölümü ise mensur şekilde yazılmıştır. Dua metninin dışında mensur şekilde kaleme alınan bir bölüme rastlanmamaktadır. Eser içerisinde vezin kusurlarının bulunması sadece incelenen yazma için geçerli bir durum değildir, pek çok mevlid yazan şairler arasında da bu durum gözlemlenmektedir. Mevlid yazan şairlerin vezin kusurlarının çokluğu ile alakalı Fatih Köksal “Mevlid-Nâme” adlı kitabında şu ifadelerle yer vermiştir.

“Vezin kusurlarının çokluğu mevlid metinlerinde de rastladığımız bir durumdur. Esasen mevlid yazarlarının pek çoğu hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamasının cevabını da burada aramak gerekir. Zira mevlid yazan bu müellifler, bir şairlik iddiasından ziyade, muhtelif vesilelerle fiilen okunması amacıyla yazdıkları eserleri sayesinde sevaba mazhar olmak niyetindedirler ve öyle anlaşılmaktadır ki yine önemli bir kısmının müellifliği mevlitleriyle sınırlı kalmıştır.” (Köksal, 2011: 449).

Türk edebiyatında mevlidleri genel hacmi ve beyit sayısına göre “kısa mevlidler”, “orta mevlidler ve “uzun mevlidler” olmak üzere üç gruba ayrılır. “Beyit sayısı 500’e kadar olanları “kısa mevlidler”, 500-1000 beyit arasında olanları “orta uzunlukta

⁹ Yılan kavi: Yılan gibi, S şeklinde kıvrılmış süslemelere verilen ad.

mevlidler”, daha hacimli olanları da kabaca “uzun mevlidler” olarak değerlendirmek mümkündür.” (Köksal, 2011: 26). İncelenen mevlidin genel hacmi, içerisindeki beyit sayısı, alt başlıkları ve mensur dua bölümü hariç 320 beyitten oluşmakta ve “kısa mevlid” grubuna girmektedir. Mevlid, bu sınıflama içerisinde sonundaki tasavvufî hikâyeler muaf tutularak değerlendirilmiştir.

3. Yazmanın Dili ve Üslûbu

BY00003676 numaralı yazmanın içerisinde kullanılan eklerin çoğunun Eski Anadolu Türkçesi döneminde kullanılan ekler olması, yine o dönemden sonra kullanılmayan veya nadiren kullanılan ekler ve kelimelerin yazma içerisinde bulunması bakımından yazmanın tipik bir Eski Anadolu Türkçesi’nden Klasik Osmanlıcaya geçiş dönemi eseri olduğu söylenebilmektedir.

Metin içerisinde, yazıldığı dönemi anlaşılmasını kolaylaştıracak başlıca ekler şunlardır: -ğil, -ğil; -ısar, -iser; -uban, -üben; Metin içerisinde bulunan bazı arkaik kelimeler ise şu şekildedir: Çalap, qaravaş, kamu, tapu, yavı kııl-, issi, katı, toyla-, kamū, kaçımak, Buñ, anul, ive, ur-, dad, eyit-, yegrek, işbu, uş, muştı, yarlığa-, ögsüz, şāçu, od, uçmāk vd.;

Zamir eklerinden 3. şahıs zamirleri ise yazma içerisinde: ol, a-nı, an-a, -an-da, an-dan, anın şeklinde kullanılmıştır.

Bu bilgilerin yanı sıra “Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin fonetik bakımdan gösterdiği en önemli hususiyet, yuvarlak-düzlük bakımından vokal uyumunun zayıf olması ve vokallerde umumiyetle bir yuvarlaklaşma temayülünün bulunmasıdır” (Özkan, 1997: 255). İncelenen yazmanın genelinde eklerde yuvarlaklaşma hâkimdir. Kullanılan bütün ekler müellif veya müstensih tarafından umumiyetle yuvarlak vokalli şekilde kaleme alınmıştır. “Eski Anadolu Türkçesi ve Klâsik Osmanlıca dönemlerindeki yuvarlaklaşma temayülünün XVII. yüzyılda düzleşme yönünde geliştiği ve XIX. yüzyılda Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlak olan hemen bütün eklerin artık düzleştiğini bilinmektedir” (Köksal, 2011: 676).

Bu minvalde metin içerisinde yoğunlukla kullanılan Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait ekler, Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra kullanılmayan arkaik kelimeler, metin içerisinde yer alan yuvarlak vokaller ve yazmanın kâğıt yapısıyla (süsleme şekilleriyle) yazıldığı yüzyıl tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler ışığında BY00003676 numaralı yazma, tahmini olarak XVI. ve XVII. yüzyıllarda kaleme alınmıştır. Yazmayı kaleme alan müellif veya müstensihin Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-necât adlı eserinden alıntılacağı beyitler de bu eserin Süleyman Çelebi'nin mevlidinden sonra kaleme alındığını göstermektedir.

Yazmanın dili, mevlid bölümünün içerisinde yer alan tevhîd ve na't bölümlerinde Arap ve Farsça kelimeler çoğunlukta kullanılmıştır. Bunun yanı sıra yazma içerisinde geçen “Destân-ı Geyik”, “Destân-ı Gügercîn”, “Destân-ı İbrâhîm”, “Hazâ Destân-ı Kesik Bâş”, “Hikâye-i Deve” ve “İbrahim b. Edhem” hikâyelerinin anlatıldığı bölümlerde çoğunlukla Türkçe kelimeler kullanılmıştır. Eserin dili mevlid bölümünün belli başlı bölümleri dışında sade ve anlaşılır şekildedir. Yine eski dönem metin özelliklerinde Türkçe kelimelerde ünlü yazımında uzunluk gösterilerek yazılması, Türkçe kelimelerdeki zihaf lar vb. özellikleriyle eser dilindeki sadelik dönemini yansıtmıştır. Mevlid türünün okunmak ve geniş kitlelere ulaşmak amacı ile yazılmasından dolayı eser sade denebilecek bir anlatıma sahiptir. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi tevhîd, na't gibi fasıllarda ve yer yer belirli bölümlerde şairin sanatlı bir söyleyişi elden bırakmadığı açıkça görülmektedir.

İncelenen yazma içerisinde Allah, isminin yerine Tanrı ve Çalap isimleri de kullanılmıştır. Metin içerisinde Allah ismi 21 kez, Tanrı ismi 17 kez ve Çalap ismi 3 kez geçmektedir. Mevlid kelimesinin yazma içerisindeki telaffuzu “u,ü,û” ünlülerin karşılığı olan () ile yazılmıştır ve “mevlüd, mevlûd” şeklinde okunmaktadır. Ayrıca yer yer rastladığımız “p” (پ) ünsüzü eser içerisinde birkaç yerde kullanılmıştır. Bunun haricinde eserin genelinde kelimelerde ve eklerde “p” ünsüzü yerine “b” (ب) ünsüzü kullanılmıştır. Örneğin; -up, -üp zarf fiil eklerinde “b” ünsüzü kullanılmıştır. Metin içerisinde “p” yerine “b” ünsüzünün kullanıldığı kelimelerden en belirgin olanı pāk (temiz) kelimesidir. “p” ünsüzü yerine “b” ünsüzü ile yazılan kelimelerden bazıları

şunlardır: Bes, bāk (temiz), bādīşāh, görüb, olub, eyleyüb vs. kelimeler “b” harfi ile yazılmıştır.

Metinde “ç” (چ) ünsüzünün yerine “c” (ج) ünsüzü kullanılmıştır. Örneğin: Çün, için, neçe, üç, tāç vb. “ç” ile başlayan ya da kelime içerisinde “ç” kullanılması gereken yerlerde “c” ünsüzü kullanılmıştır.

Metin içerisinde ünsüz harflerle alakalı bir başka husus ise, “t” (ت) ünsüzü yerine “d” (د) ünsüzünün kullanılmasıdır. Örnek: haqdan, dosdunuñ, yoqdur vb.

Metinde “d” (د) ünsüzünün “tı” (ط) ünsüzü ile yazıldığı örnekler de mevcuttur. Örneğin: Tağ, Toğduğı vb.

4. Yazmanın İçerisindeki Bölümler

BY00003676 numaralı yazma içerisinde mevlid metni ve tasavvufi hikâyeler ile birlikte yedi tane metin bulunmaktadır. “Mevlid Kitabı”, “Destān-ı Geyik”, “Destān-ı Gügercīn”, “Destān-ı İbrāhīm”, “Hazā Destān-ı Kesik-Bāş”, “Hikāye-i Deve”, “İbrahim b. Edhem” başlıklı metinlerin yanı sıra dijital portalde bulunmayan ve yazma içerisinde tespit edilen iki metin daha yer almaktadır. Bu iki metnin ilave edilmesiyle toplam dokuz tane metin elde edilmiştir.

Tespit edilen metinlerden biri başlıksız bir hikâyedir. Hikâye yazma içerisinde [İsimsiz Hikâye] başlığı altında incelenmiştir. İkinci metin ise başlığı olan ve Ramazan ayının anlatıldığı bir ilahi bölümüdür. “İlāhi Ramazān Şerif” başlığını taşımaktadır. Yazma içerisinde yer alan metinlerin konuları ve beyit sayıları aşağıda sırası ile açıklanmıştır.

İlk olarak sayfa boşluğuna yazılan “Mevlid Kitabı Budur” başlıklı mevlid bölümü bulunmaktadır. Mevlid metninin içerisinde ana başlık hariç on altı başlık daha vardır. Allah’ın sıfatları ve Hz. Muhammed’in doğumunun anlatıldığı mevlid bölümünden sonra yedi hikâyeye yer verilmiştir. Mevlid, içerisinde bulunan mensur dua bölümü ve başlıkları hariç 320 beyitten oluşmaktadır.

Yazma içerisinde bulunan ilk hikâye “Destân-ı Geyik” adlı hikâyedir. Manzum olan bu hikâye 94 beyitten oluşmaktadır. Bu kıssa içerisinde Hz. Muhammed’in mucizelerinden bahsedilmiştir.

Yazma içerisinde yer alan ikinci hikâye “Destân-ı Gügercîn” adını taşımaktadır. Manzum bölümden oluşan bu hikâye de 30 beyitten oluşmaktadır. Yazma içerisindeki en kısa hikâyedir. Hikâyenin salât beytinde yazmanın veznine de yer verilmiştir.

Yazma içerisinde bulunan üçüncü hikâye, “ Destân-ı İbrâhîm” başlığını taşımaktadır. Hz. İbrahim’in, oğlu Hz İsmail’i kurban etme hadisesinin anlatıldığı hikâyenin tamamı manzumdur ve 81 beyitten oluşmaktadır.

Yazma içerisinde yer alan dördüncü hikâye “Hazâ Destân-ı Kesik-Bâş” ismini taşımaktadır. Hz. Muhammed’in mucizelerini ve Hz. Ali’nin yiğitliğini anlatan manzum bir hikâyedir. 93 beyitten oluşmaktadır. Kesikbaş hikâyesinin salât beyti isimsiz bir hikâye için başlık mahiyetinde kullanılmıştır.

Yazma içerisinde yer alan beşinci hikâye “Hikâye-i Deve” ismini taşımaktadır. Hz. Muhammed’in mucizelerini anlatan kıssanın tamamı manzumdur ve 45 beyitten oluşmaktadır. Yazma içerisinde hikâyenin başlığı “Hikâye-i Deve Mevdûd” şeklinde yazılmıştır.

Yazma içerisinde bulunan altıncı hikâye “Bismillâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm” başlığını taşımaktadır. Bu hikâye içerisinde Horasan sultanı İbrahim b. Edhem’in taci ve tahtı bırakma hadisesi anlatılmaktadır. Manzum olan “İbrahim b. Edhem” hikâyesi toplam 47 beyitten oluşmaktadır.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan BY00003676 numaralı yazmanın dijital portalinde kayıtlı olan mevlid ve tasavvufî hikâyeler sırası ile yukarıda verilmiştir. Bu metinlerin yanı sıra yazma içerisinde tespit edilen başlıksız hikâye ve ilahi şu şekildedir.

[İsimsiz Hikâye]

Kesikbaş hikâyesinin salât beytinin levha içerisine alınması ile şair tarafından yeni bir hikâyeye geçileceği belirtilmiştir. Farklı mevlid yazmaları içerisinde rastladığımız hikâye, “İslâm Yahudi”, “Hikâye-i Latîf” gibi başlıklar taşımaktadır.

İslâm Yahudi hikâyesinin anlatıldığı mevlitlerden birisi Enverî Erzincanî'nin “Mevlûd-i Şerif (Sümbül-i Gülzâr-ı Kelâm-ı Kadîm)” adlı eserinde mevcuttur.

Seydi Kiraz'ın “Enverî-i Erzincânî ve Mevlûd-i Şerîf'i” adlı makalesinde anlatılan Mevlûd-i Şerif ile Nasîbî Mevlidi'nde geçen “Hikâyet-i Latîf” başlıklı eseri ile aynıdır. “Mevlûd-i Şerîf'in dikkat çekici bir hususiyeti, anlattığı iki hikâyenin Nasîbî Mevlidi'ndeki (XV.-XVI. yüzyıl) hikâyelerle aynı olmasıdır. Birinci hikâyede, Bağdat'ta yaşayan Yahudi bir karıkocanın mevlide saygılarından dolayı Müslüman olmaları anlatılmıştır.” (Kiraz, 2019:465).

Enverî Erzincanî'nin Mevlûd-i Şerif adlı eserinde ise hikâye şu şekilde anlatılmıştır.

“Bağdat'ta gece-gündüz hayırla uğraşan bir kişi, her Rebiü'l-evvel ayı geldiğinde büyük bir sevinçle etrafındakilere ikramda bulunmuş. Onun bu neşesi, karı-koca Yahudi olan komşusunun dikkatinden kaçmaz. Kadın, bu ihsanın hikmetinin Hz. Peygamber'in mevlid töreni olduğunu öğrenir. Hz. Peygamber'in adını işiten kadın O'nu büyük bir aşkla sevmeye başlar ve kendinden geçer. O gece uyuduğunda bir rüya görür. Rüyasında kalabalık içinde güzel yüzlü birini görür ve kim olduğunu sorar. Hz. Muhammed olduğunu öğrenir. Kadın selam vererek yanına yaklaşır. Hz. Peygamber, kadının selamını alır, ona iman telkin eder ve onun bağışlandığını müjdelir. Sevinçle uyandığında gördüklerini eşiyle paylaşınca eşinin de aynı rüyayı gördüğünü öğrenir. Bunun üzerine karı-koca İslâm'a girerler ve her yıl mevlid vesilesiyle ziyafet verirler: 155-191” (Kiraz, 2019: 471).

Nasîbî'nin Mevlidi'nde eserin başlığı “Hikâye-i Latîf” ismi ile yazılmıştır. Bu hikâyenin şekil özellikleri ve içeriği Seydi Kiraz, hazırladığı “Enverî-i Erzincânî ve Mevlûd-i Şerîf'i” adlı makalesinde şu şekilde açıklanmıştır.

“Mevlûd-i Şerîf’in dikkat çekici bir hususiyeti, onun Nasîbî Mevlidi’ne şaşırtıcı oranda benzemesidir. Hikâyeler, Nasîbî Mevlidi’nin giriş bölümünde art arda gelecek şekilde yazılmıştır. Bu mevlidin ilk hikâyesi “Hikâye-i Latîf” başlığıyla 43 beyitli bir manzumedir. Hikâyede, Bağdat’ta yaşayan Yahudi bir karı-kocanın Hz. Peygamber’in mevlidine saygı göstermeleri ve bundan dolayı Müslüman olmaları anlatılmıştır.” (Kiraz, 2019: 473).

Abdulselam Arvas’ın 2019 yılında incelediği 1905 tarihli “Mevlidü’n-Nebi” adlı eserin içerisinde yer alan “Hikâye-i İslâm Yahudi” öyküsünün konusu şu şekildedir. “Bir Yahudi’nin cariyesi olan bir kızın mevlid sayesinde efendilerinin Müslüman olmasına vesile olması ve böylelikle mevlid okumanın, okutmanın fazileti anlatılmaktadır.” (Arvas,2019: 49).

BY00003676 numaralı yazma içerisinde yer alan hikâye, yukarıda yer verdiğimiz “Hikâye-i Latîf”, “Mevlûd-i Şerîf” ve “İslâm Yahudi” başlıklı hikâyeler ile muhteva yönünden aynıdır. Ancak Mevlidü’n-Nebi adlı eserde geçen hikâye, yazma içerisindeki hikâyeden biraz farklıdır. Anlatılan hikâyede Yahudi’nin cariyesinden bahsedilmiştir. İncelenen yazmada ise Yahudi olan, cariye dir.

Yazma içerisinde yer alan [İsimsiz Hikâye] başlıklı metin, mevlid ayının hürmetinin anlatıldığı eserlerden birisidir, beyit sayısı 38’dir. İlk olarak Kesikbaş hikâyesinin salât beyti ile hikâyeye giriş yapılmıştır.

İşbu kışşa burada oldı tamām

Muştafāniñ ruḥına yüz biñ selām (v.22a/42)

Bu başlıktan sonra şair ilk olarak sebab-i telif bölümüne yer verir. Bu bölümde mevlid ayının önemi ve mevlid ayında yapılan uğraşların karşılığının ne olduğu şu şekilde anlatılmıştır.

Muştafā mevlüdini yād idelüm.

İşidenler can-ı şād idelim (v.22a/1)

Kim şafā virir işiden cānına.

Ola kuvvet dīnine īmānına(v.22a/2)

Dinle imdi bir hikāyet idelim.

Mevlūdūñ sözine andan gidelim.(v.22a/3)

Bağdat şehrinde yaşayan ve sürekli hayır işleri ile uğraşan bir İslām ehli kişinin, Rebûl'evvel ayında türlü nimet dağıtması, Yahudi cariyesinin dikkatini çeker. Yahudi cariye bir gün eşine bu uğraşların neden olduğunu sorar. Yahudi cariyenin kocası, karısına bu uğraşlar ile uğraşan kişinin İslām peygamberi olan Hz. Muhammed'in doğduğu aya saygı ve sevgisinden kaynaklı olduğunu anlatır.

Ol yahūdī didi ana ey nigār.

Bir nebīsi vardır anıñ gül' izār (v.22b/11)

Anasından toğdı ol bedr-i tamām.

Cümle 'ālem āfitābı ol hümām (v.22b/12)

İşbu ayıñ on ikisinde ey yār.

Hem dū-şenbih gecesī ol gül' izār (v.22b/14)

Anıñ içün anda bayrām idelüm.

Her kişiye dürlü in'ām ide ol (v.22b/15)

Hz. Muhammed'in pazartesi günü dünyaya geldiğinden ve o günün bayram ilan edildiğinden bahseder. Bu sözleri işiten karısı şevk ile uyuduğu bir akşam rüyasında Hz. Muhammed'i ashabı ile birlikte otururken görür. Kadın bu nur yüzlü kişinin kim olduğunu etrafındakilere sorar, oradaki kişiler Hz. Muhammed olduğunu söyler. Hz. Muhammed kadına selam verir. Kadının gözleri dolarak Hz. Muhammed'e, kendisinin basit bir cariye olduğunu ve peygamberin kendisinden selamı neden esirgemediğini sorar.

Ağlayuben ol nigār āh eyledi.

Ben sana kemter qaravuşam didi (v.22b/23)

Bana lebbeyk dimege nedir sebep

Ey leţāfet ma‘ denī kāni edeb (v.22b/24)

Hz. Muhammed, kadına, onun kendisini şevk ile andığını ve ağladığını bu yüzden kendisine iman bolluğu verildiğini ve ilelebet yanında olacağını söyler ve uykusundan uyanan kadın, kocasına gördüğü bu rüyayı anlatır. Resulün yolundan gitmeleri gerektiğini, Hakk’ın emirlerine uymalarını ve mevlid okumayı adet etmeleri gerektiğini kocasına söyler. Hikâye içerisinde Yahudi karı kocanın mevlid ayına hürmet ettikleri için Müslüman olma şerefine nail oldukları vurgulanmıştır.

Mevlûde ittikleri-çün hürmeti

Anlara virildi imān hil‘ ati (v.23a/36)

Hikâyenin sonunda hürmet görmek isteyen mevlid ayına hürmet etmeleri gerektiği anlatılmıştır. Hz. Muhammed’e salavat getirmek için vasıta veya salât beytine yer verilerek hikâye son bulmuştur.

Ger dilersin sende ‘ izzet bulasın.

Mevlûde cānıla ‘ izzet kılāsın (v.23a/37)

Ger dilersen bulasın ‘ āli maḳām.

‘ Aşḳ ile dī şalavātüs-selām (v.23a/38)

İlāhi Ramazān Şerif

BY00003676 numaralı yazmanın son üç varağında geçen Ramazan ayının gelişinin müjdelendiği “Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā” tekrarının olduğu bir Ramazan ilahisi bulunmaktadır. Eser içerisinde mevlid bölümünden sonra Ramazan ayını ve Ramazan Bayramı’nı anlatan iki bölüm daha vardır. Ramazan ayı ve

Ramazan Bayramı'na ait şiirleri mevlid bölümünden sonra 12a-12b sayfalarında ve eserin sonunda İbrahim b. Edhem hikâyesinden sonra, 26a-27a sayfalarında bulunmaktadır. Yazmanın sonunda yer alan bu bölümde Ramazan ayında yapılan ibadetlerin önemi ve bu ay içerisinde oluşan güzellikler anlatılmıştır. BY00003676 numaralı yazmanın son bölümünde bulunan bu ilahi, dörtlükler halinde ve düz koşma tarzında, 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Eserin kafiyesi (aaab), (cccb), (dddb) şeklindedir. Ramazan ayında yapılan ibadetlerin makbul olduğu, teravih namazı kılan insanların aziz sayıldığı, Ramazan ayında şeytanın bağlı tutulduğu ve bu ay boyunca altı yüz bin asi kulun cehennem ateşinden azat olduğu anlatılmıştır.

Şükür gördüm geldi ramazân ayı (a)

Şâd eyledi bunda yoğşul bayı (a)

Mağbûl olur kuluñ bunda du'âyı (a)

Merhabâ yâ şehr-i Ramazân merhabâ (b)

Sekiz cennet kabulârı açıldı (c)

Haqqıñ rahmetlerî halka şâçıldı (c)

Terâvîh kılanı hülle biçildi (c)

Merhabâ yâ şehr-i Ramazân merhabâ (b)

...

İlahinin sonunda ise şair Hz. Muhammed'in hasretinin dayanılmaz olduğunu ve Hz. Muhammed'in bu dünyadan gidişine ağlanması gerektiğini ifade eder.

Gelüñ bu kulluğa bel bağlayâlum (d)

Hasret ile cigerler tağlayâlum (d)

Mübârek gitdi deyü ağlayâlum (d)

Merhabâ yâ şehr-i Ramazân merhabâ (b)

5. Yazma İçerisinde Yer Alan Hikâyeler ile İlgili Yazmalar ve Nüshalar

İncelenen yazma içerisinde bulunan hikâyelerin benzer nüshaları dijital portalde taratılarak çalışma içerisine dâhil edilmiştir. Dijital tarama, yazma içerisinde bulunan başlıklar dikkate alınarak yapılmıştır. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki dijital tarama bölümünden ve (<http://www.yazmalar.gov.tr>) adresinden 10 Şubat 2021 tarihine kadar tarama yapılmış ve bu tarihe kadar sisteme yüklenen yazmalara aşağıda yer verilmiştir.

Dijital taramalar sonucunda BY00003676 numaralı yazma içerisinde yer alan hikâyelerle aynı ismi taşıyan yazmalar, aşağıda sıralanmıştır. Söz konusu yazmalar içerik olarak ayrıca incelenmemiş, özellikler bölümü incelenip isimleri dikkate alınarak bu bölümde künyeleri sunulmuştur.

1. **Dasitân-ı Kesikbâş/** 398 20494335/ tur, tur/ (1859)/(18b-21a) y. ;/ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 7120/5/ Yazma Eser
2. **Dasitan-ı Kesikbaş/** 398. 5/ Türkçe/ Manisa İl Halk Kütüphanesi/9823/12/ Yazma Eser
3. **Dâsitân-ı Kesikbaş/**298. 78/ tur, tur/ (18-?)/ 3a-6a y. ;/Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/06 Mil Yz A 8105/2/ Yazma Eser
4. **Destân-ı Kesikbaş/** 398. 5/ tur, tur/ (18)/ 813b-17a) y. : / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 6823/4/ Yazma Eser
5. **Destan-ı Kesikbaş/** 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 61a-64b Yk. 15 St. 200x135-170x97 mm Nesih/ Bölge Yazma Eserler BY002502/3-A/ Yazma Eser
6. **Destân-ı Kesikbaş/** 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ Yp. 32b-37b St. 11 Ölç: 210x165-165x120 mm/ Bölge Yazma Eserler/ BY0008140/7/ Yazma Eser
7. **Destân-ı Kesikbaş/** 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/42-47 yk; 13 st./ Genel/763/7/ Yazma Eser
8. **Destan-ı Kesikbaş/** 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ Yk. 91a-95b- St. 13- Ölç. 215x160-170x105mm/ Bölge Yazma Eserler/ BY00006457/5 /Yazma Eser
9. **Destan-ı Kesikbaş/** 810/ Türk edebiyatı/Türkçe/ 18a-21a yk. 16 st/ Bölge Yazma Eserler/ BY00003676/5/ Yazma Eser
10. **Destân-ı Kesikbaş/** Girdeci Ali/398. 5/ tur, tur/ (1800)/(50a-54b) y. : / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A. 3881/1/ Yazma Eser
11. **Destân-ı Kesikbâş/-/** Türkçe/ 0 (0)/ 77b-82ayk: 11-12st: 206x147 mm./ Manisa İl Halk Kütüphanesi/1321/6/ Yazma Eser
12. **Hikâye-i Kesikbaş/-/** Arapça/ Erzurum Yazmalar/733/2 Matbu Eserler
13. **Kesikbaş Destânı/** 398. 5/ tur, tur/ (18-)/ (49b-52a) y. ; /Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 6458/5/ Yazma Eser
14. **Kesikbâş/**398. 5/ ott, ott/ 1195 (1780)/ 230a-135a y./ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/06 Mil Yz A2461/11/11/ Yazma Eser

15. **Menâkıb-ı Kesikbaş**/ 811. 24/ (297. 78)/ tur, tur/ 1209 (1794) / (65a-62a) y. ; / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 6818/3/ Yazma Eser
16. **Dâsîtan-ı Güvercin**/ 398.2452/ tur, tur/ 1276/ (1859) / (15a-16a) y. ./ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz. A 7120-3/ Yazma Eser
17. **Destan-ı Güvercin** /811/ Türkçe/ 130-131 yk; 16 st; 207*146*,175*97 mm/ Yazma Bağışlar/ 06962-006/ Yazma Eser
18. **Destân-ı Güvercin ve Doğân**/ 398. 5/ tur, tur/ (1900)/ (7b-86) y. ./ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 3265/ 2/ Yazma Eser
19. **Destan-ı Güvercin**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 14b-15b yk. 16 st. / Bölge Yazma Eserler/ BY00003676/ 3/ Yazma Eser
20. **Destân-ı Güvercin**/ 810/ Türk edebiyatı/ Türkçe/ 47-48+ 1 yk: 13 st. / Genel/ 763/ 8/ Yazma Eser
21. **Destân-ı Güvercin**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 59-61b yk., 11 st./ Bölge Yazma Eserler/ BY00008140/11/ Yazma Eser
22. **Destan-ı Güvercin**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ Ys: 60bx-63b st: 15Ö: 205x145 160x95/ Bölge Yazma Eserler/ BY00007890/ 4/ Yazma Eser
23. **Destan-ı Güvercin**/ 811/ Türkçe/ 130-131 yk. : 16 st. : 207*146. 175*97 mm/ Yazma Bağışlar/ 06962-006/ Yazma Eser
24. **Destan-ı Güvercin**/ 811/ Türkçe/ 13-14 yk. : 25 st. : 225X155-190X122 mm/ Yazma Bağışlar/ 07331-004/ Yazma Eser
25. **Destan-ı Güvercin**/ Sâdık Veli/ 398. 5/ tur, tur/ (1800)/ (54b-55b) y. ./ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz. A 3881/ 2/ Yazma Eser
26. **Destan-ı Güvercin**/810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 60b-63b yk., 15 st. / Bölge Yazma Eserler/ BY00007890/4 / Yazma Eser
27. **Hikâyet-i Güvercin**/ 819. 32/ tur, tur/ (10-?)/ (68a-71a) y. ./ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 8624/ 5/ Yazma Eser
28. **İlâhi Destan-ı Güvercin**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/63-64 yk., 14 st., 221*159,170*110 mm/ Serez / 03839-004/ Yazma Eser
29. **Destân-ı İbrahim b. Edhem**/ T 811. 21/ Türkçe/ (1800 ?)/ 8a-17a y. ./ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil. Yz A 9961/ 2/ Yazma Eser
30. **Destanı İbrahim Edhem Der Padişahı Biledi Horasan**/ -/ Edirne Selimiye Basmalar/ 3449-2/ Matbu Eserler
31. **Destan-ı İbrahim Edhem Şah-ı Horasan**-/ Mustafa b. Halil/297. 4/ Türkçe/1271/ 15 yk: 11 st: 222*160.175x115 mm./ Yazma Bağışlar/ 07011/Yazma Eser
32. **Destân-ı İbrâhîm Edhem**/ 297.78/ ott, ott/ 1233/ (1817)/ (34b-43a) y.; /Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 2069/3/ Yazma Eser
33. **Destân-ı İbrahim Edhem**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 37 yk.; 15 st. / Genel/ 4823/ Yazma Eser
34. **Destân-ı İbrahim Edhem**/ 819. 12/ ott, ott/ 1216 (1801)/ 12 y. ; / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 2607/ Yazma Eser
35. **Destân-i İbrâhîm Edhem**/ 297.78/ tur, tur/ (17--)/ (144b-157a) y.; Yazı alanı: 165x100mm ; Satır sayısı: 13; Yazı: Harekeli nesih/ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 4309/2/ Yazma Eser
36. **İbrahim Edhem Destanı**/ 894. 35/ Türkçe/ 16 s. Kenardadır. / Hacı Mahmud Efendi/ 04739-002/ Matbu Eserler

37. **Kasidetü İbrâhim b. Edhem**/ İbn Edhem. Ebû İshâk İbrâhim b. Edhem b. Mansur/ 892. 7/ Arap Edebiyatı/ Arapça/ 72a-b yk. 10 st. : 210X130.150X80 mm./ Mihrisah Sultan/ 00202-006/ Yazma Eser
38. **Manzume-i İbrâhim Edhem**/ -/ Türkçe/ 60b-67b yk. : 17 st. : 200x140-170x105 mm./ Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi/ 846/ 5/ Yazma Eser
39. **Menâkıb-ı İbrâhim b. Edhem**/ Karahisâri. Ali Rızâ/ 297.792/ Menâkıb Kitapları/ Türkçe/ 326-336 yk. 23 st. : / 290X170.210X100 mm./ Mihrisah Sultan/ 00318-002/ Yazma Eser
40. **Menakıb-ı İbrahim Edhem**/ 297. 9/ Türkçe/ yk. 11 st. : 157*100.123*62 mm/ Hacı Mahmud Efendi/ 04696/ Yazma Eser
41. **Münacat/ İbrahim b. Edhem**/ /297. 7/ Arapça/ 1279/68. s. / Gelibolulu Tahir/ 00028-016/ Matbu Eserler
42. **Risâle-i Menâkıb-ı İbrahim Edhem**/ 297. 78 297. 78/ Türkçe/ 101-109 yk. 25 st: 203*154.154*95 mm/ Esat Efendi/ 01865-004/ Yazma Eser
43. **Velâyet-nâme-i İbrâhim Edhem**/ Nevruz b. İsâ Adanavi/ Türkçe/ 228b-259a/ Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi/ 06 Hk 5044/ 3/ Yazma Eser
44. **Destan-ı Deve**/ 297. 9/ Türkçe/ 237/ 240 s. / Hacı Mahmud Efendi/ 06245-002/ Matbu Eserler
45. **Hikâye-i Deve** / 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 22a-23b yk. 16 st. / Bölge Yazma Eserler/ BY00003676/ 6/ Yazma Eser
46. **Hikâye-i Deve**/ 819. 11/ tur, tur/ (1725)/ 109a-110b y. :/ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 8295/ 6/ Yazma Eser
47. **Dâstân-ı Hazret-i İbrâhim**/ Türkçe/ 1b-5a yk.; muhtelif st./ Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi/ 06 Hk 1752/1/ Yazma Eser
48. **Destân-ı Hz. İbrâhîm (A.S.)**/ 819. 12/ tur, tur/ (1800)/ (7b-53b) y. ; / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 3482/2/ Yazma Eser
49. **Destân-ı İbrâhîm (A.S.)** / 297. 78/ tur, tur/ (1800) / (85a-89a) y. ; / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 3881/10/ Yazma Eser
50. **Destan-ı İbrahim Aleyhi's-Selam**/ 811/ Türkçe/ 14-16 yk.; 25 st.; 225X155-190X122 mm. /Yazma Bağışlar/ 07331-005/ Yazma Eser
51. **Destân-ı İbrâhîm b. Muhammed en-Nebî Sallallahu Aleyhi Vesellem**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 55a-59b yk., 11 st./ Bölge Yazma Eserler/ BY0008140/10/ Yazma Eser
52. **Destân-ı İbrâhim Halîl**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 24b-27b yk., 11 st. / Bölge Yazma Eserler/ BY00008140/5/ Yazma Eser
53. **Destan-ı İbrâhîm Peygamber**/ 297. 78/ tur, tur/ (16--)/ (16b-21a) y. ; / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 3797/2/ Yazma Eser
54. **Destân-ı İbrâhîm**/ 398. 5/ tur, tur/ (18--)/ (25b-28a) y. ; / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 6823/7 /Yazma Eser
55. **Destan-ı İbrahim**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 15b-18a yk., 17 st./ Bölge Yazma Eserler/ BY00003676/4/ Yazma Eser
56. **Destân-ı İbrahim**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 25-30 yk. ; 13 st. / Genel/ 763/3 / Yazma Eser
57. **Destân-ı İbrahim**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 51-62 yk., 15 st., 221x159,171x110 mm./ Serez/ 03839-003/ Yazma Eser
58. **Destân-ı İbrâhim**/ 819.12/ ott, ott/ (18--)/ 1ba-15a y.; / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 1881/1/ Yazma Eser

59. **Destân-ı İbrâhim**/ 819. 12/ ott, ott/ (18--)/ 22 y. ; / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 1981/ Yazma Eser
60. **Destan-ı İbrahim**/ Kayserili İsa/ / 892.35/ Türkçe/ 1201/ 79-83 yk., 13 st. ; 341x227; 283x164 mm./ Hacı Mahmud Efendi/ 04339-007/ Yazma Eser
61. **Destan-ı İbrahim**/ T811/ Türkçe şiir/ Türkçe/ 21b-24b yk., 15 st. /Bölge Yazma Eserler/ BY00003091/C/ Yazma Eser
62. **Destân-ı İbrâhîm**/ Yûnûs/ 297. 8/ İslâm ahlâk ve âdâbı/ Türkçe/ 1-103 yk. 9 st. / Beyazıt/ B5792/1/ Yazma Eser
63. **Destan-i İbrahim Aleyhisselam**/ T. 811/ Türkçe/ Syf: 476; Ölç: K. Boy/ Bölge Yazma Eserler Basma/ BB0000024154/ Matbu Eserler
64. **Destân-ı Geyik**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe 27b-32b yk., 11 st. / Bölge Yazma Eserler/ BY00008140/6/ Yazma Eser
65. **Destân-ı Geyik**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 30-33 yk.; 13 st./ Genel/ 763/4/ Yazma Eser
66. **Destân-ı Geyik**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 53-54+7 yk.; 13 st. / Genel/ 763/11/ Yazma Eser
67. **Destan-ı Geyik**/ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 96a-99a yk., 13 st./ Bölge Yazma Eserler/ BY00006457/6/ Yazma Eser
68. **Destan-ı Geyik**/ 811/ Türkçe/ 131-135 yk.; 16 st.; 207*146,175*97 mm/ Yazma Bağışlar/ 06962-007/ Yazma Eser
69. **Destan-ı Geyik**/ 811/ Türkçe/ 43-46 yk., 13 st.; 206*148,167*110 mm/ Yazma Bağışlar/ 06278-004/ Yazma Eser
70. **Destân-ı Geyik**/ Girdeci, Ali/ 398.5/ tur, tur/ (1800)/ (55b-59a) y.; / Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 3881/3/ Yazma Eser
71. **Destan-ı Geyik**/ Ömer Efendi/ T811.2/ Türkçe/ 67-80 yk.; 7st.; 105x70;156x115 mm./ Yazma Bağışlar/ 02620-003/ Yazma Eser
72. **Destân-ı Geyik**/ Sadreddîn./ 810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 54-58 yk., 13 st., 338x228-263x155mm./ Galata Mevlevihanesi/ 00076-002/ Yazma Eser
73. **Destan-ı Geyik**/ Sadreddin// 894.35/ Türkçe/ 1201/ 54-58 yk.; 13 st.; 341x227; 283x163 mm./ Hacı Mahmud Efendi/ 04339-002/ Yazma Eser
74. **Destan-ı Geyik**/ T811/ Türkçe şiir/ Türkçe/ 15a-19a yk., 15 st./ Bölge Yazma Eserler/ BY00003091/B/ Yazma Eser
75. **Destân-ı Geyik**/398. 5/ tur, tur/ (18--)/ (9a-13a) y. ;/ Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu/ 06 Mil Yz A 6823/3/ Yazma Eser
76. **Destan-ı Geyik**/810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 52b-56a yk., 15 st./ Bölge Yazma Eserler/ BY00007890/3/ Yazma Eser
77. **Destan-ı Geyik**/811/ Türkçe/ 11-13 yk.; 25 st.; 225X155-190X122 mm./ Yazma Bağışlar/ 07331-003/ Yazma Eser
78. **Hikaye-i Geyik**/810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 30a-32b yk., 15 st. / Bölge Yazma Eserler/ BY00007869/4/ Yazma Eser
79. **İlâhi Destan-ı Geyik**/810/ Türk Edebiyatı/ Türkçe/ 64-68 yk., 15 st., 221x159,170x110 mm./ Serez/ 03839-005/ Yazma Eser

Ali Kozan ve Mehmet Çelik'in birlikte hazırladıkları "Kesikbaş Destanı ve Türk Kültüründe Kesikbaş'a Dair Yeni Bulgular" başlıklı makale içerisinde inceledikleri yazmaların isimleri ise şu şekildedir.

80. **Dâsitân-ı Kesikbaş**, Türk Tarih Kurumu Kitaplığı, Nr. Y/462, v. 4b-8a.
81. **Dâsitân-ı Kesikbaş**, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A5237/9, v. 164a-168a.
82. **Dâsitân-ı Kesikbaş**, Milli Kütüphane Samsun İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 55 Hk 458/13, v. 136b-140a.
83. **Kesikbaş**, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A2461/ 11, v. 230a-235a.
84. **Menâkıb-ı Kesikbaş**, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A6818/3, v. 65a-62a.
85. **Dâsitân-ı Kesikbaş**, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Mecmûa-i Dâsitân TY 4069, v. 15a-18a.
86. **Medhiyye-i Akşehir**, Milli Kütüphane, Yz. A 5629/8, v. 32b.

Ocak'ın "Türk Folklorunda Kesikbaş" adlı kitabında incelediği Kesikbaş nüshası BY00003676 numaralı yazma ile birebir benzerlik göstermektedir. Yazmanın künyesi şu şekildedir.

87. Türk Tarih Kurumu Kitaplığı, Mecmua nr. Y/462, vv. 4b-8a (İstinsah tarihi: 1145/1732-33, harekeli nesih)

II. BÖLÜM

KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİNDE YER ALAN BY00003676 NUMARALI YAZMA ÜZERİNE İNCELEMELER

1. Yazmada Yer Alan Metinlerin Konuları

1.1. Mevlid Kitabı

Mevlid, Arap ve Türk edebiyatında Hz. Muhammed'in doğumu, mucizeleri, peygamberliği vb. durumlar üzerine anlatılan eserlere verilen isimdir. Mevlid, "İnsanın doğduğu yer, doğma dünyaya gelme, doğulan zaman, Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan manzum eser" (Devellioğlu,2017: 739) anlamlarında kullanılmaktadır. Doğum yeri ve doğum zamanı olarak isimlendirilen mevlid ismi, Müslüman toplumlarda Hz. Muhammed'in doğum yeri ve doğum zamanını ifade etmektedir. Mevlid başlıklı eserler içerisinde Hz. Muhammed'in doğumu (Vilâdet), Hz. Muhammed'e peygamberliğin gelişi (Risâlet), Hz. Muhammed'in göğe yükselişi (Mirâc) ve Hz. Muhammed'in dünyadan göçüşü olan (Vefat) bölümleri yer almaktadır. Hz. Muhammed'in doğumu için yazılan mevlid başlıklı eserlerin yanı sıra Hz.

Muhammed'in doğduğu günü kutlamak amaçlı törenler de düzenlenmiştir. Bu törenlerin çoğalmasi ile de mevlid yazma geleneği oluşmuştur.

Resmî ve devamlı mevlid kutlamalarının ilk olarak Türkler tarafından başlatılması ve Müslümanlığın ilk zamanlarında böyle kutlamaların yapılmamasının nedenleri arasında Hristiyanların Hz. İsa'nın doğum yıldönümünü Noel şenliklerinde "Milat" ismi ile kutlamalarından dolayı bir benzerlik oluşturmaması içindir. Bunu N. Sami Banarlı, "Resimli Türk Edebiyatı" adlı eserinde şu şekilde dile getirmiştir.

"Hz. İsa'nın doğum gününü kutlamak için Noel şenlikleri yapmak, Hristiyanlar arasında eski bir âdetti. Müslüman Araplar, belki de Hristiyanlara benzememek için kendi peygamberlerini doğum gecelerinde şenlik yapmayı âdet edinmediler. Bu yüzden Müslümanlığın ilk asırlarında her hangi bir mevlid ananesi kurulduğu bilinmiyor. İslâm âleminde Hz. Muhammed'in mevlidi için yapılan ilk büyük, devamlı, resmi fakat samimi mevlid şenliği ve törenleri, denilebilir ki, Selçuk atabeklerinden Muzafferüddin Gök-Börü tarafından yapılan törenlerdir. Onun yaptırdığı mevlid törenleri bugünkü mevlidin başlangıcı olmuş ve Gök-Börü'den bu yana, başta Türk-İslâm devletleri olmak üzere hemen bütün İslâm âleminde mevlid, artık mukaddes bir gün ve çeşitli fırsatlarla tekrarlanan aziz bir tören ve gelenek ehemmiyeti almıştır." (Banarlı, 1983: 481).

Selçuk atabeklerinden Muzafferüddin Gök-Börü mevlid kutlama törenlerini ilk başlatan kişidir. Gök-Börü (Kökbörü)'nün emriyle düzenlenen mevlid kutlamalarıyla ilgili Necla Pekolcay "Mevlid" adlı eserinde İbn Hallikân'ın anlatımından şu bilgilere yer vermiştir:

"Bu tören sadece Mevlid kutlaması çerçevesinde değildir; içinde halk topluluğuna hitabeden eğlenceler de bulunmaktadır. Bu kutlamaları Türk halkının eski şölenlere olan iştihakına bağlayanlar, törenin bu yönüne dayanmaktadırlar. *Vefeyâtü'l-a'yân*'da kaydedildiğine göre, Erbil'deki Mevlid törenleri veya onun kaydı ile Mevlid bayramları, vasfa sığmayacak derecede tantanalıydı. Muharrem ayından başlayarak Rebülevvel ayının ilk günlerine kadar Bağdat, Musul, Cezire, Sencer, Nusaybin, İran vb. yerlerden gelen birçok fakih, sufi, vaiz ve kurrâ Erbil'de toplanırlardı. Muzafferü'd-Dîn Mevlid gününden çok önce kale kapısından Hankah kapısına kadar olan saha dâhilinde biri kendine, diğerleri de devlet adamlarına mahsus olmak üzere,

dört-beş katlı, yirmi adet civarında ahşap kubbe hazırlar, Safer ayının ilk gününde kubbeler ihtimâm ile süslenir, her birine muganniler ve hayal oyuncularını yerleştirilirdi. Bu esnada halk işini gücünü bırakır, kubbelerin etrafında gezip-dolaşarak vakit geçirirdi. Muzafferü'd-Dîn de Mevlid gününe kadar her gün ikindi namazından sonra kubbelerin her birinde yapılan hazırlıkları gözden geçirir, mugannilerin şarkılarını dinler, hayalcilerin hayallerini tetkik ederdi. Sonra da Hankah'a gidip, oradaki ayine katılırdı. Geceyi Hankah'ta geçirdikten sonra, sabah namazını müteakip ava çıkar, öğleden sonra kaleye dönmüş bulunurdu. Onun bu faaliyetleri mevlid gecesine kadar devam ederdi. Muzafferü'd-Dîn –mevlid günündeki ihtilaf sebebiyle- Mevlid bayramını bir sene Rebülevvel ayının sekizinci günü, bir sene de on ikinci günü yaptırırdı. mevlidden iki gün önce ortaya birçok deve, sığır, koyun vb. çıkarılır; bunlar davullar, teganniler ve diğer eğlenceler devam ederken kesilir, çeşitli yemekler pişirilirdi. Mevlid gecesinde Muzafferü'd-Dîn, kalede akşam namazını kıldıktan sonra, her biri bir katır sırtına bağlanarak yükletilen büyük çapta alay mumları eşliğinde oradan ayrılır, böylece Hankah'a varırdı. Mevlid sabahı Hankah'ın önünde vaizler için bir kürsü, Muzafferü'd-Dîn için de ahşap bir burç kurulmuş bulunurdu. Pencereleleri mevcut olan bu burç, Atabey'in orduyu, halkı ve vaizleri seyretmesine yarardı. O sabah Muzafferü'd-Dîn, sufileri takiben Hankah'ın önüne gelirdi. Ordunun geçidi ve vaizlerin vaazları devam ettiği sürece mevlid merasimi için gelmiş olan fakih, vaiz, kurrâ ve şairlere, birer-birer çağrılarak ikram ve ihsanlarda bulunulurdu. Ordunun geçiş töreni bittikten sonra da, yoksullar için meydanda, kürsünün etrafındakiler için de Hankah dâhilinde birer sofraya kurulurdu. Bütün bu işler ikindiye, hatta ikindiden sonraya kadar sürerdi. Muzafferü'd-Dîn o gece Hankah'ta kalır ve ayinlere katılırdı. Mevlid bayramı bitince, Erbil'de bu maksatla toplanmış olan şahıslara memleketlerine dönmek için bir miktar para verilirdi.” (Pekolcay, 2010: 8-9).

Gök-Börü tarafından başlatılan bu törenler sistemli bir hale getirilmiştir. Bu kutlamaların yanı sıra Harunnurreşid'in annesi de Hz. Muhammed'in doğduğu evi mescid haline getirip onun doğduğu anda düştüğü yeri gümüş ile kaplayarak mevlid gecesini insanların ziyaret ettiği bir yer haline getirmiştir. Hz. Muhammed'in doğduğu evin sokağına ise Sokaku'l-Mevlid adı verilmiştir. (Pekolcay,2010: 1).

Gök-Börü tarafından başlatılan mevlid kutlama törenleri bir gelenek haline gelmiştir. Hz. Muhammed için düzenlenen mevlid kutlamaları ile birlikte özellikle X. yüzyıldan itibaren mevlid yazma bir gelenek haline dönüşmüş ve mevlid yazan şairlerin sayısı oldukça artmıştır.

“Mevlidler, önceleri mesnevi tarzında yazılmış ‘‘Siyer-i Nebiler’’, ‘Şemail-i Şerifler’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira meşhur hadis âlimi Tirmizi’nin (ö. 892) IX. yüzyılda yazdığı Şemail-i Şerif ve Muhammed b. İshak’ın (ö. 850) yazmış olduğu Siyer ilk mevlid örneklerindedir. Mevlid adının geçtiği ilk eser ise, İbnü’l-Cevz’nin (ö. 1201) Mevlidü’n-Nebi adlı eseridir. Yine İbnü’l Arabî’nin (ö. 1240) Mevlidü’l-cismanî ve’r- Ruhanî’si, Sebteli Ebu’l-Kasım Sebtî’nin (ö. 1203) Ed-Dürrü’l-muazzam fi mevlidi’l- Nebiyyi’l- muazzam’ı, İbn Dihye’nin (ö. 1235) Kitabü’t-tenvir fi mevlidi’s-sirâci’l-münir’i, Zemlekânî’nin Mevlidü’n-Nebî’si Arapça olarak yazılmış ilk mevlit örneklerindedir. İnan’da Şiilik’ten dolayı Hz. Peygamber için mevlidler yazılmamıştır. (Alyılmaz, 1999: 197).

Mevlid kutlama törenleri ve mevlid yazma geleneği yayıldıkça mevlid içerisinde anlatılan olaylar, zamanla mevlid okuyucuları tarafından makam ile okunmaya başlanmıştır. Mevlidi, musiki ile ilk birleştirenler ve makam ile okunmasını sağlayanlar Türklerdir.

“İslâm milletleri içinde bilhassa Türkler, ibadetle, musikiyi birleştirme fırsatını bir de mevlid törenlerinde bulmuşlar, mevlidi musiki makamlarıyla ve ilahilerle birlikte okumuşlardır. Belîğ’in Güldeste-i Riyâz-ı İrfan’ında, Türkiye’de mevlidin bestelenmiş olduğu hakkında mühim bilgiler vardır. Bu hususlar da mevlid ananesinin söz ve söyleyiş olarak değil fakat ses ve tören olarak, eski Türk adetlerinden zengin çizgiler taşıdığını, ayrıca, düşündürmektedir. (Banarlı, 1983: 481).

Türklerin mevlid ile musikiyi birleştirmeleri, Dede Korkut hikâyelerinde geçen boy (hikâye), soylama törenlerindeki anlatımları birbirine benzemektedir. Dede Korkut hikâyelerinin anlatımında en önemli aşamanın anlatıcı kişi tarafından hikâyeyi kopuz eşliğinde söylemesidir. Soy soylama ve boy boylama ifadesi kutsal bir kişi tarafından kullanıldığı ve önemli kişiler arasında Korkut Ata’nın da olduğu

bilinmektedir. Çünkü soylar ve boylar anlatılarda var olduğu için bu anlatımı saygın bir kişinin gerçekleştirmesi daha yerinde olacağı düşünülmektedir.

Bu anlatıların şiirsel bir ifade taşıması aynı zamanda kopuz eşliğinde bir ozan tarafından dinleyicilere aktarılması, Dede Korkut Destanı'nda ozanın zaman zaman özellikle destanda ritmik nesre geçerken kopuz çalması bu anlatım işinin alelade birine verilmeyeceğinin göstergesi konumundadır. Bunun yanı sıra mevlidin manzum şekilde kaleme alınması ve mevlidin makamla okunmasıyla bir benzerlik oluşturabilir.

Gök-Börü tarafından başlatılan mevlid kutlama geleneği Osmanlı Devleti'nde de III. Murad zamanında tekrar başlatılmıştır. 1910 yılında Osmanlı Devleti'nde resmî bayram olarak kutlanan mevlid törenleri, Cumhuriyet'in ilanından sonra kaldırılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde Ramazan ve Kurban Bayramları resmî olarak kutlanmış ve mevlid kutlamaları da diğer dinî geceler gibi camilerde ve evlerde ibadetlerle kutlanmaktadır. (Bulut, 2017: 7).

Türk edebiyatında Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-necât adlı eserinden sonra mevlid yazma geleneği hız kazanmış ve bu zamana kadar taşınabilen bir kalıcılık sağlamıştır. Aydın kesimler için oluşturulan mevlid anlatımları çok fazla tutunamamış ve Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-necât adlı eseri gibi günümüze kadar ulaşamamıştır. Bunun en önemli nedenleri arasında Hz. Muhammed'in doğumu, mucizeleri ve hayatı anlatılırken halkın anlamakta zorluk çekmeyeceği sade ve gündelik dil kullanılmasından dolayı daha kolay anlaşılması ve daha hızlı yayılmasıdır.

Mevlide sonradan eklenen Destan-ı Geyik, Destan-ı Güvercin, Destan-ı Kesikbaş, Destan-ı İbrahim ve Destan-ı İbrahim b. Edhem vd. tasavvufî hikâyeler de yer almaktadır. İslâmiyet'in şartlarını, ideal Müslüman tipini, kardeşliği, Allah aşkının beşeriyetten daha önde olması gerektiğini halka anlatmak için kaleme alınan bu hikâyelerde sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır.

Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-necât adlı eseri Türk edebiyatında kaleme alınmış ilk mevlid olarak bazı kaynaklarda geçmesine rağmen Türk edebiyatında kaleme alınmış ilk mevlid eseri olarak Ahmedî'nin İskender-nâme'sinin bir

nüshasında yer alan ve müstakil bir eser olan mevlidi edebiyatımızdaki ilk mevlid örneği olarak bilinmesi daha yerinde olacaktır. Fatih Köksal'ın "Mevlid-Nâme" adlı kitabından alınan bilgilere göre Ahmedî'nin kaleme aldığı mevlidi 615 beyitten oluştuğu eserin yazarı Ahmedî tarafından lafzen belirtilmiştir.

Nice dānedür diseñ bu ' aqđ-i dūr

Altı yüz ü dağı on biş dānedür (Köksal, 2011: 32)

Mısraları ile belirtilmesi ve İskender-nâmen'in 8874 beyit iken mevlid bölümünün 615 beyit sayısının mısra içerisinde yer alması bu eserin bağımsız bir eser olduğunu ve İskender-nâme adlı esere sonradan ilave edilmiş olabileceği düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-necat adlı eserini Ahmedî'den etkilenerek yazdığı düşüncesi üzerine Fatih Köksal "Mevlid-Nâme" adlı kitabında şu ifadeleri kullanmıştır. "Ahmedî 615 beyitle hemen hemen Süleyman Çelebi'nin eseri büyüklüğünde bir eser ortaya koymuştur. Bu da Süleyman Çelebi'ye -eğer Çelebi bu eseri gerçekten görmüşse- eserin uzunluğu bakımından da modellik ettiğinin işareti sayılabilir." (Köksal, 2011: 43).

Bilinen Türkçe mevlidleri kronolojik olarak yüzyıllara ayıran Köksal, bu konuda derli toplu bir çalışmaya imza atmıştır. Köksal'ın "Mevlid-Nâme" adlı eserinde yer alan mevlid yazan şairler ve mevlidleri yüzyılları ile birlikte şu şekildedir.

XV. Yüzyıl Mevlidleri

1. Ahmedî:
2. Süleyman Çelebi: Vesiletü'n-necat
3. Ârif: Mevlid
4. Kerîmî: İrşâd
5. Gülşenî-i Saruhanî (Fatih Devri): Mevlid-i Nebî
6. Ahmed: Mevlid
7. Hafî: Mevlid

8. Hocaoğlu: Mevlid
9. Sinanoğlu: Ümmîdü'l-müznibîn
10. Cefâyî: Mevlidu'n-nebî
11. Zaîf (Hacı Mustafaoğlu): Mecma'u'l-envâr
12. İpsalalı Ebu'l-hayr: Mevlid
13. Yahyâ b. Bahşî: Mevlid-i Nebî
14. Mürîdî (Aydınlı): Mevlid-i Şerîf
15. Hamdullah Hamdî: Mevlid-nâme (Ahmediyye)
16. Muhibbî: Mevlid
17. Keşfi-i Saruhanî: Mevlidü'n-nebî
18. Mehmed b. Hamza Arab Vâiz: Mevlidü'n-nebî
19. Sabâyî: Mevlidü'n-nebî
20. Lâmiî Çelebi: Mevlid-i Nebî
21. Emîrî: Mevlidü'n-nebî
22. Cismî: Mevlûdu'n-nebî
23. Gulâmî:
24. Zâtî:
25. Derviş Mehmed Hevâyî: Mevlûdu Hayri'l-Enbiyâ
26. Hamdî (Ayasofya Hatibi Hamdullah b. Hayreddin): Mevlid
27. Cebrî: Mevlid-i Nebî
28. Abdî: Mevlidü'n-nebî
29. Selâmî Mustafâ: Mevlid
30. Visâlî Ali Çelebi:
31. Şehîdî-i Edirnevî: Mevlidü'n-nebî
32. Murâdî: Mevlidü'n-nebî
33. Behiştî: Mevlidü'n-nebî
34. Hasan Bahrî (Karesili): Mevlid

35. Şemseddîn Sivasî: Mevlidü'n-nebî

XVII. Yüzyıl Mevlidleri

36. Kuloğlu (IV. Murat devri şairi):

XVIII. Yüzyıl Mevlidleri

37. Keşfi-i Samokovî:

38. Süleymân Nahîfî: Mevlidü'n-nebî

39. Ahmed-i Mürşidî: Mevlid-i Nebî

40. Salâhî Abdullah-ı Uşşâkî: Manzûme-i Mevlid ve Mirâc-ı Nebî

41. Darendeli Bekâî: Mevlidü'n-nebî

42. Necîbî (Eşrefzâde Abdulkâdir):

43. Mehmed Hamdî: Hüseyinî

44. Edîb (Lalî-zâde): Mevlid

45. Selâmî Şeyh Mustafâ (İzmirli): Mevlid-i Şerîf

46. Âkif (Bursalı):

XIX. Yüzyıl Mevlidleri

47. Hasan İlmî (Kozanlı): Mevlidü'n-nebî

48. Mustafa Râgıb (Kitapçı): Mevlid-i Nebevî

49. Muhibbî (Yusufelili): Mevlid-i Nebevî

50. İrşâdî: Mevlid

51. Tâhir Ağa:

52. Osman Sirâceddîn (Erzurumlu): Mevlid-i Şerîf

53. Kâmî Şabân-ı Âmidî: Mevlid-i Nebî

54. Mehmed Sâlih Nihânî: Mevlid-i Şerîf-i Nebevî

55. Ahmed İzzet Paşa: Mevlidü'n-nebevî

56. Hasan Nâdir (Mar'aşî Kurâ-zâde):

57. Mehmed Fevzî (Edirne Müftüsü): İki Türkçe mevlid kaleme almıştır. İlki: Kudsiyetü'l-ahbâr fî Mevlidi Ahmedi'l-Muhtâr. İkincisi: İcmâlü'l-keîâm fî Mevlidi'n-nebî Aleyhi's-selâm.

58. Keşfi (Yusufelili): Mevlid-i Nebevî
59. İbrâhîm Re'fet Efendi: Mevlid-i Şerîf
60. Manastırlı Rif'at: Mevlid
61. Rüşdî (Erzurumlu Ketenci-zâde Mehmed Rüşdî): Tuhfe-i Nûr-ı Salât
62. İbrâhîm Kadem: Mevlidü'n-nebî

XX. Yüzyıl Mevlidleri

63. Ahmed Fehmi (Erturan): Menkabe-i Celîle
64. Şeyh Mehmed Şemseddin el-Mısırî: Mesar-ı Şemsu'l-Mısırî fi'l-Mevlidi'l-Muhammedî
65. Çizmecî-zâde Vehbî:
66. Tâhir Nâdî (Divrikli): Mevlidü'n-nebevî
67. İhrâmcî-zâde İsmail Hakkı (Toprak): Yâre Yâdigâr
68. Kâmil Sarıateş:

Yazıldığı Dönem Tespit Edilemeyenler

69. Şâhidî:
70. Nâzım: Mevlid
71. Kör Haliloğlu: Mevlid
72. Aklî: Mevlid-i Şerîf
73. Hüseyin Efendi: Mevlid
74. İbrâhîm N. (Karamanlı):
75. Mehmed Hasan:
76. Yâsîncî-zâde Nûrî: Mevlidü'n-nebî
77. Osman Feyzî Efendi: Mevlidü'n-nebî
78. Nesîmî

İlgili Literatürde Bulunmayan Mevlidler

“Bu bölümde, Türkçe mevlid metinleriyle ilgili yapılan neşriyatta varlığından söz edilmeyen mevlidler gösterilecektir. En dikkat çekici olan, bu mevlidlerin bir kısmının, eski harflerle basılı olduğu halde literatüre alınmamış olmasıdır. Büyük bir kısmı da katalog ve muhtelif eserler üzerinde yaptığımız çalışmalar sonunda tespit ettiğimiz mevlidlerdir.” (Köksal, 2011: 73).

1. Abdî Mahmûd (Urfalı): Mevlid
2. Abdulkâdir Yahyâ: Mevlid
3. Ahmed Tevfik: Nebe'ü'l-münîf fî Mevlidi'ş-Şerîf
4. Atâ: Mevlid
5. Cevherî: Mevlûdu'n-nebevî
6. Enverî-i Erzincânî: Mevlûd-i Şerîf
7. Felek-zâde Ayntâbî:
8. Furûgî:
9. Gül Ali Bâkî (XIX. yy): Mevlûd-i Şerîf
10. Hâfız Sâlim b. İbrâhîm: Mevlid
11. Halvetî: Mevlûdu'n-nebî
12. Hanîf: Risale-i Mevlid-i Nebî Tercümesi
13. Hasbî: Mevlûd-i Şerîf
14. İbrâhîm: Mevlid
15. Keşkeki-zâde Fatma Kâmile: Mevlid-i Şerîf (Hâdiyyü'l-cinân)
16. Mahmud-zâde Ahmed (Vidinli): Mevlid-i Nebî
17. Mehmed Ali Dâniş: Mevlûdu'n-nebî
18. Mehmed Tevfik: Mevlid-i Şerîf
19. Muhyî: Mevlidu'n-nebî
20. Muhyiddîn Ali Mekkî (Arapgırlı): Yeni Mevlid-i Nebevî
21. Muhyiddîn: Mevlid
22. Muhyî-i Manavgâdî (Şeyh-zâde) (XVI. Yüzyıl):
23. Nâcî: Mevlid-i Şerîf
24. Naîmî (XIX. yy): İlham-ı Celîl
25. Nasîbî (XV.-XVI. yy): Mevlidu'n-nebî
26. Nazmî: Mevlid-i Cedîd-i Şah-ı Risalet
27. Niyâzî (İsmail Niyâzî): Mevlûd-i Şerîf

28. Nûrî: Mevlid
29. Recâî (XV. yy):
30. Remzî (Kürkçüzâde Osman): Mevlid
31. Rüşdî-Mes'ûd (XIX. yy): Müşterek Mevlûd
32. Sâbit: Mevlid-i Şerîf
33. Sıdkî (XIX. yy): Mevlûdu'n-nebî
34. Süleymân Celvetî: Mevlid-i Şerîf
35. Şeyh Mahmud Nedîm: Mevlûd
36. Şeyh Mehmed Hayrî: Yeni Mevlid-i Şerîf
37. Şeyh Sâmi: Mevlid-i Mücteba
38. Şeyh Şa'bân-ı Velî (Taşköprülü):
39. Vaiz Ümmî: Mevlidü'n-nebî
40. Veysî Üveys b. Mehmed-i Alaşehirî: Mevlûdü'n-Nebi
41. Za'fi: Mevlûdu'n-nebî
42. Zekeriyâ b. Abdulgaffâr Dağıstânî: Mevlidü'n-nebî
43. Zeynî (XIX. yy): Mevlûd-i Şerîf
44. Ziyaî (Harputlu Ziyâuddîn) (XIX. yy): Mevlûdu'n-nebî

Mevlidi Olmadığı Halde Kendisine Mevlid Atfedilen Şairler

Muhtelif Yayınlarda Kendisine Mevlid Atfedilen Şairler

1. Abdurrahmân:
2. Abdurrahmân-ı Ankaravî:
3. Ahmed Râmiz:
4. Âşık Çelebi:
5. Beyzâde Mustafa: Mevlid
6. Dervîş: Mevlidü'n-nebî
7. Halîl: Mevlid
8. Keşfî-i Samatyevî:

9. Kırcaalili Mustafa-zâde Ahmed: Mustafa Mevlûdi

10. Molla Halîl-i Siirdî:

11. Mustafa (Bursalı, kitapçı):

12. Seyyid Dede Mehmed Efendi: Mevlidü'n-nebî

13. Şâhidî:

14. Şehidünneyî: Mevlidü'n-nebî

15. Vehbî:

Kütüphane Katalog ve Kartotekslerinde Kendisine Mevlid Atfedilen Şairler

16. Ahmed-i Edirnevî: Mevlidü'n-nebî

17. Ahmedî: Mevlid

18. Azîz Mahmûd Hüdâyî: Mevlid

19. Derûnî: Mevlid

20. Derviş Dede: Mevlid

21. Derviş Hacı: Mevlidü'n-nebî

22. Deveci Ali: Mevlid

23. Hasan Fethî: Mevlid

24. Hayâlî-i Gülşenî: Mevlid-i Nebî

25. Hemdemî: Mevlid

26. Hıyânî: Mevlid

27. Muhammed Emîn: Mevlid-i Şerîf

28. Musa Sivasî: Mevlid

29. Nâbî: Mevlid Risalesi

30. Niyâzî: Mevlid-i Nebî

31. Şeyhî: Mevlid (Köksal, 2011: 58-82)

Yukarıda mevlid kutlama törenleri, mevlid yazan şairler, mevlidin musiki ile birleştirilmesi ve edebiyatımızda mevlidi kaleme alan ilk şair hakkında bilgilere kısaca

yer verilmiştir. BY00003676 numaralı yazma içerisinde bulunan mevlid bölümünün muhtevası ise şu şekilde işlenmiştir.

Yazma içerisinde, genel bir bakış ile dilin hususen tevhîd ve na't bahislerinde daha ağır, olayların anlatıldığı tahkiye bölümlerinde ise Türkçe ve sade bir anlatımın hâkim olduğu dikkat çekmektedir. Bu da aslında bu tür eserlerin hemen hepsinde görülen doğal bir durumdur.

BY00003676 numaralı yazmanın müellif veya müstensihinin giriş kısmında -tevhîd bölümünde- Süleyman Çelebi'den aynen veya kısmen değiştirerek eserine aldığı beyitler vardır. Sadece örnek olmak üzere ilk beş beyitteki müşterekleri şu şekildedir.

Süleyman Çelebi:

Allah adın zikredelim evvelâ

Vâcip odur cümle işte her kula (s.1)

BY00003676 Numaralı Yazma:

Allâh adın zikre idelüm evvela

Vâcib oldur cümle işde her kula (v.1b/1)

Süleyman Çelebi:

Allâh adı olsa her işin öñü

Hergiz ebter olmaya onun sonu (s.3)

BY00003676 Numaralı Yazma:

Allâh adı olsa her işiñ öni

Hergiz ebter olmaya anıñ şonu (v.1b/2)

Süleyman Çelebi:

Her nefeste Allâh adın de müdâm

Allâh adıyla olur her iş tamâm (s. 4)

BY00003676 Numaralı Yazma:

Her nefesde Allâh adın dî müdâm

Allâh adıla olur her iş tamâm (v.1b/3)

Süleyman Çelebi:

Aşk ile gel imdi Allâh diyelim

Derd ile göz yaşile âh edelim (s. 5)

BY00003676 Numaralı Yazma:

‘ Aşkıla gel imdi Allâh idelüm

Derd ile göz yaşile âh idelüm (v.1b/4)

Süleyman Çelebi:

Ola ki rahmet kılar o Pâdişah

O Kerîm O Rahîm O İlâh (s. 6)

BY00003676 Numaralı Yazma:

Ola kim raḥmet kıla ol bâdişâh

Ol Kerîm ü ol Raḥîm ü ol İlâh (v.1b/5)

Eserin müellif veya müstensihinin Süleyman Çelebi’den etkilenmesi o denli şiddetli olmuştur ki, yukarıda verilen örnekler ışığında şair kimi beyitleri ondan aktarmakta bir beis görmemiştir. Nitekim Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinin dijital portalinde incelenen yazmanın mevlid bölümü içerisinde *Süleyman Çelebi b. “İvaz Ahmed Paşa Bursavi”* açıklamasında bulunulmuştur.

Eser, diğer mevlidler gibi Süleyman Çelebi’nin eseriyle aynı kalıpta (Fâilâtün fâilâtün fâilün) yazılmış ve Güvercin hikâyesinde salât beyti ile birlikte klâsik mesnevilerdeki gibi lafzen de vurgulanmıştır. “*Fâ‘ilâtin fâ‘ilâtin fâ‘ilât/Vir Muhammed Muştafâya şalavat.*” Süleyman Çelebi’nin “Vesîletü’n-necât” isimli mevlidi beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler: “Münacat, Vilâdet, Risâlet, Miraç ve Rihlet” şeklinde sıralanmaktadır.

İncelenen mevlid içerisinde tevḥîd, na’t, Hz. Muhammed’in doğumunda meydana gelen mucizeleri ve dua bölümü yer almıştır. Süleyman Çelebi’nin

Vesîletü'n-necât adlı eserinden farklı olarak Risâlet, Miraç ve Rihlet (Vefat) bölümleri incelenen yazma içerisinde bulunmamaktadır.

BY00003676 numaralı yazmanın müellif veya müstensihi, mevlid içerisindeki bölümleri alt başlıklara ayırmıştır. Sadece ana bölümlerde konulan bu başlıklar muhtevayı tanıtmada yetersiz kalabilmektedir. Fasılların beyitlere göre teferruatı şu şekildedir:

1-40: Tevhîd

41-93: Na't

94-136: Hz. Muhammed'in doğacağı gece olağanüstü olaylar ve mucizeler anlatılmıştır. Bu mucizeler Hz. Âmine'nin dilinden anlatılan bu bölümde; göklerin kapısının açılması, melekler tarafından Sündüs adlı bir döşek hazırlanması, üç meleğin ellerindeki üç âlemi meşrik, mağrip ve Kâbe'nin üzerine dikmeleri anlatılmıştır. Gökten meleklerin inerek Hz. Âmine'nin evini tavaf etmeleri ve bu olaylar üzerine Hz. Âmine'nin hayrete düşmesi anlatılmıştır. Evin duvarının yarılması, içerisinden Meryem, Asiye ve bir hurinin çıkıp Âmine'ye Hz. Muhammed'in bu gece doğacağını müjdelemeleri anlatılmıştır. Hz. Âmine'nin susaması üzerine kardan ak ve soğuk, şekerden tatlı bir şerbet içirilmesi ve son olarak bir kuşun Hz. Âmine'nin sırtını sıvazlayarak doğumu gerçekleştirmesi anlatılmıştır.

197-157: Peygamber'in dünyaya gelişini Cebrail'in müjdelemesi, Hz. Muhammed'in teşrifi ile melekler, vahşi hayvanlar, kuşlar, insanlar, ağaçlar ve mahlûkların... Bütün âlemin sevinçle dolması, bütün cümle mahlûkatın hoş geldin "Merhaba!" demesi yani "Merhaba Faslı" yer almaktadır.

158-198: Hz. Muhammed'in bazı fiziksel özelliklerinin anlatılması ve nübüvvet mührünü, Hz. Muhammed'e Cebrail, İsrail, Mikail ve cennetin kapıcı olan Rıdvan ile birlikte teslim etmeleri anlatılmıştır.

199-208: Sekiz cennetin içerisinde bulunan bütün hurilerin Hz. Muhammed'in dünyaya teşrifi için saç (ikramlıklar) getirmesi anlatılmıştır.

209-251: Hz. Muhammed'in doğduğu ayın gelişinin müjdelendiği bir ilahi bölümü vardır bu bölüm dörtlükler ile yazılmıştır. Bu bölümde ise Hz. Muhammed'in doğduğu ayın gelişinin müjdelenmesi ile burada da "Merhaba Faslı" bulunmaktadır. İlahi bölümünün bulunduğu sayfanın derkenarında "*Tahsin tahtel kelimāt çağrışalar*" ibaresi bulunmaktadır. Burada şair bu bölümün en güzel bölüm olduğunu ya da hep bir ağızdan söylenmesi gereken bir bölüm olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

254-291: Dua bölümü: "Neste' izübillāh" başlığı ile başlayan bu bölüm yazma içerisindeki tek mensur bölümdür. Bu bölümün sonunda şair, mevlid kitabını okuyan yazan ve dinleyen insanlar için rahmet istemektedir. Mensur olarak yazılan bu bölüm içerisinde manzum tek mısra olan vasıta beyti şu şekildedir.

Oğuyāni dinleyeni yazanı

Raḥmetinle yarlıgāğıl ya Ğanī (v.10b)

301-328: "Mevlūd Şerbeti" başlıklı ilahi bölümüdür. Dörtlüklerle yazılmıştır. Nazım türü olarak koşmadır. Bu ilahi ile mevlid bölümü bitirilir ve bu ilahinin sonuna "Temmet" bitti ibaresi konulur. Burada bulunan temmet yazısı mevlid anlatımının bittiğini diğer bölümlere geçileceğini göstermek için yapılmıştır.

329-358: Ramazan ayının ve Ramazan Bayramı'nın müjdelendiği ilahi ve ağıt bölümüne yer verilmiştir. Bu bölümün sonunda yine "temmet" ibaresi geçmektedir.

BY00003676 numaralı yazmanın alt başlıklarına göre muhtevası ise aşağıda ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

BY00003676 numaralı yazma içerisinde mevlidin başlığı "Mevlūd Kitabı Budur" şeklinde yazılmıştır ve şair kaleme aldığı mevlidi kendi içerisinde on bölüme ayırmıştır. İlk olarak "*Bismillāhi 'r-raḥmāni 'r-raḥīm*" başlığı ile mevlide giriş yapmış ve bu bölümde Allah'ın isimleri sıralanmıştır. İkinci başlık olarak "*Eşşelātü Vesselāmü 'Aleyke. 'Aleyke yā Resulullāh*" başlığı verilmiştir. Bu başlıkta ise Allah'ı zikretmenin önemi vurgulanmıştır. Üçüncü başlıkta ise "*Eşşelātü Vesselām 'Aleyke yā Ḥabīballāh*" başlığı ile Hz. Muhammed'in nurunun her şeyden önce yaratıldığı belirtilmiştir. Dördüncü başlık ise "*Eşşelātü Vesselām 'Aleyke yā Nur-ı 'Arş-ı Allāh*"

başlığı verilmiştir. Bu başlık içerisinde Hz. Muhammed'in nurunun yüzü suyu hürmetine peygamberlere verilen mağfiretler sıralanmış ve dört halifeden Hz. Ebubekir, Hz. Osman ve Hz. Ömer'in isimlerine de yer verilmiştir. Beşinci başlık "*Eşşelâti Vesselâm 'Aleyke yâ Nur-ı 'Arşillâh*" olarak verilmiştir ve bu başlık içerisinde Hz. Muhammed'in doğumu ve mucizeleri olan "Veladet" bölümü anlatılmıştır. Bu bölüm içerisinde "Merhaba Faslı" da bulunmaktadır. Altıncı başlık "*Ki Lâ ilahe İllallâha Yazılmış. Muḥammed Resûlullâha Yazılmış*" başlığının içerisinde Hz. Muhammed'in doğumu için saçılan saçılar kutlamalardan bahsedilmiştir. Yedinci başlık "*Neste 'izübillâh*" Allah'a yalvarış, günahların affi için edilen dua bölümüdür. Bu bölüm yazma içerisindeki tek mensur bölümdür. Sekizinci başlık "*Allâhümme Şallallâhü Te'ali 'Aleyh ve Selâm*" başlığını taşımaktadır. Bu bölüm dörtlüklerle yazılmış ilahi kısımdır. Dokuzuncu bölüm olan "*Şerbeti Mevlüd Muḥammed 'Aleyhisselâm*" başlığı içerisinde Hz. Muhammed'in doğum günü vesilesi ile dağıtılan Mevlid şerbetinin güzelliğini anlatan dörtlüklerle yazılmış bir ilahiye yer verilmiştir. Bu bölümün sonuna "*Temmet*" yazılarak mevlid bölümünün bittiği belirtilmiştir. İncelenen metin içerisinde Ramazan ayı ve Ramazan Bayramı'nın anlatıldığı bir bölüm sunulmuştur. Bu bölüm mevlidin sonunda "*Allâhümme Şalli 'Alâ Seyyidina Muḥammedin Vesselâm*" başlığı altında anlatılmıştır. Son olarak "*Temmet*" ile bu bölümün tamamen bittiği bildirilmiştir.

BY00003676 numaralı yazma içerisinde bulunan beyit ve dörtlüklerle yazılmış iki adet "Merhaba Faslı" ve Hz. Ukkâşe'den alıntılandığı yazma içerisinde nakledilen Hz. Muhammed'e, peygamberlik mührü olan nübüvvet mührünün teslim edilmiş bölümü mısraları ve açıklamaları ile aşağıda anlatılmıştır.

İlk olarak dörtlüklerle kaleme alınmış "Merhaba Faslı" yazma içerisinde şu şekilde işlenmiştir. Şair Hz. Muhammed'in doğduğu ayın tekrar gelmesi ve Hz. Muhammed'in ümmetinden olma şerefine nail olma sevincini belirtmiştir. Merhaba Faslı'nı ilk kaleme alan kişi şair Ahmed olarak geçmektedir.

"Mevlid çığırının Süleyman Çelebi'den sonra, diğer kuvvetli bir şahsiyeti, meşhur '*Merhaba Faslı*'nı yazdığı ileri sürülen şair Ahmed'dir. Mevlid'ini 1469'da yazdığını bildiğimiz Ahmed'in hayatı ve hüviyeti hakkında başka her hangi bir bilgimiz yoktur.

Mevlid okuyucuların, asırlar içinde, mühim bir kısmını Ahmed'in Mevlid'inden alıp Süleyman Çelebi'nin Mevlid'ine katarak okudukları en güzel parça, bu Mevlid'in 'Merhaba Faslı'dır.' (Banarlı, 1983: 486-487).

Dörtlükler ile yazılan "Merhaba Faslı" eser içerisinde Hz. Muhammed'in doğduğu ayın tekrar gelişinin sevinçle anlatıldığı bir bölümdür. Nazım şekli olarak murabba kullanılmıştır ve (aaab), (cccb), (dddb) şeklinde uyak düzenine sahiptir.

Dörtlükler ile yazılmış "Merhaba Faslı" ise şu şekildedir.

Hağ dosdunuñ hem yāreni (a)

‘ Āşıklarıñ dildarani (a)

İki cihān sultānınıñ (a)

Ṭoğduğı aya merḥabā (b)

Olduñ ise ḥağğıñ kul (c)

Her dem ana döndür yüzi (c)

Ol ḥālikiñ sevgili kuli (c)

Ṭoğduğı aya merḥabā (b)

Gazel biçimde yazılmış olan "Merhaba Faslı"nda ise Hz. Muhammed'in doğduğu anın müjdelenmesi işlenmiştir.

Merḥabā ey ‘ ālī sultān merḥabā.

Merḥabā ey kān-ı ‘ irfān merḥabā (v.6a/150)

Merḥabā ey cümleñiñ mağşüdi sen.

Merḥabā ey ḥālikiñ mağşüdi sen (v.6a/151)

Merḥabā ey Raḥmeten li'l-‘ ālemīn.

Merḥabā ey sen şafi‘ ul müznibīn (v.6a/152)

Merhaba Faslı gibi ayrıntılı olarak incelenen bir başka konu ise Hz. Muhammed'e teslim edilen nübüvvet mührü ve bu bilgiyi anlatan Hz. Ukkâşe'nin kim olduğudur.

Hz. Muhammed'in dünyaya gelişinden sonra üç büyük melek olan Cebrail, Mikail ve İsrâfil'in yanlarında cennetin kapıcısı olan Rıdvan ile birlikte Hz. Muhammed'i yıkayarak mührü teslim ettikleri hadise anlatılmıştır. Hz. Muhammed'e nübüvvet mührünün teslim edilme olayının Ukkâşe b. Mihsan el-Esedî tarafından alıntılandığı müellif veya müstensih tarafından yazma içerisinde belirtilmiştir. Hz. Muhammed'in sahabelerinden olan Ukkâşe b. Mihsan el-Esedî hakkında anlatılan rivayetler şu şekildedir.

“Medine'ye hicret ederek, Bedir savaşına katılmış hayatı boyunca büyük zorluklarla karşılaşmış ve yılmadan mücadeleden çekilmemiştir. Bedir savaşı esnasında kılıcı kırılmış, Hz. Peygamberin ona verdiği bir hurma dalı kılıç vazifesi görmüştür. Hz. Ukkâşe (r.a.) daha sonra Uhud ve Hendek gibi savaşlara da katılmıştır. Peygamberimiz sağlığında Hz. Ukkâşe'nin cennet ehlinde olması için duada bulunmuştur. Dünyada iken cennetle müjdelenen kişilerden olan Hz. Ukkâşe (r.a.) Peygamberlik mührünü öpen ve gören tek sahabedir.” (<http://www.nurdagi.gov.tr/hz-ukkase-turbesi>).

Gaziantep yöresinde bulunan Hz. Ukkâşe'nin mezarı olarak bilinen türbe hakkında Ali Çolak “Ükkâşe B. Mihsan El-Esedî ve Ökkeşiye Türbesi” başlıklı makalesinde şu şekilde bir yorumda bulunmuştur.

“Müslüman Anadolu toplumu Hz. Peygamber'e ve onun arkadaşlarına olan fevkalade muhabbet ve saygılarından dolayı, bu zatların mezarlarını öğrendikleri zaman onlara olan sevgi ve saygılarını en iyi şekilde ifade etmek istemişlerdir. Bazen de Müslümanların gönlünde yer eden bu önemli şahsiyetler Anadolu'da vefat etmeseler dahi, onlara makamlar bina ederek, temsili mezarlar oluşturmuşlardır. Gaziantep ilimizin Nurdağı ilçesinin Sakçagözü köyü civarında bir tepenin üzerinde bulunan Ökkeşiye Türbesi bunlardan birisidir. Halk arasında Ökkeşiye ya da Ükkâşiye türbesi olarak bilinmektedir.” (Çolak, 2008: 173).

Nübüvvet mührünü gören Ukāşe'den alınan bilgiye göre Hz. Muhammed'in nübüvvet mührünün büyüklüğü keklik yumurtası kadar olduğu belirtilmiştir. Bu bölüm yazma içerisinde şu şekilde bulunmaktadır.

Bu nübüvvet mühidür bil yā ḥabīb

Hem ʿ Ukāşe derdine olan ṭabīb (v.7b/196)

Gördiler keklik yumurtasınca var.

Böyle naḫl oldu ʿ Ukāşeden ey yār (v.7b/198)

BY00003676 numaralı yazmada Hz. Muhammed'e nübüvvet mührünün teslim edilme hadisesinin anlatıldığı bazı bölümler şu şekildedir.

Ḥaḫ teʿ ala dört melek göndürdi ana

Dinle tafşilin deyem önden şona (v.7a/181)

Didi Cebrā ʿ ile ibriği tez getir.

Ḥaḫ da buyurdısa yerine yetür (v.7b/194)

Cebrā ʿ ile ḫodı Riḫvān yudı.

Taşuna dek kim ʿ aded oldu yedi (v.7b/195)

Didi İsrāfile mührü al beri.

Göstereyin neredir anuñ yeri (v.7b/198)

Aldı Riḫvān mührü eline hemān.

İki yeğrin üstüne ḫıldı ān (v.7b/199)

1.2. Destān-ı Geyik

Tasavvufi hikâyeler aracılığıyla Türkler arasında İslâmiyet'in yayılması kolay ve hızlı bir şekilde sağlanmıştır. Türklerin İslâmiyet'i kabul ettiği dönemlerden itibaren halk arasında okunarak yaygınlaşan ve istinsah edilen eserler arasında Geyik hikâyesi de bulunmaktadır. İncelenen yazmanın içerisindeki Geyik hikâyesinin bilinen genel özeti şu şekildedir.

Hz. Muhammed, ashabı ile otururken bir bölük atlı gelir. Cemaate hitabeden, dinlerine batıl diyen, putları tanımayan ve ayrı bir din davasında olan Hz. Muhammed'i aradıklarını söylerler. Kırk atlının bu sözlerine sinirlenen Hz. Ali ve Hz. Ömer ayağa kalkarak kâfirleri dövmek için Hz. Muhammed'den izin isterlerse de Hz. Muhammed, izin vermez ve kendisi ayağa kalkar. Bu sırada ata bağlanmış bir geyik görür. Hz. Muhammed, peygamberliğini geyiğin ispat edebileceğini, bunun içinde geyiğin serbest bırakılmasını ister. Önce buna razı olmayan kâfirler, Hz. Muhammed'in ısrarı üzerine geyiği serbest bırakırlar. Geyik, Hz. Muhammed'in yanına gelir ve dile gelerek Hz. Muhammed'in, Allah'ın peygamberi olduğunu söyler. Yavrularına yem aramak için dolaştığı sırada kâfirlerin kendisini yakaladığını anlatır, yavrularını emzirip geri gelmek şartıyla kendisine izin verilmesini ister. Kâfirler bunun mümkün olmayacağını belirtince Hz. Muhammed geyiğe kefil olur. Kâfirler, geyik gelmediği takdirde Hz. Peygamber'i öldürecekleri şartı ile geyiği serbest bırakırlar. Kendisini sabırsızlıkla bekleyen yavrularına ulaşan geyik, başından geçenleri onlara anlatınca iki yavru ağlayarak geyiğin sütünün kendilerine artık haram olduğunu söylerler ve Hz. Muhammed'e anneleri ile selam gönderirler. Geri dönmeye çalışan geyiğe, kâfirler yolda tekrar tuzak kurarlar. Tuzağa yakalanan geyik, Allah'a yalvarır. Allah, geyiğin yerine yetiştirilmesi için Cebrail'le geyiği Hz. Muhammed'in yanına gönderir. Bu olaydan sonra Hz. Muhammed'in hak peygamberi olduğunu gören kâfirler Müslüman olurlar.

BY00003676 numaralı yazmada bulunan "Destān-ı Geyik" başlıklı hikâyenin içerisinde, geyik ana ve Hz. Muhammed'in başından geçen kıssa ele alınmıştır. Geyik motifli bu hikâye Arap edebiyatının Türk edebiyatına tesiri sonucu edebiyatımızda yaygınlaşmış ve benimsenmiştir. "Türk edebiyatında tespit edilebilen en eski "Geyik

Hikâyesi” ve benzeri hikâyelerin ise XIV. yüzyıldan itibaren varlığı bilindiğine göre bu hikâyelerin Arap edebiyatından tercüme yoluyla Türk edebiyatına geçtiği ve giderek yaygınlaştığı kuvvetle muhtemeldir.” (Albayrak, 1993: 71).

Destân-ı Geyik içerisinde geçen geyiğin sözünde durması ve canı pahasına geri gelme hikâyesine benzer olarak Mahfuz Zariç “Geyik Destanı (Destan-ı Geyik), Ebû Zerr ve Kardeşlik Eğitimi” adlı makalesinde işlemiştir.

Zariç’in hazırladığı bu makalede Hz. Muhammed’in sahabelerinden olan Ebû Zerr’in başından geçen bir olay ile Destan-ı Geyik hikâyesinde anlatılan Hz. Muhammed’in canı pahasına anne geyik için kefil olması ve geyiğin söz verdiği zamanda geri gelmesi olayını anlatmıştır ve iki hikâyedeki benzerliğe değinmiştir. Mahfuz Zariç makalesinde anlattığı Ebû Zerr’in başından geçen hikâye şu şekildedir.

“Vaktiyle, iki gencin, babalarının katili bir başka genci kollarından tutup mahkeme edilmek üzere, Hz. Ömer’e getirdikleri söylenir. Mahkemenin neticesinde esir genç, ölüme mahkûm edilir. Karara razı olduğunu bildiren genç, bir son arzu olarak, evine dönüp babasının vasiyetini yerine getirmek üzere kendisine üç gün müsaade edilmesini ister. Babası, bir kısmı kendisine, bir kısmı da küçük kardeşine ait olmak üzere, gence para bırakmış; gençten, kardeşinin payını, o büyüyünceye kadar da muhafaza etmesini istemiştir. O paraları, kimsenin bilmediği bir yere gömdüğünü söyleyen genç, Hz. Ömer’den “yetim hakkının zayi olmaması için” paraları çıkarıp birisine vermesi, sonra geri gelip teslim olması için müsaade ister. Hz. Ömer, ondan kendisine bir kefil göstermesini ister. Genç, orada bulunanların yüzüne dikkatlice bakıp Ebû Zerr’i gösterir; onun kendisine kefil olacağını söyler. Ebû Zerr, teklifi kabul eder. Esir serbest bırakılır. Aradan üç gün geçer. Genç henüz dönmemiştir. Babaları öldürülmüş olan iki genç, kefil olduğu için Ebû Zerr’in cezalandırılmasını talep eder. Ebû Zerr, gencin gelmemesi hâlinde hükme rıza göstereceğini fakat kararlaştırılan vaktin dolması için beklenilmesini ister. Vakit gelir, cezanın infazı için Ebû Zerr, öne çıkar. Tam o sıra da genç de geri gelir. Geciktiği için özür diler. Parayı bulup “dayısına” teslim ettiğini, kardeşini de ona emanet ettiğini, mesafenin uzaklığından ötürü de ancak dönebildiğini söyler.” (Zariç, 2014: 148).

Hz. Muhammed’in anne geyiğin yavrularını görmesi için canını ortaya koyması ve geyiğin kırk atlıya tekrar av olacağını bile bile geri gelmeye çalışması ile

iki tarafında sözünde durduğunu göstermektedir. Buna benzer Hint efsaneleri ve Budizm'in izleri olarak görülebilecek bir hikâyeye de Saadet Çağatay "Türk Halk Edebiyatında Geyiğe Dair Bazı Motifler" adlı makalesinde yer vermiştir. W. Ruben'in Budizm Tarihi adlı yayımından alıntılacağı hikâye şu şekildedir.

"Yakalanmış olan Sutasoma kendisine mühlet verilmesini istedi, bu esnada buddhizme dair dört mısra okuttuğu brahmana, her mısra başına yüz altın ödeyecek ve geri dönecekti, yamyam bu ricayı kabul etti. Sutasoma on mislini ödedikten sonra, ailesinin, memleketi ve halkının yalvarmalarına rağmen geri dönüp kendisini yamyam Kalmāsapāda'ya teslim etti. Fakat yamyam Kalmāsapāda bu asalet karşısında pek mütehassis olmuş ve insan eti yemek gibi kötü huyundan vazgeçmişti." (Çağatay, 1956: 171).

Anadolu dışında da varlığını sürdüren geyik motifli anlatımlar arasında Ögel'in kitabında yer verdiği Kırgız Türklerine ait geyik hikâyesi yazma içerisinde yer alan hikâye ile birebir benzerlik göstermektedir. "Kırgız Türklerine ait olan bu hikâyeler kitap (kitap ölümlü) halinde basılmıştır. Destan diyalog karşılıklı konuşma ile düzenlenmiştir. Konuşmalar Hz. Muhammed (Mukambet), Kâfir (keür), geyik ana ve geyik yavruları arasında geçer." (Ögel, 1995: 106).

BY00003676 numaralı yazma içerisinde bulunan hikâyede geyiğin Hz. Muhammed'e geri dönmesi ile yukarıda anlatılan hikâyeler arasında bir benzerlik oluşmaktadır. Yukarıda ele aldığımız hikâyelerin ana temalarında kardeşlik ve sözünde durmanın önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Geyik motifinin Türk edebiyatında mesnevi tarzda ve yol gösterici hikâyelerde kullanıldığı görülmektedir. İncelenen Destān-ı Geyik hikâyesi bu olgunun biraz dışarıdadır. Burada geyik yol gösteren, yardım eden tarafta değil yardım isteyen taraftadır. Öğretici bir anlatıma sahip olan hikâyenin içerisinde temel öğreti kardeşlik ve sözünde durmanın önemidir. Eser, aruzun "Fâilâtün/fâilâtün/fâilün" kalıbı ile kaleme alınmıştır. Yazma içerisinde bulunan Geyik hikâyesinin hiçbir bölümünde mensur yazım şekline rastlanmamış ve eserin kalıbı salât beytinde zikredilmiştir. BY00003676 numaralı yazmada yer alan "Destān-ı Geyik" kıssasının özeti şu şekildedir.

Hikâyeye ilk olarak besmele ile giriş yapılmış ve sonrasında Hz. Muhammed'in mucizati olduğu sebab-i telif bölümünde dile getirilmiştir.

Hz. Muhammed bir gün mescid içerisinde ashabına vaaz verirken karşıdan kırk atlı geldiğini görür. Bu kırk atlı mescidin kapısına kadar gelir. Hepsi atlarından inerek Hz. Muhammed'in kim olduğunu sorarlar. Hz. Muhammed'e niçin dinlerine batıl dediğini ve halk içinde neden kendi dinlerini eylediğinin hesabını soramaya geldiklerini söylerler.

Ḥalk içinde bizi böyle eyleyen.

Dā' imā hem da' vāyı bātıl kılan (v.13a/14)

Diñsiz ana bu sözi söylemesün

Söyler ise bu arada tırmasun (v.13a/15)

Hz. Ömer ve Hz. Ali de peygamberin yanındadırlar. Kırk atlının böyle konuşmalarına dayanamayarak ilk olarak Hz. Ömer, Hz. Muhammed'den kırk atlıyı gürzü ile öldürmek için izin ister, sonrasında Hz. Ali, Zülfikar ile kırk atlıyı öldürmek için izin ister.

Hz. Muhammed sabırlı davranmaları gerektiğini ve kırk atlının dertlerinin ne olduğunu öğrenmek istediğini, dertlerine çare bulunabilirse kırk kâfirin de Müslüman olabileceklerini söyler.

Belki hükmümüze fermān olalar

Mu' cizāt görüb müslimān olalar (v.13b/19)

Hz. Muhammed, kırk atlıya dertlerinin ne olduğunu sorar ve başları olan bey ile konuşmak ister. Bunun üzerine kırk atlı oturmayacaklarını, bir saat bile harcamak istemediklerini söyler.

Kırk kâfirin bu denli sert çıkışlarına rağmen yine hoşgörü ile yaklaşan peygamber kâfirlerin yanında ata bağlı bir zavallı geyik görür. Geyiğin kendisinin peygamberliğini söyleyeceğini böyle bir mucizati göstereceğini söyler. Bu söz üzerine

kırk atının beyi geyiği üç gün üç gecelik bir zorluk ardından avladıklarını ve fal ile geyiği peygambere vermeyeceğini kızgınlıkla dile getirir.

Bunun üzerine Hz. Muhammed “Resul ider şaşınız sözüm tutun. Yohsa her bela dirsenüz satun” diyerek geyiği satın almak istediğini söyler. Kâfirler Hz. Muhammed’in mucizatını merak edip geyiğin salınmasına razı olurlar.

Geyik, Hz. Muhammed’in yanına gelir ve salavat vererek Hz. Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğunu, Hz. Muhammed’i Allah’ın peygamberi olarak bilen kişilerin tenlerinin ateşten uzak olacağını ve Hz. Muhammed’i peygamber olarak kabul etmeyenlerin ise yediklerinin zehir içtiklerinin hamim (kızgın su) olacağını söyler. Hz. Muhammed’in söylediklerini koşulsuz şartsız uygulayan kişiler için de dua eder.

Her ki hükmine seniñ fermân ola

Yeri cennet yoldaşı Riğvân ola (v.14a/41)

Geyik, selamını verip, duasını ettikten sonra halini arz etmeye başlar. Çin ilinden geldiğini ve kardeşini ararken Mekke Dağı’nda yavruladığını söyler. Geyik, kardeşiz kalmanın acısını metin içerisinde şu şekilde belirtmiştir.

Kişiniñ kardaş yüreği bağıdır

Malu milki bağçası hem bağıdır (v.14b/50)

Daha sonra otlamaya çıktığı sırada kırk atlı kâfir tarafından avlandığını, yavrularının dağ başında kaldıklarını, iki yavrusunun otlayacak kadar dişlerinin olmadığını ve onları emzirmek istediğini peygambere bildirir.

Hz Muhammed, geyiğin bu sözleri karşısında gözleri yaş ile dolmuştur ve kırk kâfirden geyiğin yavrularını emzirmesi için salıverilmesini ister. Kâfirler bu isteğe razı olmazlar bunun üzerine Hz. Muhammed, geyiğin kendisine satılmasını ister. Geyiğin bahasını (değerini) vereceğini söyler. Bu duruma hiddetlenen kırk atlı neyimiz eksik satalım diyerek karşı çıkar ve geyiğin geri gelmemesi takdirde Hz. Muhammed’in canını alacakları üzerine bir anlaşma yaparlar.

Hz. Muhammed, anne geyiğin yavruları emzirip zamanında geri gelebilmesi için baha olarak ortaya canını koymuştur. Anne geyiğin kavlini ikinci vakti olarak ayarlamışlardır. İkinci vakti anne geyik geri gelmez ise kırk atlı kâfir Hz. Muhammed'in canını alacaktır.

Geyik salınır ve hızlı bir şekilde yavrularının olduğu yere koşarak yavrularını bulur. Yavrularına kırk atlı tarafından avlandığını ve Hz. Muhammed'in kendisi için canını ortaya koyduğunu anlatır. Bu sözleri işiten yavrular annelerine “Didiler südüñ bize oldı haram. Söyleyesin Resule bizden selam” diyerek geyiğin sütünün artık kendilerine haram olduğunu söylerler ve annelerini geri gönderirler.

Anne geyik, yavrularını geride bırakarak Hz. Muhammed'in yanına doğru koşarken kırk atlı kâfirin beyi adamlarından birine emredip yola tekrar tuzak kurmasını ister. Geyik, tuzağa tekrar yakalanır, vaktinde gidemeyeceği ve Hz. Muhammed'in canına bir zeval geleceğinden dolayı Allah'a yalvarır. Geyiğin yakarışlarını işiten Allah, Cebrail'i göndererek geyiği yerine yetiştirmesini ister. Cebrail zavallı geyiği yerine yetiştirir ve geyik özür dileyerek neden geç kaldığını “Siz ‘ayıblamañ benim geç geldim. Size ma‘lumdur benim ne olduğım” şeklinde anlatır. Bu vefaya şahit olan kırk atlı kâfir, Müslüman olurlar ve geyiği iki yavrusunun yanına geri gönderirler.

Hikâyenin sonunda vasıta beyti veya salât beyti bulunur. Bu beyitte Hz. Muhammed'in ruhuna selâm edilir. Şair, bu kıssayı okuyan, yazan ve dinleyenin affedilmesi için de dua eder ve hikâye burada son bulur.

İşbu kışşa burada oldı tamām

Muştafāñ ruḥına yüz biñ selām (v.15b/ 93)

Oḳuyānı dinleyenī yazanı

Raḥmetinle yarlıgağıl yā Ğanī (v.15b/ 94)

Son olarak yukarıda incelenen “Destān-ı Geyik” adlı hikâye ile başka nüshalar arasındaki tek fark (Aytaş, 1999: 168) bazı nüshalarda anne geyiğin Çin şehriden

değil Hint şehriden geldiği yazılmasıdır. Bu çalışmaların yanı sıra dijital portalde Geyik hikâyesine ait on altı adet yazma tespit edilmiştir.

1.3. Destân-ı Gügercîn

Hz. Muhammed'in mucizesinin anlatıldığı tasavvufî hikâyelerden bir tanesidir. BY00003676 numaralı yazmanın içerisinde bulunan Güvercin hikâyesinin bilinen genel özeti şu şekildedir.

Bir gün Hz. Muhammed ikindi namazını kılıp duayı bitirdiği sırada sağ yanına bir güvercin uçar ve Hz. Muhammed'in dizine gözyaşlarını saçar. Hz. Muhammed'e bir doğanın üç günden beri kendisini kovaladığını, bunun için saklanması gerektiğini, eğer doğan kendisini öldürürse altı yavrusunun öksüz kalacağını söyler. Bu sözler üzerine gözleri yaş ile dolan Hz. Muhammed, yüz bin doğan gelse bile onu vermeyeceğini söyleyerek güvercini koynunda saklar. Bir saat sonra bir doğan figan ederek içeriye girer. Hz. Muhammed'e avını gizlememesini, üç gündür avını yakalamak için uğraştığını, o güvercinin kendi hakkı olduğunu ve altı yavrusunun aç olarak kendisini beklediğini söyler. Hz. Muhammed, doğana güvercinin canı karşılığında bir koyun vereceğini söyler, fakat doğan, koyun etini yemediğini belirterek bu teklifi kabul etmez. Doğanın bu sözü üzerine Hz. Muhammed, kendi etinden kesip vereceğini söyler. Doğan bu teklifi kabul edince bıçak getirilir. Sahabenin endişeli bakışları arasında Hz. Muhammed bıçağı mübarek koluna vuracağı zaman "Kesme!" hitabı duyulur ve bıçak bir türlü kesmez. Bu sırada güvercin silkinerek Cebrail, doğan silkinerek Mikail olur. Her ikisi de Hz. Muhammed'in bütün dertlere derman olduğunu, Hz. Muhammed'den şefaata dilemeye geldiklerini söylerler.

Güvercin hikâyesinin bilinen genel özeti yukarıda işlenmiştir. BY00003676 numaralı yazmanın içerisinde bulunan "Destân-ı Gügercîn" adlı hikâyeye aruzun "Fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbı ile kaleme alınmıştır. Manzum olan bu hikâyeye yazma içerisindeki en kısa hikâyedir. Genel özellikleri sıralanan "Destân-ı Gügercîn" hikâyesinin özeti şu şekildedir. İlk olarak şair tarafından "Destân-ı Gügercîn" başlığı ile giriş yapılmıştır. Müellif veya müstensih giriş kısmında hoş bir kıssadan bahsedeceğini belirterek sebep-i telif bölümünü oluşturmuştur.

Hz Muhammed ikinci namazını bitirdiği sırada sağ omuzunun üzerinde bir güvercinin uçtuğunu ve dizlerine gözyaşı döktüğünü görür. Güvercine neden ağladığını sorduğunda ise güvercin, bir doğanın günlerdir kendisini kovaladığını ve kendisini avlamak istediğini söyler. Hz. Muhammed'den gizlemesine yardımcı olmasını ister, eğer gizlenemezse altı yavrusunun öksüz kalacağını söyler.

Bu sözleri işiten Hz. Muhammed'in gözleri yaş ile dolar. Güvercini koynunda saklayacağını ve başını verip kendisini teslim etmeyeceğini söyleyerek güvercini saklar.

Güvercin saklandıktan bir saat sonra içeriye bir doğan girer ve Hz. Muhammed'den avını gizlememesini ve kendisine vermesini ister. Avını alamadığı takdirde altı yavrusunun aç kalacağını söyler.

Bu sözler üzerine Hz. Muhammed, doğana güvercinin canı karşılığında kendisine bir koyun bağışlayacağını söylese de doğan, koyun etini yiyemeyeceğini, koyun etinin kendisine yaramadığını söyler. Bunun üzerine Hz. Muhammed kendi etinden vereceğini söyler ve insan etinin tatlı olduğunu söyleyerek doğanın sözüne kulak vermesini ister. "Resul ider âdem eti tatlıdır. Sözüm işit söze işitmek kutludur."

Doğan, Hz. Muhammed'in bu sözüne razı olur. Hz. Muhammed kendi etinden vermek için bıçağı eline alır. Bütün ashap kaygılı gözlerle resulü seyrederek. Bıçağı "Kesme" diye hitap gelir. Bıçağın neden kesmediği düşünüldüğü an güvercin silkinerek Cebrail, doğan silkinerek Mikail olur ve hikâye iki büyük meleğin Hz. Muhammed'in şefaatinin dilemesi ile son bulur.

Biz seniñ noldığını bilmiş idik.

Şefâ' atıñ ummâğa gelmiş idik (v.16b/ 29)

Çıl şefâ' at evliyâlar serveri

Cümle beygamberlerin hem rehberi (v.16b/30)

Son olarak yukarıda incelenen Destān-ı Gügercīn kıssası ile başka nüshaları arasında tespit edilen farklılıklar ise şu şekildedir. İncelenen metin içerisinde güvercin ve doğanın altı yavrusu vardır. Bazı nüshaların içerisinde ise (Aslan, 2006: 197) güvercinin üç, doğanın altı yavrusunun olduğu belirtilmiştir. Bir başka nüshada ise (Kuzubaş, 2008: 331) güvercin ile doğanın yavrularının sayısından bahsedilmemiştir. Bir diğer farklı durum ise incelenen yazmadaki hikâyede güvercin donuna giren Cebrail ve doğan donuna giren Mikail olmasına rağmen bazı nüshalarda (Zariç, 2013: 138) bu durum tam tersi şekilde olmuştur. Cebrail doğan donuna, Mikail ise güvercin donuna girmiştir. Bu çalışmaların yanı sıra dijital portalde Güvercin hikâyesine ait on üç adet yazma tespit edilmiştir.

1.4. Destān-ı İbrāhīm

BY00003676 numaralı yazmada bulunan Destan-ı İbrahim kıssasının farklı nüshalardaki çalışmalarından derlenen genel özeti şu şekildedir.

Halil'in (Hz. İbrahim) malı mülkü çok olmasına rağmen hiç evladı yoktur. Allah'a kendisine bir evlat vermesi için yalvarır. Bunun için sevdiği bir şeyi kurban edeceğine dair söz verir. Allah'ta ona İsmail'i evlat olarak gönderir. Hz. İbrahim ile Hacer evlatlarını o kadar çok severler ki verdikleri sözü unuturlar. Halil, uykusunda bir rüya görür. Rüyasında verdiği söz hatırlatılır. Halil uyandıktan sonra verdiği sözü yerine getirmek için yüz koç kurban eder. Tekrar uyuduğunda yine rüyasında sözünde durmadığı söylenir. Bunun üzerine Halil yüz sığır kurban eder. Ertesi gün rüyasında yine aynı şeyi görünce bu sefer yüz deve kurban eder. Başka bir rüyasında kendisine Allah yolunda sevdiğini terk etmediği söylenir. Halil, uyandığında yüz kölesini azat eder ve sözünü yerine getirdiğini düşünür. O gece uyuduğunda asıl sevdiğinin İsmail olduğu ve onu kurban etmesi gerektiği söylenir. Hz. İbrahim uyandığında karısı Hacer'e oğlu İsmail'i hazırlamasını onu Kâbe tarafında bir düğüne götüreceğini söyler. Annesi oğlunu göndermek istemese de Hz. İbrahim'e karşı gelemez. Halil, İsmail'i alıp götürdüğünde şeytan insan kılığında Hacer'in karşısına çıkar. Hacer'e kocasının İsmail'i kurban etmek için götürdüğünü söyler. Hacer ağlayarak ağıt yakar. Şeytan, Hacer'in yanından ayrılarak İsmail'in karşısına çıkar. Annesinin ayrılığa dayanamayıp gözlerinin kör olduğunu, babasının da onu düğüne değil kurban etmeye götürdüğünü

söyler. İsmail, duyduklarını babasına anlatır. Annesinin durumundan dolayı feryat eder. Bu durum karşısında bir müddet tereddüt içerisinde kalır. Şeytanın nasıl kötü bir varlık olduğunu anlatır. İsmail'e annesinin gözlerinin kör olmadığını söyler. İsmail, bu sözleri işitince şeytanın yüzüne bir taş atarak gözünü çıkartır. Hz. İbrahim ile İsmail Arafat'a giderler. Burada Halil, oğluna onu Allah için kurban edeceğini anlatır. Daha sonra sağ eline bıçağı alarak oğlunun boynuna sürer, ancak bıçak kesmez. Bu kez Halil, aynı bıçağı bir taşa sürer, taş baştanbaşa kesilir. Bıçak dile gelerek Allah'ın, İsmail'in bir kılını kesmemesi için ona emrettiğini söyler. Allah, Cebrail'le bir koç göndererek onu kurban etmesini emreder. Cebrail'in getirdiği koç kurban edilir ve İsmail kurtulur.

Destân-ı İbrâhîm hikâyesinin kaynağı Kur'an kıssaları olarak bilinmektedir. Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i kurban etme imtihanı, manzum dinî destanlar içerisinde sıklıkla işlenen konulardan biri olmuştur.

“Kur'an'da yer alan Hz. İbrahim'in Hz. İsmail'i kurban imtihanı olayını anlatan kıssa zamanla bu tarz hadis, tefsir ve tarih kitaplarındaki rivayet ve yorumlarla zenginleştirilmiş, kıssadaki asıl olay ile birlikte bu ayrıntılar, Hz. İbrahim üzerine yazılan edebî eserlere yansımıştır.” (Kumartaşlıoğlu, 2014: 254).

Hz. İbrahim, oğlu Hz. İsmail'i Allah yolunda kurban etmeye çalıştığı kıssa içerisinde Hz. İbrahim'in ismi Halil olarak telaffuz edilmiştir.

“Türk edebiyatında Hz. İbrahim'in konu edildiği eserler olmakla beraber müstakil bir tür olarak “Halilnâme” yalnızca Abdulvasi Çelebi tarafından yazılmıştır. XIV. yüzyılda, Osmanlı'nın fetret döneminde yaşayan Abdulvasi Çelebi, “Halilnâme” adlı mesnevisini Çelebi Mehmet Bey veziri Beyazid'in teşvikiyle kaleme almıştır.” (Türkdoğan, 2010: 88).

Hz. İbrahim'in ismi Kur'an-ı Kerim'de altmış dokuz ayette ve yirmi beş surede geçmektedir. Kur'an-ı Kerim'in 14. suresinin ismi “İbrahim ”dir. Hz. İbrahim'in Kur'an-ı Kerim'de anlatılan vakaları şu şekildedir.

“Hz. İbrahim'in tabiat varlıklarına bakarak yaratıcıyı araması, bu varlıkların delili ile onu bulması (En'am/75-83), babası ve kavmini bu tapınmalarından ötürü kınaması,

taptıkları putların fayda ve zarar verme yönünden hiçliklerini göstermesi, kavminin onu bu iş üzerindeki ısrarı yüzünden ateşe atmaları (Meryem/19,-41; Enbiya/21, 51-72; Şuarâ/7, 69-89; Saffat/ 37, 83-99; Ankebut/29, 16-27; Mumtehine/60, 4-5; Zuhruf/43, 26-28), Allah'tan bir oğul istemesi ve onu kurban etmesi (Saffat/37, 100-109); Lut kavmini helak etmek için gelen meleklerin Hz. İbrahim'e uğramaları ve ona oğul müjdeleri (Zâriyât/ 51, 24-34; Ankebut/29, 31-33; Hicr/15 50-60; Hüd/ 11, 69-77), Kabeyi inşa etmesi (Bakara/ 2, 124-131), Nemrut ile karşı karşıya gelmesi (Bakara/2, 258); Allah'tan ölüleri nasıl dirilttiğini göstermesini istemesi (Bakara/ 2, 260).” (Hazer, 2007: 210)

Kur'an-ı Kerim'de Hazret-i İbrahim oğlu İsmail'i kurban etme kıssası Sâffât suresinde yer almaktadır. Bu surede geçen hikâye ise şu şekilde anlatılmaktadır.

“İbrahim şöyle dedi: ‘Ben Rabbime (onun emrettiği yere) gideceğim. O bana yol gösterecektir.’ ‘Ey rabbim! Bana Salihlerden olacak bir oğul bağışla.’ Biz de ona uysal bir oğul müjdeledik: Çocuk kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince İbrahim ona, ‘Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?’ dedi. O da, ‘Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın’ dedi. Nihayet her ikisi de Allah'ın emrine boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: ‘Ey İbrahim! Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. Şüphesiz bu apaçık bir imtihandır.’ Biz (İbrahim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail'i) kurtardık. Sonradan gelenler arasında ona güzel bir ad bıraktık. İbrahim'e selam olsun. İyilik yapanları işte böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o mü'min kullarımızdandı” (Sâffât, 98-111)” (Kumartaşlıoğlu, 2014: 253-254).

BY00003676 numaralı yazmanın içerisinde yer alan Destân-ı İbrâhîm başlıklı eserin konusu ise şu şekildedir.

Hikâyeye başlamadan önce Allah isminin geçirilmesi ve Hz. Muhammed'e salavat getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Hz. İbrahim'in ismi eser içerisinde çoğunlukla “Halil” olarak geçmekte ve bazı yerlerde İbrahim olarak telaffuz edilmektedir.

Hz. İbrahim'in malı mülkü çok olmasına rağmen hiç evladı yoktur. Hz. İbrahim kendisine bir evlat vermesi için Allah'a yalvarır. Eser içerisinde Âl-i İmrân Suresinin 92. Ayeti olan “Len tenalü'l-birra hatta tünfiku” bölümüne yer verilmiştir. Anlamı ise “Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz.”dir. Hz. İbrahim oğlu İsmail olana kadar Allah'a yalvarır ve bir oğlu olursa sevdiğini kurban edeceğinin sözünü verir.

Hz. İbrahim oğlu İsmail olduktan sonra Allah'a verdiği sözü unuttur. Bir gün rüyasında bir nida duyar. Kendisine neden sözünde durmadığı, sevdiğini kurban etmediği sorulur.

Düşde gördi yâ Halil ol didiğñ

Niçün qurbân eylemezsin sevdiğini(v.17a/9)

Sözünü hatırlayan Hz. İbrahim sözü yerine getirmek için yüz koç kurban eder. O gece rüyasında aynı nidayı duyar. Rüyasında sözünde neden durmadığı sevdiği nesneyi neden kurban etmediği sorulur.

Yâ Halil sen qavlüne tırmaz mısın?

Sevdiğini nesne-i terk etmez misin? (v.17a/12)

Bunun üzerine Halil yüz deve daha kurban eder. O gece tekrar bir nida daha duymuş ve ses Halil'e kurban vermedin yine sözünde durmadın demiştir. Halil sese, dolgun etli bütün hayvanlarının boğazını kestiğini sözünde durduğunu söyleyerek cevap verir. Bu cevabın üzerine bir nida daha gelir. Halil'e sözünde durmadığını, sevdiğini kendilerine bağışlamadığını söyler. Gaipten gelen ses, sevdiği nesnenin İsmail olduğunu, hayvan kurban etmeyi bırakmasını ve İsmail'i kurban vermesini söyler.

İsmâ'ildir sevdiğini bil yâ Halil

Bizim için anı qurbân eylegil (v.17a/20)

Et deve boğazlamağı sen oğıl

urđıla İsmā'ili sen ana boğıl (v.17a/21)

Halil bu dūřu ve söylenen nidaları yetmiş defa uykuya daldığı sırada duyar. İsmail'ini kurban vermesinin řart olduğunu iyice anlar ve sevdiği oğlunu kurban vereceğinden dolayı çok fazla üzülür.

Uyđusundan İbrāhım n bekledi.

İsmā' ilim deyüben çok ağladı (v.17b/24)

Halil, oğlu İsmail'i kurban etmeye karar vermiştir. Karısı Hacer'in de kendisi gibi çok fazla üzüleceğini bildiği için bu durumu karısından gizler. Halil, karısı Hacer'den, İsmail'in kıyafetlerini yıkamasını, saçlarını tarayarak ellerini kınalmasını ister. Hz. İbrahim, eşine oğullarını düğüne götüreceğini söyler.

Hacer, oğlunun başına geleceklerinden habersiz İsmail'i, Halil'in dediği şekilde hazırlar ve oğlunu babasına emanet eder ve İsmail'i uğurlarken gözlerinden öperek babasının yanından ayrılmaması gerektiğini, dünyadaki tek varlıklarının kendisi olduğunu oğluna hatırlatır ve Hz. İsmail'i babası ile gönderir. Hacer'in oğlu İsmail'i uğurlarken söylediği sözler hikāye içerisinde şu şekilde yer almaktadır.

İder ayrılmāđıl atandan cānım.

Dünyāda varlığımız sensin benim (v.17b/33)

Gözlerim seninle görür dünyayı.

Tiz gel yola bağdırmağıl anayı (v.17b/34)

Hacer evine girdiği sırada iblis belirir ve İsmail'in kurban olmaya gittiğini, babası Halil'in onu boğazlayacağını söyler. Hacer, şeytanın sözüne inanmaz babasının İsmail'i düğüne götürdüğünü söyler. İblis, Hacer'in yas tutmaya başlaması gerektiğini, Halil'in, Allah'a verdiği sözü yerine getirmek için İsmail'i kurban edeceğini tekrar eder. Hacer, Allah emrine boynun kıldan ince olduğunu, Allah buyurdu ise olacağını, iblisin kendisini yolundan şaşırtamayacağını söyler.

Bu sözler üzerine iblis, Hacer'in yanından ayrılır. Hacer kederli bir şekilde ağlamaya başlar. İblis hile atına atlayıp fitne düzmek için İsmail'in katına çıkar. İsmail'e, babasının kendisini boğazlayacağını ve bu sözü annesi Hacer'in duyduğunu kendisini annesinin yanına götürmek için annesi tarafından gönderildiğini söyler.

Bu sözler üzerine İsmail, iblisin yüzüne bir taş atar ve gözünü çıkartır. Hz. İbrahim, oğlu İsmail'e iblisin gözünü kör ettiğini söyler.

İblisiñ urdı çıkardı bir göziñ
Halil ider ahîre kör itdiñ özin (v.18a/47)

Halil, oğlu İsmail'i alarak kapalı bir yere götürür ve Allah'ın buyruğunu tutması gerektiğini düşünür. Halil, oğlu İsmail'in yüzüne baktıkça üzüntüsünden gözyaşları içini yakar. Allah'a yalvararak oğluna nasıl kıyacağını, annesi sorar ise ne diyeceğini içinden geçirir.

İsmail'i terk etmek gerektiğini, bundan başka bir yolun olmadığını düşünürken İsmail, babası Halil'in yüzüne bakar ve neden ağladığını bildiğini ve Hz. İbrahim'in kendisini aldattığını söyler. Halil, Allah'ın Hz. İsmail'i kurban etmesini istediğini ve bu durum karşısında çaresiz kaldığını söyler Bunun üzerine Sâffât suresinin 102. ayetinin bir kısmı eser içerisine aktarılmıştır. “Yâ büneyye fi'l menâm inni erâ. Qâl İsmâ' il ef' al mâ tera” ayetin Türkçe meali şu şekildedir: “Ey oğulcuğum uykuda gördüm ben. İsmail dedi emrolduğun şeyi yap” .

Halil, Allah'a kul olmak için bunu yapması gerektiğini söyler. Kâbe'ye gelirler ve bütün canavarlar karşı gelip hepsi bir olup ağlaşmaya başlar. Kuşlar İsmail'in üzerinde saf bağlayıp ağlar.

Hız. İsmail, kanlı gömleğini annesine göstermemesini Hz. İbrahim'e vasiyet kılar. Halil, İsmail'in ellerini ve dizlerini bağladığı sırada Hz. İsmail babasına asi olmadığını neden asiler gibi ellerini ve ayaklarını bağladığını sorar.

Hız. İbrahim cevap veremez bunun üzerine Hz. İsmail, babasına ellerini ve ayaklarını çözerek boğazlamasını, Allah'ın emrine itaat eden asilik yapmayan birisi

olduğunu herkesin bilmesini ister. Bu sözün üzerine Hz. İbrahim, oğlu Hz. İsmail'in ellerini çözer ve bıçağı Hz. İsmail'in boğazına sürer ancak bıçak kesmez. Yetmiş kez bıçağı Hz. İsmail'in boğazına vuran Hz. İbrahim en sonunda dayanamayarak bıçağı taşa vurur ve taş baştanbaşa yarılr. Halil bıçağı seslenir, taşı kesip bu işi neden işlemediğini sorar. Bıçak, dile gelip Allah'ın kesme dediğini söyler.

Çözdi ellerin virdi boğāzın

Ḥalkına çaldı bıçāk yitmiş kezın (v.18b/ 67)

Dile gelüb didi bıçāk yā Ḥalīl

Kesme didi bir kıln Rabbü'l-Celīl (v.19a/ 71)

Halil'e bıçaktan cevap gelince Allah, Cebrail'e hemen bir kurban indirmesini emreder. Allah tarafından Halil'e tekrar bir nida gelir ve sözünde durduğu söylenir. Hz. İbrahim bu nidaya şaşırır ve sözünü yerine getiremediğini oğlunu daha kurban veremediğini söyler. Hz. İbrahim'in bu sözleri üzerine tekrar bir nida duyulur. Hz. İbrahim'e baş kes denilmediği, İsmail'den sevgisini kes denildiği, sözünde durmak için oğluna bıçak vurmayı göze aldığı, dostluğunun huzurda kabul olduğu söylenir.

Geldi nidā sana baş kes dimedim

İsmā'ilden sevgüni kesğil didim (v.19a/77)

Son olarak vasıta veya salât beyti ile Hz. Muhammed'in ruhuna yüz bin selâm gönderilir ve hikâye burada son bulur.

Bunda ḥatm oldı bu kışşa ey hümām

Muştafāniñ ruḥına yüz biñ selām (v.19/81)

Son olarak yukarıda BY00003676 numaralı yazma içerisindeki Destān-ı İbrāhīm ile karşılaştırılan diğer nüshalar arasındaki farklılar şu şekildedir. İncelenen yazmada Hz. İbrahim yüz koç ve yüz deve kurban etmiş başka bir nüshada ise (Kumartaşlıoğlu, 2014: 257) Hz. İbrahim'in yüz koç, yüz sığır, yüz deve ile toplam üç yüz hayvan kurban etmesi ve Hz. İbrahim'in yüz kölesini azat etmesi anlatılmıştır. Bunun yanı sıra BY00003676 numaralı yazma içerisinde yüz köle azat etme bilgisi

geçmemiştir. İncelenen yazma içerisindeki hikâyede gökten indirilen hayvan ismi olarak kurbanlık geçmektedir. Bazı farklı nüshalarda ise (Kumartaşlıoğlu, 2014: 258) Allah'ın, Cebrail ile gökten koç indirdiği yazılmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra dijital portalde İbrahim hikâyesine ait on yedi adet yazma tespit edilmiştir.

1.5. Hazā Destān-ı Kesik-Bāş

BY00003676 numaralı yazmada bulunan “Hazā Destān-ı Kesik-Bāş” hikâyesinin farklı nüshalardaki çalışmalarından derlenen genel özeti şu şekildedir.

Hız. Muhammed dört yakın dostu (Hız. Ali, Hız. Ömer, Hız. Osman ve Hız. Ebubekir) ve sahabeleri ile birlikte mescitte otururken aksakallı kesik bir insan başı içeriye girer. Hız. Ali yerinden kalkarak Kesikbaş'ı Hız. Muhammed'in huzuruna getirmek ister, ama bir türlü yerinden kaldıramaz. Kesikbaş, Hız. Ali'nin bu çabalarının boşa olduğunu söyler ve kendini tanıtmaya başlar. Vaktiyle Kal'a-i Zerrîn (Altın Kale) denilen bir şehirde oturduğunu, adının Şeyh Abdullah olduğunu, elli bir kez hacca gittiğini ve İsm-i Âzam duasını bildiğini söyler. Bir gün bir devin şehrine peyda olarak oğlunu ve gövdesini yediğini, karısını ise kaçıırıp kuyuya götürdüğünü ağlayarak anlatır. Kesikbaş, Hız. Muhammed'in devden intikam almasını rica eder; aksi halde kıyamette kendisinden davacı olacağını söyler. Hız. Ali hemen ileri atılır devî öldürmeye gitmek için Hız. Muhammed'den izin ister. Hız. Muhammed, devin Hız. Ali'ye bir zarar vereceğinden korkarak gitmesini istemez. Hız. Ali ısrar ederek Zülfikar'ını alır ve atı Döldül'e atlayarak Kesikbaş ile yola koyulur. Kesikbaş yuvarlanarak Hız. Ali'nin atı Döldül'ü bile geçer. Uzun bir yolculuk ardından bir kuyunun başına gelirler. Hız. Ali kemendini çıkarıp bir kayaya bağlar ve kuyudan aşağıya inmeye başlar ancak kement ucu kuyu dibine yetişmez. Bunun üzerine Hız. Ali İsm-i Âzam duasını okur ve ipi elinden bırakır. Yedi gün yedi gece süren yolculuğun ardından sekizinci günün sonunda kuyunun dibine ulaşır. Karşısında bir demir kapı görür. Bir hamlede demir kapıyı yerinden çıkartır ve bir sarayla karşılaşır. Sarayda nur yüzlü bir hatunun gözyaşları içerisinde namaz kıldığını görür. Bu hatunun Kesikbaş'ın hanımı olduğunu anlar. Hız. Ali odalardan birini açar orada zincirlerle bağlanmış beş yüz Müslüman görür. Dev, her gün bunlardan beş tanesini yemektir. Esir Müslümanlar Hız. Ali'yi görür görmez tanirlar. Hız. Muhammed'in kendilerine haber

verdiğini söylerler. Hz. Ali oradan devin bulunduğu odaya geçer. Minare boyundaki dev uyumaktadır. Hz. Ali nara atarak devi uyandırır. Dev, Hz. Ali'yi görür görmez sinirlenir ve Hz. Ali'yi de yiyeceğini dünyada bir tek Müslüman bırakmayacağını söyler. Hz. Ali'ye bin batmanlık gürzüyle saldırırsa da bir şey yapamaz. Bunun üzerine Hz. Ali, kılıcıyla bir hamle yapar ve devin başını gövdesinden ayırarak devi öldürür. Orada bulunan beş yüz Müslümanı kurtarır. Kesikbaş'ın hanımını ve devin hazinesini alarak kuyunun dibine gelir. Hz. Ali dua eder ve hepsini kuyunun ağzına çıkarır. Hz. Ali burada bir dua eder ve Kesikbaş'ın gövdesi peyda olur, sonra hepsi memleketlerine gider ve Hz. Ali'de Medine'ye döner.

Anadolu'da XIV. yüzyılda yazıya geçirilmeye başlanmış olan Destân-ı Kesikbaş, halk arasında hızla benimsenerek, ezberlenmeye başlanmıştır. Hz. Ali'nin savaşçı yönü Türklerde yer eden Gazi-alp tipi motifli anlatımlara uygunluğundan dolayı halk içerisinde benimsenip yaygınlaşması daha kolay olmuştur. Kesikbaş hikâyesi tasavvuf edebiyatı içerisinde mevlidler kadar rağbet görmüş eserlerden bir tanesidir.

“Kesikbaş Destanı, dinî tasavvufî bir destan mahiyetinde olup, Türklerin İslâmiyet'i kabulünden sonra Anadolu'da Türk kültürüyle şekillenen destanlardan biridir. Genellikle XIV. yüzyılın başlarında yazıya geçirildiği kabul edilen Kesikbaş Destanı'nda ana tema olarak, Hz. Ali'nin devi öldürüp Kesikbaş'ın ailesini ve esir beş yüz Müslümanı kuyudan kurtarması konusu işlenmektedir. Dolayısıyla Dâsîtan-ı Kesikbaş, Hz. Ali'nin fedakârlığını, cesaretini, yiğitliğini ve kahramanlığını yansıtan cenknamelerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Hz. Peygamber ve Hz. Ali'ye duyulan sevginin tezahürü olarak Kesikbaş Destanı, Anadolu'dan Balkanlar'a ve Asya içlerine kadar geniş bir coğrafyada “Türk Toplumunu” tarafından benimsenmiştir.” (Kozan-Çelik, 2014: 177).

BY00003676 numaralı yazma içerisinde yer alan Kesikbaş hikâyesinin konusu şu şekildedir. “Hazâ Destân-ı Kesik-Bâş” başlığı ile hikâyeye giriş yapılmıştır. Anlatılan destanın Hz. Muhammed'in mucizati olduğu sebep-i telif bölümünde belirtilmiştir. Hz. Muhammed bir gün dört yar ve otuz üç bin ashâbı ile birlikte oturdukları sırada bir Kesikbaş yuvarlanarak Hz. Muhammed'in huzuruna kadar gelir.

Hikâye içerisinde geçen dört yar “Hz. Ebubekir, Hz, Osman, Hz Ömer ve Hz. Ali” dir.

Gövdesi olmayan Kesikbaş yuvarlanarak ve ağlayarak içeriye girer. Hz. Ali, peygamberden Kesikbaş’ı huzuruna getirmek için izin ister ancak Kesikbaş’ı yerinden kaldıramaz bunun üzerine Kesikbaş, Hz. Muhammed’e Ali’nin ne yaptığını sorar. Ali gibi bin kişi gelse bile kendisini yerinden kaldıramayacağını söyler. Bu hadiseden sonra kendisini tanıtmaya ve derdini anlatmaya başlar.

Allah lafzını her gün dilinden düşürmediğini, elli bir kez hacca gittiğini, hasta ve aç insanlara baktığını, melekler katına çıktığını, İsm-i Azam duasını bildiğini ve Hz. İsa ile namaz kıldığını anlatır.

Adının Şeyh Abdullah olduğunu ve Kal’a-Zerrîn (Altın Kale) denilen bir şehirde yaşadığını söyler. Bir devin, şehrine musallat olup oğlunu ve gövdesini yediğini, hatununu kaçırap bir kuyuya hapsedtiğini ve kaygıdan gözlerine uyku girmedeğini anlatır.

Ḳal‘a-i zerrîn benim şehrim idi

Şeyḥ ‘Abdullāh benim adım idi (v.19b/21)

Bir ḥātunum bir ḥūb oğlum var idi

İkisi de benim ile yār idi (v.19b /22)

Oğlum ile gevdemî bir Dîv yidi

Yā Resūlullāh meded eyle didi (v.19b/23)

Hz. Muhammed’den kendisine yardım etmesini ister. Eğer kendisine yardım etmez ise kıyamette kendisinden davacı olacağını söyler.

Ger dadımı alıvirmezsen benim

Ḳıyāmetde da‘vācıyam ben seniñ (v.20a/25)

Kesikbaş'ın bu sözleri üzerine Hz. Ali, Zülfikar'ını takınır ve Hz. Muhammed'den dev ile güreşip devi iki parçaya bölmek için izin ister. Hz. Muhammed, Ali için kaygılanır ve devin kendisine bir zarar vereceğinden endişe ettiğini söyler. Hz. Ali davasında kararlıdır. Gitmek istediğini, bundan başka çare olmadığını ve Kesikbaş'ın hanımını devin elinden kurtarması gerektiğini belirtir.

Bu sözün üzerine otuz üç bin sahabe gözleri yaşlı bir şekilde Hz. Ali'yi uğurlar. Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin de ağlayarak babalarını yolcu ederler. Hz. Ali atı Döldül'e binerek hızlı bir şekilde yola koyulur. Kesikbaş, yuvarlanarak Hz. Ali'nin atından daha hızlı hareket eder. Hz. Ali ve Kesikbaş bu zorlu yolculukta namaz vakitlerini hiç kaçırmazlar. Kesikbaş, gözleri ile namazını kılmaktadır. Kesikbaş'ın üzüntüsünden sürekli gözleri dolar, Hz. Ali mendil ile Kesikbaş'ın gözlerindeki yaşları siler. Yedi günün ardından devin bulunduğu kuyunun başına gelirler. Kesikbaş, bu kuyunun devin kuyusu olduğunu, Kal' a-i zerrin (Altın Kale) isimli şehrinin kâbusu olan devin burada yaşadığını, bu kuyudan girip çıktığını söyler.

Ol Bâş ider yâ ' Alî Dîv kuyusu

Pu kuyudur Kal' asanın kâbusı (v.20b/43)

Bu sözün üzerine Hz. Ali beş yüz kulaçlık kemendinin bir ucunu kayaya bağlayarak yavaş yavaş kuyudan aşağıya inmeye başlar. Kuyu o kadar derindir ki beş yüz kulaçlık kement bile kuyunun dibine ulaşamaz Hz. Ali ipi elden bırakıp İsm-i Azam duasını okuyarak kuyudan aşağıya inmeye devam eder.

Kuyudan aşağı zorlu bir yolculuk yapan Hz. Ali'nin elleri ve ayakları donar ancak Hz. Ali bu zorlu yolculuğa rağmen namaz vaktinin geldiğini anladığında göz ucuyla namazını kılar ve bu felaket yerinde ne işim var diye hayıflanmaz. Yedi gün yedi gece süren bu yolculuk sekizinci günün sonunda biter.

Namâz vaqtî oldığın bilür idi

Göz ucıla namâzın kıılır idi (v.20b/ 54)

Hz. Ali kuyunun dibine ulaşır ve bir demir kapının önüne gelir. Kapıyı yerinden çıkarır ve bir saray görür. Saray içinde güzel yüzlü bir hatun vardır. Hatunun

hüzünlü bir bekleyiş içerisinde seccadesi gözyaşları ile dolmuş olduğunu görür ve bu hatunun, Kesikbaş'ın hanımı olduğunu anlar.

Hız. Ali başka odalara bakmaya başlar ve beş yüz Sünni Müslümanın bir odada esir tutulduğu yerin önüne gelir. Hız. Ali'yi gören Müslümanlar feryat ederek Hız. Ali'nin kendilerini kurtarmasını ister. Beş bin kişi olduklarını ve sadece beş yüz kişi kaldıklarını ve devin her gün yüz kişinin gözlerini yediğini söylerler.

Bu feryatları işiten Hız. Ali, kendisinden haberdar olan Müslümanların bu haberi nereden haber aldıklarını sorar. Esir Müslümanlar, Hız. Muhammed'in geldiğini ve Hız. Ali'nin geleceğini haber verdiğini söylerler.

‘ Ali ider beni kim didi size

Anlar ider Muştafa geldi bize (v.21a/66)

Hız. Ali, devin bulunduğu kata çıkar ve hikâye içerisinde Hız. Ali'nin ağzından devin tasviri yapılır. Minare boyu kadar olan devin kollarının çınar ağacı kadar olduğunu söylenir. Devin horlayarak uyduğunu gören Hız. Ali, devin uyanması için bir nara atar. Hız. Ali'nin ilk narasına dev uyanmaz. Bunun üzerine Hız. Ali bir nara daha atar. Dev bile olsa uykusunda can almayı yiğitliğe yakıştıramayan Hız. Ali devini sonunda uyandırır.

Dev, Hız. Ali'yi görünce sinirlenerek dişlerini birbirine çatar. Çünkü Hız. Ali devlerin başını kesen bir yiğittir. Bunu bilen dev Hız. Ali'ye “Sen mi kesdiñ bunca divler başını. Sen ağıtdıñ kâşır diviñ kânını” diyerek hiddetlenir. Dev bu sözü üzerine Hız. Ali, devini iki parçaya ayıracağını bu görevin Hak tarafından kendisine verildiğini söyler. Bu sözleri duyan dev iyice hiddetlenir ve Hız. Ali'yi yiyeceğini dünyada Sünni Müslüman koymayacağını söyleyerek Hız. Ali'nin üzerine saldırır.

Hız. Ali, deve saldırmadan önce şehadet getirmesini ve Müslüman olmasını söyler. Dev, Hız. Ali'nin bu sözü üzerine “Ol Dîv ider bu sözi ben dimedim. Biñ yaşadım dîn kayğusım yimedim” der. Bu sözleri işiten Hız. Ali sinirlenir ve öfkeden gözleri kana döner.

Hız. Ali Zülfikar'ını kaldırır ve deve vurarak devı iki parçaya ayırır ve oradaki Müslümanları saraydan çıkartır. Müslümanlar devin hazinesini alarak oradan çıkarlar ve devin sarayı yıkılır. Hız. Ali bütün Müslümanları kuyunun dibine getirir ve gözlerini kapatmalarını ister. Bir dua okur ve hepsi bir anda kendilerini kuyunun ağzında bulurlar.

‘ Alı du‘ ā kıldı āmın didiler

Kendülerin kıyū ağzında gördiler (v.21b/89)

Hız. Ali dua eder ve Kesik baş gövdesine kavuşur. Kendisi de Medine yoluna düşer ve Hız. Muhammed'in huzuruna varır. Hız. Ali sahabeler ile görüşür, hasret giderir ve orada karşılaştığı durumu, Hız. Muhammed'in katında anlatır. Son olarak hikâyenin burada bittiği belirtilir ve salât beyti ile Hız. Muhammed'in ruhuna salavat istenir.

Son olarak incelenen metin ile üzerine çalışma yapılmış nüshalar arasında yer alan farklılıklar şu şekildedir. İncelenen metinde Kesikbaş elli bir kez hacca gittiğini söyler ancak bazı nüshalarda (Kozan-Çelik, 2014: 197) bu sayı elli olarak geçmektedir. Elimizdeki nüshada devin kuyusuna inebilmek için beş yüz kulaçlık kemendini kullanan Hız. Ali başka bir nüshada (Özdemir, 1975: 129) bin beş yüz kulaçlık bir kement kullanmıştır. Hız. Ali, devin kuyusuna inerken kemendini bir kayaya bağlar, başka bir nüshada ise (Demir, 2011: 81) kemendini ağaca bağlamaktadır. Her gün yüz Müslümanın gözlerini yiyen dev bir başka nüsha içerisinde (Ocak, 2020: 127) günde beş kişiyi yemektir. Esir tutulan beş yüz Müslüman'a Hız. Ali'nin geleceğini Hız. Muhammed müjdelemiş olmasına rağmen başka bir nüshada (Demir, 2011: 81) beş yüz Müslüman Hız. Ali'nin geleceklerini rüyalarında görmüşlerdir. Hız. Ali'nin gördüğü demir kapı başka bir (Aslan, 1995: 37) nüshada taş kapı olarak geçmektedir. Hız. Ali, Müslümanları kuyunun ağzına dua ile çıkartırken başka bir nüshada (Aslan, 1995: 38) secde ederek kuyunun ağzına çıkarması anlatılmaktadır. Mekân olarak geçen Kala-i Zerrin şehri bazı nüshalarda belirtilmemiştir. Metin içerisinde Medine'ye gelen Kesikbaş başka bir nüshada (Demir, 2011: 80) Mekke'ye Hız. Muhammed'in evine gittiği yazılmıştır. Son olarak Kesikbaş'ın yeni bir bedene kavuşması için Hız. Ali dua ederken bazı nüshalarda ise (Özdemir, 1975: 129) Hız. Muhammed'in dua

etmesi ile Kesikbaş'ın yeni bir bedene kavuştuğu yazılmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra dijital portalde Kesikbaş hikâyesine ait yirmi üç adet yazma tespit edilmiştir.

1.6. Hikâye-i Deve

BY00003676 numaralı yazmada bulunan Deve hikâyesinin farklı nüshalardaki çalışmalardan derlenen genel özeti şu şekildedir.

Bir cuma günün akşamında bir ağlama, inleme sesi duyulur. Hz. Muhammed, Hz. Ali'ye dışarıdan gelen ağlama sesinin kime ait olduğunu öğrenmesini ister. Hz. Ali dışarı çıktığında ağlama sesinin bir deveye ait olduğunu görür ve deveyi Hz. Muhammed'in huzuruna getirir. Deve, sahibi Ebû Mesud tarafından zulüm gördüğünü, sahibinin kendisine ağır yükler taşıttığını, bu yükü taşıyamayınca yeminin kesildiğini, boğazlanmak üzere sokağa atıldığını, bu durumu Hz. Muhammed'e anlatmak için geldiğini Hz. Muhammed'in yoluna kurban olacağını, etini Müslümanların yemesini istediğini söyler. Bu sözler üzerine devenin hakkını almak için Hz. Muhammed, devenin sahibinin evine gider. Ebû Mesud'a devesine neden zulüm ettiğini sorar. Ebû Mesud, bu sözleri kimden duyduğunu öğrenmek ister. Hz. Muhammed, devenin getirilmesini ister. Deve orada bulunanlara selam verdikten sonra sahibinin kendisine yaptığı zulümleri anlatır. Bu sözleri duyan Ebû Mesud yere kapanır ve Hz. Muhammed'in Hak peygamberi olduğunu kabul eder. Hz. Muhammed, deveyi satın alır ve kimsenin ona yük vurmaması gerektiğini söyler. Deveye yem veren kişilerin cennette yanında olacağını müjdeler. Bunun üzerine deve otlaklarda serbestçe dolaşır. Cuma günleri yemez içmez naralar atarak yeri göğü inletir. Yine bir cuma günü hizmet etmek için mescide gelen deve, içeride birçok sahabenin ah ederek Hz. Muhammed'i anıp figan ettiklerini duyar. Hz. Muhammed'in bu dünyadan göç ettiğini anlar ve feryat ederek mescidin eşik taşına başını vurur. Eşik taşını kana bular ve orada canını teslim eder. Herkes bu duruma şaşırıp kalır. Fâtıma Hatun deveye kefen hazırlar ve defnettirir.

Yukarıda geniş özeti verilen Deve hikâyesi, Arap edebiyatının, Türk edebiyatına tesiri ile görülen hikâyelerden birisidir. “Geyik ve güvercin hikâyelerinin bulunduğu basma Hikâye-i Mevlid'ün-Nebî adlı eserlerin sonunda ‘Hikâye-i Deve’, ‘Hikâye-i Cemel’ gibi adlarla ‘Deve Hikâyesi’ de yer almaktadır.” (Albayrak, 1993: 77).

BY000003676 numaralı yazma içerisinde bulunan Deve hikâyesinin konusu şu şekilde işlenmiştir. İlk olarak “Hikâye-i Deve Mevdūd” başlığı yazılmış, sahibinden şikâyetçi olan bir devenin derdine Hz. Muhammed’in derman olacağı girişte şair tarafından sebep-i telif bölümünde yer verilmiştir.

Çün şikâyet kıldı issinden deve

Muştafâdan oldı derdine devâ (v.23a/1)

Cuma günü sabah değil akşam vakitlerinde bu olayın cereyan ettiği belirtilmiştir. Mescidin dışarısından bir ağlama sesi duyulur ve Hz. Muhammed, Hz. Ali’ye bu sesin nereden geldiğini ve kime ait olduğunu öğrenmesini ister. Ağlama sesinin bir deveye ait olduğunu öğrenen Hz. Ali, deveyi Hz. Muhammed’in huzuruna getirir. Hz. Muhammed, deveye göç mü gördüğünü neden ağladığını sorar. Deve, kâfir sahibi Ebâ Mesud tarafından zulüm gördüğünü, sahibinin kendisine yem vermediğini, çamur içinde yürüttüğünü ve kendi yetmezmiş gibi adamlarına da zulüm ettirdiğini ve sahibinin kendisini boğazlamak üzere sokağa attığını anlatır. Hz. Muhammed’in derdine derman olmasını ister. Boğazlanacaksa bile “Etimi, yağımı Müslümanlar yesin, Hakk’a şükretsın.” diyerek Hz. Muhammed’in adilliğine sığındığını belirtir.

Kim boğazlar ol boğazsın beni

Yoluna kırbân ideyim bu cānı (v.23b/15)

Etimi yağımı mü’minler yesin

Ni’metine ol haqqıñ şükreylesiñ (v.23b/16)

Devenin bu feryadı üzerine Hz. Muhammed, Ebâ Mesud’un evine gider ve devesine neden zulüm ettiğini sorar. Hz. Muhammed’in bu sözlerine karşılık Ebâ Mesud devenin kendi devesi olduğunu istediği gibi davranabileceğini söyler.

Hz. Muhammed, devenin hakkını alacağını belirtir. Ebâ Mesud, bu durumu kendisine kimin anlattığını sorar. Hz. Muhammed, devenin kendisinin huzuruna geldiğini ve sahibinden şikâyetçi olduğunu söyler.

Bu duruma şaşırın Ebâ Mesud, devenin bu sözleri yanında söylemesini ister ve bu söz üzerine Hz. Muhammed, devenin gelmesini ister. Deve gelerek ayakta durur ve Hz. Muhammed'e anlattığı her şeyi sahibinin yanında da anlatır. Hakkını bu kâfirden alması için Hz. Muhammed'e yalvarır.

Ebâ Mesud bu sözleri işitince yüzünü yere vurarak ağlamaya başlar ve Hz. Muhammed'in huzurunda Müslüman olduğunu söyler. Hz. Muhammed, deveyi sahibinden satın alarak deveye iş gösterilmemesini ister. Deveye yem veren kişilerin cennette yanında olacağını müjdeler.

Deve uzun yıl otluğunda gezer ancak cuma günleri hiç yem yemek istemez ve nara atar durur. Deve, bir gün hizmet etmek, Hz. Muhammed'in yüzünü görmek ve peygamberin güzel sohbetini dinlemek için mescide gider. Mescidin içerisinden ağlaşma feryat figan seslerini duyar ve sahabelerin Hz. Muhammed'i andıklarını işitip ne olduğunu anlamaya çalışır.

Mescid içerisinde bulunan sahabeler, deveye Hz. Muhammed'in öldüğünü söylerler. Bu sözleri işiten deve mescidin eşik taşına başını vurur. Eşiğin taşını kana bulayan zavallı deve orada can verir.

Şol kadar dökdi eşige ulu başı

Çana ğarğ oldı hemân eşik taşı (v.24b/43)

Hz. Muhammed'in mucizesinden birkaç kelâm ettiğini belirten şair vasıta beyti ile hikâyeyi bitirir.

Haşredeñ ger dinilürse bu kelâm

Nice haşr ola bu olmaya tamâm (v.24b/45)

İncelenen Deve hikâyesi ile başka nüshalar arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Olay örgüsü BY00003676 numaralı yazma içerisindeki hikâye gibi sabit ve tektir. Ancak yazma içerisinde devenin can vermesi ile hikâye son bulurken başka bir çalışma içerisinde (Albayrak, 1993: 64) devenin Fatıma Hatun tarafından kefenlenerek defnedildiği yazılmaktadır. Bunun yanı sıra dijital portalde Deve hikâyesine ait üç adet yazma tespit edilmiştir.

1.7. İbrahim b. Edhem Hikâyesi

BY00003676 numaralı yazmada bulunan İbrahim b. Edhem hikâyesinin farklı nüshalardaki çalışmalarından derlenen genel özeti şu şekildedir.

Horasan İlinde İbrahim b. Edhem isminde ünlü bir padişah varmış. Bir gece ipek döşekler içerisinde yatarken garip bir rüya görür. Rüyasında damında dolaşan birisinin tıklar tıklar seslerini duyar. Damdaki kişiye orada ne aradığını sorar. Damdaki kişi İbrahim b. Edhem'in devecisi olduğunu devesini kaybettiğini ve onu aradığını söyler. İbrahim b. Edhem kızarak damda devenin ne işi olduğunu sorar. Bu söz üzerine devecide "Sultanım, daima ipek atlas içerisinde yatarken bu tahtın içerisinde Tanrı mı olur? Onu isteyen burada mı bulur? Ha benim burada deve aramam, ha senin Tanrı'ya kulum demen." karşılığını verir. Uykusundan uyanan İbrahim Edhem gördüğü rüyanın etkisinden çıkamaz ve üç gün yemek yiyemez. Bu olaydan birkaç gün sonra birisi hiç kimseden izin almadan saraya gelir ve İbrahim Edhem'e, "Kervanımız gelecek burada konaklayacağız." der. Padişah, sarayına kervansaray denildiği için sinirlenir. İzinsiz burada kimsenin kalmayacağını söyler. Yabancı da ona sarayın kimlere ait olduğunu sorar. İbrahim Edhem sırası ile ceddini sayınca adam, onların bırakıp gittiği gibi padişahın da bir gün gideceğini söyler. Bu meçhul kişi, İbrahim Edhem'i İrşâd için gönderilmiş Hızır'dır.

İbrahim b. Edhem, Hızır ile konuştuğundan sonra askerleri ile ava çıkar ve atının üzerindeyken "Uyan" diye bir ses duyar. Bu sese aldırış etmeyen İbrahim Edhem daha sonra "Başkaları seni uyandırmadan evvel uyan!" sözünü işitir ve bu sözü atının eyerinin kaşında da duyunca irkilir. Bir geyik görür ve tam avlayacakken geyik dile gelir "Ben seni avlamak için gönderildim, senin beni avlaman için değil. Bu biçareyi avlamak için mi yaratıldın başka işin yok mu?" demesi ile İbrahim Edhem kendine gelir ve yol üzerinde karşılaştığı bir çoban ile üstlerini değiştirerek Mekke'ye gider. Orada odunculuk yapan, alın teri ile çalışan İbrahim Edhem zühd hayatına girmiştir. İbrahim Edhem'in oğlu büyüdüktan sonra babasını arayıp tahtını ve tacını ona geri vermek ister. Saraya gelen bir müjdecî, İbrahim Edhem'i Mekke pazarında gördüğünü söyleyince oğlu babasını aramak için Mekke'ye giderek orada babasını görür ve babasının haline çok üzülür. İbrahim Edhem de oğlunu görür fakat tanıyamaz

ibadethanesine geldiğinde oğlunun da gördüğü delikanlı gibi mert bir delikanlı olduğunu düşünür ve içindeki evlat sevgisinin Allah sevgisinden üstün gelmesinden korkarak Allah'a ya kendi canını ya da evladının canını alması için dua eder. İbrahim Edhem'in duası kabul olur. Oğlu bulunduğu yere yıkılır ve oracıkta ölür.

Necip Fazıl Kısakürek, tasavvufun nasıl olması gerektiğini anlattığı iki piyesinden birisi de İbrahim Edhem'in hikâyesidir. Burada anlatılan hikâye içerisinde BY00003676 numaralı yazmada bulunan İbrahim Edhem hikâyesinde ve diğer nüshalarda olmayan bir bölüm vardır. O da, İbrahim Edhem, ava çıktıktan sonra kendisi hakkında olumsuz yorum yapan iki dervişi huzuruna çağırması ve onlarla konuşmasını anlatan bir bölümdür. Piyes içerisinde İbrahim Edhem iki derviş ile konuştuğundan sonra rüya görür. (Şen, 2017: 86).

Konya'nın Çumra İlçesi'nin Karkın Mahallesi'nde derlenen bir hikâye de İbrahim Edhem hikâyesine benzemektedir. BY00003676 numaralı yazma içerisinde İbrahim Edhem'in rüyasında gördüğü deveci ile İbrahim Edhem isimleri yerine "Harun Reşid" ile "Pervil Pade" ismi kullanılmıştır. Bu hikâye ise şu şekildedir. Harun Reşid bir gün evinde uzanmış cennette olduğunu hayal ediyormuş kardeşi ya da ahbabı Pervil Pade evinin damında eline aldığı bir kamış ile ata biniyormuş gibi dönüp duruyormuş. Yukardan gelen sesleri işiten Harun Reşid dışarı çıkarak Pervil Pade'ye "Ne gümbürden (gürültü edersin)." demiş. Pervil Pade ise "Damda at kovuyorum (biniyorum)." demiş. Pervil Pade'nin bu sözünü duyan Harun Reşid ise sinirlenerek damda atın ne arayacağını söylemiş. Bu söz üzerine ise Pervil Pade de "Sıcak döşekte cennet mi olur?" cevabını vermiştir. Bu hikâye Karkınlı Rukiye İlhan tarafından anlatılmıştır.

Yukarıda ele alınan İbrahim b. Edhem'in zühd yoluna geçişindeki olay örgüleri sıralanmıştır. BY00003676 numaralı yazma içerisinde bulunan İbrahim b. Edhem kıssasında ise İbrahim b. Edhem'in rüyasına ve Hızır ile diyaloglarına yer verilmiştir. Yazmada bulunan hikâyenin konusu ise şu şekildedir.

BY00003676 numaralı yazmada bulunan hikâyenin İbrahim Edhem'in hikâyesi olduğu, anlatının içerisinde tespit edilmiştir. Hikâye başlığı olarak İbrahim

Edhem ismi yerine besmele oku ile “Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm” kelimesi yazılmıştır. Müellif veya müstensih, hikâyeye başlamadan önce Hz. Muhammed’in ruhuna salavat getirilmiş ve Horasan’da yaşayan bir padişah olan İbrahim Edhem’in malını ve mülkünü terk ettiği sebab-i telif bölümünde belirtilmiştir.

İşit imdi ḥaḳ ne ‘ibret eyledi

Āḫir ü ol sultānlığı terk eyledi (v.24b/5)

İbrahim Edhem tahtında ipek atlasın üzerinde bir gün uykuya dalmıştır. Rüyasında damın üzerinde tıklar tıklar eden bir ses duyar ve bu sesi çıkaran kişiye kim olduğunu sorar. Kişi İbrahim Edhem’in devecisi olduğunu, devesini kaybettiğini ve devesini aradığını söyler. Bu sözü işiten İbrahim Edhem: “Ey cāhil şaşkın mısın nice olur hem ḫām üstünde deve mi olur.” der ve ses çıkaran bu kişiye yüz deve vereceğini hemen damın üzerinden inmesini söyler. Bu sözleri işiten kişi: “Bu altun taht üzerinde Tanrı mı olur. Tanrısını isteyen bunda mı bulur.” diyerek cevap verir. İbrahim Edhem uykusundan uyandığı zaman bir hayli kendine gelemmez ve bu rüya aklını karıştırıp durur. Yemek yiyemez hale gelir. Kavmi kabilesi padişahlarının bu hallerine üzümler.

Yine bir gün İbrahim Edhem tahtı üzerinde otururken kapıdan heybetli biri gelir. Gelen bu kişi deveci olduğunu develerinin konaklaması için yer aradığını ve bu kervansarayda konaklamak istediklerini söyler. Bu sözleri işiten İbrahim Edhem hiddetli bir şekilde karşısındaki adama çıkışır. Bir padişahın huzuruna çıkıp onun sarayına nasıl kervansaray dediğini, sarayında konaklamak isteğinin saygısızlık olduğunu ve develerine başka bir yer bulması gerektiğini sert bir şekilde ifade eder.

İbrahim Edhem’in bu sözü üzerine kişi (Hızır) bir mekânda kalıcı olmayan, insanların gelip geçtiği yerlere kervansaray denildiğini padişaha söyler ve bu sözün üzerine kişi (Hızır) ile İbrahim Edhem arasındaki konuşmalar yer alır.

(Hızır) kişi: “Senden ol bu sarāy kimiñ idi”, der. Bu sözün üzerine İbrahim Edhem babasının olduğunu söyler. Bu cevabın üzerine kişi (Hızır) atasından önce kimin olduğunu sorar. İbrahim Edhem ise dedesinin olduğunu söyler. Bir müddet bu şekilde konuştuğundan sonra en sonunda Hızır olan kişi: “Bu kez itdi nereye gitdi bunlar. Bu şarāya sana hibemī etdiler.” demiştir. Hikâye Hızır’ın bu sözü ile son bulmuştur.

Hızır, İbrahim Edhem'e altın tahtın üzerinde ve ipek atlas içerisinde Allah'ın anılmayacağını bu saray içerisinde dünyalık kaygılardan arınmadan Allah'ı anlamayacağını belirtmiştir. İbrahim Edhem'in ava çıkması bir geyik ile karşılaşması ve saraydan uzaklaşarak velilik yoluna düşme bölümleri incelenen yazma içerisinde ele alınmamıştır. İbrahim Edhem'in mülkü ve şanını bırakacağı giriş kısmında şair tarafından belirtilmiştir.

BY00003676 numaralı yazma içerisinde bulunan İbrahim Edhem hikâyesi başka nüshalarla karşılaştırıldığında bulunan tek fark hikâyenin eksik bırakılmış olmasıdır. Hikâye içerisinde geçen Hızır ve rüya motifleri diğer nüshalar içerisinde de mevcuttur. Bu çalışmaların yanı sıra dijital portalde İbrahim b. Edhem hikâyesine ait on beş adet yazma tespit edilmiştir.

2. Yazmada Yer Alan Kültürel Unsurlar

2.1. Mitolojik Unsurlar

Tek tanrıcılığın insanlık tarihi ile yaşıt olduğu ve zamanla kavimler arasındaki çoğalmalar sosyal ve ekonomik yaşam etkileri ve insanların bulunduğu alana iyice hâkim olarak başka kavimlerle ticaret içerisine girmesi çoktanrıcılık inanç sistemini ya da farklı inanç sistemlerini beraberinde getirmiştir. Hz. Âdem'in dünyaya intikalinden bu yana var olan dinî inanç sistemi genişleyerek veya şekil değiştirerek toplum içerisinde kuvvetli bir varlık sağlamıştır. İslâmiyet'ten önce Türk kavimlerinde bulunan Budizm, Maniheizm, Zerdüştilik (Mazdeizm), Hristiyanlık vb. dinler içerisinde bulunan dini mitolojik kavramlar İslâmiyet'in benimsenmesinden sonra da şekil değiştirerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir. İnsanlık tarihi ile yaşıt olan din inancı zaman içerisinde tamamen yok olmamış ve ortaya çıkan yeni dinin içerisinde kendisine bir yer bularak sürekliliğini devam ettirmiştir.

Türklerin İslâmiyet'i bu kadar hızlı ve kolay benimsemeleri arasında Gök Tanrı kültü ile İslâmiyet'teki tek Tanrı inancı önemli etkenler arasındadır.

“İslâmiyet'in Orta Asya'da yayılışından sonra, bu dinin etkisiyle Müslümanlarla ilişkiye geçen Türk topluluklarında tek Tanrı kavramının Gök Tanrı kültü sayesinde daha kolay yerleştiğini de kabul etmeliyiz. Nitekim X. yüzyılın ilk çeyreğinde Oğuzlar

arasından geçen Arap gezgin İbn Fadlan, Oğuzların zorda kaldıklarında (Müslümanlara yakınlık duydukları için) başlarını göğe kaldırarak “Bir Tanrı” dediklerini bildirmektedir.” (Çoruhlu, 2002: 17).

Türkler birçok inanç, gelenek ve ayinleri yeni dinleri olan İslâmiyet’in içerisine dâhil etmişler, Şamanizm geleneklerinin çoğu peygamber mucizeleri ve velîlerin kerametleri üzerinde yaşamaya devam etmiştir.

Kaleme alınan tasavvufî hikâyelerle ilgili Ocak, “Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri” adlı kitabında şu bilgilere yer vermiştir.

“Her biri İslâm öncesi devirlerden çok tabii bir şekilde süregelen inançları gayet tabii bir üslup ve sade bir dille görünüşte İslâmî bir kerâmet hikâyesine dönüştürerek okuyucusuna yansımaktadır. Bu menkabeler, eğlenmek için okunan, rastgele uydurulmuş masallar değildir; onların gerçek olduğuna inanılarak okunur. Bu yüzden yarı mukaddes metinlerdir. Böyle oldukları için de, yazıldıkları tarihlerden günümüze kadar –beli ufak tefek değişikliklerinin dışında- hiç bozulmadan yazıla ve okuna gelmiştir.” (Ocak, 2018: 28).

BY00003676 numaralı yazma içerisinde rastladığımız mitolojik olgularla oluşturulmuş metinler de günümüze kadar ulaşabilmiştir. BY00003676 numaralı yazmadaki mevlid ve mevlidin sonunda yer alan tasavvufî hikâyelerde bulunan mitolojik olgular aşağıda sırası ile işlenmiştir.

2.1.1. Antropogoni Miti

Yazmanın ilk eseri olan mevlid metni, “Mevlid Kitabı” başlığını taşımaktadır. Mevlid bölümünde mitolojik unsur olarak antropogoni miti işlenmiştir. Bu mitin içerisinde işlenen hadise, Hz. Muhammed’in doğumdan sonra peygamberlik mührü olan “nübüvvet mührünü” Cebrail, Mikail, İsrail ve Rıdvan melekleri tarafından teslim almasıdır.

Antropogoni miti, insanların nereden geldiklerini veya nasıl oluştuklarını konu edinen mitlerdir. Türeyiş ile ilgili efsaneleri barındırmaktadır. İlk olarak Hz. Muhammed’in nurunun yaratılması ve Hz. Âdem peygamberden itibaren Hz.

Muhammed'e kadar gelen bütün peygamberlerin Hz. Muhammed'in nurunun hikmeti için mağfiret edildiği yazma içerisinde yer almaktadır.

Şalurha ol nura nazar kıldı Ğafūr

Derledi anda hayā etdi o nūr (v.3a/50)

Çatre çatre kıldı anı ol Ğanī

Her birinde haç etdi bir ruḥ-ı nebī (v.3a/51)

Bu ifadelerden sonra Hz. Muhammed'in doğumu öncesinde ve sonrasında yer alan olağanüstülükler işlenmiştir.

Hz. Muhammed'e nübüvvet mührünü teslim etmek için üç büyük melek ile (Cebrail, Mikail, İsrail) cennetin kapıcısı olan melek (Rıdvan) gelmiştir. Allah tarafından gönderilen bu dört melek Hz. Muhammed'i gümüş tasın içerisinde yıkayıp atlas kumaş içerisinde sarmışlar daha sonra İsrail, Rıdvan'a nübüvvet mührünün yerini göstermiştir. Rıdvan, nübüvvet mührünü Hz. Muhammed'in iki kürek kemiğinin arasına teslim etmiştir.

Yukarıda sıralanan olayları antropogoni miti başlığı altında işlemek yerinde olacaktır. Çünkü Hz. Âdem yaratılan ilk insan olmasına rağmen Hz. Muhammed'in ruhunun ilk yaratılması ve Hz. Muhammed'e teslim edilecek olan nübüvvet mührünün (peygamberlik mühürü) Hz. Muhammed'in doğumuna kadar muhafaza edilmesi halk inancı içerisinde benimsenmiş bir olgudur. Bu inançların antropogoni miti içerisinde işlenmesi yerinde olacaktır. Hz. Âdem'e verilen peygamberliğin Hz. Muhammed sayesinde olduğu yazma içerisinde şu şekilde yer almaktadır.

Ger Muḥammed gelmeseydi ' âleme.

Tācı ' izzet enmezdi Âdeme (v.3a/58)

Hz. Muhammed'in doğumunun anlatıldığı "Veladet" bölümünden önce Hz. Muhammed'in nübüvvet mührünün sahibi olduğu yazma içerisinde şu şekilde yer almaktadır.

Ey risālet tahtınıñ sen hātemī.

Ey nübüvvet mühriniñ sen hātemī (v.6a/153)

Mevlid içerisinde geçen mitolojik unsurların tespitinden sonra mevlidin sonunda bulunan tasavvufî hikâyelerin motif yapıları, başlıklarına göre alfabetik sıra ile aşağıda işlenmiştir.

2.1.2. Demir Kültü

Demir kültü, BY00003676 numaralı yazmada bulunan “Destān-ı Güvercīn” ve “Destan-ı İbrāhīm” hikâyeleri içerisinde rastlanmaktadır. Türkler arasında demir önemli bir kült olarak yaşamıştır. Ant içmek, sözünde durmak için demir kullanılmıştır. Bu hikâyelerde kullanılan bıçağın, sözünde durmak için bir araç olarak kullanılması dikkat çekmektedir. Destān-ı Güvercīn hikâyesinde Hz. Muhammed’in sözünü yerine getirmek için bıçağı eline alması ve Destān-ı İbrāhīm hikâyesinde Hz. İbrahim’in oğlu Hz. İsmail’i kurban etmek için bıçağı eline alması anlatılmıştır. Her iki peygamberin sözünde durmaları için bıçak yani demir kültü kullanılmıştır. Türklerin demire verdiği değer üzerine Ögel, şu yorumlarda bulunmuştur:

“Türkler demire genel olarak Kök-Temür, yani “Gök Demir” derlerdi. Türklerde de demir kutsal idi ve kılıçla da and içilirdi. Bu konuda bir fikir verebilmek için Kaşgarlı Mahmud’un sözlüğünden şu açıklamaları alalım: (Kök temür kerü turmas) atasözünün manası, (Gök demir boş durmaz) demektir. (Dokunduğu her şeyi yararlar), anlamına gelir. Bu atasözünün ifade ettiği başka bir anlam daha vardır: Kırgız, Yabaku, Kıpçak gibi daha başka boyların halkı, aralarında bir şey üzerine and içtikleri veya sözleştikleri zaman, demire saygı göstermek için, kılıcı kınlarından çıkarırlar ve yanlamasına olarak önlerine korlardı. Bundan sonra da kılıç üzerine şöyle yemin ederlerdi: (Bu kök kirsün, kızıl çıksun) derlerdi. Bunun manası şu demektir. (Eğer sen sözünde durmazsam, bu gök renkteki kılıç, senin kanına bulanarak kızıl çıksın ve senden öcünü alsın!) çünkü Türkler demiri ulu ve kutsal sayarlardı.” (Ögel, 2010: 67).

Eski Türk inancında var olan demirin tasavvufî hikâye ve Kur’an kıssalarında bulunması, Allah’ın, Hz. Muhammed’in ve Hz. İbrahim’in sözünü yerine getirmeleri

için onları bıçak ve kan ile imtihan etmesi “Kök kirsün, kızıl çıksun” andı ile benzerlik göstermektedir.

2.1.3. Deve Motifi

Yazma içerisinde bulunan ve altıncı hikâye olan Deve hikâyesi ile ilgili Nurettin Albayrak, yüksek lisans tezinde şu şekilde açıklama yapmıştır:

“Manzum dinî hikâyelerin yer aldığı yazma eserlerin bazılarında ‘Deve Hikâyesi’ bulunmamaktadır. Bu durum ‘Deve Hikâyesi’ nin geyik ve güvercin hikâyelerine göre daha az yaygın olduğunu düşündürmektedir. Türk mitolojisinde izlerine çok az rastlanan deve, gerek İslâm öncesi gerek İslâm sonrası metinlerde bilhassa kurbanlık olarak yer almaktadır. Birçok yazma ve basma eserlerde ‘Deve Hikâyesi’nden ‘Hikâye-i Cemel’ olarak söz edilmesi ve devenin Türk mitolojisinde hemen hemen hiç yer almaması, bu hikâyenin de Arap edebiyatından Türk edebiyatına geçtiği kanaatini kuvvetlendirmektedir.” (Albayrak, 1993: 77).

Bu düşünceden hareketle deve ile ilgili hikâyeler İslâmiyet’in etkisi ile Türk kavimleri içerisinde daha çok benimsenmiştir. İncelenen Deve hikâyesinin içerisinde geçen motifler ise Deve, cuma günü ve eşik motifleridir. Hikâye içerisinde devenin dile gelerek Hz. Muhammed’e cuma akşamı halini arz etmesi, zulümden kurtulan devenin cuma günleri yem yememesi ve Hz. Muhammed’in ölüm haberini cuma sabahı öğrenmesi, mescidin eşik taşını kana bulayarak eşikte can vermesi anlatılmaktadır.

2.1.4. Geyik Motifi

İncelenen Geyik hikâyesinde geçen en önemli motiflerden birisi olan geyik motifi, Türk mitolojisinde ve masallarda sıklıkla rastladığımız motiflerden birisidir. Geyik, Türkler arasında kutsallığı olan bir hayvandır. Türkler İslâmiyet’e girdikten sonra da, geyik ile ilgili efsaneleri, peygamber mucizelerini ve velîlerin kerametlerini anlatan hikâyelere uydurmuş ve bu şekilde geyik motifinin kullanımını devam ettirmişlerdir.

“Güvercin ve geyik, her şeyden önce tek başlarına bile “estetik” demektirler. Güvercin ve geyik, av olsalar da avcı olmayan canlılardır. Ürkekliğin tanımındırlar. Akla her

nedense daha çok ve ilk önce dişi olanları gelir. Masumdurlar, zayıflar, temizdirler. Güzel bakan, alımlı gözlere, çalimli bir yürüyüşe, güzel kokulara sahiptirler. Destanlarında olduğu gibi yaşatmaya çalıştıkları yavruları için canlarını vermeye hazırdırlar. Farklı şekillerde de olsa güvercin ve geyik, iki destanda da Hz. Peygamber'in sınanmasına ve üstün ahlakının, peygamberliğinin açığa çıkmasına vesile olurlar. Kendilerine şefaatçi olan Hz. Peygamber'in, zamanı geldiğinde, içine düştüğü zor durumdan kurtulmasına da yardımcı olurlar.” (Zariç, 2014: 144).

İncelenen hikâye içerisindeki olay örgüsünde anne olan ve kırk atlı kâfire karşı mazlum tarafta bulunan dişi geyik, Hz. Muhammed'in merhametine sığınmış ve dile gelerek Hz. Muhammed'in peygamberliğini beyan etmiştir. Bu hikâyede geyiğin dişi olması ile Türk efsanelerinde kullanılan İlahe olarak sayılan geyik arasında bir benzerlik kurulabilir. “Türk efsanelerinde yer tutan daha ziyade dişi geyiktir. Bunlar da Tanrı ile ilgisi olan birer İlâhe, dişi Tanrı ve daha doğrusu birer dişi ruh durumundadırlar.” (Ögel, 2010: 569).

Ancak geyik, Türk efsanelerinde rastlanan yol gösterici ilahe ve insanlara yardım eden vasıflarından ziyade incelenen hikâye içerisinde yardım isteyen bir konumdadır. Bu özelliğinden dolayı İlahe dişi geyik motifinden ayrı tutulmaktadır. Türk halk edebiyatında sıkça rastlanan konuşan geyikler, yalnızca insanlara yardım eden değil insanlardan yardım isteyen tarafta da bulunmaktadır. (Ögel, 1995: 104).

Hikâyede geyik motifi dışında, Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Ömer, kırk atlı, iki kuzu, ikinci vakti, bulunmaktadır. Hikâye içerisinde mekân olarak Mescid, Mekke Dağ'ı ve Çin şehrinde bahsedilmektedir.

Sözleşme saati olarak ikinci vaktinin belirlenmesi ile ikindinin tanımı, Mahfuz Zariç tarafından şu şekilde yapılmıştır. “İkinci, bütün bir ömür; bitmez sanılan ömrün kısalığı demektir. Fena, ölüm vakti, cenaze namazı vakti demektir. Serinlik, sürat, zamanın darlığı demektir. Geride kalanların, ölenlere sırtlarını dönüp mezarlıklardan uzaklaşacakları zaman demektir.” (Zariç, 2014: 146).

Bu yorumdan kuvvetle metin içerisinde ikinci vaktinin bulunması ve sözleşme saati olarak ikinci vaktinin kabul görmesi bu vaktin İslâmî inanç sistemi içerisinde anlamsal bir değer kazandığı düşünülebilir.

Geyik hikâyesinde rastlanılan bir diğer mitolojik unsur ise kırk sayısıdır. Kırk sayısı matematiksel değerinin yanında simgesel değerlere sahip olan bir sayıdır. İslâmiyet'ten önce de kırk sayısının geçtiği hikâyeler bulunmaktadır. Türk mitolojisinde kırk sayısı Güney Sibiry ve Altay Türk mitolojisinde yer almaktadır. “Tanrı, Ak Han’ın çocuklarına fenalık gelmesin diye atın ayaklarını kılıç yapıyor. Bu sırada, Katay-Han’ın “40 boynuzlu boğa” sına rastlıyorlar ve boğayı öldürüp geri dönüyorlar.” (Ögel, 2010: 59).

Halk anlatmalarında ise sağaltmada, deyimlerde, büyülerde, masallarda, tarihî eser, yer ve bölge adlarında kırk sayısının kullanım alanı oldukça fazladır. Kur’an-ı Kerim’de ise kırk sayısı dört yerde Bakara Suresi’nin 51. ayetinde, Maide Suresi’nin 26. ayetinde, Araf Suresi’nin 142. ayetinde ve Ahkaf Suresi’nin 15. ayetinde geçmektedir. İslâmiyet’in etkisi ile kırk sayısının simgesel değerleri ise şu şekilde ifade edilmiştir:

“Muhammed’in kırk yaşında Allah’tan ilk vahyini alması, Allah’ın Âdem’in çamurunu kırk gün yoğurduğuna inanılması, Mehdi’nin dünyaya tekrar geldiğinde kırk yıl kalacak olması, diriliş esnasında göklerin kırk gün boyunca dumanla kaplanacağı ve dirilişin kırk yıl süreceğini ifade eder. Muhammed’in isminin başladığı ilk harf olan *mim* harfinin sayısal değeri kırktır.” (Çoruhlu, 2000: 204).

Bu hikâyede kullanılan kırk atlı motifi insan ile ilgili olan sayısal bir formeldir. Sözlü anlatım geleneğinin ve halk edebiyatının bir türü olan masallarda anlatıcı masalların belirli yerlerine sayısal değer bildiren zaman, yer ve insanlarla ilgili formelleri de ekleyerek kuvvet kazandırmaya çalışmaktadır.

2.1.5. Hızır Motifi

BY00003676 numaralı yazma içerisinde yer alan İbrahim Edhem hikâyesi içerisinde kullanılan motifler “rüya ve Hızır” motifleridir. Yazma içerisinde bulunan İbrahim Edhem hikâyesinin farklı nüshalarında ise rüya ve Hızır motiflerinden başka

geyik motifi de kullanılmaktadır. İbrahim Edhem hikâyesinin nüshalarıyla BY00003676 numaralı yazma karşılaştırıldığında İbrahim Edhem hikâyesinin eksik olduğu anlaşılmaktadır. Nurcan Öznal Güder'in, İbrahim b. Edhem ile ilgili hazırladığı yüksek lisans tezinde İbrahim Edhem'in hayatı hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Asıl adı İbrahim b. Edhem b. Mansûr b. Yezîd b. Câbir et-Temîmî el-İclî, künyesi ise Ebu İshâk'tır. Afganistan'ın kuzeyinde bulunan ve tarihte “Ümmü'l-bilâd” (şehirlerin annesi) adıyla anılan Belh şehrinde doğmuştur. Doğum tarihi belli değildir. İlk tabaka sûfilerindendir. Babası Belh'in ileri gelenlerinden, bir başka rivayete göre ise Hârizm meliklerindendir.” (Güder, 1992: 7).

İbrahim b. Edhem gençliğinde tahta çıkmış, Hızır Aleyhisselam ile konuşmalarından sonra zühd yolunu seçmiş ve beşeriyetin peşinde koşmayı bırakmıştır. Hızır'ın Türk kavimlerindeki tanımını Bahattin Ögel şu şekilde yapmıştır:

“Hızır, Türk kavimlerinde en yaygın bir inanış ve anlayıştır. Anadolu'nun en uzak köylerinde bile, Hızır ile ilgili birçok inanışlar vardır. İslâmiyet'ten önceki 'Gök sakallı, Aksakallı, Kocalar'ın özellikleri, Hızır'dan pek ayrılmamıştır. Eski Türk Kocaları, ad değiştirerek Hızır tanıtması ile ortaya çıkmışlardır. Türk edebiyatı ile şehir kültürlerinde Hızır, İslâmiyet şalı ve anlayışı ile devam etmiştir.” (Ögel, 1995: 89).

Gök sakallı, Aksakallı ve Kocalar ad değiştirerek Hızır'a dönüşmüşler ancak işlevlerinde bir değişiklik olmamıştır. Hızır yol gösteren, bulunduğu yere bereket getiren mitolojik karakter olarak inanç sistemi içerisinde günümüze kadar gelmiştir.

Ahmet Yaşar Ocak, “İslâm-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü” adlı eserinde Hızır ile görüştiklerini iddia edenlerin arasında İbrahim b. Edhem (öl. 161/777) ismini de zikreder. Ocak, İbrahim b. Edhem'in talim ve terbiyesini şu şekilde anlatmıştır. “İbrahim b. Edhem bir gün inzivaya çekildiği sırada yanına Hızır gelerek İsm-i Azam'ı tâlim etmiş, bununla düşmanlarını mahvedebileceğini, ancak sonucunun çok ağır olacağını bildirmiştir.” (Ocak, 1985: 96).

Hızır, kimin karşısına çıkarsa gizli sırları açığa çıkarmakta ve yardım ettiği kişinin kendisini Allah yoluna adanmasını yani tasavvufa sülûk etmesini sağlamaktadır.

Bu kişilerden birisi de İbrahim b. Edhem'dir ve yazma içerisinde de İbrahim Edhem'in tasavvuf yoluna dönüşü anlatılmıştır.

2.1.6. Kesikbaş Motifi ve Kesikbaş Türbeleri

Kesik baş motifli efsane, masal, hikâye ve menkıbe vb. anlatımlar. Türk folklorunda Balkanlardan Orta Asya'ya kadar geniş bir alanda kullanılmaktadır. Kesikbaş motifli anlatımlar XIV. yüzyıldan itibaren yazıya geçirilmeye başlanmıştır.

“Anadolu Türk folklorunda, belki de genel olarak Türk folklorunda kesik baş motifinin işlendiği en eski örnek, bazen Hikâye-i Kesik-Baş diye de anılan Dâstân-ı Kesik-Baş'tır. Dini destanlar arasında, kahramanın “gövdesiz insan başı” olması gibi garip ve acayip bir durum sebebiyle, en tanınmışlarından biri budur. Balkanlardan Asya içlerine kadar geniş bir alanda pek çok Türk zümreleri tarafından sevilip inanılarak okunduğu, zaman zaman ve yer yer ortaya çıkan, muhtelif Türk şiveleriyle yazılmış nüshalarından çok iyi anlaşılmaktadır.” (Ocak, 2020: 19).

Manzum olarak kaleme alınan bu eser, Anadolu'nun İslâmlaşma süreci içerisinde bölgeye gelerek savaşan ve başının vücudundan ayrılmasına rağmen savaşmaya devam eden “Gazi-Alp Tipi” çevresinde gelişme göstermiştir. Bu anlatımların yaygınlaşması ile efsaneleşen bu hikâyeler türbe ve ziyaret yerlerine bağlı olarak bölge ve anlatım farklılıkları göstermesine rağmen bütününden hiç kopmamıştır. En tanınmış Kesikbaş motifli hikâye Hz. Ali'nin kahramanlığını anlatan “Hazâ Destân-ı Kesik-Bâş” hikâyesidir.

“Bu destanlar, çoğunlukla 60-100 küsur beyit gibi, uzun olmayan, ezberlenmesi kolay metinler olup mesnevi tarzında düzenlenmişlerdir. Nazımların çoğu defa meçhul olup halka dini heyecan vermek ve bazı İslâmî faziletleri öğretmek maksadıyla yazılmış didaktik eserlerdir. Hz. Muhammed'in, dört halifesinin faziletleri, Peygamber'in mucizeleri ve özellikle Hz. Ali'nin üstün vasıfları ve kahramanlıkları işlenmektedir. Yakın zamanlara kadar, Anadolu köylerinde ve kasabalarında, çeşitli meclislerde bunları ezbere veya yüzüne makamla okuyanlar bulunuyordu. Bugün ise bu gelenek artık kaybolmuştur. Ancak ara sıra bu destanları tam veya parçalar halinde ezbere bilen yaşlılara rastlanmaktadır.” (Ocak, 2020: 20).

Evliya menkıbeleri içerisinde yer alan Kesikbaş hikâyelerinin çoğunda kahramanlıktan daha çok haksızlığa ve zulme uğramış kişilerin başlarından geçen olaylar anlatılmaktadır. Bu tür hikâyeler örnek olarak Hz. Muhammed'in torunu olan Hz. Hüseyin'in başı ile ilgili olan menkıbedir. Bu menkıbede şehit edilen Hz. Hüseyin'in başının kesilmesi ve sonraki serüven anlatılmaktadır. Ancak BY00003676 numaralı yazma içerisindeki Kesikbaş hikâyesinde zulme uğramış insanları kurtaran bir kahraman vardır.

Ahmet Yaşar Ocak, "Türk Folklorunda Kesik Baş" adlı kitabının içerisinde Kesikbaş motifli anlatımları kendi incelemesine göre beş ayrı maddeye ayırmıştır. Bu maddeler sırası ile şu şekildedir.

- “1. VII. yüzyıldan itibaren Müslüman Arapların, XI. yüzyıldan itibaren de Müslüman Türklerin Anadolu fetihleri hadiselerini yansıtanlar
2. XIV-XV. ve müteakip yüzyıllarda Osmanlıların Balkanlar ve Doğu Avrupa'da, ayrıca doğu sınırlarında yaptıkları mücadeleleri yansıtanlar
3. Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar döneminde haksız yere idam edilen veya halkın gözünde öyle telâkki olunan bazı tarihi şahsiyetlerle ilgili olanlar
4. Tamamen hayali olup masal veya hikâye kahramanlarıyla alakalı bulunanlar
5. Zamanımızda vuku bulmuş gerçek hadiseler etrafında teşekkül edenler.” (Ocak, 2020: 53-54).

Bu sıralamanın akabinde “Kahramanı kesilmiş baş olanlar” ve “Kahramanı başı kesilmiş gövde olanlar” şeklinde kategorize etmiştir. Bu kategoriye göre BY00003676 numaralı yazma içerisinde yer alan Kesikbaş hikâyesi, kahramanı kesilmiş baş olan kategori içerisinde bulunmaktadır.

Kesikbaş destanının kahramanı olan Şeyh Abdullah isimli kesik insan başının yuvarlanarak Hz. Muhammed'in huzurunda konuşması ve Hz. Muhammed'den hakkını almasını istemesi, Hz. Ali ile çıkılan yolculukta yuvarlanarak Hz. Ali'nin atı Düldül'ü bile geçmesi, ağlaması ve gözleri ile namaz kılması gibi özellikleri ile önemli bir yere sahiptir.

Türklerin İslâmiyet’i kabulünden sonra oluşan cihat anlayışı etrafında cereyan eden Kesikbaş motifli anlatımlar, Türk kavimlerinin, İslâmiyet öncesi anlatımlarında Oğuz Destanı, Ergenekon Destanı, Göç Destanı vb. destan ve efsanelerin hiçbirinde bu motife bugüne kadar rastlanmamıştır.

Türkler, Anadolu’ya geldikten sonra oluşturulan Kesikbaş motifli anlatmaların devamında şifahi türbeler, inançlar ve halk ağzında kullanılan deyimler oluşturulmuştur. Bu deyimler arasında “Kellesi koltuğunda”, “Kelle koltukta” “Kellesini koltuğuna almak” veya “Kelleyi koltuğa almak” bulunmaktadır. (Ocak, 2020: 56). Türkler arasında yaygınlaşan Kesikbaş motifli bu anlatmalar kahramanlık, gaza cihat anlayışından dolayı daha çok yer etmiş ve bu anlatmalar etrafında türbeler Anadolu ve Balkanların birçok yerinde görülmüştür. Kesikbaş motifli anlatmaları Ahmet Yaşar Ocak, Efsaneler, Destanlar, Evliya Menkıbeleri, Masallar-Hikâyeler ve Modern Efsaneler çevresinde anlatılan anlatmalar olarak ayırmıştır. Kesikbaş motifinin bu kadar geniş alana sahip olmasıyla Türkler arasında kalıcı bir hale gelmesi ve günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

“Kesik baş motifini işleyen destan ve efsanelerin Anadolu’da birden bire çoğaldığı görülüyor. Bunların, Türklerin Anadolu’yu ilk fethi ve burada yerleşmeye başladıkları XI. yüzyıldan itibaren, hiç olmazsa şifahi olarak ortaya çıkmaya başladıklarını tahmin etmek yanlış olmasa gerektir. Hatta bunlardan bir kısmının da Türklerden önce Müslüman Arap ordularının Anadolu akınları dönemini ve o dönemdeki İslâm kahramanlarını konu edinmiş olması, bilhassa Güneydoğu Anadolu ve Suriye havalisindeki Müslüman Araplar arasında bu tür efsane ve destanların daha önceden mevcut bulunabileceğini düşündürüyor. Ama böyle olabileceği gibi, Türk öncesi Anadolu fetihlerini konu alan bu destan ve efsanelerin kahramanlarının Türkler tarafından evliya gözüyle görülmesi ve mezarlarının Anadolu’da bulunduğu inanılması sebebiyle, Türk döneminde teşekkül etmiş olması da düşünülebilir.” (Ocak, 2020: 26-27).

Kesikbaş motifli hikâyeler Anadolu ve Balkanlarda o kadar çok benimsenmiştir ki, bugün Türkiye ve Balkanların bazı yerlerinde Kesikbaş destanında anlatılan Kesikbaş’a ait mezarlar ve deve izafe edilen kuyular bulunmaktadır. Bu türbeler halk tarafından ziyaret edilmekte ve adaklar adanmaktadır. Bunlardan

bazılarına Ahmet Yaşar Ocak, “Türk Folklorunda Kesikbaş” adlı kitabında yer vermiştir.

“Mardin’in kazası Cizre’de, kale harabeleri arasında yer almaktadır. Türbenin hemen yanı başında, taş merdivenlerle inilen bir kuyu, destandaki Dev’in kuyusu olarak biliniyor. Bu türbede, üzerinde ip sarılı bir kamyş (Hz. Ali’nin kemendi) her derde deva inancıyla ziyaret olunmaktadır. Buna benzer bir ikinci türbe, Adana-Gaziantep yolu üzerindeki Sakçagözü’nde bulunmakta olup, ancak bunun kuyusu yoktur. Bir üçüncüsü ise Sivas taraflarında yer almakta ve halk tarafından ziyaret edilmektedir.” (Ocak, 2020: 25).

Ahmet Yaşar Ocak’ın oluşturduğu Kesikbaş türbelerini, Ali Kozan ve Yusuf Çelik, “Kesikbaş Destanı ve Türk Kültüründe Kesikbaş’a dair Yeni Bulgular” isimli makale içerisinde genişletmişlerdir. Tablo halinde aktardıkları Türkiye ve Türkiye dışındaki Kesikbaş türbeleri aşağıda sunulmuştur.

YERİ		ADI
1.	Ankara	Felekeddin/Hacı Arab (Kesikbaş)
2.	Ankara	Hüseyin Gazi
3.	Ankara (Ayaş)	Kesikbaş Sultan
4.	Antakya	Habîb-i Neccar
5.	Çorum	Suheyb-i Rûmî, Ubeydî Gazi
6.	Çorum (İskilip)	Tespit edilemedi
7.	Denizli (Çökellez Dağı)	Kesikbaş-Ellez Gazi
8.	Diyarbakır	Sarı Saltuk
9.	Erzincan	Seydi Sultan
10.	Erzincan (Binkoç Köyü)	Acep Şîr Gazi
11.	Erzurum	Abdurrahman Gazi
12.	Erzurum (Oltu-Aslanpaşa)	Mısırî Zinnun
13.	Erzurum (Oltu Kaleiçi)	Kadı Zinnun
14.	Erzurum (Hasankale)	Hasan Dede

15.	Eskişehir	<i>Mevlid'</i> deki Kesik-Baş
16.	Eskişehir (Seyitgazi)	Tespit edilemedi
17.	Gaziantep	Karaçomak
18.	Gaziantep (Nurdağı-Sakçagözü)	Mevlid'deki Kesikbaş
19.	Gediz	Murat Dede
20.	Isparta	Kesik Baş Gazi
21.	İstanbul (Beyoğlu-Halıcıoğlu)	Muhammed Mehmet Efendi
22.	İstanbul (Cankurtaran)	Hüseyin Ağa, Kesikbaş
23.	İznic	Eşref-i Rûmî
24.	İznic	Abdülvahhab Gazi
25.	Kars (Kars Kalesi)	Celâl Baba
26.	Kayseri (Melikgazi Köyü)	Kesikbaş
27.	Konya	Tespit edilemedi
28.	Konya (Akşehir)	Abdülvahhab Gazi
29.	Mardin (Cizre)	<i>Mevlid'</i> deki Kesik-Baş
30.	Muğla (Bodrum)	Saldırşah
31.	Muğla (Fethiye)	Ahmet Gazi
32.	Muş	Kesikbaş
33.	Nevşehir (Hacıbektaş)	Bektaş Efendi/Kesikbaş
34.	Nevşehir (Hacıbektaş)	Şemsi Tebrizi/Kesikbaş
35.	Nevşehir (Ürgüp-Taşkınpaşa)	Kesikbaş
36.	Niğde	Kesikbaş (Şemsi Tebrizi)
37.	Sakarya (Hendek)	Vahapdede
38.	Sinop	Seyyid Bilâl
39.	Sivas (Divriği)	Hüseyin Gazi
40.	Sivas	<i>Mevlid'</i> deki Kesik-Baş
41.	Şırnak	Kesikbaş
42.	Trabzon	Tespit edilemedi
43.	Tokat (Turhal)	Kesikbaş

44.	Van	Tespit edilemedi
45.	Van (Ahlat)	Tespit edilemedi
46.	Yozgat (Akdağ Madeni)	Muşalim
47.	Yozgat (Akçakale)	Şemun el Gazi

Türkiye dışındaki Kesikbaş türbeleri ise şu şekildedir.

YERİ		ADI
1.	Banyaluka	Tespit edilemedi
2.	Florina	Kirli Baba
3.	İzvornik	Tespit edilemedi
4.	Komotini (Gümülcüne)	Kesikbaş Baba
5.	Kosova (Gilan-Rogaçitsa)	Tespit edilemedi
6.	Kosova (Kaçanik)	Gazi Mahmud Beg/Mehmet Efendi
7.	Kosova (Mitroviça)	Gül Baba
8.	Kosova- Nobırda	Koca Baba
9.	Kosova (Prizren)	Cafer Baba (Yarım Baş Baba)
10.	Kosova-Prizren	Cerman Kuyusu (Kesikbaş)
11.	Kosova (Prizren-Lez Köyü)	Ömer Baba-Lez Baba (Kesikbaş)
12.	Leskopça	Tespit edilemedi
13.	Manastır (Bitolya)	Hasan Baba-Kesikbaş
14.	Novakov (Makedonya)	Tespit edilemedi
15.	Ohri	Tespit edilemedi
16.	Romanya-İsakça Kasabası	İsak Baba
17.	Selanik	Tespit edilemedi
18.	Üsküp	Tespit edilemedi
19.	Vranva (Makedonya)	Şeyh Süleyman
20.	Gostivar- Vurtok Köyü	Cafer Baba ve Hıdır Baba
21.	Yakova (Makedonya)	Tespit edilemedi
22.	Yenipazar	Tespit edilemedi

Ocak'ın, hazırladığı Türkiye'de bulunan Kesikbaş türbelerinin tablosu içerisinde tespit edilemeyen türbe adlarının tespitini ve tespit edilen yeni türbe isimlerini makale içerisinde tablo haline getiren Ali Kozan ve Yusuf Çelik, Türkiye'de bulunan türbeler dışında Türkiye dışındaki türbeleri de tablo halinde göstermişlerdir.

Yukarıda tablo içerisinde bulunan Türkiye dışındaki Kesikbaş türbeleri arasında Kosova'da bulunan türbeler için çalışma yapan Gonca Kuzay Demir, "Kosova'da Anlatılan Kesik Baş Efsaneleri" adlı makalesinde Kosova Türkleri arasında yaygınlaşan kesik baş efsaneleri ve bu efsanelere bağlı türbeleri sıralamıştır. Bu türbeler yedi tanedir ve isimleri sırası ile şu şekildedir: "Gül Baba Türbesi Efsanesi", "Rogaçitsa'da Bulunan Türbe ile ilgili Efsane", "Ömer Baba Türbesi Efsanesi", "Mehmet Efendi Türbesi Efsanesi", "Cerman Kuyusu ve Kesik Baş Baba Türbesi Efsanesi" ve son olarak "Cafer Baba (Yarım Baş Baba) Türbesi".

Bu türbelerden Cerman Kuyusu ve Kesik Baş Baba Türbesi etrafında gelişen efsane BY00003676 numaralı yazmada bulunan "Hazā Destān-ı Kesik-Bāş" efsanesine birebir benzemektedir.

Bu çalışmaların yanı sıra Selçuk Peker, "Mezar ve Türbelere Kült Merkezli Bir Bakış" adlı kitabında Aksaray bölgesinde bulunan türbeler üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma içerisinde Kesikbaş efsanesine uygun üç türbe tespit etmiştir. Bu türbelerin isimleri sırası ile "Kesik Baş Türbesi", "Sancılı Baba Mezarı" ve "Şammaz Baba Türbesi" şeklindedir.

Kesikbaş motifli anlatılar ve bu anlatıların etrafında oluşan Kesikbaş türbelerine yukarıda verilmiştir, BY00003676 numaralı yazmada bulunan Kesikbaş hikâyesinin motifleri ise aşağıda şu şekilde sıralanmıştır.

Kesikbaş, dev, yedi sayısı, bir sayısı ve tayy-i zaman-mekân hikâyesinin içerisinde bulunan motifleridir. Kesikbaş destanında geçen dev motifi, Tepegöz, ejderha gibi mitolojik bir motif hüviyetindedir. Hz. Ali devlerin düşmanıdır, canlarını yakandır ve birçok dev ile cenk edip onların canını alan kişidir. Metin içerisinde de bu durum devin ağzından anlatılmaktadır.

Sen mi geldiñ yā ‘ Alī dūşmānımız

Seniñ elinden yıķıldı cānımız (v.21b/75)

Sen mi kesdiñ bunca Dīvler bāşını

Sen aķıtdıñ ķāşır Dīviñ ķānını (v.21b/ 76)

Dev motifli anlatmalar İslāmiyet’in etkisinden öncede var olan ve varlığını koruyan bir motif yapısıdır. Türk kültürünün masalları, destanları ve efsanelerinde yer alan devleri, ejderhaları veya olağan üstü varlıkları öldüren ve halka musallat olmuş bu olağanüstü yaratıklarla savaşarak onları ortadan kaldıran kahramanlara rastlanmaktadır.

“Kadınları, kızları kaçırıp esir alan, insan eti yiyen ve büyük hazinelere sahip masal devler, günde beş yüz koyun ile iki adam yiyen Tepegöz, halka musallat olmuş canavarlar, ejderhalar, Evranlar Türk halk anlatılarsına sıklıkla görülen olağanüstü varlıkların yalnızca bir kısmıdır.” (Aslan, 2016: 210).

Kesikbaş hikâyesinin içerisinde yer alan Hz. Ali’nin devi öldürme hadisesi, Gonca Kuzay Demir’in kaleme aldığı “Kosova’da Anlatılan Kesik Baş Efsaneleri” adlı makalesinde geçen; Cermen Kuyusu ve Kesikbaş Türbesi efsanesi ile birebir benzerlik göstermektedir. Makalede yer alan Kesikbaş hikâyesinde Hz. Ali’nin devi öldürme hadisesi BY00003676 numaralı yazmadan biraz daha farklı işlenmiştir. Makale içerisinde yer alan efsaneye göre:

“Dev, Hz. Ali’ye saldırmış ancak Hz. Ali bunu kolaylıkla atlayarak devden biraz uzaklaşmış ve dev ikinci saldırıya başlamak üzereyken Hz. Ali “Bismillah” diyerek Zülfikar’ını kaldırmış ve devin başından vücudunun aşağısına kadar geçirmiş. Bunu gören dev kendine bakmış ve karşısında kendisine yırtıcı gözlerle bakan Hz. Ali’ye “daha bir kere vur ya Ali” demiş. Ama Hz. Ali onu dinlememiş ve canavara, “Daha bir kere vurursam yeniden dirilirsin.” demiş ve bunu demesiyle dev cansız kalarak ikiye bölünmüş.” (Demir, 2011: 81).

Bu efsaneden hareketle Hz. Ali’nin devi bir kılıç darbesi ile öldürmesi üzerine bir sayısının motifi de yazma içerisinde yer almaktadır. İncelenen yazma içerisinde

Hz. Ali'nin, devî bir kılıç darbesiyle öldürmesinde bir sayısının anlamsal değeri kullanılmıştır. Bir sayısının anlamsal değerini Boratav şu şekilde açıklamıştır. “Bütün evreni ve yaratıkları Tanrı ile bir tek varlık olarak gören birlik bilgisi düşüncesinde bu sayıya verilen değer belirtilmiştir.” (Boratav, 1973: 111). Bir sayısı, tasavvufî hikâyeler içerisinde de varlığını sürdürmektedir Hz. Ali'nin tek kılıç darbesiyle devî öldürmesinde de bu düşüncenin etkisi de vardır.

Kesikbaş Destân'ı içerisinde bulunan Kesikbaş, dev, yedi sayısı ve tayy-i zaman-mekân motifleri arasında yedi sayısı eski Türk inançlarında kutlu bir sayı olarak kullanılması yanında bu hikâyeye içerisinde masallarda anlatılan zaman bildiren simgesel bir anlamı ifade etmektedir. Kesikbaş hikâyesi içerisinde geçen yedi gün yedi gece sayısı hikâyeyi masalsı bir anlatımın içerisine sokmuştur. Tayy-i zaman-mekân kavramları ise İslâmî inanç motifidir.

“Tayy kelimesi uzak bir yere bir anda gitmek, an içinde çok uzun bir zaman yaşamak, aynı anda birden fazla yerde bulunmak gibi olağanüstü durumları belirtmek için kullanılır. Kavramın mekânla ilişkisi “tayy-i mekân, bast-ı mekân”, zamanla ilişkisi “tayy-i zaman, neşr-i zaman, bast-ı zaman” şeklinde ifade edilir. Kur'an'da iki yerde geçen tay, kıyamet günü göklerin Allah'ın kudret eliyle dürüleceğini beyan etmek için zikredilmiştir.” (<https://islamansiklopedisi.org.tr/tay>).

Kesikbaş hikâyesinde, Hz. Muhammed, beş yüz Sünnî Müslümanın yanına gelerek onlara Hz. Ali'nin geleceğini müjdelemiş ve Hz. Ali de beş yüz Sünnî Müslümanı devin kuyusundan secde ederek çıkarmıştır. Bu hadisede Hz. Muhammed'in mucizesine ve Hz. Ali'nin kerametine dikkat çekilmektedir.

2.1.7. Kurban Motifi

BY00003676 numaralı yazma içerisinde “Destân-ı İbrâhîm” başlıklı hikâyede Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i kurban etme imtihanı anlatılmıştır. Destân-ı İbrâhîm hikâyesinin içerisinde geçen motifler arasında Allah'ın rüya aracılığıyla Hz. İbrahim ile iletişime geçmesi, bıçağın kesmemesi ve bıçağın dile gelip Hz. İbrahim ile konuşması, Allah'ın, Cebrail ile gökten bir kurban indirmesi şeklinde sıralanmaktadır.

Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i kurban etmesi ve Eski Türklerin kurban ritüellerindeki benzerlikler dikkat çekmektedir. İslâmiyet'in kurban anlayışını ortaya çıkaran bu hikâye Kur'an-ı Kerim'de Saffat suresinde geçmektedir. İslâmiyet'in kurban ritüeli ile Eski Türk inancında bulunan kurban ritüelleri arasında tespit edilen benzerlikler şu şekildedir. İlk olarak “kurban etmek” kelimesinin tanımını Fuzuli Bayat şu şekilde yapmıştır:

“Tanrı’ya kurbanın sunulduğu dağ, Beltirlerde, Hakaslarda ve Kaçınlerde ıdık/ıduk diye adlandırılır ve dağa tabu (yasak) konulur: Kadınların ve merasime katılma statüleri olmayanların dağa çıkmaları yasaklanır. Tanrı’ya sunulan kurbanlık hayvana da eski Türkçede ıduk denilirdi. Hatta etin pişirildiği ateş de ıduk/ıdık olarak isimlendirilirdi. Orhun-Yenisey yazıtlarında ve orta çağ metinlerinde ıduk/ıdık ve ızuk şeklinde (ıduk Yir-Sub şeklinde geçer) yazılan ve anlamı “kutsal mukaddes” olarak çevrilen bu eski sözlük < eski Türkçedeki terk etmek, göndermek, sevk etmek, bırakmak, atmak, yitirmek vs. anlamındaki ıd fiilinden türemiştir. Bu fiil de ı köküne d- yapım ekinin eklenmesi ile oluşmuştur.” (Bayat, 2017: 249).

Eski Türk inanç sisteminde Göktürklerin Tanrı’ya at, boğa veya koç kurban verdikleri bilinmektedir. Kurban edilen hayvanlar arasında beyaz atın yerini zamanla koçun aldığı bilinmektedir. Koçun ilk zamanlarda boynuzlu olmasıyla alakalı Fuzuli Bayat “ Türk Mitolojik Sistemi” adlı kitabının ilk cildinde boynuzlu koç ile mitolojik bağlantıyı şu şekilde kurmuştur.

“Nitekim hilal şeklini andıran boynuzun gökle bağlantısı ve Ay merkezli inanç sisteminde özel bir anlam kazandığı bilinmektedir. Ancak hem coğrafi bölgenin hem de zamanla bazı olguların unutulduğunu varsaymış olursak boynuzlu hayvanın boynuzsuz hayvanla yer değiştirdiğini görebiliriz.” (Bayat, 2017: 239).

Eski Türklerin kurban hayvanları arasında koçun bulunması ve Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kesmemesi için Allah'ın Cebrail ile gökten kurbanlık hayvan olarak koç indirme hadisesi halk arasında ezberlenmiş bir anlatımdır. Bu anlatım eski Türk inanç sistemlerinin İslâmî kurban merasimi içerisinde hayat sürdürdüğünün bir kanıtı olarak görülebilir.

L. Potapov, Sayaglardan derlediği bir anlatıda -göklere kızların kurban edildiği olayı- “Altay Şamanizm” adlı kitabında şu şekilde aktarmıştır.

“Bu tören her yıl yapılmış ve kızlar boy büyüklerinden sırayla alınmış. Efsaneye göre kurban edilecek kız kütüğe bağlanır, kalbine bıçak saplanarak öldürülür, göklere dua yapıldığı sırada eller üzerinde göklere doğru kaldırılır ve daha sonra da yakılmış. Bu gelenek kurban edilmek üzere bir Beltirin dokuzuncu kızı alındığı zaman sona ermiştir. Bu törende kızı kurban edecek adama atlı biri görünmüş ve şöyle demiş. Dur, dokunma kıza, onun yerine dokuz kuzu kurban edin.” (Potapov, 2012: 316-317).

Bu anlatıda da açık bir şekilde Hz. İbrahim’in oğlu Hz. İsmail’i kurban etme tesiri görülmektedir.

2.1.8. Rüya Motifi

BY00003676 numaralı yazma içerisinde başlığı bulunmayan ve Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde dijital portalinde gösterilmeyen hikâyenin benzer nüshalarında “Hikâye-i Latif ve “Yahudi İslâm” adları ile geçmektedir. İncelenen bu isimli hikâye, Kesikbaş destanından hemen sonra yer almaktadır ve şair Kesikbaş destanının vasıta beytini levha içerisine alarak bu hikâyeye giriş yapmıştır. Bu metinde kullanılan motif ise sadece rüya motifidir. Yahudi bir kadının rüyasında Hz. Muhammed ile konuşması, Hz. Muhammed’in kendisine karşı güzel davranmasına şaşırması anlatılmaktadır. Yahudi cariyenin uyandığında gördüğü rüyayı kocasına anlatması ve kocası ile birlikte mevlüt ayına hürmet etmeye başlamaları ve Müslüman olmaları anlatılmaktadır.

2.1.9. Şekil Değiştirme Motifi

Destân-ı Gügercîn adlı hikâye içerisinde geçen en önemli motiflerden biri “don değiştirme” adı ile bilinen “metamorphos” (değişim-dönüşüm) motifidir. Bunun yanında üç ve altı sayısı, kuşdilini bilme önemli motifler arasındadır.

İslâmiyet’in tesiri ile oluşan hikâyeler içerisinde kuş donuna girme motifi Türklerin, İslâmiyet ile tanıştıktan sonra karşılaştıkları bir durum değildir. Güvercin hikâyesinin Türkler tarafından kolay bir şekilde benimsenmesinin nedenleri arasında

şekil değiştirme motifinin Türklerin geçmiş kültürlerinde de var olması şeklinde açıklanabilir. “Müslüman olan veya olmayan Türklerin, birçok masallarında, kuş donuna girip uçma sık görülür. Eski-Anadolu ve Osmanlı edebiyatında, Kuş, Tanrının bir elçisi de olabiliyordu.” (Ögel, 1995: 556).

İslâmiyet öncesi dönemde de Türkler arasında yaygın olarak kullanılan güvercin motifi. İslâmiyet’in kabulünden sonra tasavvufî halk edebiyatında da görülmüştür. Bu hikâyelerden en meşhuru Hz. Muhammed’in mucizesini anlatan “Güvercin Destanı”dır.

Eski Türk inanç sisteminde Şamanların “Manyak” isimli kıyafetlerinin omuzlarında kuş tüylerinin bulunmasının nedeni Tanrı’nın yanına gitmek için oluşturulan bir semboldür.

“Şaman elbiseleri, kuş veya hayvan şekillerini taklit etme sureti ile yapılan elbiselerdi. Bunu giyen Şaman, hem kendi atasını ve hem de istediği zaman o kuşun şekline girebileceğini göstermek istiyordu. Bu şekil değiştirmeye mitoloji araştırmalarında (Metamorphose) denir. Türkler ise bu deyim karşılığı olarak (Donuna girmek) sözünü kullanırlardı. Bektaşiler, bu eski Şamanist inancı tasavvufa uydurup, ‘Ma’na âleminden velayetle’ diye bir sebep de bulmuşlarsa da, bu bahane kuş donuna girmeyi mazur göstermeğe kâfi değildir.” (Ögel, 2010: 29).

Güvercin destanı içerisinde gördüğümüz şekil don değiştirme motifi şamanların kendilerine ait özel bir ruhları olduğunu benimsedikleri inanç ile de birbirine benzemektedir. Altaylı kamlar bu özel ruha tös (töz), Yakut oyun’ları ijakil (ana hayvan) yahut emeget, Türkistan ve Kırgız baksıları ise Arvak olarak isimlendirmişlerdir. “Yakutların ije kil şamanın herhangi bir hayvanda tecessüm ettiği candır. Şaman kendi canının bir hayvanda, kurtta, ayıda tecessüm ettiğine inanır. Bu hayvanların hayatıyla şamanın hayatı bağlıdır. Ije kil ölürse şamanda ölür.” (İnan, 2017: 73).

Eski Türk inançları arasında süregelen Ije-kil, Arvak inanışları İslâmiyet’in kabulünden sonra don değiştirme motifi ile evliya menkıbeleri, peygamber mucizeleri ve velilerin kerametleri arasında varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu motife Bektaşî menkıbelerinde de rastlanmaktadır.

“Hacı Bektaş, Ahmed-i Yesevî tarafından icâzetle Rum’a halife gönderildiğinde bir güvercin şeklinde Sulucakaraöyük’e inmiş ve bir taşın üstüne konmuştur. Onun güvercin donunda Rum’a (Anadolu) gelmekte olduğunu kerâmetle keşf eden Rum Erenleri, kendisini buraya sokmamak için Hacı Doğrul’u (Tuğrul) alıcı bir doğan kuşu donuna karşı göndermişlerdi. Bunu gören Hacı Bektaş, tekrar insan kılığına dönerek Hacı Doğrul’u perişan edip Rum Erenleri’ne velâyet gücünü göstermiştir.” (Ocak, 2018: 220).

BY00003676 numaralı yazma içerisinde şahin donuna giren Mikail ve güvercin donuna giren Cebrail olarak yazılmıştır. Bu iki büyük meleğin Hz. Muhammed’i imtihan etmeleri için şahin ve güvercin donuna girmeleri, güvercinin mazlum tarafta olması ve kartalın ise zalim tarafta bulunması da yine o hayvanların tabiat özelliklerinden dolayı seçilmiş bir durumdur. Evliya menkıbelerinde çok sık rastladığımız “donuna girmek” motifinde de Bektaşî velileri sakin tabiatlı bir kuş olarak güvercin donuna girdiklerinde acımasız olmaları gereken durumlarda ise şahin yahut doğan donuna girmişlerdir. Ahmet Yaşar Ocak’ın “Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri” adlı kitabında yer verdiği hikâye düşüncelerimizi destekler mahiyettedir. Bu hikâye içerisinde Hacı Bektaş’ın, Horasan’a hücum edip Müslümanların mallarını yağmalayan ve Ahmed-i Yesevi ’nin nefes oğlu Kutbuddîn Haydar’ı esir alan kâfir Bedahşan halkı ile savaşmaya şahin donu ile gitmiş ve savaş bittikten sonra oradan güvercin donuna girerek ayrılışı anlatılmıştır. (Ocak, 2018:219)

2.2. Folklorik Unsurlar

“Folklor: Halkın geleneğe bağlı maddi ve manevi kültürünü kendine özgü metotlarla derleyen, araştıran, sınıflandıran, çözümleyen ve halk kültürü üzerinde değerlendirmeler yapan bir bilimdir.” (Tan, 2003: 9). Folklorun inceleme alanı halk kültürüdür. Folklor, halk kültürünü araştırıp toplumun sosyo-ekonomik dinamiklerini ortaya çıkararak ve milli kültür birliğini sağlayarak evrensel kültür haline getirmeyi amaçlar. Geçmişten, günümüze yaşayan ve kültür haline gelen inanç, gelenek ve görenekler sözlü kültür yanında yazılı kültür içerisine de aktarılmaya devam etmektedir. BY00003676 numaralı yazmanın içerisinde tespit ettiğimiz folklorik unsurlar aşağıda başlıklar halinde şu şekilde işlenmiştir:

2.2.1. Besmele Hakkında İnançlar

Yazma içerisinde besmele çekmenin ve Allah ismini zikretmenin önemi yer almaktadır. Besmele çekmek ile ilgili inançlar, mevlid'in tevhîd bölümü içerisinde sıkça işlenmiştir. Müellif veya müstensih, esere başlamadan önce besmele çekmenin öneminden ve önceliğinden bahsetmiştir. Yazma içerisinde rastlanan besmele çekmenin önemi aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır.

- Besmele ile başlanan her işin kolaylaşacağına inanılmaktadır.
- Allah lafzını dile getiren her insanın dileğinin gerçek olacağına inanılmaktadır.
- Bir kez aşk ile “Allah” denildiği zaman bütün günahların sonbahar yaprakları gibi döküleceğine inanılmaktadır.

2.2.2. Cennet ve Cehennem Tasviri Hakkında İnançlar

Öte-dünya ile ilgili inançlar içerisinde bulunan cennet ve cehennem inancı üzerine birçok tasvir bulunmaktadır. Yazma içerisinde yer alan metinlerde de bu tasvirler yer almaktadır. BY00003676 numaralı yazmada cennetin ve cehennemin nasıl bir yer olduğu maddeler halinde açıklanmıştır.

- Cennetin sekiz katlı bir bahçeden oluştuğuna inanılmaktadır.
- Cennette hûrî ve gılman isminde hizmetkârların bulunduğuna inanılmaktadır.
- Cehennem ateşten oluştuğuna inanılmaktadır. Müellif veya müstensih, yazdığı dua bölümlerinde genellikle cehennem ateşinden tenler uzak olsun şeklinde dua etmektedir.
- Cehennem üzerinde sırat köprüsünün olduğuna ve bütün insanların bu köprünün üzerinde geçmek isteyeceklerine inanılmaktadır.
- Cehennemde yanacak insanlar arasında beynamaz (namaz kılmayan) insanların olacağına inanılmaktadır.

2.2.3. Ramazan Ayı ve Ramazan Ayında Yapılan İbadetler Hakkında İnançlar

Ramazan ve Kurban Bayramları dinî bayramlar olarak bilinmektedir. Dinî bayramların günleri “Kamerî takvime göre hesaplandığı için, her yıl dönümünde güneş takviminin aynı günlerine rastlamaz bunlar; aşağı yukarı, yılda on günlük bir gerilmeleri vardır; böyle olunca da, uzunca bir süre sonunda, mevsimleri değişir.” (Boratav, 1983: 252). Dinî bayramların başlıca özelliği dostların, akrabaların karşılıklı ziyaret gezileridir. Ramazan Bayramı’nda yapılan ziyaretlerde şeker dağıtılmaktadır. Bundan dolayı “Şeker Bayramı” olarak da isimlendirilmektedir. “X. yüzyılın Harezmi bilgini Bîrûnî’nin verdiği bilgilere göre, bayramlarda şeker ikramı, Cem’in, şeker kamışındaki tatlı özsuğu bir nevrüz günü bulmuş ve bundan şeker çıkarmayı yaymış olmasına bağlanıyormuş. İlk zamanlarda nevrüz günü tatlı şeyler ikram edilirmiş. Sonradan bu töre başka bayramlara da uygulanmıştır.” (Boratav, 1983: 253). Yazma içerisinde Ramazan ayı, teravih namazı ve oruç tutan insanlar ile ilgili inançlar yer almaktadır. Bu inançlar maddeler halinde aşağıda sıralanmıştır.

- Ramazan ayında bütün günahların döküleceğine inanılmaktadır.
- Ramazan ayı boyunca dağların ve taşların Allah’a secde ettiğine inanılmaktadır.
- Ramazan ayı boyunca asi olan altı yüz bin kulun cehennem ateşinden uzak olacağına inanılmaktadır ve bu inancı Hz. Muhammed’in bildirdiği söylenmektedir.
- Ramazan ayında oruç tutan insanların cennette bulunan hizmetkârlar olan hûrî ve gılmanların hizmet edeceğine inanılmaktadır.
- Ramazan ayında teravih kılan kişilerin üzerine -cennette üzerlerine giyecekleri elbise olan- hülle biçileceğine inanılmaktadır.
- Ramazan ayında dilenen bütün dileklerin gerçek olacağına inanılmaktadır.
- Ramazan ayı boyunca şeytanın bağlı duracağına inanılmaktadır.
- Ramazan ayında tesbih meleklerinin teravih kılan kişileri birer birer yazarak ve Allah’ın katına çıkarak arz edeceklerine inanılmaktadır.
- Ramazan ayında teravih namazı kılan kişinin tahtının yüce olacağı ve hoca mertebesinde sayılacağı söylenmekte ve inanılmaktadır.

- Teravih namazını kılan kişilerin cennette bulunan kevser ırmağından içeceklerine ve sırat köprüsünü yel gibi geçeceklerine inanılmaktadır.

2.2.4. Doğum Sırasında Uygulanan Yöntemler Hakkında İnançlar

Yazma içerisinde “Veladet” bölümünde işlenen, Hz. Muhammed’in doğumu sırasında annesi Hz. Âmine’nin başından geçen folklorik olaylar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

- Hz. Âmine’nin oğlu Hz. Muhammed’i doğurmadan önce susaması ve su istemesi halk inançları arasında suyun büyüsel bir anlamının olduğunu düşündürmektedir. Boratav, “Türk Folkloru” adlı kitabında bu durum üzerinde durmuş ve örneklerle açıklamaya çalışmıştır.

“Doğum yapacak kadına içine Meryem-ana-eli (veya Fatma-ana-eli) denen bitki konmuş sudan içirmektedir. Kurutulmuş haliyle bu bitki su içine konulunca açılır; böylece, onda dölyatağının açılmasını sağlayan bir gücün bulunduğu inancından hareket edilmiştir. Kolay doğum yapmış bir kadının avucundan su içirilmesi ile doğumun kolay yapılacağına inanılmaktadır.” (Boratav, 1973: 181).

Halk inançlarında suyun hem sağaltıcı hem de büyüsel bir anlam taşıdığı düşünülmektedir. Hz. Âmine’nin doğumdan hemen önce susaması ve su istemesi ile doğum üzerine oluşan halk inançlarında suyun önemli bir konuma gelmesini sağlamış olabilir.

2.2.5. Doğum Sonrasında Yapılan Törenler Hakkında İnançlar

BY00003676 numaralı yazmanın mevlid bölümünde yer alan Hz. Muhammed’in doğumundan sonra yapılan işlemler, maddeler halinde sıralanarak açıklanmaya çalışılmıştır.

- Hz. Muhammed’in doğumundan sonra bütün meleklerin nurdan tabaklar içerisinde yemek vermeleri ve saçları saçmaları ile halk bilimi arasında bir bağlantı kurulabilir. Hz. Muhammed’in doğumu için sunulan izzet ve ikramlar saçılar, düğün için kullanılan bir ritüeldir. Gelin ve damada verilen hediyelere bazı yörelerde saçıntı ya da bırakıntı ismi verilmektedir. Hz. Muhammed’in

doğumu da kâinatta bulunan her zerre için bir düğün olarak sayıldığından dolayı saçı inanışının yazma içerisinde geçmesi tabii bir durumdur.

- Yazma içerisinde geçen başka bir inanış ise Hz. Muhammed'in doğduğu günü yâd edilirken ikram edilen mevlid şerbeti ile lohusa şerbetinin benzerliği düşünülebilir. Yazma içerisinde geçen mevlid şerbetinin cennet şarabına benzetilmesi ve lohusa şerbetinin de kırmızı olması bir benzerlik oluşturulabilir. Lohusa şerbetinin doğumdan sonra dağıtılması ve şerbetin kırmızı renkte olması "Albastı" adlı kötü ruhtan lohusa kadını ve çocuğu korumak için yapılan bir inanç sistemidir. Albastı adlı kötü ruhu uzaklaştırmak için yapılan bir yöntem olan al renginin kullanılması ile lohusa şerbetinin bu nedenle kırmızı olmasının bağlantısı kabul görmüş bir durumdur. Hz. Muhammed'in doğum ayında dağıtılan mevlid şerbetinin lohusa şerbeti ve Albastı inancı ile bağlantısı olabilir. Albastı adlı kötü ruhtan korunmak için hazırlanan lohusa şerbeti halk içerisinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Hz. Muhammed'in doğduğu ayda ikram olarak dağıtılan mevlid şerbeti (lohusa şerbeti) yazma içerisinde "Mevlid Şerbeti" başlıklı ilahide yer almaktadır.

2.2.6. Mevlid Okutmak Hakkında İnançlar

Müslüman toplumlarda Hz. Muhammed'e duyulan sevgi ve özlemin bir sonucu olarak mevlid törenleri veya mevlid geceleri yapılmaktadır. Dinî geceler arasında bulunan mevlid ayında yapılan ikramların dağıtılması ve Hz. Muhammed'in hayatının anlatıldığı mevlidlerin okutulması ile Allah'ın rızasına mazhar olunacağına inanılmaktadır. İncelenen yazma içerisinde de mevlid okutmanın önemi ile alakalı inançlar sıralanmıştır.

- Mevlid okutan kişilerin öteki dünyada beratının nurdan verileceğine inanılmaktadır.
- Mevlid okutan kişiler için cennetin sekiz kapısının da açılacağına inanılmaktadır.
- Mevlid okutan insanlara da Ramazan ayında ibadet eden insanlar gibi üzerine hülle (cennette giyilen elbise) biçileceğine inanılmaktadır.

- Mevlid okutan kişilerin öteki dünyada rahmet suyu ile tenlerini yıkayacaklarına inanılmaktadır.

2.2.7. Hızır Aleyhisselâm Hakkında İnançlar

Hızır inancı Türk kavimleri arasında en yaygın inançlardan bir tanesidir. Anadolu'nun ücra köşelerinde Hızır ile alakalı özlü sözler veya deyimler bulunmaktadır. “Her geceyi Kadir, her geleni Hızır bil.”, “Hızır gibi yetişmek” gibi cümlelerin varlığı Hızır inancının oluşmasından kaynaklıdır. Hızır, medet ve dileklerde yardımda bulunması, yol gösterici ve yoldaş olması gibi vasıfları üzerine toplamış kutsal bir kişi olarak tanınmaktadır. İncelenen yazma içerisindeki mevlid bölümünde Hızır a.s. ile âb-ı hayat suyuna bir telmihte bulunulmuştur. Bunun yanı sıra İbrahim b. Edhem hikâyesinde İbrahim b. Edhem'i hak yoluna yönelten kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. İbrahim b. Edhem'in hem rüyasına girmiş hem de sarayına gelip kendisi ile konuşmuştur. İbrahim b. Edhem'i derviş gibi ibadet ve riyazetle zamanını geçirmesine ve alın teri ile geçimini sağlamasına vesile olmuştur.

Ölmezlik suyu olarak bilinen âb-ı hayat suyu ile Hızır'ın hikâyesine, İskender Pala, “Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü” adlı kitabında yer vermiştir. Âb-ı hayat suyu ile Hızır'ın hikâyesi şu şekildedir:

“İskender-i Zülkarneyn ordusuyla birlikte bir memlekete uğramış. Orada kendisine ileride bir deniz olduğu, o deniz geçilince 3 ay süren karanlıklar ülkesinin başladığı ve bu ülkede âb-ı hayat olduğu söylenmiş. İskender, veziri Hızır'ı da yanına alarak denizi geçmiş zulumât (karanlıklar) ülkesine varmış. Bu arada İlyas da yanlarındaymış. İskender'e karanlıkları aydınlatan iki mücevher (veya bayrak) varmış. Birini Hızır ile İlyas'a vermiş. Hangisi suyu bulursa diğerini haberdar etmek şartıyla ayrılmışlar. Hızır ile İlyas yorulunca bir pınar kenarına oturup karınlarını doyurmak istemişler. Hızır yanında getirmiş olduğu pişmiş balıkları çıkarmış. Pınardan elini yıkarken bir damla su balığa damlamış. Balık o anda canlanıp suya karışmış. Hızır bilmiş ki âb-ı hayat budur, kana kana içmiş. İlyas'a da içirmiş. O sırada bunlara emr-i ilahi gelmiş ki bundan İskender'e söz etmesinler... Bir rivayete göre de İskender'e haber vermek için pınardan ayrılmışlar ama tekrar aynı pınarı bulamamışlar. Böylece Hızır ile İlyas ölümsüzlüğe ermişler. Kıyamete dek Hızır denizde, İlyas da, karada sıkıntıya

düşenlere yardım ederler ve her senenin 6 Mayıs günü İskender seddi üzerinde buluşup Kâbe'ye hacca giderek o yıl yapacakları işleri görüşürlermiş.” (Pala,2011: 3).

Yazma içerisinde âb-ı hayat suyu ve Hızır ile ilgili telmihte bulunulmuştur. Hz. Muhammed'in âleme geldiğinden dolayı Hızır'ın âb-ı hayat suyunun sırrını öğrendiği şair tarafından anlatılmıştır.

Nur-u Aḥmed olmasa ol pāk-i zāt

Hızra göstermez idi yüz āb-u ḥayāt (v.3b/68)

2.2.8. Aḡıt

Türkü metinleri içerisinde değerlendirilen aḡıt türünü Bertev Naili Boratav, iki grupta toplanmıştır. Bunlardan ilki konularına göre türküler, ikincisi ise kullandıkları yerler, gördükleri vazifeler ya da söylenmelerini şartlandıran vesilelere göre türküler şeklinde ayırmıştır. Aḡıt türüne ise lirik türküler başlığı altında yer vermiştir. Bunun yanı sıra tören türküleri arasında da aḡıt türünün bulunduğunu söylemiştir. “Aḡıtlar da hem “A” bölümünde lirik türküler, hem de “B” bölümünde tören türküleri arasında yer alabilirler.” (Boratav, 2019: 173).

Yazma içerisinde mevlid bölümünden sonra oḡlu ölen bir babanın Ramazan Bayramı'nda oḡlunun yokluğundan dolayı söylediği bir aḡıt bulunmaktadır. 11'li hece ölçüsü ile yazılan şiir içerisinde bulunan zamansız gelen ölüm acısı işlenmiştir.

Herkes feraḡ oldı bayramdır gelen

Gel oḡlum ḥasretim bayramlaşalum

Analar atalar oldısa verān

Gel oḡlum ḥasretim bayramlaşalum (v.12b)

2.2.9. Beddua ve Dua

Anonim halk edebiyatı içerisinde değerlendirilen dua ve beddualar Dede Korkut kitabı içerisinde alkışlar (dualar) ve kargışlar (beddua, ilenç) olarak geçmektedir. Beddua bir olay üzerinde kötü düşüncelerin dile getirildiği bir kişinin

başına kötü bir şey gelmesi için Allah'a dua edilmesine denilmektedir. Dualar ise bunun tam tersidir.

Yazma içerisinde rastladığımız dualar “Destān-ı Geyik” başlıklı hikāye içerisinde, “Mevlid Kitabı” başlıklı mevlid bölümünün dua bölümünde ve mevlid okutmanın anlatıldığı dörtlüklerle yazılan metinlerde rastlanmaktadır.

Destān-ı Geyik hikāyesinin içerisinde yer alan dua bölümünde, dile gelen geyiğin Hz. Muhammed'i Allah'ın peygamberi olarak bilen ve Hz. Muhammed'in söylediklerine kulak veren kişiler için yaptığı dua yer almaktadır. Yazma içerisinde yer alan dua şu şekildedir.

Her kim bunda haḫ nebî bildi seni
Oddan azād olısar yarın teni (v.14a/38)

Her ki hükmine seniñ fermān ola
Yeri cennet yoldaşı Riḏvān ola (v.14a/41)

Destān-ı Geyik hikāyesi içerisinde bulunan beddua bölümünde ise dile gelen geyiğin Hz. Muhammed'i nebî bilmeyen kişiler için yaptığı beddua ise şu şekildedir:

Kim ki bunda seni ol haḫ bilmedi
Yārın ol ṭamū dibinden ḫaynadı (v.14a/39)

Yidigi zaḫḫum ola yeri caḫīm
Yüzi ḫara içdigi ola ḫamīm (v.14a/ 40)

Son olarak yazma içerisinde bulunan mevlidin mensur olarak yazılan dua bölümünde ve Destān-ı Geyik hikāyesinin son bölümünde şair, bu yazmayı okuyan, dinleyen ve yazan kişiler için de dua etmiştir. Yazma içerisinde 10b ve 15b sayfalarında bulunan bu dua şu şekildedir.

Oğuyānı dinleyeni yazanı

Rahmetinle yarlıgāğıl yā Ğani (v. 10b/ 15b)

2.2.10. Atasözler, Vecizeler ve Deyimler

Anonim halk edebiyatı mahsulleri arasında atasözleri, deyimler ve vecizeler bulunmaktadır. Atasözü, “Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler.” (Aksoy, 2019: 37).

Türk edebiyatında manzum ve mensur olarak karşımıza çıkan atasözlerinin içerisinde çeşitli edebî sanatlarla oluşturulan atasözleri de bulunmaktadır.

Destān-ı Geyik hikâyesi içerisinde anne geyiğin kardeşi ile ilgili söylediği sözler atasözü olarak kullanılabilir. Yazma içerisinde cinas ile oluşturulmuş manzum atasözleri şu şekildedir.

Çardaşı kişiye hem himmetlü dağ

Ölüm ayırsa görür yürekde dağ (v. 14a/48)

Kişiniñ çardaş yüreği bağıdır

Malu milki bağçası hem bağıdır (v.14b/50)

Vecize, atasözünün bir alt grubu ya da ayrı bir tür olarak incelenmektedir. Vecizeleri atasözlerinden ayıran en önemli özellik vecizeleri söyleyen kişinin belli olmasıdır. “Özsöz, özdeyiş (vecize) adları verilmesi gereken ve uzun uzun açıklanabilen derin anlamlı kısa sözler. Bunlar içinde yazanı, söyleyeni belli olanlar da olmayanlar da vardır.” (Aksoy, 2019: 32).

BY00003676 numaralı yazma içerisinde Hz. Muhammed’e ait olan iki cümleyi vecize içerisinde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Sözüm işit söze işitmek kıtludur (v.16a/20)

Hz. Muhammed

Hākime işin yoğ   adilden yegrek (v.24a/21)

Hz. Muhammed

Deyimlerin tanımı Şu Şekildedir. “Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” (Aksoy, 2019: 52).

BY00003676 numaralı yazma içerisindeki metinlerden tespit edilen deyimler ise aşağıda numaralandırılmıŐtır.

1.  h eylemek (v.22b/v.23a)
2.  h etmek (v.1b/v.21a)
3.   Ağlı gidüb geldi “Aklı gidip gelmek” (v.6b)
4. Ay n idi n “AŐik r etmek” (v.9a)
5.  z d olısar “Azat olmak” (v.14a/15b)
6.  z d it “Azat etmek” (v.9b)
7. Bayr m idel m “Bayram etmek” (v.22b)
8. Bel bağlamağ “Bel bağlamak” (v.27a/v.15a)
9. Berk urub “Berk vurmak” (v.4b)
10. Bı ağ  almak “Bı ak vurmak” (v.18b/19a)
11. B ny d idel m “ nŐa etmek” (v.16b)
12.  ağ taş/  ağı taş “Dağ taş” (v.15a/v.20a)
13. Dere debe “Dere tepe” (v.15a)
14. D n   g n (v.17a)
15. D n g n (v.19a/v.20b)
16. D n-i g n (v.19b)
17. Elden ele (v.11b)
18.  arđ olmak (v.3a/v.5b/v.24b)
19.  a  ib olmak (v.25a)
20. Gice g nd z “Gece g nd z” (v.16a)
21. G zleri g lh n  amı gibi yan r “G zleri ateş gibi yanmak” (v.21a)
22.  ağımağdan  ana d ndi g zleri “ fkeden g zleri kana d nmek” (v.21b)

23. Sel olub aqar gözi yaşı “Söz yaşları sel gibi akmak” (v.13b)
24. Hizmet etmek (v.22a)
25. Hal hâtır “Hal hatır” (v.22a)
26. Heves kılmak “Heves etmek” (v.4a)
27. Hikâyet etmek “Hikâye etmek” (v.22a)
28. İçi kaynamak (v.18a)
29. Qana bulamak (v.17a/v.18a)
30. Qan ağlayan “Kan ağlamak” (v.10b)
31. Gözlerinden qan şaqar “Gözlerinden kanlı yaş dökmek” (v.15a)
32. Qavli kılmak “Söz vermek” (v.14b)
33. Kefil olmak (v.15a)
34. Qulaq urmak “Kulak vermek” (v.19a)
35. Qurbân etmek (v.17a/v.23b)
36. Qurbân eylemek “Kurban etmek” (v.17a/v.18a)
37. Qurbân olmaq (v.15a)
38. Mecnûn olmaq “Deli olmak” (v.25a)
39. Mecnûn eylemek “Deli etmek” (v.19b)
40. Melül olmak “Mahzun olmak” (v.12a/v.12b/v.25a)
41. Mesrûr eylemek “Mutlu olmak” (v.5b)
42. Nâ‘ ra urur “Ses vermek” (v.21a/v.24a/v.24b)
43. Nidâ kılmak “Ses vermek” (v.17a)
44. Şaf bağladı “Saf bağlamak” (v.18b)
45. Şaf dutub “Saf tutmak” (v.25a)
46. Şaq selâmet (v.22a)
47. Sevgünü kesqil “Sevgisini kesmek” (v.19a)
48. Şâd olmaq “Memnun olmak” (v.10a/v.15b/v.22a/v.26a)
49. Şâd idelüm “Memnun etmek” (v.22a)
50. Şerh etmek “Açıklama yapmak” (v.13a)
51. Şerh eylemek “Açıklama yapmak” (v.9a/v.13a/v.13b/v.25a)
52. Tuzah quruban “Tuzak kurmak” (v.15a)

SONUÇ

Denizli İl Halk Kütüphanesinden 2607 demirbaş numarası ile 2008 yılında Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine devredilen ve BY00003676 demirbaş numarası verilen yazma eser üzerine bir inceleme yapılmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak yazmanın genel, şekil ve dil özellikleri incelenmiştir. Kim tarafından kaleme alındığı bilinmeyen eserin içerisinde kullanılan ekler ve arkaik kelimeler ile yazmanın kâğıt yapısı –süsleme şekilleri- incelenerek kaleme alındığı yüzyıl tespit edilmeye çalışılmıştır. “Yazmanın Dili ve Üslûbu” başlığı altında ünsüz harflerinin kullanım alanları açıklanmış ve p, harfinin çok az ç harfinin ise hiç kullanılmadığı vb. yazma içerisinden örnekler ile anlatılmıştır.

Mevlid ve mevlidin sonunda yer alan tasavvufî hikâyelerin konu ve halk edebiyatı yönünden incelemesi ile eserde yer alan metinlerin konuları başlıklar altında açıklanmıştır. Yine bu bölümde yazmanın içerisinde yer alan metinlerin halk edebiyatı yönü incelenmiştir. Yazma içerisinde yer alan metinlerde Şamanist kalıntıların, Hz. Muhammed’in mucizeleri ve Hz. Ali’nin kerametleri içerisinde yaşamaya devam ettiği düşüncesi yorumlar ve kaynakçalar ile kuvvetlendirilmiştir.

Çalışma içerisinde Türklerin dini, musiki ile birleştirmeleri, mevlidi makamla okumaları ile Dede Korkut hikâyelerinde geçen “soy soylama, boy boylama” anlatısındaki benzerlik anlatılmıştır.

Yazmada yer alan metinlerdeki halk inançları maddeler halinde açıklanarak geçmiş ile günümüz arasında köprü görevi gören bu inançların derli toplu hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Destân-ı Gügercîn ve Destân-ı İbrâhîm başlıklı hikâyelerde yer alan bıçak motifinin demir kültü ile bir bağlantısı kurulmuş ve demirin eski Türk inançlarındaki saygınlığını hâlâ koruduğu ve İslâmî hikâyeler içerisinde de kullanılarak devam ettiği çıkarımı yapılmıştır.

Mitolojik ve Folklorik unsurların incelenmesinde eski Türk inanç sistemindeki kültür yapısının tasavvufî hikâyelerde bulunan yönleri belirtilmiştir. Bu benzerliklerin tespiti kaynakların yardımı ile açıklanmıştır.

BY00003676 numaralı yazmanın orijinal metni ile transkripsiyonlu Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Orijinal her metnin altına çeviri sayfası tablo içerisinde yer almıştır.

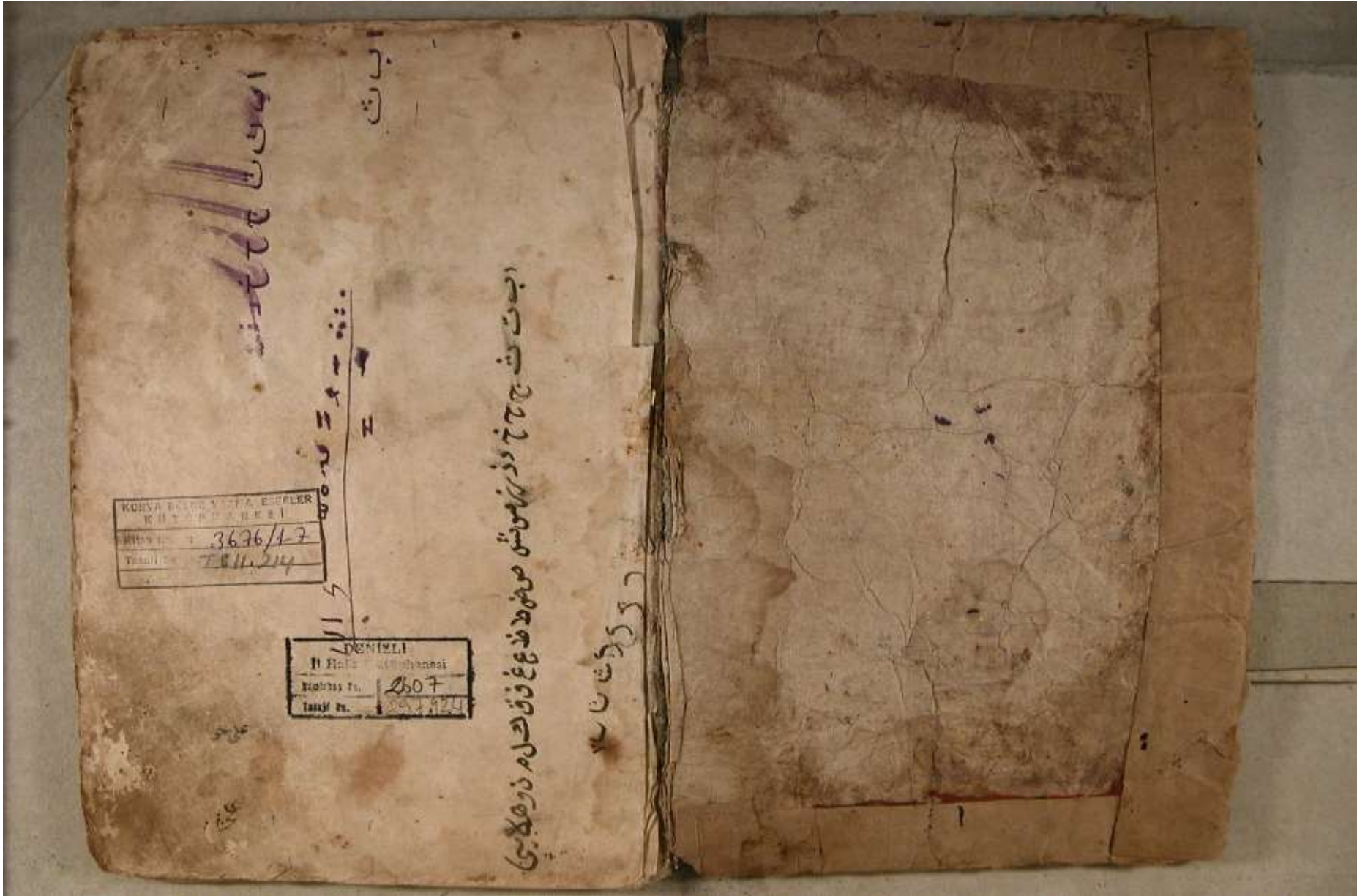
Son olarak çalışmada transkripsiyonlu metin içerisinde geçen yabancı kökenli kelimeler ve anlamı unutulmuş Türkçe kökenli kelimeler tespit edilerek bir sözlük oluşturulmuş ve çalışmaya katkı sağlayan kaynaklar bibliyografyaya eklenerek çalışma neticelendirilmiştir.

III. BÖLÜM

METİN-TIPKIBASIM (TRANSKRİPSİYONLU)

1. BY00003676 Numaralı Yazmanın Tıpkıbasımı ve Transkripsiyon Alfabesine Aktarımı

ابن

ابن

٥١٥

KONYA ATATÜRK KÜTÜPHANELERİ
Kütüphane No. 3676/17
Takip No. 7611.214

DENİZLİ
Kitap No. 2607
Takip No. 7611.214

ابن بنت ج ٧٧ خ در زیر منقش صحنه طالع و غرق و قیام در و عجب بی

در کتاب

2a

1b

2a

1b

Mevlid Kitabı Budur

1.	Çudretin izhâr idüb hem Ol Celîl. Birliğine bunları kıldı delîl
2.	Bâri ne hâcet kılvuz sözü çok. Birdür Ol kim andan artık Tanrı yok
3.	Maşşere dek söylenürse bu kelâm. Nice haşş ola bu olmâya tamâm
4.	Eşşelâtü Vesselâmü ‘Aleyke. ‘Aleyke yâ Resûlullâh
5.	Gel berü ey ‘aşîkân-ı ma‘nevî. Sev haqqı zikreyle daim ol kavî
6.	Fe’z-kürünî didi qur‘an-u mübîn. Zikre kılnî zikre ide tâ ol mu‘în
7.	Her kimi sevse kişi iş‘âr ider. Dâ‘îma zikrin anıñ eksâr ider
8.	Da‘vâ kılmak dil ile âsan olur. Gerçik ölen kişide burhân olur
9.	Ger severseñ sen haqqı göster güvâh. Durmasun disiñ diliñ zikri ilah
10.	Bir kez Allâh dise ‘aşkıla lisân. Dökülür cümle günâh misl-i hazân
11.	İsmi pāk zati ef‘âli pāk. Vaşfi pāk ayâtı bāk aqvalî bāk

1.	Bismillâhi’r-raḥmâni’r-raḥîm
2.	Allâh adın zikre idelüm evvelâ. Vâcib oldur cümle işde her qulâ
3.	Allâh adı olsa her işiñ öni. Hergiz ebter olmaya anıñ sonı
4.	Her nefesde Allâh adın dî müdâm. Allâh adıla olur her iş tamâm
5.	‘Aşkıla gel imdi Allâh idelüm. Derd ile göz yaşile âh idelüm
6.	Ola kim raḥmet kıla ol bâdişâh. Ol Kerîm ü ol Raḥîm ü ol İlâh
7.	‘Âlim ü ‘Âllâm ü Ğaffârü’z-zünüb. Şâni‘ ü Tevvâb ü Settârü’l-‘uyüb
8.	Dâ‘im ü Deyyân ü Muḥşî ve şükür. Vâhib‘ül-iḥsân Ğanî Fettâhu Nûr
9.	Şâdıq‘ul-kavl ü ‘Azîm ü Zül-Celâl. Qasîmü’r-rızkı Muḥîm ü Lâ-Yezâl
10.	Qâdir ü Qayyüm ü Qahhâr ü Qadîm. Nâzır ü Ḥallâk ü Rezzâk ü Raḥîm
11.	Mü‘min ü Muḥsin Mu‘în ü ve Müste‘ân. Mâlik ü Mennân ü ve Sulṭan-u cihân

12.	İhtiyācı yoǧdur Allahüşşamed. Oldurur āħir hemān oldur eħad
13.	İsm-i pākin pāk olur zıkr eyleyen. Her murāda irişür Allāh diyen
14.	Kimse andan toǧmadı ol kimseden. Cümle maħluķātıdur gelüb giden
15.	Sebķat etmez zātına hergiz zamān. Enmezü ve aǧmazu münezzeħ lā mekān
16.	
17.	
18.	
19.	
20.	

12.	Ol durur hem Bādiřāħ-ı bī-zevāl Bī-řebih-i bī-naźir-i bī-misāl
13.	Bir durur birliğine şek yoǧ durur. Gerçi yanlış söyleyenler çoķ durur
14.	Cümle ‘ālem yoǧ iken Ol var idi. Yâradılmışdan ğanī Cebbār idi
15.	Var iken Ol yoǧ idi ins ü melek. ‘Arş ü ferş ü ay-ı ğün hem nüħ-felek
16.	Sun‘ ile bunları Ol var eyledi. Birliğine cümle iķrār eyledi.
17.	
18.	
19.	
20.	

3a

1.	Ṭurdı ol nur Muhammedde çok zamān. Ḥaḫ tea' lā ḳābusında cāvidān.
2.	Bir kez ol nur tecellī ḳıldı ḫaḫ. Oldı ol dem ol nur anda iki şaḫ
3.	Anuñ çün didiler ana ḳalem. Hem didiler 'aḳlı ruḫ-ı ḳadem.
4.	Ruḫ-ı 'aḫam oldı ta' rifü anad. 'Aḳlı gel razı denür ey hoş nihad
5.	Līk üç tavşif etdiler şıfāt. Odur ol nūr-ı nūr ey zat-ı pāk.
6.	Şalırha ol nūra nazār ḳıldı Ğafūr. Derledi anda ḫayā etdi o nūr.
7.	Ḳaṭre ḳaṭre ḳıldı anı ol Ğanī. Her birinde ḫaḫ etdi bir ruḫ-ı nebī
8.	Bes ebu'l ervāḫ idüb anı kerīm. Eyledi ol nūra ta' zīm 'aẓīm.
9.	Nice yıl ol nūra ḫayyulā yezāl. Vardı tertib ile 'arşı üzre kemāl.
10.	Ḥaḫ te' ālā anı maḫbüb eyledi. Enbiyāya cümle maṭlub eyledi.
11.	Çün ḫabīb oldı bes ol sulṭān-ı dīn. Didi ana raḫmeten li'l-'ālemīn.
12.	Her ne denlü varısa elṭāf-ı kerīm. Virdi ol sulṭāna yezdān u kerīm.

2b

1.	Mü' min ü tersā vü ger 'abdi şalib. Maṭbaḫı ḫunından olurlar naşib
2.	Kimisini bir bula(pula) muḫtaç ider. Kiminiñ başına zerrin tāc ider
3.	Şunu kim reddi el ile etdi ol. Küfri zulmet baḫrine hem batdı ol
4.	Her kimi dest-i ḳabuli cazib ider. Gözlerinden berdeler ḳalmaz gider
5.	Kāḫ cemālınden getürü ben ḫicāb. Cān-ı 'aşşāḳa düşürür ıztırāb
6.	Hem şecerden kāḫ olur ḳılır nidā. Kāḫ beşerden şadır olur bu şadā
7.	Kāḫ Ḥacerden gösterür ol Celīl. Şöyle kim lemmā tecellī li'lcebīl
8.	Her işinde bī nihāyet ḫikmeti. Var durur her nesneye çok ḳudreti
9.	Āşikāre 'ilmine cümle ḡuyüb. Örtülür 'afv ile dürlü 'uyüb
10.	Raḫmeti bī ḫadd ü fazli bī 'aded. İrişür kılınışlara andan meded
11.	Tā ḳıyāmet söylenürse bu kelām. Binde biri olmaya bunuñ tamām
12.	Eşşelātü Vesselām 'Aleyke yā Ḥabīballāḫ.

13.	Eşşelätü Vesselām ‘Aleyke yā Nūr-ı ‘Arş-ı Allāh
14.	Ey kılan ‘irfānı maḥluḡa ṭaleb. Bil Muḥammedir bu maḥluḡa sebeb
15.	Ger Muḥammed gelmeseydi ‘āleme. Tācı ‘izzet enmezdi Ādeme
16.	Geldügi-çün çün Muḥammed ‘āleme. Endi tacı ‘izzet ḡondı Ādeme
17.	Ger Muḥammed irişmese fütüh. Ğarḡ olurdı kendi ṭufānında Nūḡ
18.	
19.	
20.	

13.	Dinle imdi ‘āşıḡanı Muşṭafā. Haḡḡa bes secde kılub buldı şafā.
14.	Secdede Elḡamdülillāhi didi ol. Tanrıya ḡamd ü senālar kıldı ol.
15.	Didi haḡ Aḡmed için ey mehliḡā. Adımı ḡodum Muḥammed sābıḡan.
16.	Ol eserdendür bugün beş vakit namāz. Kim bize farz eyledi ol bī niyāz
17.	
18.	
19.	
20.	

4a

1.	Her kim Ebū aşla tabi‘ olmadı. Kulağı haq söze sāmī‘ olmadı.
2.	Yārına anlarıñ cehennemdür yerī. Qahr-ı haqdan qurtulamaz hiç birī.
3.	Haqqa uy tā haqqa menzūr olasin. Nūr adıñ nūru ‘ alā nūr olasin.
4.	Yüce yerden geldiñ aşlıñ yücedür. İşde bildiñ kimi hikāyet nicedür.
5.	Geldiğiñ yere iriş cehd eylesen. Kād-ı gönülde varısa hubbu’lvağan.
6.	Oldı çün hubbu’lvağan imāndan. Bes heves kılmak gerekdür cāneden.
7.	Ta kıyāmet söylenürse bu kelām. Nice haşr ola bu olmāya tamām.
8.	Eşşelātü Vesselām ‘ Aleyke yā Nūr-ı ‘ Arşillāh
9.	Çünkü bertev (pertev) şaldı nūrı kibriyāh. Buldı izhār anda nūr-ı Muştafā
10.	Nice biñ yıl ‘ arşu pāk üstünde ol. Haq tecellisinde bulmuşdı uşul
11.	Anadañ kim haq yaratdı Ādemī. Kıldı Ādemle müzeyyen ‘ ālemī
12.	Her şecerde Kudretullāhı görüñ. Her semerde Şıbkatullāhı görüñ

3b

1.	Nūr-u Aḥmedle bulundu çün Ḥalil. Ana nārı gülistān etdi Celil
2.	Nūr-u Aḥmedden çü fermān olmadı. Halkı İsmā‘ ile qurbān olmadı
3.	Ger Muḥammed nūrı olmasa sened. Ḥüzni Ya‘ quba olur mıdı meded
4.	Nūr-u Aḥmed Yūsufa olmasa tāt. Mışır tahtından alur mıdı huraç
5.	Nūr-u Aḥmed olmayadı ol Kerīm. Der midı İbrāhīme evvāh-u Ḥalīm
6.	Görmese Davūdu nūr-ı Aḥmedī. Bes ḥilāfet bulmayadı sermedī
7.	Nāme Aḥmed nefis idüb cān mührine. Yel muṭī‘ oldı Süleymān mührine
8.	Nūr-u Aḥmed olmasa ol pāk-i zāt. Hızra göstermez idi yüz āb-u ḥayāt
9.	‘ İzzetine Aḥmediñ rabbülenām. Zikre ider deyü Yaḥyaya nām
10.	Nūr-u Aḥmed olmadı çün qabzayā yār. Mu‘ cizātı Musā buldı iştiḥār
11.	Olmağıçün ‘ İsa Aḥmed ümmeti. Verdi eflak üzre ana rıf‘ atı
12.	Çün Ebābekir oldı şıdķınla qavī. Oldı gazi bādişāhı ma‘ nevī

13.	Lāleler şahrayı hāndan eylemiş. Lāleler lā' lin şādan eylemiş
14.	Şöyle zeyn-i olmuşdı eṭrafı cihān. Kim bağışlardı nazardan cāna cān
15.	İşbu hoş mevsimde her rūzı sa'īd. Görünür dīl ehline nūr-u za'īd
16.	Bes cihān olmuşken işbu resme zeyn. Ğulgule ṭolmuşdı beynelmeşrikeyn
17.	.
18.	
19.	
20.	

13.	Taḥtı 'adla hān olur mıdı 'Ömer. Ger tecellī kılmasa ser' i ey büser
14.	Ermese 'Osmāna Aḥmedden edeb. Cemi' ḳur' āna olur mıdı sebeb
15.	Bertevin şalmasaydı 'ilm-i nūr. Ḥaydar irşādı bulur mıdı zühūr
16.	Her ne var maḥluḳu zerrāti cihān. Nūr-u Aḥmed bertevindendür nişān
17.	Cümlesiniñ aşlı Aḥmed nūrıdur. Aşlına uyuñ haḳkıñ menzūrıdur.
18.	
19.	
20.	

5a

1.	Biri Meryem hātun idi aşikār. Birisi hem hūrilerden bir nigār
2.	Geldiler luṭf ile ol üç meh-cebīn. Verdiler bana selām ol dem hemīn
3.	Didiler oğluñ gibi hiçbir oğul. Yaradılālī cihān gelmiş degil.
4.	Bu seniñ oğlun gibi kadri cemīl. Varmamışdur bir anaya ol Celīl
5.	Ulu devlet bulduñ ey dildāre sen. Toğısardur senden ol hulq-ı hasen
6.	Bu gice ol gicedir kim ol şerīf. Nūrī ile ‘ālemī eylerler laṭif
7.	Bu giceye cān verür aşhāb u dil. Bu giceye can virür erbāb u dil
8.	Bu gelen ‘ilmi ledün sulṭānidur. Bu gelen tevḥīdī ‘irfān kānidür
9.	Bu gelen ‘aşkına devr ider felek. Yüzine müştak-durur ins ü melek
10.	Bu giceye emretti ḥayyü zülcelāl. Kim ki varsa yaratılmışla ber kemāl
11.	Zeyni ola hūri kuşūri hem cinān. Bağı rıdvan-ı ve şahñ-ı gülistān
12.	Bu geceyi anda tesyīn etdiler. Cennetī cevherle tezyīn etdiler

4b

1.	Kim yakın oldu kāle ol bur şafā. Aḥmed Maḥmūd Muḥammed Muştafā
2.	Çok ‘alāmetler belürdi nāgehān. Halk arasında mu‘ayyen ol-zamān
3.	Hem anāsı gördü çok dürlü eser. Gördiginden ‘aşkıla dinleñ haber
4.	Ol gice kim toğdı ol ḥayrülbeşer. Anası anda neler gördi neler
5.	On ikinci gün rebī‘ ülevvelüñ. Hem dü-şenbih gicesi yidi biliñ
6.	Dedi gördüm der ḥabibiñ ānası. Bir ‘acebdür kim güneş bervānesī
7.	Berk urub çıkdı evimden nāgehān. Gövlere dek nūrıla ṭoldı cihān
8.	Hem hava üzre döşendi bir döşek. Adı Sündüs döşeyen anı melek
9.	Gökler açıldı ve fetih oldu zulem. Üç melek çıkdı elinde üç ‘ālem
10.	Birini meşriqde dikdiler revān. Biri mağribde dikildi hoş ‘ayān
11.	Ka‘be üstünde biri ta‘zīm ile. Dikdiler hem anı çok Tanrım ile
12.	Endiler gövden melekler şāf u şāf. Ka‘be gibi kıldılar evim ṭavaf

13.	Hem dađı ħūru ve ğilmān ne ki var. İderler ol řāha cevherler fiřān
14.	Hem gerū emride Cibriile Celil. Tāmu řabusını yab yā Cebraʔil
15.	Geliserdūr bu gice ħaķ raĥmeti. Ħaķ celālınden getürdi heybesi
16.	Bu gice ol řāhı ħatmül mürselin. şadr-ı ʿālem Raĥmeten liʻl-ʿālemın
17.	
18.	
19.	
20.	

13.	Didiler kim ol nebiyyü muĥterem. Geliserdūr řāĥibül beytulĥarām
14.	Çün görüldi bana bu işler yaķın. Yālınuz ĥayretde şalmışdum hemın
15.	Yārılıb dıvāra çıķdı nageĥān. Geldi üç ĥūri bana oldu ʿayān
16.	Baʿzılar derler kim ol üç dilberüñ. Āsiyeydi biri ol mahpeykerüñ
17.	
18.	
19.	
20.	

6a

1.	İnüb Cebra 'ile ol dem yer yüzine. Didi biliñ ki toğmuşdur Muḥammed
2.	Yir gök cünbüşle buldı zelzele. Kıldı cenaḥ üzre melā'ik velvele
3.	'Ālim-i lahūta erdi nūru yar. Şaḥn-u nāsut oldı cümle seyri zāz
4.	Yārādılmış cümle oldı şādumān. Ğam gidüb 'ālem yeniden buldı cān
5.	Vaḥşu tayr u ins ü maḥluḡa felek. 'Arş ü kürsi ferş ü sidre ne felek
6.	Cümle zerrātī cihān etdi şadā Çağrışuban didiler heb merḡabā
7.	Merḡabā ey 'ālī sultān merḡabā. Merḡabā ey kān-ı 'irfān merḡabā
8.	Merḡabā ey cümleñiñ maḡşūdı sen. Merḡabā ey ḡālīkiñ maḡşūdı sen
9.	Merḡabā ey Raḡmeten li'l-'ālemīn. Merḡabā ey sen şafi'ul müznibīn
10.	Ey yüzi veşşemsi ennī vezzuha. Ey şubḡi velleyli ḡalbī māḡafa
11.	Ey gönüller derdiniñ dermānı sen. Ey yarādılmışlarıñ sultānı sen
12.	Ey cemālī gün yüzi bedri münir. Ey ḡamū düşmüşlere sen desteḡir

5b

1.	Ol Muḥammed kim didi levlāke ḡaḡ. İdeser bir barmaḡı Bedr ayı şak
2.	Bu gice dünyāyı ol cennet kıılır. Bu gice eşyāya ḡaḡ raḡmet kıılır
3.	Bu gice vaḡşü toyur insü vü cān. Her ne varsa āşınada vü nihān
4.	Raḡşa girmişdi ḡarafda ser be ser. Kim gelür ḡaḡ raḡmetī ḡayrülbeşer
5.	Vaḡfını bu resme tertīb etdiler. Ol mübārek nūra terḡīb etdiler
6.	Amīne eydür ço vaḡt oldı tamām. Kim vücūda gele ol ḡayrū'l-enām
7.	Şuşadım kıldım ḡaleb şu içmeye. Şundılar bir cām-ı şerbet içmeye
8.	ḡardan aḡ daḡı şovuḡdı ey 'āzīz. ḡatlu şekerden beḡāyet key leziz
9.	Bes vücudum oldı ol dem nūra ḡarḡ. İdemezdüm nürdan kendümi fark
10.	Çün beni ol nūra mestür eyledi. Gönlümi cānümü mesrūr eyledi
11.	Geldi bir aḡ ḡuş ḡanādıla revān. Arḡamı şıḡadı ḡuvvetle hemān
12.	Toḡdı ol sa'atde ol Sultān-u dīn. Nūra ḡarḡ oldı semāvat-ı zemīn

13.	Ey ‘uşāta sen şefî‘ al müznibîn. Ey necāte Raḥmeten li’l-‘ālemîn
14.	Ey risālet taḥtınıñ sen ḥātemî. Ey nübüvvet mühriniñ sen ḥātemî
15.	Çünkü rüşen kıldı nūruñ ‘ālemî. Gül cemāliñ gülşen etdi ‘ālemî
16.	Mülkü ma‘ nî cümle fermānındadır. ‘Aşkı eriniñ başı meydānındadır
17.	Sensin ol sulṭān-ı şadri enbiyā. Kim Muḥammed nāmın oldu Muştafā
18.	
19.	
20.	

13.	Biliñ ey ‘āşikan toğdı Muḥammed. Olālım şādumān toğdı Muḥammed
14.	Nevā eylerdi bes gökde melā’ik. Bezensün üç cihān toğdı Muḥammed
15.	Çamu taşlar ağaçlar söze geldi. Didiler kim ‘ayān toğdı Muḥammed
16.	
17.	
18.	
19.	
20.	

صفتي زلف مشوي بود ز تو کلام
 بافته به پیری او نما به بود ز تو کلام
 خواجه اول صحبت ز منم از سر
 قلدی و نشانی بر حمالیند نعبس
 بزیرینه مشند بود هر صلا
 رقصه کین دین شاد شو قدند فلک
 اشقی هیتلدا آینه خو با وفا
 من در شان عقلمی کید و کلدی کرفا
 کوزد کوشن جور لردن کوشن
 شورینان لردن قصور قلین اول
 اصنه شاه طون لردن طون لردن
 دردی لاریت تو ملک با نولدا نسان
 کوشه با من لردن کوشه با من
 سقا لردن مدری نولدا کوشه با من
 ملک ایچس موافق دین اولدا نجان
 بوزینه برفق نجان کوشه با من
 دویان افسان و نسا مقدر بود
 بود نسا ادرینه بکوشه با من
 نوبینه با حق جان لردن کوشه با من
 آقا لردن کوشه با من کوشه با من

صیغی

صفتی زلف مشوي بود ز تو کلام
 بافته به پیری او نما به بود ز تو کلام
 خواجه اول صحبت ز منم از سر
 قلدی و نشانی بر حمالیند نعبس
 بزیرینه مشند بود هر صلا
 رقصه کین دین شاد شو قدند فلک
 اشقی هیتلدا آینه خو با وفا
 من در شان عقلمی کید و کلدی کرفا
 کوزد کوشن جور لردن کوشن
 شورینان لردن قصور قلین اول
 اصنه شاه طون لردن طون لردن
 دردی لاریت تو ملک با نولدا نسان
 کوشه با من لردن کوشه با من
 سقا لردن مدری نولدا کوشه با من
 ملک ایچس موافق دین اولدا نجان
 بوزینه برفق نجان کوشه با من
 دویان افسان و نسا مقدر بود
 بود نسا ادرینه بکوشه با من
 نوبینه با حق جان لردن کوشه با من
 آقا لردن کوشه با من کوشه با من

7

7a

1.	Şacı zulmet yanığı nūra benzer. Tudağı çeşme ² -i civān mıdur bu
2.	Anādan böyle oğlañ tođduğı yok. ‘ Aceb kim bir ūlu mihmān mıdur bu
3.	Çünki ‘ Abdülmuttālīb anı görür. Bu luţf ile ūlu sultānı görür
4.	Ki tabān yüzi nūra benzer. Melekler kıl gibi ol şāha benzer
5.	Kemāline erişmez ‘ aklı idrāk. Cemālī Yūsufu Ken‘ āna benzer
6.	Yüziniñ rengi dağı gülden taze. Kōkusu misk-i reyḥāna benzer
7.	Vücūdından avıcı cennet oldu. Bu uçmāk şāhı ol Riḍvāne benzer
8.	Ḥaḳ te‘ āla dört melek göndürdi ana. Dinle tafşilin deym önden şona
9.	Biri Cebrā’ il anuñ ey yüzi aḳ. Bir gümüş ibriḳ dutar elde temiz burak
10.	Cennetün kābucısı Riḍvān biri. Bir kızıl atlās elinde var
11.	Biri Mikā‘ ildür anuñ ey ‘ aziz. Bir elinde kızıl altun taş arı

6b

1.	Maḥşere dek söylenürse bu kelām. Biñde biri olmaya bunuñ tamām
2.	Çünki ol maḥbūb raḥmānirraḥīm. Kıldı dünyāyı cemālinden na‘ im
3.	Birbirine muştulāyu her melek. Raḳşa girdi şādı şavkından felek
4.	İşbu heybetden Āmīne hūb-rū. Bir zamān ‘ aklı gidüb geldi gerü
5.	Gördi gitmiş ḥūrilerden kimse yok. Görmedi oğlun tazarru‘ kıldı çok
6.	Ḥūriler aldı taşavvūr kıldı ol. Ḥayret içre çok tefekkür kıldı ol
7.	Āmīne ḥāṭun yerinden tırır tez. Vardı oğlunuñ yüzini gördi tez
8.	Didi yārabbı bu melek yāḥud insān mıdur. Yāḥud insan şuretinde bir ‘ acāyib cān mıdur
9.	Kimse bilmez lebleriniñ dengi kim nicedür. Fehm olunmaz ḳan mıdur yā ḳana benzer can mıdur
10.	Ḥaḳ yaratmadı bunuñ gibi ādem velī. Kirbiğinden dökülen yaşlar mıdur yā ḳan mıdur
11.	Mekke içre mevlüdi oldu ‘ ayān. Göre geldi merdümānı her zamān

12.	Biri İsrāfildür ol şāhib lebīb. Dutar elde hem yine mühri ḥabīb
13.	Cümlesi geldi Resülūñ ḳatına. Gel nazar ḳıl bunlaruñ diḳḳatine
14.	İşāret ḳıldı ol Riḍvān servere. Ol ḳıyāmet üzre olan rehberre
15.	Ṭurdı oturdı Resülullāh hemān. Hem libāsın şoydılar oldı tamām
16.	Ḳodılar altun ṫasını yere. Cümle oldılar orada dā' ire
17.	
18.	
19.	
20.	

12.	Yüzine baḳub cemālini gören. Cümle ḥayrān oldılar anda varan
13.	Didiler ey 'aceb insān mıdur bu. Yāḥud ādem şuretinde cān mıdur bu
14.	Bu dünyā ādemine benzemez hiç. Bir ḥaḳdan 'aceb miḥmān mıdur bu
15.	Yüzine baḳıcaḳ canlar üzülür. 'Aceb cān mıdur fettān mıdur bu
16.	Ay alınnı nūrını rüşendir gören. 'Aceb yüzi māh-ı tāban mıdur bu
17.	
18.	
19.	
20.	

<p>توزدند طبعقر اجری تری توهری تلمه بی کلوب ضایع صحت کلا انبیا از ویرج کلدیلر فنی درلوا طایعوا صا خوب انعام ایلدی کعبه کلدی ایلدی بی انباشیوز اول سبیلدن دیردی عیاش اول اولوز</p>	<p>توزدند طبعقر اجری تری توهری تلمه بی کلوب ضایع صحت کلا انبیا از ویرج کلدیلر فنی درلوا طایعوا صا خوب انعام ایلدی کعبه کلدی ایلدی بی انباشیوز اول سبیلدن دیردی عیاش اول اولوز</p>
<p>شکر کوزنک تحمیری عقیق حبیبی احمد بیک قانه کبری آق ایلدین کوزکله ایی شاق ایلدین خلعت لولاک بیوزر لیت تاج کمرین اوزونک حقله بولدی ضحیحی ایکی جهابیک رشیحی مولودرینه عترت قلین عاصمه شفیق اولون یوز و کولر سسر وری</p>	<p>شکر کوزنک تحمیری عقیق حبیبی احمد بیک قانه کبری آق ایلدین کوزکله ایی شاق ایلدین خلعت لولاک بیوزر لیت تاج کمرین اوزونک حقله بولدی ضحیحی ایکی جهابیک رشیحی مولودرینه عترت قلین عاصمه شفیق اولون یوز و کولر سسر وری</p>

8a

1.	Nürdan tabaqlar içre dürlü cevherī. Götürüb şaçuya geldi her biri
2.	Cümlesi gelüb şaçı şaçdı ana. Mah yüzün görüb kamū kıldı ana
3.	Enbiyā ervāhı geldiler daħı. Kim ziyāret etdiler anı āhı
4.	Dürlü şāçu şāçub in‘ām etdiler. Gerü ‘izzet hürmet ile gitdiler
5.	Ka‘be geldi eyledi ana sücüd. Ol sebebden derdi ‘izzet ü ol vürüd
6.	Şükür gördüñ Muħammedī. Toğduğı ay geldi yine
7.	Hağķıñ habibi Aħmediñ. Toğduğı ay geldi yine
8.	Karaları ağ eyleyen. Bāılları hağ eyleyen
9.	Gökde ayı şağ eyleyen. Toğduğı ay geldi yine
10.	Ĥil‘ atı levlāk buyurlan. ‘Arşı üzre çıķub görünen
11.	Tācu kemerin urunan. Toğduğı ay geldi yine
12.	Hağıla buldı şoħbeti Anda diledi ümmeti

7b

1.	Aldı Riđvān sağ eline Aħmedī. Hağ te‘ālā sevduğı Muħammedī
2.	Didi Cebrā‘ile ibriği tez getür. Hağ da buyurdısa yerine yetür
3.	Cebrā‘ile kodı şuyı Riđvān yudı. Taşuna dek kim ‘aded oldı yedi
4.	Şol eline aldı daħı dinlegil. Nice oldı ĥali anuñ eklegil.
5.	Buyurub Mikā‘ile gel sen daħı. Üzerine bürü atlāsı daħı
6.	Didi İsrāfile mühri al beri. Göstereyin neredir anuñ yeri
7.	Aldı Riđvān mühri eline hemān. İki yeğrin üstüne kıldı ān
8.	Bu nübüvvet mühidür bil yā ĥabib. Hem ‘Ukāşe derdine olan tabib
9.	Sende ĥatem oldı nübüvvet bilesin. Dertlüler derdine dermān kılāsın
10.	Gördiler keklik yumurtasınca var. Böyle nağl oldı ‘Ukāşeden ey yār
11.	Ki lā İlah İllallāha Yazılmış. Muħammed Resülullāha Yazılmış.
12.	Aldı Riđvān ĥanadınıñ altına. Muştafayı koşdı hem döndi yine

13.	İki cihānıñ raḥmeti. Toğduğı ay toğdı yine
14.	Mevlūdine ʿizzet kılan. Ḥaḫ raḥmetin oldur bulan
15.	ʿĀşilere şafıʿ olan. Toğduğı ay geldi yine
16.	Yer ve gökler serveri. Cümle nebiler rehberi
17.	
18.	
19.	
20.	

13.	Viridi dilin ağızına gör kim neder. Muştafa dağı emüb hoş hoş yudar
14.	Didi ne ḫikmetdür seniñ emdüğüñ. Emdüğüñ maʿrifetdür hoş nāʿimdür
15.	Bulduğıñ ḫaḫdan kim bulısar. Her susuzuñ ʿilmī ledünni olısar
16.	Hem sekiz cennetde olan cümle ḫūr. Görmek için geldiler ḫeb bī kuşūr.
17.	
18.	
19.	
20.	

<p> امان حق مؤمنين امان بواقته سنت قويات ملكه بولنده حاجبيلر مبارك اولسون خوجلر عاشق ايله زبده وارلر اولور وقوسه بده ديكه اولمير قوي نوري جمال اول منور صاحب كمال اجلك مولود كيشا بيني هم بولا سين نوا بيني مولودك اولقوك ستمورلك جانلر باي صاحبلر بغير شالر شول قياص كوينه نوز دن بارين ايله ويرلر قسوق كوشلدا اولوك بوي اجله سكر جشك قايوسي </p>	<p> طوغدوغي اي كلدليكسه او منته ايلان وفا طوغدوغي اي كلدليكسه عاشق ايسه كلسون غني طوغدوغي اي طوغدكسه ترك ايله بولنده باشي طوغدوغي اي كلدليكسه مولود ابي كلدلي تينه مولود ابي كلدليكسه عاشقن بك ليلداري طوغدوغي ايله مرچبا هر دم اكا دند بوي طوغدوغي ايله مرچبا او قوبوي كلدليكسه مولود ايله مرچبا </p>	<p> اخير من ماله بيغيمر يا كرم كا بي قلبي قلصا حقاك عيبي مصطفا سوزيم بيمو قوراي اولكم جانلر جان خقلنده قلمه اي كتي كخسر كوشونك كوشبي تنبه ايداك عاشقن صله ندر صادقلمه حق دوستونك هم باي ايك جهان سلطانده اولدك ايله حقاك قولي اول جانقك سول قولي رحمت بوي اوليكسه بلي جديك نور اولور </p>
---	--	---

تعمیر تحت لکنداه جغه

9a

1.	Uyān hey mü‘ minler uyan. Maḥrum ḳalur nefse uyan
2.	Bu ümmete sünnet ḳoyan Ṭoḡduḡı aya merḫabā
3.	Mekke yolunda ḫācılar. Dün ve gün bumı heciler
4.	Mübārek olsun ḫocalar. Mevlüd ayına merḫabā
5.	‘Āşık eydür bende varsam. Bir ‘ālīm yānına ṭırsam
6.	Ol oḳusa ben dinlesem. Mevlüd ayına merḫabā
7.	Ol bertevī nūr-ı cemāl. Ol şu‘le-i hem zülcelāl
8.	Ol münevver şāḫib kemāl. Mevlüd ayına merḫabā
9.	Açıñ mevlüd kitābını. Ayān idiñ ḫiṭābını
10.	Hem bulāsın sevābını. Mevlüd ayına merḫabā
11.	Mevlüdün oḳuñ serveriñ. Tā nūr bulā canıñ teniñ
12.	Canlar cānı şāḫibiniñ. Ṭoḡduḡı aya merḫabā

8b

1.	Aḫir zamān peygamberi. Ṭoḡduḡı ay geldi yine
2.	Kerem kānī ḳalbī şafā. Ümmetine iden vefā
3.	Ḥaḳḳıñ ḫabībi Muştafā. Ṭoḡduḡı ay geldi yine
4.	Sevdim deyen çoḳdur ānı. ‘Āşık ise gelsün Ğanī
5.	Ola kim canlar cānı. Ṭoḡduḡı ay toḡdu yine
6.	Ğafletde ḳalma ey kişi. Terk eyle yolunda başı
7.	Maḫşer gününüñ güneşi. Ṭoḡduḡı ay geldi yine
8.	Tenbih idün ‘āşıklara. Mevlüd āyı geldi yine
9.	Şalā durur şādıklara. Mevlüd ayı geldi yine
10.	Ḥaḳ dosdunuñ hem yāreni. ‘Āşıklarıñ dildāreni
11.	İki cihān sultānınıñ. Ṭoḡduḡı aya merḫabā
12.	Olduñ ise ḫaḳḳıñ ḳulı. Her dem ana döndür yüzi

13.	Çağrışalar şol kıyāmet güninde. Mevlüd oқudanlar gelsün deyeler
14.	Nürdan berātın eline vireler. Mevlüd oқudanlar gelsün deyeler
15.	Altun gümüşden anuñ yapısı. Hızmet etmegimiş anıñ tabūsı
16.	Açıla sekiz cennetın ҡabusı. Mevlüd oқudanlar gelsün deyeler
17.	
18.	
19.	
20.	

Taһsin taһtel kelimāt çağrışalar.

13.	Oı Hāliķiñ sevgili ҡulı. Toғduğı aya merħabā
14.	Raħmet bunı okuyana. Oқuyuyan dinleyene
15.	Yedi ceddiñ nūrlar bula. Mevlüd ayına merħabā
16.	
17.	
18.	
19.	
20.	

سَكَرَ جَنَّةً قَالُوا بِنِي اِبْرَاهِيمَ
 بُوَيْحًا مَسَلَهُ مَلَوَانِ مِنْ اِبْرَاهِيمَ
 مَلَأَهُ مَلَوَانِ اَوْ طَرِيحًا قَالُوا
 تَشْتَهِيذٌ بِاللَّهِ
 طَرِيحٌ حَقٌّ نَوْرِي قَرَنَ
 رَسُوْلٌ بُوَيْحًا كَيْفَ مَجْرِي
 اَوْ قَوْنَدَمَ حَتْمَ قَرَنًا بِاللَّهِ
 قِيَامًا اَبِي سِنْدَةَ بُوَيْحًا
 بُوَيْحًا سُوَيْحًا سِيْرًا اِحْتَا اَحْلَافًا
 اَوْ قَوْنَنَ بُوَيْحًا مَلَكًا شَوَابِنَ
 بُوَيْحًا مَنَلَنَ اَحْمَا سَنَكُ شَوَابِنَ
 كُنَا هِيْمُوْرًا دَوَاكِلَهُ بُوَيْحًا
 قَدَمَ رَسُوْلًا قَلَوْنَ كَلَدِي اَبِي
 سَلَمَةَ رَنَ اَلَا نَبِيْتَهُ جَلِي سِي
 كُوَيْحًا سُوَيْحًا اَزَلَهُ اَبِي
 قَمُوْرًا اَبِي بُوَيْحًا رَسُوْلًا رَسُوْرًا

قَالَهُ بِيْرَ رَنَ بُوَيْحًا سَلَمَةَ
 كُوَيْحًا رَسُوْلًا بُوَيْحًا رَسُوْلًا
 بِيْرِي صَفَلَةَ سَلَمَةَ اَوْ مَسَلَةَ
 اَرَشِدُوْرًا بِيْرًا رَسُوْلًا
 رَسُوْلًا قَلَدَنَ صَفَا كُوَيْحًا اِبِي حُوْن
 نَا سِيْرًا اَكْسِيْرًا اَوْ حُوْلًا اِبِي حُوْن
 بِيْرًا مَعْمُوْمًا بُوَيْحًا قَرَنَ بُوَيْحًا
 اَوْ بُوَيْحًا بِيْرًا بُوَيْحًا رَسُوْلًا
 بِيْرًا اِبِي حُوْنًا بُوَيْحًا
 اَبِي حُوْنًا مَسَلَهُ اَبِي حُوْنًا
 اَبِي حُوْنًا مَسَلَهُ اَبِي حُوْنًا
 اَبِي حُوْنًا مَسَلَهُ اَبِي حُوْنًا
 اَبِي حُوْنًا مَسَلَهُ اَبِي حُوْنًا
 اَبِي حُوْنًا مَسَلَهُ اَبِي حُوْنًا
 اَبِي حُوْنًا مَسَلَهُ اَبِي حُوْنًا
 اَبِي حُوْنًا مَسَلَهُ اَبِي حُوْنًا
 اَبِي حُوْنًا مَسَلَهُ اَبِي حُوْنًا

10a

1.	Çara yerlerde bitür ni' metini. Oranın hışmına kıtlık 'azābın
2.	Gözündürme yüz gündür şıfātın Meřāyihler veliler himmet ile
3.	Bizi şaqla Muhammed ümmet ile. Yetişdir ellerimize eminlik
4.	Eriřdür beylerimize düzenlik. Du' ā ūman ğarib hastalar için
5.	Du' ā kılan řafā gönüller için. Esiri çaresiz yetimler için
6.	Anasız atasız oğullar için. Oğul derdi oğulmaz anlarda
7.	Nice ma' şumlar yatur çara yerde. Tüz tobraql arasında belürsiz
8.	Ūnūduben bahar gelür geđer siz. Ey inřafsız ne gönderdin bulara
9.	Bir içim řu ile bāri řu vire. Du' ā kııl bāri rūhları řād olsun
10.	Ey mü' min miskin sen ikrām istersin. İlähi cümle anduğum erenler
11.	Uluguci dişi erkek yārenler İlähi rahmetiñ buldur dükenmez
12.	Seni tekrar iden diller uşanmaz. İlähi biñ bir adıñ hürmet için

9b

1.	Sekiz cennet kabusını açalar. Ebu kevser ırmāğından içeler.
2.	Bunca hülle tonların biçeler. Mevlüd oğudanlar gelsün deyeler
3.	Hülle tonın önlerine koyālar. Rahmet şuyıyla tenlerin yuyālar
4.	Neste' izübillāh
5.	Ŧarıql-ı haqlı nūr-ı çur'ān. Sa' ādet genciniñ miftāh u çur'ān
6.	Resūlu bu řafā kim mu' cizātı. Muhammed Muřtafā burhān-ı çur' ān
7.	Oğutdum hatm-i çur' ān bārekallāh. Nefisleri dā' imā çavvā kūmullāh
8.	Çıyāmet issisinde būkreminde. Ki ' aři kullarıñ dermān-ı çur' ān
9.	Yetüşün size ihsān Hūdānuñ. Niřār olsun sevābı hem Hūdānuñ
10.	Oğunan bu kelāmullāh sevābın. Müyesser eylesen hatmide çur' ān
11.	Bu mü' minler du' āsınuñ sevābını. Hūdāyā sen divānında yazavir
12.	Günāhımız divanında bozuvir. İraq yakın çonşı cema' āt

13.	Seni tekrar iden diller haqqı-çün. Müşibet odına yanmışlar için
14.	Firāk ağısına kanmışlar için. Cihān faḥri Muḥammed Muştafāniñ
15.	Anuñ yüzi şuyı-çün bize kıyma. Eletüb bizi cehenneme qoyma
16.	Qabir köbri şıraṭu hem terazu. Qamū asān idüb aq ile yüzi
17.	
18.	
19.	
20.	

13.	Qadem rence qılır geldi ilahī. Altu beni nihasını
14.	Cehennemden azād it cümlesini İlahimin diliñe dil ile du'ānı
15.	Devā qılıcı bütün ol du'āyı. Du'ācılar du'ā pile du'āmuz
16.	Qabul eyle budur senden recāmuz. Yüce göklerden endir raḥmetini
17.	
18.	
19.	
20.	

يا الهي اول محمد حقيقون
 كوزي باشي حقيقون عاقلون
 سترى قرآن روح اعظم حقيقون
 حقيق اورينه يوكي نيز حقيقون
 بوزن عاقل عاقل حقيقون قولري
 عقوايدوب عقبا عاقل حقيقون
 اول قبا من ورتك زنده امين
 يا الهي علمه بزي صالحين
 ويرك اخلاصه صلواتك صلواتك
 اوقباين رتيليا ن يا ربي
 سبحان الله تعالي حليم
 سمان سترى نو حيدري
 درو پيد بونور الله
 صلاه رت اهل عرفانه
 بوزن باشي مينلان
 كوزن نوزري عاقلري
 هقانكه شيريني عاقلري

كوزي حقيقون اول محمد حقيقون
 بودن باشي حقيقون عاقلون
 سترى قرآن روح اعظم حقيقون
 حقيق اورينه يوكي نيز حقيقون
 بوزن عاقل عاقل حقيقون قولري
 عقوايدوب عقبا عاقل حقيقون
 اول قبا من ورتك زنده امين
 يا الهي علمه بزي صالحين
 ويرك اخلاصه صلواتك صلواتك
 اوقباين رتيليا ن يا ربي
 سبحان الله تعالي حليم
 سمان سترى نو حيدري
 درو پيد بونور الله
 صلاه رت اهل عرفانه
 بوزن باشي مينلان
 كوزن نوزري عاقلري
 هقانكه شيريني عاقلري

11a

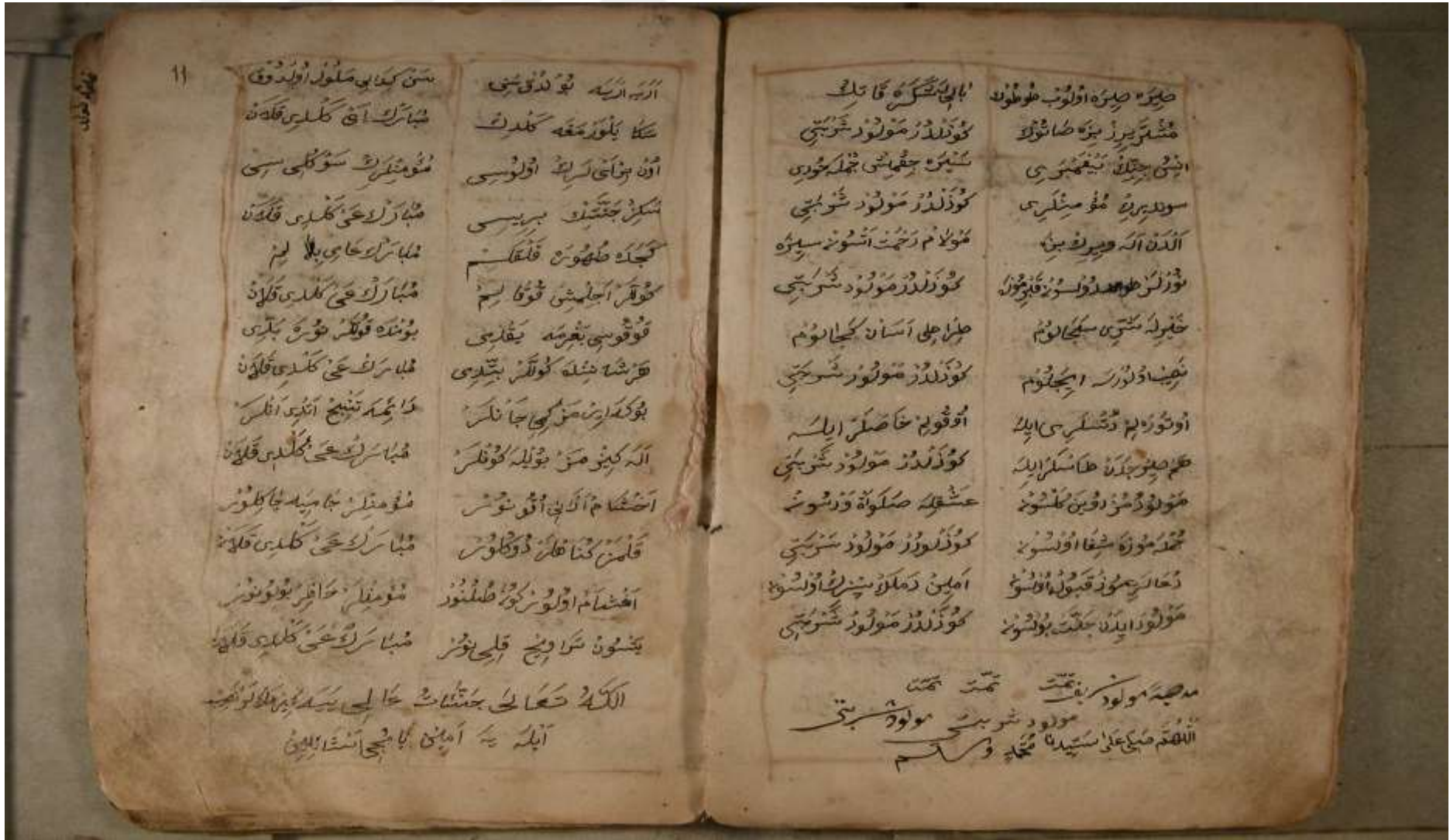
1.	Göçüb eyle gülden. Dağı cümle hayā gülden
2.	Bu dünyā naqşını dilden. Yuyan gelsün bu meydāna
3.	Şerbeti Mevlüd Muḥammed ‘Aleyhisselām
4.	Gel içelüm kana kana. Zikre idelüm yana yana
5.	Bu cān boyanur envārına. Güzeldür mevlüd şerbeti
6.	Benzer cennet şarābına. Ḥaḳir göre sevābına
7.	Cümlemüze naşib ola. Güzeldür mevlüd şerbeti
8.	‘Aşkıñ odına yanalum. Cemī‘ cemāle dönelüm
9.	Ḳardaşlar içüb ḳanalum. Güzeldür mevlüd şerbeti
10.	Dürlü dürlü şonuñ biri. Ḳadir mevlām ḫayır yaza
11.	Mevlām anı göster bize. Güzeldür mevlüd şerbeti

10b

1.	Ya ilāhi ol Muḥammed ḫaḳḳı-çün. Ol Muḥammed kāni Aḫmed ḫaḳḳı-çün
2.	Gözi yāşı ḫaḳḳı-çün ‘āşıklarıñ. Bağırı başı ḫaḳḳı-çün şādıklarıñ
3.	Sırrı kur‘ān rūh-u ‘āzam ḫaḳḳı-çün. Ḳudüs Kā‘be Merve zemzem ḫaḳḳı-çün
4.	‘Aşk odına yüreği büryān için. Derd ile ḳan ağlayan giryān için
5.	Biz günāḫkār ‘āşī mücrim ḳulları. Yarlıgağıl hem günāḫkārdan bizi
6.	‘Afv idüb ‘işyānımız ḳıl raḫmeti. Ol habībiñ yüzi şuyı ḫürmeti
7.	Ol ḳıyāmet vartalarından emin. Eylegil bādişāḫı ‘ālemine
8.	Ya ilāhi ḳılma bizi ḳallīn. Bu du‘āya cümleñüz deyiñ āmin
9.	Viriñ iḫlāşıla cümle şalavāt Ki ḫazretde ḳabul ola bu ḫacāt
10.	Oḳuyānı dinleyeni yazanı. Raḫmetinle yarlıgağıl yā Ğani
11.	Allāḫümme Şallallāḫı Te‘ali ‘Aleyh ve Selām

12.	Ayet oğur bülbülleri. Haęęa zıkr ider dilleri
13.	İęiñ mevlāniñ ęulları. Güzeldür mevld Şerbeti
14.	Mevld iden bula rağmet. Hızmet iden bula cennet
15.	Mevlām vermiş dürlü ni' met. Güzeldür mevld Şerbeti
16.	Bu mevlde gelenleri. Hağ rağmet etsün anları
17.	Őifādır dertl canları. Güzeldür mevld Şerbeti
18.	
19.	
20.	

12.	Semāda sırrı tevęhidi. Duyān gelsün bu meydāna
13.	Dern ile bugün Allāh. Deyen gelsün bu meydāna
14.	Salādur ehli 'irfāna. Getrsn cānı ęurbāna
15.	Bugün bāŐı meydāna. ęoyan gelsün bu meydāna
16.	Görenler nr ğaffārı. Duyanlar sırrı settārı
17.	Cihānda ŐiŐe-i 'ārı .Őıyan gelsün bu meydāna
18.	
19.	
20.	

11

اَرَبِّهِ اَرَبِّهِ تُوَدُّقِي نِي
 سَكَا يَلُوَدُّ مَعَه كَلْدَر
 اَوْنِ بَرَايِ لَرِي اَوْلُو سِي
 سَكِر جَنَّتِيك بِرِي سِي
 كَجَاك طَهْمُونِ فَلَكَ سَم
 تُوَلَك اَجَلِيش تُوَا لِم
 تُوَقُو سِي بَعْرَه يَقَلِي
 قَر شَه دِنَلَه كُوَلَك بِيَدِي
 بُوَلَك اَرِي مَر كِي اَجَا نَلَك
 اَلَه كِي مَر مَر بُوَلِيه كُوَلَك
 اَحْسَامِ اَلَك بِي اَقُو نُو سَر
 قَامِنِ كِنَا هَلَك دُو كَاوَر
 اَحْسَامِ اَوْلُو سَر كُوَه طَهْمُونِ
 يَسُونِ سَر اَرِيحِ قَلِي نُو سَر
 اَلَك دِهَا لِي جَنَّتِيك حَا لِي سِي دِه بَر اَلَك نُو سَر
 اَبَلَه يَه اَمَانِي بَا سِي اَسْتَا اَبُونِ

صَبْرَه صَبْرَه اَوْلُو بَطُونِ
 مَشَر بَر بَر بَر صَا تُو ك
 اَبِي جِيك نِي مَشَرِي
 سَوَلِي بَر مُو مَشَرِي
 اَلَدَن اَلَه وِي بَر بَر
 تُو لَر طَهْمُونِ اَسُو نُو قَاوَر
 خَبَر لَر سَر سِي سِي اَبُونِ
 نِيض اَوْلُو رَر اَجَلِيك
 اَو تُو رَه لِم دَسَلِي اَبَلَك
 عَم صَبْرَه بَلَك حَا سَلَر اَبَلَك
 مَوَلُو مَر رُو بِنِ كَلَسُونِ
 مَحَلَه مَوَرَه شِيخَا اَوْلُو سَر
 دِهَا لِي مَوَرَه قَمُو لَه اَوْلُو
 مَوَلُو اَبَلَك جَعَلَت بُوَلَسُونِ

مَدِيحَه مَوَلُو سَر بَر بَر بَر
 مَوَلُو سَر بَر بَر بَر مَوَلُو سَر بَر بَر
 اَللّهُمَّ صَلِّ عَلَي سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ

12a

1.	Araya araya bulduğ seni. Sen gideli melül olduk
2.	Sana yalvarmağa geldik. Mübarek ‘ ay geldi řalān
3.	On bir aylarıñ ulüsü. Mü‘ minleriñ sevgilisi
4.	Sekiz cennetiñ birisi. Mübarek ay geldi řalān
5.	Gecede şahura şalkalım. Mübarek ‘ āyı bilelim
6.	Güller açılmış şoşalım. Mübarek ‘ ay geldi řalān
7.	Řořusu bađrıma yađdı. Bunda řullar nūra baddı
8.	Her řānında güller bitti. Mübarek ‘ ay geldi řalān
9.	Buna irmez kimi canlar. Dā‘ ĩma tenbih etdi anlar
10.	Ele gizmez böyle günler. Mübarek ‘ ay geldi řalān
11.	Ařşām ezanı oşunur. Mü‘ minler cāmiye şakılır
12.	Şalmaz günahlar dökülür. Mübarek ‘ ay geldi řalān

11b

1.	Şıra şıra olub tuşun. Balıda şekere řatıñ
2.	Müşterimiz bize řatuñ. Güzeldür mevlüd şerbeti
3.	İnsü cinniñ beygamberi. Seyre çıkmış cümle ĥuri
4.	Sundırın mü‘ minleri. Güzeldür mevlüd şerbeti
5.	Elden ele viriñ bize. Mevlām raĥmet etsün size
6.	Nūrlar dolsun řabrimüze. Güzeldür mevlüd řerbeti
7.	Ĥayr ile şerri seşelüm. Şıra şıra asān geşelüm
8.	Naşib olursa içelüm. Güzeldür mevlüd şerbeti
9.	Oturalım dostları ile. Oşudım ĥaşlar ile
10.	Hem şırçadan şaslar ile. Güzeldür mevlüd şerbeti
11.	Mevlüdümüz duyan gelsün. ‘ Aşşıla řalavāt versün
12.	Cümlemüze řifā olsun. Güzeldür mevlüd şerbeti

13.	Aḥṣām olur gün ʔolunur. Mü‘ minler hazır bulunur
14.	Yatsun terāviḥ ʔılınur. Mübārek ‘ ay geldi ʔalān
15.	Allahü te‘ alā cennetü ‘ alīyye girmek der naṣıb
16.	Eyle yā emin yā mucıbe’s-sāilın
17.	
18.	
19.	
20.	

13.	Du‘ ālarımız ʔabul olsun. Āmin demek siziñ olsun
14.	Mevlūd iden cennet bulsun. Güzeldür mevlūd Őerbeti
15.	Temmet temmet temmet
16.	Mediha-i Mevlid-i Şerif
17.	Mevlūd Őerbeti, Mevlūd Őerbeti
18.	Allāhümme Şalli ‘ Alā Seyyidina Muḥammedin Vesselām
19.	
20.	

13a**Destān-ı Geyik**

1.	Yine başladım söze Allāh deyü. Evvelinde fazlı bismillāh deyü
2.	Başladım bir mu ^ç cizātı uş gül gibi. Şerh ideyim bu maḥal bülbül gibi
3.	Muştafāniñ mu ^ç cizātıñ söyleyem. Diler iseñ ben sana şerḥ eyleyem
4.	Gör ne kıldı Tanrınıñ beygamberi. Yaradılmışıñ hem oldur serveri
5.	Eşit imdi ideyim bir mu ^ç cizāt. Ol Resül-i hāşami ol pāk-i zāt
6.	Mescidinde bir gün ol gönül eri. Dīn-i eri kıldı ol sözi eri
7.	Oturu ben söykenüb mihrābına. Va ^ç azı ideyin dirdi aşhābına
8.	Ol Muḥammed aya benzerdi yüzi. Yārın ol dileyiser ḥaḫdan bizi
9.	Gördi Ḳarşudan kırk atlı gelür. Ḳavvatıla ḳatı heybetlü gelür
10.	Ḳatıraḳ mescide deḡin geldiler. Ḳünkü mescid ḳabusına irdiler
11.	Ḳāmusı atdan aşaḡı indiler. Muştafānuñ andalıḡın bildiler

12b

1.	Herkes feraḫ oldı bayramdır gelen. Gel oḡlum ḥasretim bayramlaşalum
2.	Analar atalar oldısa verān. Gel oḡlum ḥasretim bayramlaşalum
3.	Emir olub Allāhdan geldi bir aḡı. Ateş olub yandı cümleñiñ baḡrı
4.	Melül olur maḥşere denli İzān
5.	Gözümüz yāşı silinmez oldı. Ḳoḡ zamāndur ḥaber bilinmez oldı
6.	Ḳalbimiz yāşı silinmez oldı. İzān
7.	Firḳatıñ bizi maḥzun eyledi. Baḡrımız ḥün idüb mecnün eyledi
8.	Kimisini deli mecnün eyledi. İzān
9.	Duyulmaz efḳānımız ünümüz. Ḳalmadı yā elde olān varımız
10.	^ç Arşa çıkar oldı bizim ünümüz. İzān
11.	Eridi yürekde olān yāreler. ^ç Ālemi seyr etsem yoḡdur çāreler

12.	Gördiler mescide virdiler selām. Şāf tutuban karşı tırdılar tamām
13.	Didiler kim gösteriñ Muḥammedi. Niçün ol bizim dine bāṭıl didi.
14.	Ḥalk içinde bizi böyle eyleyen. Dā‘ imā hem da‘ vāyı bāṭıl kılan
15.	Diñsiz ana bu sözi söylemesün. Söyler ise bu arada tırmasun
16.	‘Ömer eydür yā Resül ben varayın. Güzüm (Gürzüm) ile cümlesin Boğurayın
17.	
18.	
19.	
20.	

12.	Ḳardeş oğul deyüb ağlar analar. İzān
13.	Yıkdı ölüm aşlā amān vermedi. Ḥikmet nedür hiç kimse bilmedi
14.	Yaralanmadık hiç insān kılmadı. İzān
15.	Temmet temmet
16.	
17.	
18.	
19.	
20.	

علي ايدي يارسون من وادين
 رسول ايدي يارسون من وادين
 بلكه كلو مرة قرآن مان اولدو
 رسول ايدي يارسون من وادين
 انلر ايدي يارسون من وادين
 بزه بيوعت ايله بيان
 كوردو رسول ايدي يارسون من وادين
 مصمله باغلو اياغي بايش
 رسول ايدي يارسون من وادين
 اول كا قريشك اشديك بو
 ايله ديدي كيكوز الله
 بيري ديدي امتينه دونده
 قريشك ايلو بين طرشو
 رسول ايدي يارسون من وادين
 بونلر ايدي يارسون من وادين
 حقيقتو كيكوز الله دن يارسون

ذواتها واديه قوسن قوسن
 ندر ديلكري بوسوره ندر
 حجابات كوزو بوسلما اولدو
 كلتون انورسون ايلو ويكر
 ملا بونورده بوساعت اكلمز
 كويغيسه سوزلك اخصله يلا
 باعاشلر بقدري قاري خير تا
 الاسلام اولوب افر كوزي بايش
 بنويغيمر لوم شومخ ايلسون
 كلدي ايدي يارسون من وادين
 قعله بزه جان اولقار قلله
 افر من الله بوي سوزو كندور
 اوج كون اوج كيمد بيلده ياتمش
 رسول اول بوسون كوي يارسون
 ايدي يارسون من وادين
 بوزك ايتيق قاچماغز نو بونلر

رسول ايدي يارسون من وادين
 اشيه قوله بايش اولقوش تشد يلا
 چون جلد وديل ودي نطقندا كا
 ايدي اول ايدي جها لك ستر ودي
 كوي بوزلر من رسولون بيكان
 خوجر بونده حق نيم بدي سني
 ايمكه بونده سني اول حق بدي
 بديكي زقود اوله بيري حجاب
 هر كره حكيمكه سندن فرقان اوله
 بديكي هو صاصيلر يا مضطفر
 جدي ايلندن كوش ايدن نعرين
 هككه طاعند ايدن كلد بوزو كوريم
 ايركوز حوز سندن بون اولكسه
 ايتسبو كافر ودين اولدو ديكور
 قاچه مدبر بوندي بونده جمال
 قريشك كيشيه هو هوشو داغ

بوشده هر كره ايدي يارسون من وادين
 قوسون هي بوزو ايد او شدي بون
 ويتر سونو ندر بديس ايدو سكا
 الا ايد سونو كوي سني بون
 بونده كوكله اشوسون اولدو بيان
 اولون ارا اولدو سني بون
 يارينا اول كوي ديدن قيندي
 يوزو قاره ايددي اولدو حنين
 بون قريشك بونده اش بونون اوله
 بون قريشك بونده اش بونون اوله
 ايتسبو كافر ودين اولدو ديكور
 قاچه مدبر بوندي بونده جمال
 قريشك كيشيه هو هوشو داغ

14a

1.	Resül ider şaşınız sözüüm tutuñ. Yoħsa her bela dirsenüz şātuñ
2.	İş bu aqla raızı olub şaşdılar. Qamūsı heb bir araya üşdiler
3.	Çün Çalab dil viridi luşından ana. Vir salavat ne didi idem sana
4.	İder ol iki cihāniñ serveri. Allāhiñ sevgülisi beygamberi
5.	Tanrı birdür sen Resülsin bī gümān. Yerde gökde işbu söz oldı ‘ayān
6.	Her kim bunda haş nebī bildi seni. Oddan azād olısar yarın teni
7.	Kim ki bunda seni ol hař bilmedi. Yārın ol řamū dibinden řaynadı
8.	Yidigi zařķum ola yeri caşim. Yüzi kara içdigi ola şamim
9.	Her ki şükmine seniñ fermān ola. Yeri cennet yoldaşı Riřvān ola
10.	Bende daşı hem ‘āşiyem yā Muřtafā. Bir çara yüzdeyim gördüm çoķ cefā
11.	Çin ilinden gelmiş idim ben şarib. İster idim şardaşımı arayub

13b

1.	‘Alī eydür yā Resül ben varayım. Zülfiķār ile şamusın şırayım
2.	Resül eydür řabr idiñ bir görelim. Ne durur dilekleri bir şoralım
3.	Belki şükümümüze fermān olalar. Mu‘ cizāt görüb müslimān olalar
4.	Resül eydür ne durur dileginüz. Gelsün otursun ilerü biyiniz
5.	Anlar eydür hiç gelüb oturmazuz. řābu gözde bir sa‘ at eylesün
6.	Bize beygamberlięüñ eyle peyān. Ger yoğ ise sözüñ içinde yalān
7.	Gördi Resül bir geyik bağlu ata. Bağlamışlar bağdı şaldı hayreta
8.	Taşma ile bağlu ayāęı başı. İllā sel olub açar gözi yaşı
9.	Resül eydür şaşıñ geyik söylesün. Benim beygamberliğim řerħ eylesün
10.	Ol kāfir begi eşidicek bunı. Geldi eydür ne dimek olur ya‘nī
11.	El ile diler giyigimiz ala. Fa‘l ile bize cezalıklar şıla

12.	Mekke tağlârında geldim kızuladım. İki kızıcağ getürüb gizledim
13.	İrken tırımışdım ki ben otlayam. Girü gelem kızularım emzirem
14.	İşbu kâfirler benî avlâdılar. Çevre yânim ün ile bağladılar
15.	Kaçamadım yoğ idi bende mecâl. Kardaşın yâvı kılanda ne mecâl
16.	Kardaşı kişiye hem himmetlü dağ. Ölüm ayırsa görür yürekde dağ
17.	
18.	
19.	
20.	

12.	Bizi diler ümmetine döndüre. Avumuz ala bizi mağrum göndüre
13.	Kırk kişile avlayuben tıtmışam. Üç gün üç gice yabanda yatmışam
14.	Resül ider hele şaşıñ siz anı. Desün ol yerî göğî yarâdanı
15.	Bunlar eydür şaşıcak geyik kaçır. İki kez segirse bir mil yer geçer
16.	Çııkacak giyigimiz elden yiter. Buna ayrığ kaçıcığaz kim yeter
17.	
18.	
19.	
20.	

قوماً من يادى قلمى منى منى
 كتيبات قرايش بودى با طيبه
 مشهور با يادى بگا بدون و نه
 ديشلر بترمه شيرك اولاد يكر
 يار سون بگا با يندك اولاد بكون
 اويريسون بون اولاد يكر بكون
 جون ايشلر بترمه شيرك بكون
 يا با يندك اولاد بكون قبول
 وسون دير كافر كونه سوزنه بكون
 ميگفت ايكي بترها بين الله ستر
 انلا ايدونه ميز افسك مسالو
 كي كوز كلنر ايسه نيل اسلا
 رسولك سوزيله كيكي صالو
 چونكه بونلر ايشبو قول بكون
 چيقدس دنه يله كيد بكون بكون
 يا ورا ورا ورا ورا ورا ورا ورا
 اقرا بدي ميگفت قوروس يا ايشي

صلاح ملامت دده ديد و بونلر
 ايدوب ايدوب ايشا بونلر قوروس
 كليز بونلر بونلر بونلر بونلر
 ايشا بونلر قوروس بونلر بونلر
 بونلر ايدوب ايدوب ايدوب ايدوب
 يا انا نكلا بونلر سوزيله بونلر
 ميگفت ايدوب كافر ملو ايشه
 ايشبو سوز بونلر بونلر ايشلر
 ديد بونلر سوزنه بونلر ايشلر
 قوروس بونلر بونلر ايشلر اوله
 كيگت ايدوب بونلر بونلر ايشلر
 ايشبو سوز بونلر بونلر ايشلر
 مكر كافر بونلر بونلر ايشلر
 كلوبون ملو ايش قوروس بونلر
 قاندي كيگت ملو ايش بونلر ايشلر
 ايدوب ايشلر بونلر بونلر ايشلر
 هنج قانير ماز بونلر ايشلر

15a

1.	Tağı taş dere debe dimez geçer. Yaş yerine gözlerinden kan saçar
2.	İrdi ider ey iki körbe kuzu. Nice şorayım siziñ hâlinizi
3.	Geliniz bir dağı yüzünüz göreyim. Qarnınız açdır sizi emzireyim
4.	Ey iki körbe kuzular geliniz. Şimdi biliñ siz anāsız qaldınız
5.	Bunlar ider ana ne duydı cāniñ. Dilüne gelmezdi bu sözler seniñ
6.	Yā ana ne geldi söyleñ kim sizi. Didigiñ yoq idi bize bu sözi
7.	Giyik ider kāfire tutulmuşam. Haq Resūlini bāyende virmişem
8.	İşbu sözi idüben ağlaşdılar. Anasıla bir zamān meleşdiler
9.	Didiler südüñ bize oldı harām. Söyleyesiñ Resüle bizden selām
10.	Qo bizi bu tağ içinde ölelim. Tanrı Resūline qurbān olalım
11.	Geyik ider ben giderim aradan. Sizlere destegir olsun yaradan

14b

1.	Qardeşin yāvı kılan kişi nolur. Qamūlardan yālımı alçaq olur
2.	Kişiniñ qardaş yüreği bağıdır. Malu milki bağıcası hem bağıdır
3.	Şimdi irdi bana bir gün dağı. Neylerem ol iki yavrılar dağı
4.	Dişleri bitmemiş ki otlāyalar. Ne olālar ol ısız tağda olār
5.	Yā Resūl bana bāyende ol bugün. Yüregim derdine dermān ol bugün
6.	İrişem ben ol iki kuzulara. Hâlimi haber virem ben anlara
7.	Çün işitdi Muştafa bu sözleri. Yāşıla tōldı mübārek gözleri
8.	Yā pāyende olayım qılıñ qabul. Eđer giyik gelmez ise dir Resūl
9.	Resūl dir kāfirlere sözüme tutun. Giyigi bana bağışlañ yā şatın
10.	Giyigiñ iki bahasın alasız. Yağud her kim dilersiz qılasız
11.	Anlar ider nemiz eksik şatalım. İllā pāyende olursan tūtalım

12.	İşbu sözi idüben döndi gerü. Dinle imdi Tanrı hükmin gel berü
13.	Meğer kāfir begi adam gönderüb. Yolına varıñ tuzak kurun diyüb
14.	Gelüben tuzah kuruban gitdiler. Ol giyikcegi tuzaga tutdılar
15.	Qaldı giyik tuzak içre ağlayu. Allāhıñ buyruğına bel bağlayu
16.	İder ey ʿālemleriñ sırrıñ bilen. Ey qamū dertlülere dermān olan
17.	Hiç qāyirmāzam bana oldı cefā. İllā kefil oldı bana Muştafā
18.	
19.	
20.	

12.	Giyigimiz gelmez ise bil anı. Şübhesiz öldürürüz ol dem seni
13.	Resülün söz ile giyigi şaldılar. Qavlini ikindüye dek kıldılar
14.	Çünki bunlar işbu qavli kıldılar. Giyigi ol dem de şalıvirdi
15.	Çıqdı derd ile giyik girdi yola. Vay ana kim qızılardan ayrıla
16.	Yāvuz oğudur uğramasun kimseye. Qızıl arılığına kim doya
17.	Aqar idi giyigiñ gözi yaşı. Yil gibi geçer idi tağı taşı
18.	
19.	
20.	

در توفیق و روانه ای بر شوق احکام
 قادر و حکم مولا و ایچ نور
 تبار ایزد و کمال کتب و کتب
 علم و دین و اولیای به الله و یون
 سز عیب و ماک بنوع کمال
 اولیای مصلحت و اولیای مصلحت
 و رفیق اولاد و مشایخ اولاد
 مصلحتی انصاف و شاد اولاد
 کاف و کفر و نیک و بد و نیک
 کفر و کفر و نیک و بد و نیک
 مصلحتی انصاف و شاد اولاد
 اولیای مصلحت و اولیای مصلحت

ایست و قیامی بر عیال و عیال
 و عیال و عیال و عیال و عیال
 و عیال و عیال و عیال و عیال
 و عیال و عیال و عیال و عیال

او ملوفا و ملوفا و ملوفا و ملوفا
 کوفه ایست و کوفه ایست و کوفه
 و کوفه و کوفه و کوفه و کوفه
 جوفه و جوفه و جوفه و جوفه
 و جوفه و جوفه و جوفه و جوفه
 جوفه و جوفه و جوفه و جوفه
 ایست و ایست و ایست و ایست
 ایست و ایست و ایست و ایست
 ایست و ایست و ایست و ایست
 ایست و ایست و ایست و ایست

کلمه اول
 ۱۵

16a

1.	Ol ʔoġāna üç gün durur beni ʔovar. Cānım almaʔ ʔaʔdına olmiŝ savar
2.	Gizler iseñ gizlegil şimdi gelür. Altı yavrım yā Resül öĝsüz ʔalur
3.	Gizlemezsen destür virgil uçayum. Yüce yüce ʔayālara ʔāçayım
4.	Çün Resül işitdi hem bu sözleri. Yaş ile ʔoldı mübārek gözleri
5.	Resül ider yanıma gir ey hümām. Hārāb olmiŝdur seniñ işiñ tamām
6.	Yüz biñ ʔoġān gelse seni virmezem. Başıımı virüb seni terk itmezem
7.	Çün gügercīn girdi Resülüñ yakasına. Sen baʔ imdi Tanrınıñ taʔdīrine
8.	İndi sāʕ at havādan bir doġān. Yerī göĝi ditredüb ʔıldı fiġān
9.	Yā Resül gizleme virgil āvımı. Yoħsa ħasta ʔıluram ben cānımı
10.	Gice gündüz ben havāda gezerem. ʔurmayub ardınca anı sürürem
11.	Ol benim āvımdur anı özleme. Virgil yā Resül āvımı gizleme

15b

1.	Dertlüyem dermān iriŝdir yā ħekīm. Ben zaʕyim hem seniñ lütfiñ ʕazīm
2.	ʔaldı geyik ʔuzah içre ʔurur. Hāʔ teʕālā Cebrāʔile buyurur
3.	Tiz iriŝgil geyiĝi getür didi. ʔuzah ile Aħmede yetür didi
4.	Geldi giyik ortaya Allāh deyüb. Hālimi gör yā Resülallāh deyüb
5.	Siz ʕayıblamañ benim geç geldigim. Size maʕlumdur benim ne oldıĝım
6.	Ol cühūdlar gördi giyik geldigiñ. Muŝafā öninde ʕuzıdlandıĝıñ
7.	ʔırkıda ol dem müslimān oldılar. Küfri ʔoyub ehli imān oldılar
8.	Muŝafā aŝhābile ŝād oldılar. ʔayĝudan cümlesi azād oldılar.
9.	Kāfirler görince dīne döndiler. Dīn ŝayān olunca neler gördiler
10.	Giyigi gerü yerine gönderdiler. Kāfirleri ħaʔ dīne döndürdiler
11.	İşbu ʔıŝsa burada oldu tamām. Muŝafāniñ ruħına yüz biñ selām

12.	Altı yavrım açıkdı baqar yola. Bes anı terk eylemek setr ola
13	Resül ider bir qoyun virem sana. Sen bağışla bu gügercini bana
14.	Ol ider qoyun etini yiyemezem. Bana yaramaz ben ana baqmazam
15.	Kendi etimden vireyim ben sana. Bes bağışla bu gügercini bana
16.	Resül ider adem eti tatlıdur. Sözüm işit söz eşitmek qutludur.
17.	
18.	
19.	
20.	

12.	Oquyānı dinleyenī yazanı. Raḥmetinle yarlıgāgıl yā Ğanī
	Destān-ı Gügercīn
13.	İşit imdi bir ‘ acāyib hoş haber. Kim ne dimiş raviyān-ı mu‘ teber
14.	Resül ikindi namazın kılmış idi. Du‘ ā idüb el yüze sürmiş idi
15.	Gördi kim sağ yānında gügercīn uçar. Qondı Resülūñ dizine yaş şaçar
16.	Dir Resüle sana geldim gizlegil. Bir toğān gelürse bana gizlegil
17.	
18.	
19.	

16

تا خلیل اسماعیل اولی است	بویجه یقیناً در وی در توفیق حضرت
نور کافران است که توفیق	اسماعیل اولی در وی توفیق
سوره طه نسیه که ظهور یوسف	سوره طه تا ایتیم یوسف و یوسف
نیچون قرآن آیت ازین سوره	دو نسیه هوزه عبد خلیل اولی است
شود که قرآن آیه بیسم	بکا و عطفه یوسف اید و یوسف
اولی که بیسمه لقا قلدی خلیل	مشکله یوسف قرآن اولی خلیل
سوره طه نسیه ترک توفیق	یا خلیل من قولک هوزه یوسف
شویله که یوسف در اید و یوسف	یوسف و هوزه هوزه یوسف و یوسف
و غیر مسکوت ایدی و یوسف	طه که جوی موزر قضا اید اید
اولی که بیسمه لقا قلدی خلیل	یوسف و هوزه قرآن آید خلیل
قولک اید و یوسف سوره طه	یوسف خلیل و اید و یوسف
سوره طه صیون قافوسن یوسف	خلیل اید و یوسف تمامه الله اید
سوره طه که یوسف باغش اید	بینه و نسیه هوزه یوسف و یوسف
سوره طه که یوسف باغش اید	اسما عیسی و سوره یوسف اید خلیل
بیزه ایچون ای قرآن آید خلیل	ایکاد و یوسف ای سن قول
ملور علی اسم خلیل سن قافوسن	

مستطاب بنیله شی ایدی تشویله	خطاب کلامی بجای کلمه اید
هسته اصحاب بدو تصویره اید	او روی بجای یوسف اید
کر کسین اید و اید اید	کسید بجای قودی سوره یوسف
کسید بجای قودی سوره یوسف	نیجه کسین کسینه اید اید
ملوعان سید اید اید	سین اولی سید هوزه یوسف
عزیز کسین اید و یوسف	شفا عیسه او یوسف اید
شفا عیسه او یوسف اید	جمله بیغیر یوسف اید

افعاله ناعلات	افعاله ناعلات
دستای اید	دستای اید
سکره و نسیه سوره یوسف اید	سکره و نسیه سوره یوسف اید
ایک جهان کونشی اول سوره	تکرید یا کوا اید اید
سوره طه که یوسف اید	سوره طه که یوسف اید

17a

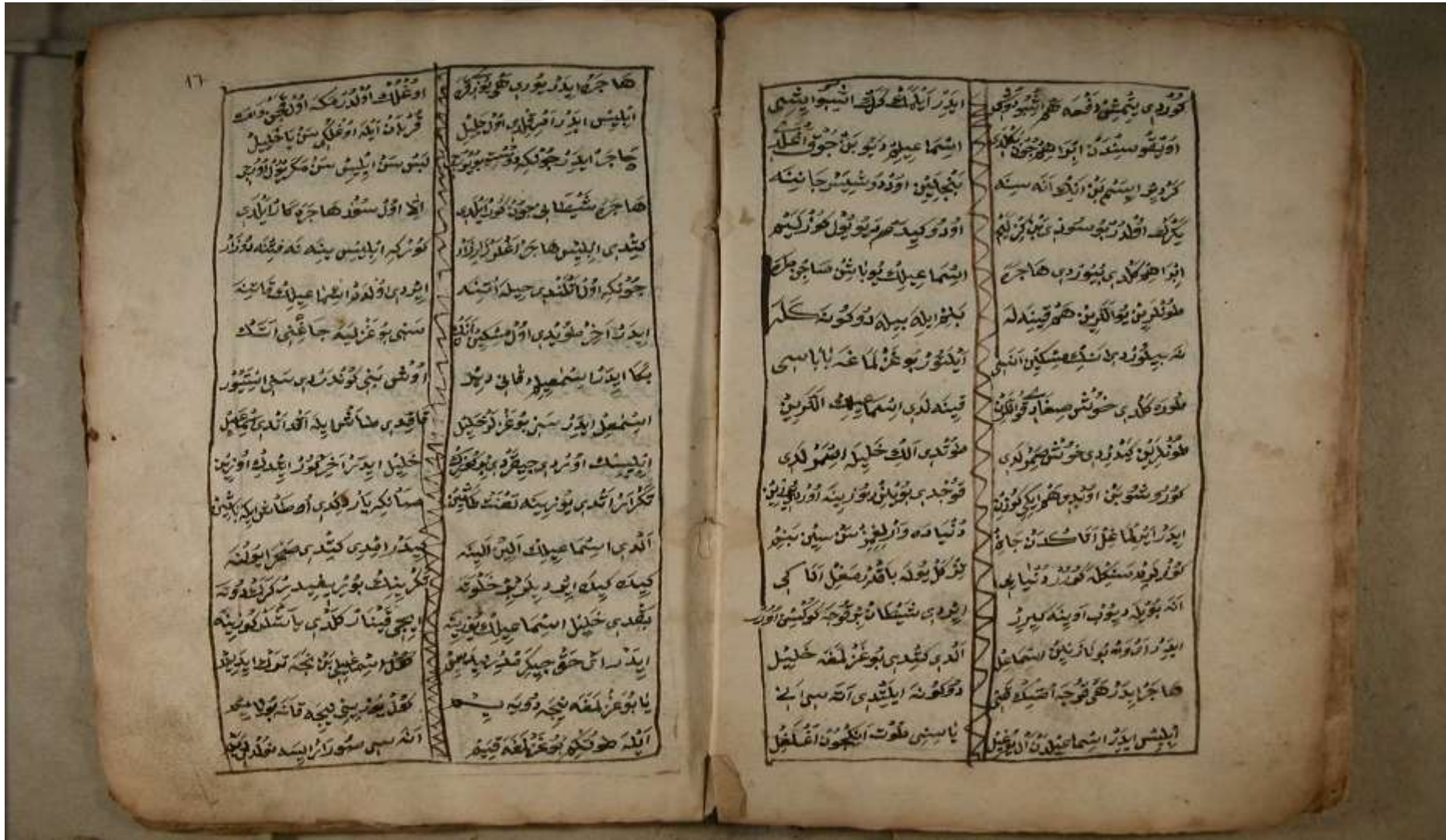
1.	Bunca yalvardı dün gün hazrete. Tâ Halîl İsmâ' ile oldu ata
2.	İsmâ'îl olalı oldu sevgülü. Len tenalü'l-birra hatta tünfîku (ayet)
3.	Sevdiğin tâ kim bana vermeyesin. Sevdiğin nesneye hem vermeyesin
4.	Düşde gördü yâ Halîl ol didiğin. Niçün kurbân eylemezsin sevdiğin
5.	Bana vâ' de böyle idi vir kim. Sevdiğimi sana kurbân ideyim
6.	Tanla yüz çoç kurbân eyledi Halîl. Ol gice yine nidâ kıldı Halîl
7.	Yâ Halîl sen kavlüne tırmaz mısın? Sevdiğin nesne-i terk etmez misin?
8.	Yüz devesi vardı kıvırcık tolu. Şöyle kim cümleden idi sevgülü
9.	Tanlacaç tırmır kaşam ile yeder. Vir şalavât idivireyim ne der
10.	Yüz deve-i kurbân eyledi Halîl. Ol gice yine nidâ kıldı Celîl
11.	Yine düşde gördü kurbân virmediñ. Kavlüne irüb sözinde tırmadıñ

16b

1.	Çünkü bağıdı ol toğan bu işlere. Muştafâ batmış idi teşvişlere
2.	Destur oldu bıçığı getürdiler. Heb aşhâblar kayguya oturdılar
3.	Hıtab geldi bıçığa kesme etin. Ger kesersin al bizârlık berâtin
4.	Urdı bıçığı mübarek kılına. Kesmedi bıçak kudu sağ yanına
5.	Kesmedi çün kim seni ol bıçak. Nice kessün kesme didi anı haç
6.	Gügercin silkindi oldu Cebrâ'îl. Toğan silkindi oldu Mikâ'îl
7.	Didiler haçça ki sen olduñ habîb. Sen olubsuñ cümle derdlere tabîb
8.	Seniñ için haç yaratdı 'âlemi. 'Arşı kürsi ins ü cinni âdemî
9.	Biz seniñ noldığını bilmiş idik. Şefâ'atîñ ummâğa gelmiş idik
10.	Çıl şefâ'at evliyâlar serverî. Cümle beygamberlerin hem rehberî
	İbrâhîm Destân-ı İbrâhîm Fâ' ilâtin Fâ' ilâtin Fâ' ilât Vir Muhammed Muştafâya şalavât

12.	Yüz haş eti var idi hem güzeldi. Şıra şıra kamūsın boğazladı
13.	Halil ider işi tamām işledim. Sevdigimi kamūsın bağışladım
14.	Yine düşde gördi kim işlemediñ. Sevdigüni bize bağışlamadıñ
15.	İsmā' ildir sevdigiñ bil yā Halil. Bizim için anı kurbān eylegil
16.	Et deve boğazlamağı sen koğıl. Turğıla İsmā' ili sen kana boğıl
17.	
18.	
19.	
20.	

11.	Evvel Allāh adını yād idelim. Şonra dönüb söze bünyād idelüm
12.	Hem şalavāt virelim beygambere. İki cihān güneşi ol servere
13.	Şöyle gelmişdir kitāb içre Halil. Tanrıya yalvarır ey Rabbü'l-Celil
14.	Bir oğul bāğışla lütfunla bana. Sevdigimi kurbān ideyim sana
15.	
16.	
17.	
18.	
19.	

كوردي يرمشون دفعه هم از يوردي
 او يكو سندن ابوا هم چون كند
 كوردي استم بون انكو انه سنده
 يركند اقلدر بوسون يركن انكو
 ابوا هم كوردي يوردي ها چه
 ملو ندرين بوا كوردي هم قينده
 نه بونورده بن سندن شكين انسي
 ملو ندر كوردي خوشتر صغار قوا كوردي
 ملو ندرين كوردي خوشتر هم كوردي
 كوردي خوشتر او ندرين هم كوردي
 ايدر اير ما غل اما سندن جاره
 كوردي سندن كوردي و تياره
 انه بونورده بونورده او بنده بونورده
 ايدر او ندر بونورده انسي
 ها چه ايدر هم قوجا استنده كوردي
 ايليس ايدر انسي سندن انسي

ها چه ايدر يوردي هم كوردي
 ايليس ايدر انسي سندن انسي
 ها چه ايدر يوردي هم كوردي
 كوردي ايليس ها چه ايدر انسي
 چو كور اوز انسي سندن انسي
 ايدر انسي سندن انسي
 بكا ايدر انسي سندن انسي
 انسي سندن ايدر سندن انسي
 ايليس انسي او ندرين بونورده
 كوردي انسي بونورده انسي
 انسي انسي سندن انسي
 كوردي انسي بونورده انسي
 انسي انسي سندن انسي
 كوردي انسي بونورده انسي
 انسي انسي سندن انسي
 كوردي انسي بونورده انسي
 انسي انسي سندن انسي

او غل انسي اولدر انسي او غل انسي
 قوربان انسي او غل انسي
 انسي سندن ايليس سندن انسي
 انسي اولدر سندن ها چه انسي
 كوردي ايليس سندن انسي
 ايدر انسي او ندرين انسي
 سندن بونورده انسي
 او ندرين انسي بونورده انسي
 قوردي انسي سندن انسي
 ايليس انسي او ندرين انسي
 كوردي انسي بونورده انسي
 انسي انسي سندن انسي
 كوردي انسي بونورده انسي
 انسي انسي سندن انسي
 كوردي انسي بونورده انسي
 انسي انسي سندن انسي

18a

1.	Hācer ider yūri hey yūzi ƙara. Ođluñ öldürmeye ol ƙaçan vara
2.	İblis ider emri ƙıldı ol Celil. Ƙurbān eyle oğlunu sen yā Ğalil
3.	Hācere ider ƙünki dostı buyurucu. Bes sen iblis sen meğer yolurucu
4.	Hācere şeytānı ƙün kör eyledi. İllā ol söz Hācere ƙār eyledi
5.	Gitdi iblis Hācer ağlar zār-ı zār. Gör ki iblis yine ne fitne düzār
6.	Ƙünki ol atlandı Ğile ātına. İrdi ol dem İsmāc ilin ƙātına
7.	İder āħir tıydu ol miskin anañ. Seni boğazlayacağını atañ
8.	Bana ider İsmāc ilim ƙānıdır. Uş benı gönderdi seni isteyür
9.	İsmāc il ider seni boğazlar Ğalil. Ƙađıdı taş ile aldatdı İsmāc il
10.	İblisin urdı ƙıƙardı bir göziñ. Ğalil ider āħire kör itdiñ özin
11.	Tekrār atdı yüzine lac net taşım. Şanki yardıydı o taş iki başım
12.	Aldı İsmāc ilin elin eline. Gider imdi gitdi şaħra yoluna

17b

1.	Gördi yitmiş defa ^c hem işbu düşi. İder eylemek gerek işbu işi
2.	Uykusından İbrāhim ƙün bekledi. İsmāc ilim deyüben ƙođ ağladı
3.	Ger dir isem ben anıñ anasına. Bencileyin od düşiser cānına
4.	Yegrek oldur bu sözi ben gizleyem. Odu (Oduna) gidem deyü yol gözleyem
5.	İbrāhim geldi buyurdı Hācere. İsmāc ilin yu başın şaƙın ƙara
6.	Ƙonların yu ellerin hem ƙınala. Benim ile bile düğüne gele
7.	Ne bilürdi anıñ miskin anası. Eyletür bođazlāmađa babası
8.	Ƙura geldi hoş şığadı ƙollarım. Ƙınaladı İsmāc ilin ellerin
9.	Ƙonların geydirdi hoş şımarladı. Ƙıtdı elin Ğalile ısmarladı
10.	Görüşü ben öbdi hem iki gözin. Ƙođdı boynın yüzine urdı yüzün
11.	İder ayrılmāđıl atandan cānım. Dünyāda varlığımız sensin benim
12.	Gözlerim seninle görür dünyāyı. Tiz gel yola bağdırmağıl anayı

13.	Gide gide irdiler bir alvete. Tanrınıñ buyruğıdır gerek duta
14.	Badı alil İsmā' ilin yüzine. İçi aynār geldi yāşlar gözine
15.	İder ey a cigerimdir nideyim. Gül İsmā' ili ben nee terk ideyim
16.	Yā boazlamaa nice duyayım. Gül yüzini nice ana bulayım
17.	Eyle ut kim boazlamaa ıyam. Anası şorār ise noldı deyim
18.	
19.	
20.	

13.	Ana böyle diyüb evine girir. İrdi şeytān bir oa gögsin urur
14.	İder eyvāh bu nāzenin İsmā' il. Aldı gitdi boazlamaa alil
15.	Hācer ider hey oa uşşın kanı. Düğüne iletdi atası anı
16.	İblis ider İsmā' ilden el yoğıl. Yasını ut anın-çün aqlağıl
17.	
18.	
19.	
20.	

19a

1.	Dile gelüb didi bıçak yā Ḥalīl. Kesme didi bir kılın Rabbü'l-Celīl
2.	Çün Ḥalīle dendi bıçakdan cevāb. Ḥaḫ Çalab Cebrā'ile kıldı ḥiṭāb
3.	Tiz endirgil İsmā' ile ḫurbānı. Ḳurtarayız ol fidā olān cānı
4.	Ḥaḫ nidā itdigi bitdī bu işiñ. Yerine geldi yā İbrāhīm düşün
5.	Ḥalīl ider kesmedim oğlum başiñ. Nice tamām eyledim ben dostı işiñ
6.	Geldi nidā sana baş kes dimedim. İsmā' ilden sevgüni keşgil didim
7.	Bizim için oğluna çaldıñ bıçak. Dostluğın ḫazretimizde oldu ḫaḫ
8.	Tā Ḥalīliñ emrine fermān ola. İsmā' iliñ derdine dermān ola
9.	Sen daḫı ḫaḫdan 'atā bulmayasın. Tā bıçāğı nefsine çalmayasın
10.	Bunda ḫatm oldu bu kışsa ey hümām. Muşafāniñ ruḫına yüz biñ selām
	Hazā Destān-ı Kesik-Bāş
11.	Başlayālım söze Bismillāh ile. Dürişelim dün gün Allāh ile

18b

1.	Yine ider çāre ne timek gerek. İsmā' ili bugün terk itmek gerek
2.	İsmā' iliñ elini aldı çeker. Gözleri atasınıñ yaşlar döker
3.	İsmā' il ider nedir ağladığıñ. Ben bilürem sen beni aldādığıñ
4.	Ḥalīl ider ne deyem oğul sana. Seni ḫurbān diledi dostum bana
5.	Yā büneyye fi'l menām inni ersa. Ḳāl İsmā' il ef' al mā tera
6.	Sen bir oğul birle ben bir cānıla. Çok mıdır ḫul olmağa Subḫānıla
7.	Ka' beye ḫarşu yatam geldiler. İsmā' il için heb ḫamū ağladılar
8.	Cānavārlar cümle ḫarşu geldiler. İsmā' il için ḫamū ağladılar
9.	Ḳuşlar üstüne gelüb şaf bağladı. Anıñ için heb ḫamūsı ağladı
10.	Didi baba senden oldur dileğim. Anama gösterme ḫanlı gömleğim
11.	Çün vaşiyet kıldı çökdi dizlerin. Bağladı atası nerges (nergis) gözlerin
12.	İder ey baba ki 'āşī degülem. 'Āşiler gibi neçün bağlu olam

12.	Bir hikāyet dilüme geldi āri. İdiserüm haq kıılır ise yāzı
13.	Haq yāri kııla dilüme söyleyem. Muştafa mu' cizātın şerh eyleyem
14.	Oturdu Muştafa dağı dört yār ile. Otuz üç biñ şaḥābe cümlesile
15.	Bakarlardı Resülün ay yüzine. Kulaq urmuşlardı şeker sözine
16.	Gördiler kim bir ādem Kesik-Başı. Girdi içerü döker gözi yāşı
17.	
18.	
19.	

13.	Elim ayāğım çözüb boğazlağıl. Tā ki bileler muṭi' dir İsmā' il
14.	Çözdi ellerin virdi boğazın. Halkına çaldı bıçak yitmiş kezin
15.	Nice kim çaldı bıçağı kesmedi. Nice kessün kim Çalab kesme didi
16.	Bıçağa kaçır Halil çaldı taş. Kesdi bıçak ol taş başdan başa
17.	İder ey 'āşi bıçak kesdin taş. Ya niçün işlemediñ işbu işi
18.	
19.	
20.	

اَوْ صَحَّاحًا فَهِيَ لَوَسَانَهُ سَوَاءٌ تَوَرَّقَ أَوْ قَارَ
 نَدَا يَاعِي وَتَوَلَّى يَدِي وَهَكَذَا كَلِمَةُ الْحَبِ
 كُوْدَه بِسْمِ يَوْفَى بِرَحْمَةِ اللَّهِ يَتَبَشَّرُ
 يَوْمَ يَوْمِي أَوْ يَوْمِي بِسَمْعِ قَلْبِي يَسْرِبُ
 عَيْلًا مَلُورُوبًا أَلْفَهُ وَتَسْتَوِي بِسَبْدِ
 دُونَ يَوْمِي لَا شَيْءَ لَدَيْهِ مَدِي
 عَائِرُ تَنْدُنَ عَدِي نِيكَ أَقْبِي كَيْفِي
 عِلَا كَيْفِي بِسَبْدِي نِيكَ كَلُورُ أَيْسِي
 كَيْسِي هَرُ كَيْفِي قَالِدِي وَهَمِي
 دُونَ تَسْتَوِي دُونَ كَوْلَا أَلَدِي
 أَلِي نِيكَ دُونَ وَهَرُ وَهَرُ شَيْءَ
 كَالَهُ يَوْمِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ أَلَدِي
 كَالَهُ كَيْفِي وَهَرُ أَلَدِي مَعُورَهُ تَسْتَوِي
 أَيْسِي عَظِيمُ دُونَ عَائِلِي بِسَبْدِي
 قَلْعُهُ دُونَ نِيكَ تَسْتَوِي وَهَرُ أَلَدِي
 نِيكَ حَا تَوْنِي وَهَرُ حَوْبُ أَوْ عُلُوْهُ وَهَرُ أَلَدِي
 أَوْ عُلُوْهُ أَلَدِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ

عَوْرَتِي لَدِي كَيْفِي قَيْمِي وَهَرُ
 كَرُ وَهَرُ أَلِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 يَوْمَ سَوِي أَيْسِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 يَابِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 بِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 عَلِي أَيْسِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 دُونَ تَسْتَوِي أَلَدِي وَهَرُ نِيكَ
 عَلِي كَيْفِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 بِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 كَيْفِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 حَوْبُ عَلِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 طَاعُ مَا تَسْتَوِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 أَوْ قَالِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 قَائِدِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ
 عَلِي أَوْ قَالِي وَهَرُ نِيكَ وَهَرُ نِيكَ

20a

1.	‘Avratımı aldı gitdi kıuyuya. Kıayğı kıomaz gözlerimī uyuya
2.	Ger dadımı alıvırmezsen benim. Kııyāmetde da‘ vācıyam ben seniñ
3.	Bu sözi işitdi çün ‘Alī tırur. Zülfikār bağladı geldi ilerū
4.	Dir Resüle destūr virgil varayım. Zülfikārla Dīvi iki yarayım
5.	Yā ben ölem yā Dīviñ bāşın kesem. Yir dibinde güleşem anı bāşam
6.	Ben erenler maḥfilinde tırmışam. Ayrıķ erlik da‘ vāsını kıılmışam
7.	Resül ider yā ‘Alī varma ana. Kıorķaram ki bir zevāl gele sana
8.	‘Alī ider çāre yok varıserem. Bāşıma yāzılanı görıserem
9.	Dīv elinden alalım ol ‘avratı. Almaz isem kıanı İslām ğayreti
10.	‘Alīyi gönderdiler ol menzile. Otuz üç biñ aşḥābe cümlesiyle
11.	Bindi Düldül hem tākındı Zülfikār. Ḥasan hem Ḥüseyn eyledi zār
12.	Gitdi ‘Alī daḥı Kesik-Baş ile. Döndi aşḥāblar kıamū göz yāş ile

19b

1.	Aķ şaķāllū şānasın nūrdur aķār. Nūra bātar kim ki yüzine bāķar
2.	Ne ayāğı var idi hem ne eli. Bir Kesik-Bāşdır hemā söyler dili
3.	Gevdesi yok bir ‘acāyib bāş-durur. Şehid olmuş gözleri hem yāş-durur
4.	Yüzini urdı yire kııldı zārı. Zārı zārı ağlādır beyğamberi
5.	‘Alī tırub anda destur istedi. Ol bāşı getürmeye kıaşd eyledi
6.	Döndi ‘Alī bāşı kıaldıramadı. Mişķāl zerre yerinden ayıramadı
7.	Ğayretinden ‘Aliniñ uşşı gider. Ol bāş ider yā Resül ‘Alī neder
8.	‘Alī gibi biñ daḥı gelür ise. Cümlesi da‘ vā ile gelür ise
9.	Kimse herğiz beni kıaldıramaya. Zerre denlü yerimden āyırmaya
10.	Dürüşürem dün-i gün Allāh ile. Allāh adı hem daḥı benim ile
11.	Elli bir kez daḥı varmışam ḥacca. Çok tımār eylemişem yāln açā
12.	Kāh yürüdüüm yer yüzinde at ile. Kāh çıkardım mu‘ cizāt ile

13.	Çün ‘Alī sürerdī ol düldül ātı. Ol Kesük Bāş gider düldül den qatı
14.	Tag taş dimez yoğarlanub geçer. Şanasın kim qanadı vardır uçar
15.	Oq atımı ‘Aliden önce gider. Yedi mişhaf qur’ānı ezber ider
16.	Qanda kim ‘Alī namāz qılır idi. Ol Kesik-Bāş göz ile qılır idi
17.	‘Alī öber o Kesik-Bāşın yüzini. Mendil ile hem siler yüzün gözünü
18.	
19.	
20.	

13.	Kāh girerdim ādemī şūretine. Kāh varırdım melekler qātına
14.	İsm-i ‘azam du‘āsın bilür idim. ‘İsā ile ben namāz qılır idim
15.	Qal‘ a-i zerrīn benim şehrim idi. Şeyh ‘Abdullāh benim adım idi
16.	Bir hātunum bir hūb oğlum var idi. İki de benim ile yār idi
17.	Oğlum ile gevdemī bir Dīv yidi. Yā Resūlullāh meded eyle didi
18.	
19.	
20.	

21a

1.	Hoş namāz kıılır ol aḥiret ḥātunı. Āh idicek göge çıkar tütünī
2.	Gökçek yüzi sarāyı nūr eylemiş. Tanrı ‘aşkı gönline bir eylemiş
3.	Secde yeri yāş ile hem tolumuş. Ol Kesik-Bāşın ḥelāli bu imiş
4.	‘Alī andan gördi kim bir odada. Biş yüz sünnī müslimān bir arada
5.	Elleri boyunları bağlu durur. Dīv elinden cigerī dağlu durur
6.	Çün ‘Alīyī gördiler biçāreler. Dilediler karşıısına varalar
7.	Anlar ider yā ‘Alī feryād deyü. Bu Dīv elinden bizi kıurtār deyü
8.	Beş biñ idik beş yüzümüzi kıodı. Günde yüz kişiniñ gözlerin yidi
9.	‘Alī ider beni kim didi size. Anlar ider Muştafā geldi bize
10.	Bize didi ‘Alī bunda geliser. Bu Dīviñ elinden sizi alısar
11.	Şıçradı geçdi ‘Alī bir sarāya. Gördi bir Dīv kim benzer mināreye

20b

1.	Yedi gün dün gün dimeyüb sürdiler. ‘Akıbet bir mürğizāre irdiler
2.	Vardı ol yazuda bir deriñ kıuyı. Çıkar ol kıuyudan cehennem ayı
3.	Ol Bāş ider yā ‘Alī Dīv kıuyusu. Pu kıuyudur Kal‘asaniñ kıabusı
4.	Dā’imā bundan çıkub buna kıaçar. Yidigi ādem eti ‘ömri geçer
5.	‘Alī ol dem döndi bağdı kıuyuya. Beş yüz kıulāç kemendi vardı bile
6.	Kemend ucun bir kıayāya bağladı. Ol Kesük- Bāş Düldül ile ağladı
7.	Anul anul kıuyūya indi ‘Alī. Tanrıniñ arslānı ol gerçek velī
8.	Aşāğa bağdı gördi kıuyu ırāķ. Kendüye ider ibī elden bırak
9.	‘Alī çün kemendini elden kıodı. İsm-i ‘azām du‘āsını oğudı
10.	İner idi kıuyūya yavlaķ kıatı. Getürürdi tekbir ü şalavātı
11.	Yedi gün yedi gice iner idi. Kāh bāşı kāh ayağı döner idi

12.	Uyğuya virmişdi ħorlar ol la'ın. İçi taşu tolu idi küfrü kın
13.	Şöyle katı nefesî andan çıkar. Burcu bāruya toğunursa yıkar
14.	Bāşu künbed kıolları şāh-ı cınār. Gözleri gülĥān tāmı gibi yanār
15.	‘Alī nā’ ra urdu Dīv uyānmadı. Nā’ ra anıñ cānına boyanmadı
16.	Bir daĥı ‘Alī yine nā’ ra urur. Dīv uyānub yerinden tırdı gelür.
17.	
18.	
19.	
20.	

12.	Şükr iderdi dā’ımā ol Tanrıya. Şıdķıla iķrār ile iĥlāşıla
13.	Buñ yerinde nideyim dimez idi. Anlayuben kıayğūsın yimez idi
14.	Namāz vaķtı oldıĥın bilür idi. Göz ucıla namāzın kıılur idi
15.	Sekiz günde ayāĥı irdi yire. Bir sa’āt oturdu kim aklıñ dire
16.	‘Alī gördu anda bir demür kıapū. Secdeye vardı ĥāķķa kııldı tábū
17.	Ķabuyı kıobardı gördu bir sarāy. Ol sarāyda bir ĥātun var şanki ay
18.	
19.	
20.	

اول دي بر تو جواني است گند بس بر تو دي و مندي دست كلفا ناسته آتانه مشاوره اولوب حال خا	علي عا قتلده با اولسون باشد بهريني و توري اكا عورتيني صماغ سولامت كلدي نيدا اول بجمل استخاربا كلوبن كورشدن
اشيو قضا بولده اولو عامه دستكلكه نك روحه بوزينه سنا	
شيد ناز جانين شاد ايديه الله قوه دينه ايماننه صوتودن شورينه اقدن كيد خيمي هو متوونك نجه ايشد	مصلطه مودون ياد ايديه نور صفا و پوريشده جاننه دكده ايديه بر حكايت ايديه تا بيله بين كور صولونه ايشي
كلمه كوندن خيال ايد ايشي صوتوونون ايلور اول بر صفا بك يزدوي ايك ايكه قدر كوشن	شهر بر بقد ندي بر ايشي قصر رينه اول اول مصلطه اول حبيبه كورونه كورشدن پورينه و دي داره بچاره ايكه
قوت و بس ايدوي ايشده اهل ايشي تعب ايشده ركه ايلو ايشده ايشي خير ايدون يد يزدور و قور ايشي	عوقل ايدوي بر كورن ايشي هر ايش اول اول ايد بويكيش

مشتره عجب برين برينه جفا سنتك الندين بعل بر جانين سوق اقتديك قاصور بولون قاني بازه باوه ايلوره مشهوره سيني دنيا ده سنج شيدان قوسين سينك بظلمان كورده كورده ايشي الله اري جوق كورده بولونه هنج نيزه كلدي نك قولنه تكرينك بولكشه ايمان كور بينا بيشاوره درين قوشون اول قا اقدن قانه دورده كوردي كسدي باشان بجد سول جون ديوار اول بر بولده ايشي اول كورده خريه سيني ايلور خمله بسو قورينه كل ايشي كند و رنه قور ايشي خورون	قاي قاي عليه وونوب بجا سني كلكه يا عله وونوما سني كسديك بونجه و نجره ايشي علي ايدون بولده حق و پوريني اول ديوار ايدوي سيني بويك و يد اول ايلور ايديه قلقا نك جود و بعل قوشنه بكره اولونك قلقا نك علي ايدون اول ديون بزه و ايشي اول ديوار ايدوي بولور ايديه بهد جوكم ايشده بولور ايديه قور ايشي ايدوي بولور ايديه ايدون ايدوي علي ديسو اول مشيدان ايلور بولور ايديه الله ايدون ايلور بولور ايديه علي عا قتلده با اولسون باشد
--	--

22a

1.	‘Alī du‘ā kıldı ol Kesük-Bāşa. Ol dağı bir nev civān oldı bāşa
2.	Birini virdi ana ‘avratını. Kendisiyi dutdı Medīne yolunu
3.	Şağ selāmet geldi yitdi ol ‘Alī. Muştafānıñ kātına irdi velī
4.	Cümle aşhābe gelüben görüşdiler. Şād olub hal hātır soruşdılar
	İşbu kışşa burada oldı tamām Muştafānıñ ruhına yüz biñ selām
5.	Muştafā mevlüdinī yād idelüm. İşidenler cān-ı şād idelim
6.	Kim şafā virir işiden cānına. Ola kuvvet dīnine imānına
7.	Dinle imdi bir hikāyet idelim. Mevlüdüñ sözine andan gidelim
8.	Tā bilesin kim mevlüd ne imiş. Hürmetī hem mevlüdüñ nice imiş
9.	Şehr-i Bağdād var idi bir kişi. Gice gündüz hayr idi anıñ işi
10.	Her Rebī‘ u’l-evvel ayı Muştafā. Mevlüdin eyler ol pür şafā

21b

1.	Katı katı ‘Aliye dönüb bakār. Dişlerini biri birine çağar
2.	Sen mi geldiñ yā ‘Alī düşmānımız. Seniñ elinden yıkıldı cānımız
3.	Sen mi kesdiñ bunca Dīvler başını. Sen ağıtdıñ kāsır Dīviñ kānını
4.	‘Alī ider bunda haq virdi beni. Pare pare eylerem şimdi seni
5.	Ol Dīv ider yā ‘Alī seni yiyem. Dünyāda sünnī Müslimān kımayam
6.	Bunu didi ol la‘in endi yire. Biñ batmān gürzi getürdi kim ora
7.	Çalkānıñ çevürdi ‘Alī kulına. Allāh adı çok getürdi diline
8.	Bir kez ur ‘Aliniñ çalkānına. Hiç zarar gelmedi anıñ kolına
9.	‘Alī ider ol Dīve barmağ getür. Tanrınıñ birliğine imān getür
10.	Ol Dīv ider bu sözi ben dimedim. Biñ yaşadım dīn kaygusın yimedim
11.	‘Alī çün kim işitdi bu sözleri. Çakımağdan kāna döndi gözleri

11.	Ol ḥabibiñ yolına qomışdı baş. Pek yedirdi et ekmek dürlü aş
12.	Bir yahūdī vardı cāriyenüñ. Kī' adūsı idi İslām ehliniñ
13.	‘Avratı didi bir gün ey yār. Ne ‘aceb işdür ki eyler işbu cār
14.	Her Rebī' u'l-evvel ayı bu kişi. Ḥayr idüben yedirir dürlü işi
15.	
16.	
17.	
18.	
19.	

12.	Zülfikārı çaldı Dīviñ bāşına. Kesdi bāşın geçdi sarāy tāşına
13.	İki pare eyledi ‘Alī Dīvi. Çün Dīv öldi yıqıldı iblis evi
14.	Ol Müslimānlar qamūsı geldiler. Ol Dīviñ ḥazinesini aldılar
15.	Aldılar ol ḥātunı dirildiler. Cümlesī quyū dibine geldiler
16.	‘Alī du‘ā kıldı āmīn didiler. Kendülerin quyū ağızında gördiler
17.	
18.	
19.	
20.	

22

سقنا بئمه اوليسون لنا ابد
 مسدقلمه ايمان كليم الله اولد
 تدبر اولسون مستظرفي هجره
 حاكما بينه يوزين مستوريك
 ملودم كوكلم نوريه ايمانله
 يولنده جابن قويا لعشقله
 مؤقود او قوسق عاده ايدو
 ايلد يلزوين اسيله اشكار
 نعمت ايله خلق صديق اولد
 نذر و بولدي ايمان خلعق
 مؤقوده جليله عزت قوت
 عشقله دما الصلوه والسلاه
موقود

سكا ايمان خالصه نوره احد
 اطا ايمان نكلمين ايتيم اولد
 اوليقو مسندن اياتوب اولد
 اريكه و بدي بويجه نوريك
 عاشق اولد اكا بنك جالده
 اولد رسول بن اوليا له جالده
 همدن حقه ايعانت ايدو
 دوردي اولد عهدي اولد
 بيلده بركو مؤقودك ايلد
 مؤقوده ايتد كلر بكون
 كور بركو سنه عزت بون
 كور بركو مؤقودك ايلد مقام

حكاية دوه
 جودن شكاييت قولى استند
 صخر اولد شوقيله نكلم
 شويده بركو بنده ايامنه
 نذر اولد قورون ايجر

مستظرفي اولد نوريه
 هجره بيلد سون حصار اولد
 موعه وقتينه اولد احسانه
 مستظرفي اولد علي نورا

بوي نيسي دار و رانك طمندر
 بجمه عامه افكليه اولد
 بجمه بدمه سويلندر انعام
 همدن شوبه كنج بون كلندر
 هر شي يد دوردوا انعام الله
 عقل كيدوب ياد بجمه كندي
 ملودم قلم بوق قوتيه صفا
 كوردي مشمشه اولد شمشون
 بجمه اولد احبا بيبيله
 كيمد نرون بونجايين كلندر
 همدن شومو احمد بوندر
 خلقك ايتد و بدمه اكا همام
 بن نكلمه و اولد بدي
 اولد نكلمه و بدمه اكا همام
 اولد حبيب حقه لادها لمن
 بيل قورون اولد بئمه اولد

اولد بوي بوي اكا ايتكار
 اولد سنده طمندر اولد بدي
 احمد شتار و رانك اولد ابي
 شوبه اولد اولد ايكسند ابي
 اولد ايجون اولد بيمره الله
 جمن ايشتمدي خانو اولد شون
 ايدو اولد اولد اكا شوبه مستظرف
 اولد بجمه شوبه راندم اولد
 حاض اولد شوبه ايتد احبا بيبيله
 و بدي خانو بونقون اولد
 و بدي حصار و بدي نور
 اولد حبيب شوقيله و بدي
 ايتد بون اولد ايتد
 بكا بئد بجمه قدر مسجب
 و بدي اكا اولد شوقيله المندين
 شوقيله ايتد اولد اولد بدي

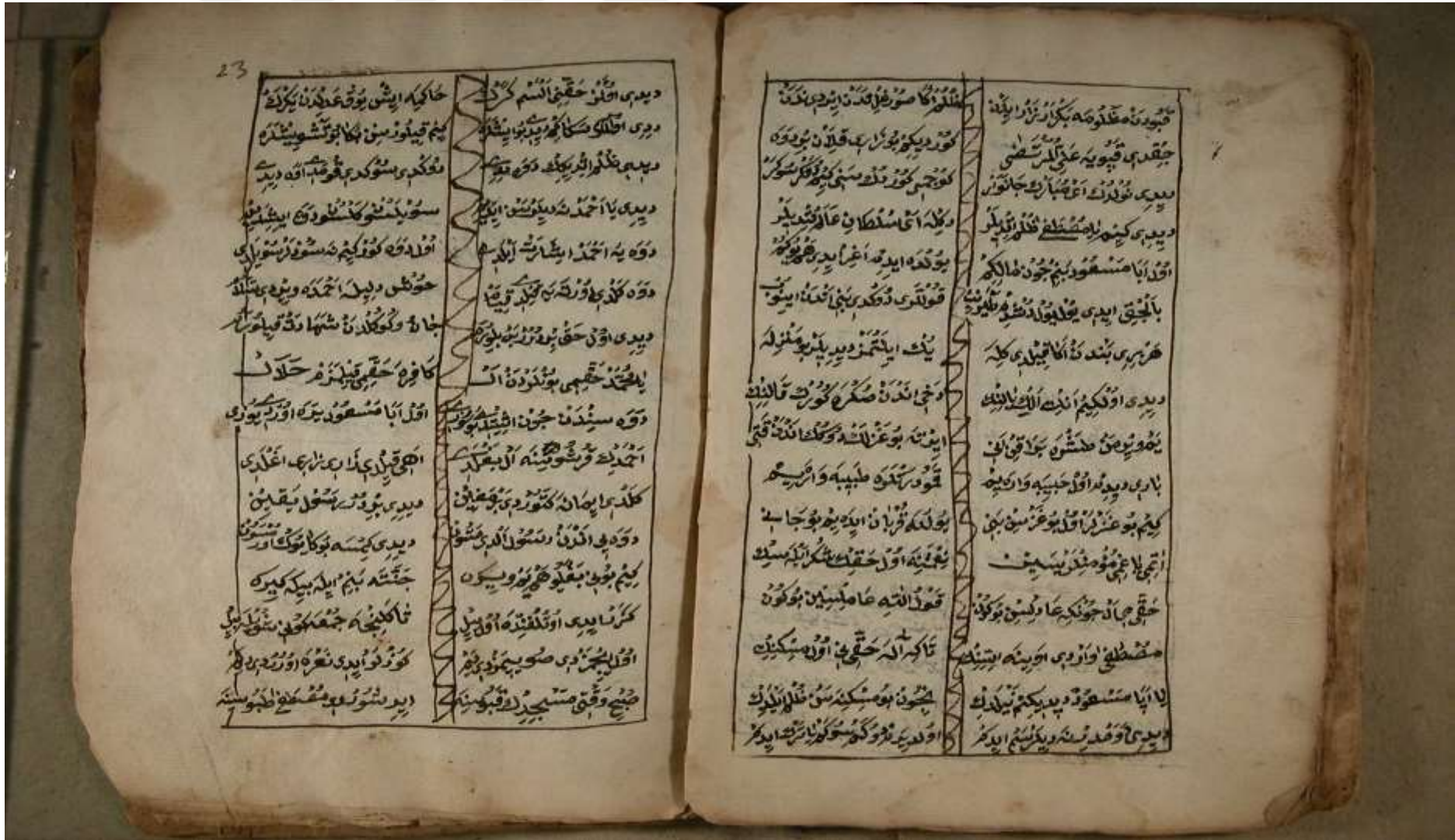
23a

22b

1.	Sana imān hil'atıñ virdi aḥad. Sen benimle olırsarsın tā ebed
2.	Ana imān telkīn istedi ol Resūl. Şıdḳ ile imāna geldi anda ol
3.	Uyḳusından uyānub āh eyledi. Nezrim olsun Muştafāya heb didi
4.	Erīne didi bu gice gördiḡiñ. Hāk-i pāyine yüzini sürdigiñ
5.	‘Āşık oldum ana bende cān ile. Toldı gönlüm nūr ile imān ile
6.	Ol Resūle biz uyālım cān ile. Yoluna cān-ı ḳoyālım ‘aşḳ ile
7.	Hem daḡı ḥaḳḳa itā'at idelim. Mevlūd oḳumaḡı ‘adet idelüm
8.	Durdu anlar ‘ahdı üzre bir ḳarar. Eylediler dīn-i İslām aşikār
9.	Yılda bir kez Mevlūdūñ eylediler. Ni' meti ile ḥalkı heb toyladılar
10.	Mevlūde itdikleri-çün ḥurmeti. Anlara virildi imān hil'ati
11.	Ger dilersin sende ‘izzet bulasın. Mevlūde cānıla ‘izzet ḳılāsın

1.	Ol yahūdī didi ana ey nigār. Bir nebisi vardır anıñ gül'izār
2.	Anasından toḡdı ol Bedr-i tamām. Cümle ‘ālem āfitābı ol hümām
3.	Aḡmed Muḡtār durur anıñ adı. Cümle dilde söylenür anıñ adı
4.	İşbu ayıñ on ikisinde ey yār. Hem dū-şenbih gecesī ol gül'izār
5.	Anıñ içün anda bayrām idelüm. Her kişiye dürlü in'ām ide ol
6.	Çün işitdi ḥātun anıñ sözini. ‘Aklı gidüb yavı ḳıldı kendini
7.	İrdi ol vaḳit ana şevḳ-i Muştafā. Toldı ḳalb-i zevḳ-i şevḳile şafā
8.	Ol gice şevḳile yatdı ol nigār. Gördi düşde ol Muḡammed şemsivar
9.	Ḥazır olmuş cümle aşḡabı bile. Cümle ālī cümle aḡbābı bile
10.	Didi ḥātun bir güzel yüzli nigār. Kim-dürür yoḳ buncılayın gül'izār
11.	Didiler Muḡtār Muḡammed bu-durur. Hem daḡı Maḡmūd Aḡmed bu-durur

12.	Ger dilersen bulasın ‘āli maḳām. ‘Aşḳ ile dī eşşelātü vesselām	12.	Ol ḥabībe şevḳile virdi selām. Ḥalkıñıa lebbeyk didi ana hümām
	Ḥikāye-i Deve Mevdūd	13.	Ağlayuben ol nigār āh eyledi. Ben sana kemter ḳaravuşam didi
13.	Çün şikāyet ḳıldı issinden deve. Muştafādan oldı derdine devā	14.	Bana lebbeyk dimege nedir sebab. Ey leṭāfet ma‘ denī kāni edeb
14.	Mu‘ cizātıñ şevḳ ile dinleñ gelin. Her birinde size ḥişşe var biliñ	15.	Didi ana ol şefī‘ u’l-müzñibīn. Ol Ḥabīb Raḥmeten li’l-‘ālemīn
15.	Şöyle bir gün cum‘ a eyyāmında. Şubḥı vaḳtinde deyil aḥşāmında	16.	Şevḳile anub ulādıñ beni. Bil ḳabul itdi senide ol Ğanī
16.	Zārlıḳ geldi ḳabudan iḳerü. Muştafā didi ‘Alīye dur uru	17.	
17.		18.	
18.		19.	
19.		20.	

23

ديدي اولي حقي اسم كذا
ديدي اولي حقي اسم كذا
ديدي اولي حقي اسم كذا
ديدي يا احمد ديدون
دوه به احمد ايشان ايد
دوه كذا دوه كذا
ديدي اولي حقي اسم كذا
يا احمد حقي اسم كذا
دوه سيندن خون ايشان
احمدية وشو مينه ايد
كلدي ايمان كوردي
دوه في الدن رسولا ايد
بني بوي معلوم بوي
كرنا ايدى اولقنده اول
اول ايدى صوي بوي
صبي وحق مسجد و بوي

حاجه ايش بوي عدلنا
بني قينور من كذا
دوكدي سوكدي بوي
سويستو كندون
اول دوه كورليم
حونك ديدن احمد
جانا و كورلدا
كافه حقي اسم كذا
اول ابا مسعود
اهي قري ايد
ديدي بوي
ديدي كينه
جسته بني
فانكدي
كورلوي ايدى
ديدي سوي

ملا كذا صوفيا
كوردي بوي
كورلوي كورلوي
دوله اى سلطان
بوكده ايد
قوللوي دوكدي
بني ايتتمز
دخي لندن
ايدنه بوعزلك
قورلوي
بولده قربان
بوعزله اول
قول الله
تاكده حقي
بوي بوي
اول ابا مسعود
ديدي اولي حقي اسم كذا
ديدي اولي حقي اسم كذا
ديدي اولي حقي اسم كذا
ديدي يا احمد ديدون
دوه به احمد ايشان ايد
دوه كذا دوه كذا
ديدي اولي حقي اسم كذا
يا احمد حقي اسم كذا
دوه سيندن خون ايشان
احمدية وشو مينه ايد
كلدي ايمان كوردي
دوه في الدن رسولا ايد
بني بوي معلوم بوي
كرنا ايدى اولقنده اول
اول ايدى صوي بوي
صبي وحق مسجد و بوي

قورلوي كورلوي
دوله اى سلطان
بوكده ايد
قوللوي دوكدي
بني ايتتمز
دخي لندن
ايدنه بوعزلك
قورلوي
بولده قربان
بوعزله اول
قول الله
تاكده حقي
بوي بوي
اول ابا مسعود
ديدي اولي حقي اسم كذا
ديدي اولي حقي اسم كذا
ديدي اولي حقي اسم كذا
ديدي يا احمد ديدون
دوه به احمد ايشان ايد
دوه كذا دوه كذا
ديدي اولي حقي اسم كذا
يا احمد حقي اسم كذا
دوه سيندن خون ايشان
احمدية وشو مينه ايد
كلدي ايمان كوردي
دوه في الدن رسولا ايد
بني بوي معلوم بوي
كرنا ايدى اولقنده اول
اول ايدى صوي بوي
صبي وحق مسجد و بوي

24a

23b

1.	Didi olmaz haqqını alsam gerek. Hākime işin yok ‘adilden yegrek
2.	Didi ol Resül sana kim didi bu işlere. Kim kılırsın bana bu teşvişlere
3.	Didi zulm itdigiñ deve didi. Dögdi sögdi qomadı eve didi
4.	Didi yā Aḥmed ne dilersen ideyim. Söylesün gelsün deve işideyim
5.	Deveye Aḥmed işāret eyledi. Ol deve gör kim ne sözler söyledi
6.	Deve geldi ortaya kıldı kıyām. Hoş dil ile Aḥmede virdi selām
7.	Didi ol haq bir durur ben bilürem. Cān u gönüldeñ şehādet kılıram
8.	Yā Muḥammed haqqımı bunlardan al. Kāfire haqqımı kılmazam ḥelāl
9.	Devesinden çün işitdi bu sözi. Ol Ebā Mes‘ūd yere urdı yüzi
10.	Aḥmediñ qarşısına el baqladı. Ahı kıldı zār-ı zār-ı aqladı
11.	Geldi imāna getürdi barmağın. Didi birdür Resül yaqın

1.	Qabudan mazlūma benzer zār iden. Mazlūm ana şorğıl neden irdi neden
2.	Çıkdı qapuya ‘Aliyyü’l-Murteza. Gördi kim bu zār-ı kılan bir deve
3.	Didi nolduñ ey mübarek cānavār. Göç mi gördüñ seni kim döger söger
4.	Didi kim yā Muştafa zulm itdiler. Dinle ey sultān-ı ‘ālem nitdiler
5.	Ol Ebā Mes‘ūd benim çün mālīkim. Yolda idim ağır idi hem yüküm
6.	Balçık idi yol yol düşdim tayranıb. Qulları dögdı beni atdan inüb
7.	Her biri benden ana kıldı gile. Yük iletmez didiler menzile
8.	Didi ol kim aniñ eliñ balınıñ. Dağı andan şonra görüñ qalınıñ
9.	Yem virmen taşra barağın anı. İrte boğazlañ döğüñ andan qatı
10.	Bāri didim ol Ḥabibe varayım. Qamū dertlere tabibe varayım
11.	Kim boğazlar ol boğazsın beni. Yoluna qurbān ideyim bu cānı

12.	Deveyi andan Resûl aldı şatun. Didi kimse buna yük urmasun
13.	Kim bunu bağlayu hem yem vire. Cennete benim ile bile gire
14.	Gezer idi otluğında ol yıl. Tâ gelince cum' a günü şöyle bil
15.	Ol içmezdi şu yimezdi yem. Gözler idi na' ra urur didi kim
16.	Şubh-ı vaḳti mescidiñ ḳabusına. İrişür Muştafâ ḫabusına
17.	
18.	
19.	
20.	

12.	Etimi yağımı mü 'minler yesin. Ni' metine ol ḫaḳḳıñ şükreylesiñ
13.	ḫaḳḳımı al çünki 'ādilsin bugün. Ḳavlüllāhi 'āmilsin bugün
14.	Muştafâ vardı evine issiniñ. Tâ ki āla ḫaḳḳımı ol miskiniñ
15.	Yâ Ebā Mes'ūd didi kim neylediñ. Niçün bu miskine sen ḫulm eylediñ
16.	Didi devemdir ne dilersem idem. Öldürem dögem sögem yâ terk idem
17.	
18.	
19.	
20.	

24

طایفک او زرتی بر کشته کتلار
 انرا چ جو زدی کینین با کشته
 کشته اید زین سینه دور حکم
 انرا چ از هم کوسوزی و کلدی
 ای جا هلاک شایسته سین بر اولور
 سکا سندی و بر کشته ز دی که
 دوه ج دومی بار شایه نیکرین
 بو اولور سخت او زرتی کله اولور
 تکریم اولور اولور اولور ایلسه
 دکوشا شغین ندر کج صینک
 حاجت بو کله دوه اولور بیعت
 ستمدی سینی دوه دیوید ازم
 دکوشه وکل اینش کوشه کوشه
 انرا چ اذیح او یا ندی او نفور
 افح کوشه دین طعم بخدی
 متول اولدی بغین انک بلدیگر
 درو یلر ای شاه اولدی سیور
 با و شاه اولدی چ سولیدی
 فامه جیلر صفت ده کوشه اولدی
 ایشیت ایدی حاجی اولدی اولدی

جوز طایفک سینه هم اکرار
 کینه نیا نیا کینین بو ایست
 دوه یاوی قلدیم اولور اولور
 عقلمه کلوب بو سوزی سولیدی
 قه عام او شسته دوه اولور
 اولور ای کینه سینین کینه
 حیر ارطلن سینه کینه کینه
 کینه سینین اینتین بوند و بولور
 دایما نغینین او زرتین و نغین
 کله او اولور نظر قلدیم کینه
 حاسینک کله قولیم دیدیم اولور
 نایب سختی باشکد دار همدیایه
 عاشب اولدی سولیدی کینه
 جسنور اولدی بودی کینه قیفور
 بو ایستیه هیچ کینه سولیدی
 قوه قیلک سینه کله کینه
 بولور اولور کینه کینه کینه
 حاجی کینه سینه کینه
 سختی او زرتی کینه او کینه
 کینه کینه کینه کینه کینه

نغره او زرتی بقر بیوزینه کاشون دوه صفت کله کینه عامه ای او زرتی کله کینه کوزیم مستبد کله کینه دیدی اصحاب او کینه کینه چونکه دوه کوزی اولور کینه شوقه کله کینه کینه کینه قیچ ایشید و دیدک کینه حکم کله کینه کینه کینه	قوت او زرتی و شوقه کینه اول دوه کوزیم کینه کینه بلدیگر و کینه کینه اوه ایدوب اکا زرتی کینه
--	---

بسم الله الرحمن الرحيم
 الله اوی ایله سوکه کینه کوم
 بر حکایت کینه کینه کینه
 سوز کینه و انرا ایدی کینه
 ادرینه و بر کله ای کینه
 ایشیت ایدی کینه کینه
 کینه او زرتی کینه کینه
 اول کینه کینه کینه کینه

هم کینه کینه کینه
 کینه کینه کینه
 کینه کینه کینه
 کینه کینه کینه
 کینه کینه کینه
 کینه کینه کینه
 کینه کینه کینه
 کینه کینه کینه

25a

1.	Ṭāmıñ üzerinde bir kişi gezer. Çün tıķır tıķır nesne arar
2.	İbrāhim çağırđı kimsin yā kişi. Giceleyin ne idersin bu işi
3.	Kişi ider ben seniñ devecegem. Deve yavı kıldım anı araram
4.	İbrāhim Edhem bu sözi dinledi. Ğazaba gelüb bu sözi söyledi
5.	Ey cāhil şaşkın mısın nice olur. Hem ṭām üstünde deve mi olur
6.	Sana şimdi veririm ki yüz deve. Alub anı gidesin ive ive
7.	Deveci dedi bādişāhim nidesin. ĞarİR atlas içinde dāim yatasın
8.	Bu altun taḫtı üzerinde Tanrı mı olur. Tanrısını isteyen bunda mı bulur
9.	Tanrı bulanmaz böylelik ile. Dā'ımā nefsin arzusın virmek ile
10.	Delü şaşgın nedir bilmez misiñ. Kendü özüne nazır kılmazmasıñ
11.	Ğā benim bunda deve aradığım. Ğā senin Tanrıya kuluyum didüğüñ
12.	Şimdi seni deve deyü yederem. Tācı taḫtı başına dar iderem

24b

1.	Na' ra ururđı baķardı yüzine. Ğulaķ ururđı şirin sözine
2.	Tāşuna dek Muştafa naķl eyledi. Ol deve gör kim ne işler eyledi
3.	'Ādeti üzerine geldi hizmete. Bilmedi kim düşeyidi miĞnete
4.	Gördi mescidiñ içi ṭolmuş fiĞān. Ah idüb anarlar ol beyĞamberi
5.	Didi aşĞāb ey mübārek cānavār. Gitdi ma' şuķuñ yüri işine vār
6.	Çünkü deve gördi ol dem bu işi. Yere döĞe döĞe deldi ol başı
7.	Şol kadar dökdi eşige ulu başı. Ğana Ğarķ oldu hemān eşik taşı
8.	Mu' cizātından didiñ bir kaç kelām. Dinle mu' rācından imdi ey hümām
9.	Ğaşredeñ ger dinilürse bu kelām. Nice Ğaşr ola bu olmaya tamām
	Bismillāhi'r-raĞmāni'r-raĞīm
10.	Allāh adı ile söze girelüm. Hem MuĞammede şalavāt virelüm
11.	Bir Ğikāyet kıllālum Ğoş Ğaber. Lik Ğayet mu' teberdir mu' teber

13.	Deveci değil imiş gr � ibreti. Ğaib oldu syleyb bu hikmeti
14.	İbrhim Edhem uyandı uyķudan. Mecnn oldu bu dağı hem kayķudan
15.	Üç güne değin tam yemedi. Bu işi hiç kimseye söylemedi
16.	Mell olduğın anı bildiler. Ğavmi ķabilesi cümle geldiler
17.	Didiler ey şhımız noldı size. Bu melllikden haber viri bize
18.	Bdişh anlara hiç söylemedi. Ğalin kimse řerę eylemedi
19.	Ğbucılar şaf dutub durmuş idi. Tağtı üzre kendi oturmuş idi
20.	İşit imdi ğli noldı Edhemi. Ğarşudan ķobdı ber heybetli eri

12.	Ğorasında var idi bir bdişh. Ğkmi ğarb eden şarka geçerdi ol şh
13.	Adına dirler adı İbrhim Edhem. Mlu milk ğadden ařęındı ve hem
14.	İşit imdi ğaķ ne � ibret eyledi. ġir  ol sultnğı terk eyledi
15.	Tağtı üzre bir gice ytmış idi. Ğarir als dşeğe yatmış idi
16.	Ol yatarken bir � acyib dş görür. Dş içinde şanki řevķ-i nr görür
17.	
18.	
19.	

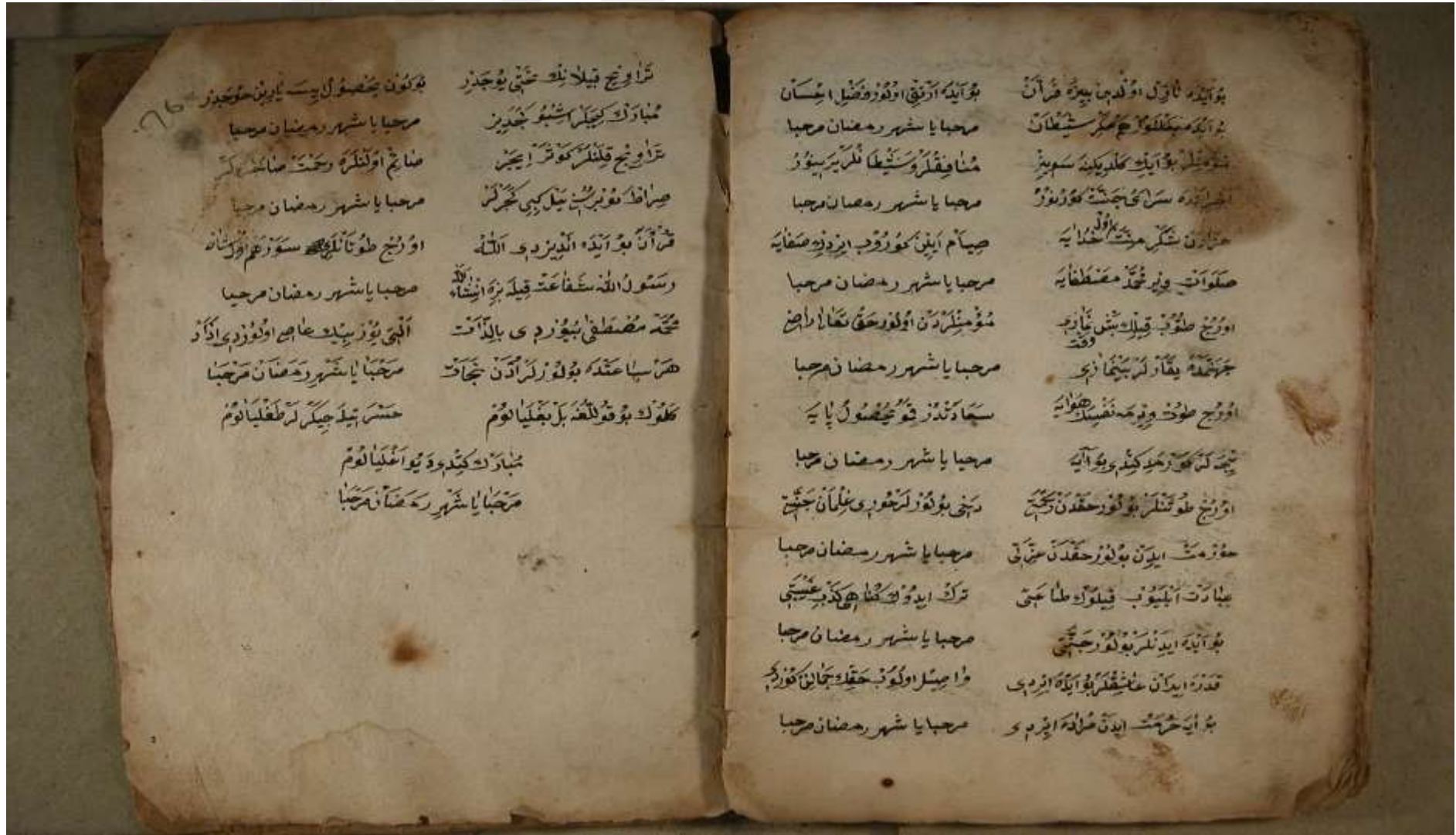
İlahî-i Ramazân Şerîf

1.	Şükür gördüm geldi Ramazân ayı. Şād eyledi bunda yoħsul bayı
2.	Maķbūl olur ķuluñ bunda du‘āyı. Merħabā yā Őehr-i Ramazân merħabā
3.	Sekiz cennet ķabulārı açıldı. Ğaķķıñ rahmetlerī ğalka Őaçıldı
4.	Terāvīħ ķılana ğülle biķildī. Merħabā yā Şehr-i Ramazân merħabā
5.	Tesbīħ meleklerī gelüp gezerler. Terāvīħ ķılānı bir bir yazārlar
6.	Vārub dergāh-ı ğaķķa ‘arz iderler. Merħabā yā Şehr-i Ramazân merħabā
7.	Ğünāħ defterinī cümle ķazırlar. Biriniñ yerine yüz biñ yazarlar
8.	Seniñ için ‘alā köşkler düzerler. Merħabā yā Şehr-i Ramazân merħabā
9.	Ğünāħ defterinī alub giderler. Seniñ için maķām ğazır iderler
10.	Nice biñ ğūriler nikāħ iderler. Merħabā yā Őehr-i Ramazân merħabā
11.	Bu ayda secde ider tağlar ağağlar. Dün namāzı ķıla görüñ dervişler

1.	Bile bile geldi Edhem ol er. Ğorķusı yoķ kimseden ķılmaz ğezār
2.	İçerü girdi Őaha virdi selām. Söyleyüb hem dirdi bir ‘ibret kelām
3.	İbrāhim Edhem didi ki yā recül. Ne sebep bu gelmeye hacil hacil
4.	Ŧoğrülübendiñ işbu Őarāya. Hiç kimse mān‘i olmadı sana
5.	Ğalinī ‘arz eyle bizde bilelüm. Hem işiñ ne ise anı ğorelüm
6.	Didi ki bādişāħım dinle kelām. Yoluna ölsün fidā anam atam
7.	Hem mübārek olsun iş bu tağtınız. Açık olsun uğrunuz hem bağtınız
8.	Kervānımız var durur gelse gerek. Bu Őarāya bu gice ķonsa gerek
9.	Ben ki gelmişem ķonukķı olmağa. Yātıcak yerleri ğazır ķılmağa
10.	İşbu tağt üstünde ķarar idevüz. Ŧanla durut (durub) erte yine gidevüz
11.	İbrāhim ider ey ğayāsız ķişi. Delī misin idesin sen bu işi

12.	Ne dilerseñ maqbül olur qardaşlar. Merhabā yā şehr-i Ramazān merhabā
13.	Bu ayıñ hürmeti-çün sen İlahi. Bağışla kullarıñ çokdur günāhı
14.	Çü sensin cümle maḥlūkuñ fenāhı. Merhabā yā şehr-i Ramazān merhabā
15.	Terāvīh kılmayān yūzī qarālar. Haqqıñ dīvānına nice vārālar
16.	Münāfıqlarla bile hem durālar. Merhabā yā şehr-i Ramazān merhabā
17.	
18.	
19.	
20.	

12.	Bādişāh tahtında kervān qona mı? Hem izinsiz gelüben ine mi?
13.	Burada benimle kimse yatmaya. Tanla durub erte yine gitmeye
14.	Ey kişī bizden vir cānına. Yoqla bir aḥar yer kervānına
15.	Ol didi delü sensin ey aḥı. Bu şarāy benim dersin sen daḥı
16.	Senden ol bu şarāy kimiñ idi. Bādişāh didi atāmiñ idi
17.	Ol kişī didi daḥı evvel kimiñ idi. Didi atāmdan muqaddem dedemiñ idi
18.	Evvel bir kaç aqrabā şordı hemān. İbrāhim Edhem anı kıldı beyān
19.	Daḥı dedenden muqaddem ey şāh. Fülān oḡlu fülānındur bādişāh
20.	Bu kez itdi nereye gitdi bunlar. Bu şarāya sana hibemī etdiler

تَرَانِيحُ قِيْلَانِكَ حَسْبِي يَوْمَ جَدْرٍ بُوَأَيْدِهِ تَأْوِيلُ أَوْلَادِهِنَّ بِعِزَّةِ مَرَأَتِ
 مُبَادِرَاتِكَ كَيْلِكَ أَشْبُو جَدْرِي بِرُؤْيَاكَ مَسْكُونًا لِمَا كَمُرَّ شَيْطَانِ
 تَرَانِيحُ قِيْلَانِكَ حَسْبِي يَوْمَ جَدْرٍ مَسَايِلُ بُوَأَيْدِهِ مَسْكُونَةٌ سَمِينِ
 حِرَافَةُ مَوْبِرَاتِ مَيْلِ كَيْلِكَ كَحَرْقِ حِرَافَةُ سَلَامِي جَسْتِ كَوْرِي بُوَرِ
 مَرَأَتِكَ بُوَأَيْدِهِ الْوَيْزُورِ حَتَّى تَنْ شُكْرَ مَرَاتِ خَدَائِي
 وَتَسْتَوِلُ اللَّهُ سَعْفَاعَتِ قَيْدِ بَرَةِ الْإِنشَاءِ صَلَوَاتِ وَيَرْحَمُكَ مَصْطَفَايَ
 حَسْبِي مَصْطَفَى بِيَوْمِ بَالِدَاتِ أَوْ رِيحِ طَوْبِ قَيْدِكَ شَيْخَانِي
 حَسْبِي سَاعَتُهُ بُوَأَيْدِهِ زَلَّةُ دَنْ حَجَاتِ جَمْعُهُ يَفَارِكُ بَيْتِي زِي
 حَسْبِي بَيْتِ جَيْلِكَ لِرَغْبَتِي يَوْمِ أَوْ رِيحِ طَوْبِ وَيَوْمِ نَفْسِي كَاصْبِي
 مُبَادِرَاتِكَ كَيْدِي وَبُوَأَعْلِيَاءِ عَوْمِ تَيْدِ لَنْ كَوْرِي كَيْدِي بُوَأَيْدِي
 مَرَجِبَا يَأْشُرِي رَمَضَانَ مَرَجِبَا أَوْ رِيحِ طَوْبِ تَنْسَلِرُ بُوَأَيْدِي حَقْدِي كَحَجْتِ

بُوَأَيْدِهِ تَأْوِيلُ أَوْلَادِهِنَّ بِعِزَّةِ مَرَأَتِ
 بِرُؤْيَاكَ مَسْكُونًا لِمَا كَمُرَّ شَيْطَانِ
 مَسَايِلُ بُوَأَيْدِهِ مَسْكُونَةٌ سَمِينِ
 حِرَافَةُ سَلَامِي جَسْتِ كَوْرِي بُوَرِ
 حَتَّى تَنْ شُكْرَ مَرَاتِ خَدَائِي
 صَلَوَاتِ وَيَرْحَمُكَ مَصْطَفَايَ
 أَوْ رِيحِ طَوْبِ قَيْدِكَ شَيْخَانِي
 جَمْعُهُ يَفَارِكُ بَيْتِي زِي
 أَوْ رِيحِ طَوْبِ وَيَوْمِ نَفْسِي كَاصْبِي
 تَيْدِ لَنْ كَوْرِي كَيْدِي بُوَأَيْدِي
 أَوْ رِيحِ طَوْبِ تَنْسَلِرُ بُوَأَيْدِي حَقْدِي كَحَجْتِ
 حَسْبِي سَاعَتُهُ بُوَأَيْدِهِ زَلَّةُ دَنْ حَجَاتِ
 حَسْبِي بَيْتِ جَيْلِكَ لِرَغْبَتِي يَوْمِ
 مُبَادِرَاتِكَ كَيْدِي وَبُوَأَعْلِيَاءِ عَوْمِ
 مَرَجِبَا يَأْشُرِي رَمَضَانَ مَرَجِبَا
 تَرْكُ أَيْدِيكَ كَمَا هِيَ كَذِبِي عَسْبِي
 مَرَجِبَا يَأْشُرِي رَمَضَانَ مَرَجِبَا
 وَأُحْمِلُ أَوْلَادِي حَقْدِي حَمَانِي كَوْرِي
 مَرَجِبَا يَأْشُرِي رَمَضَانَ مَرَجِبَا
 بُوَأَيْدِهِ مَسْكُونَةٌ بُوَأَيْدِهِ مَسْكُونَةٌ

27a

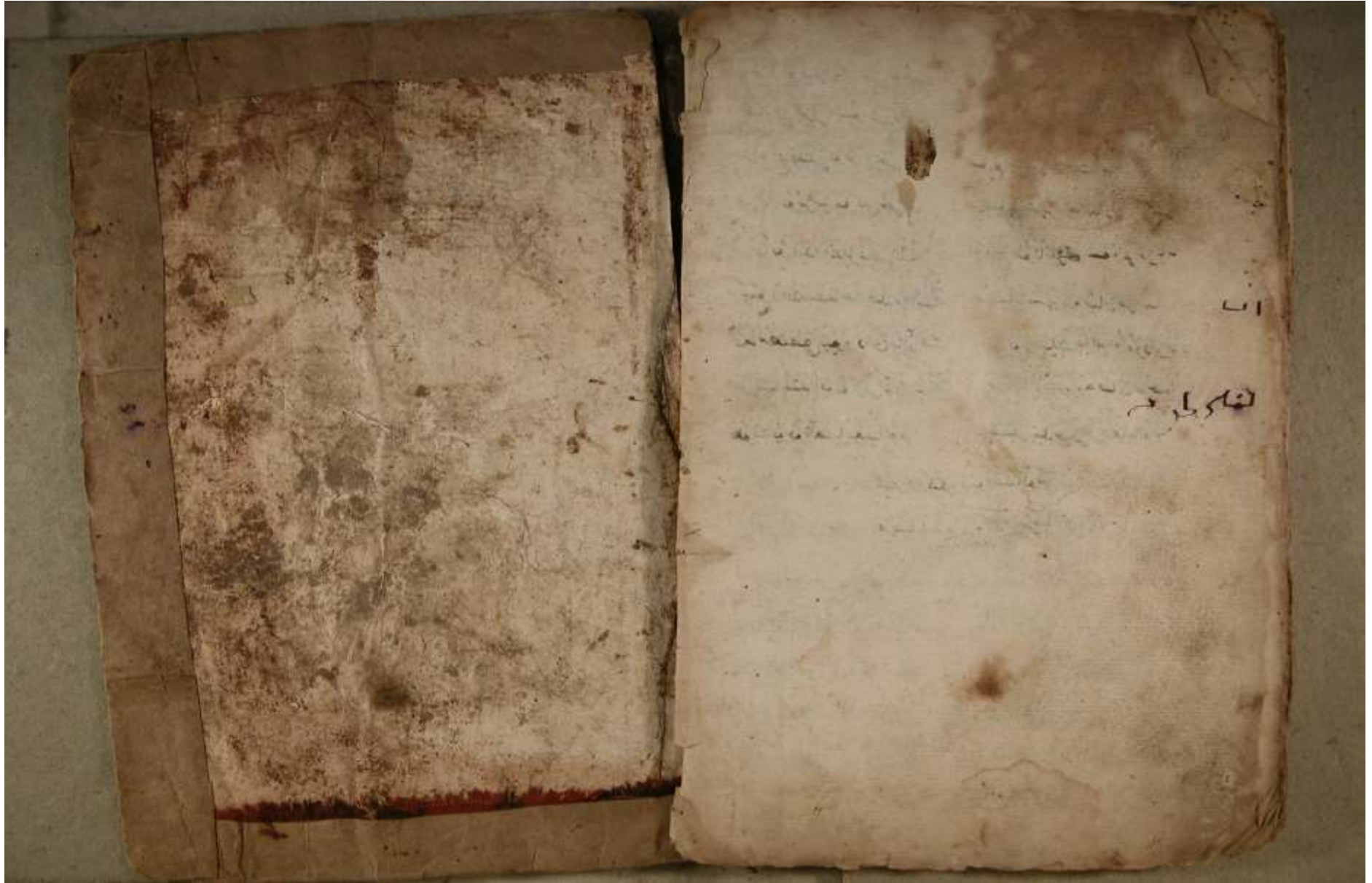
26b

1.	Terāvīḥ kılānıñ taḥtı yücedir. Bu gün yoḥşül ise yārnı ḥocadır
2.	Mübārek giceler işbu gecedir. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
3.	Terāvīḥ kılanlar kevser içer. Şāim olanlara raḥmet şāçarlar
4.	Şırāt köbrisüni yel gibi geçerler. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
5.	Ḳur'āna bu ayda endirdi Allāh. Oruç tütānları sever hem ol şāh
6.	Resülullāh şefā'at kıla bize inşā'allāh. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
7.	Muḥammed Muştafa buyurdı bi'z-zāt. Altı yüz biñ 'āşī olurdı azād
8.	Her sā' atde bulurlar oddan necāt. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
9.	Gelüñ bu ḳulluğa bel bağlayālum. Ḥasret ile cigerler tağlayālum
10.	Mübārek gitdi deyü ağlayālum
11.	Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
12.	

1.	Bu ayda nāzil oldu bize ḳur'ān. Bu ayda artıḳ olur fazlı iḥsān
2.	Bu ayda bağlanur hem sekir şeytān. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
3.	Mü'minler bu ayıñ geldigine sevinir. Münāfiḳlar ve şeytānlar yerinür
4.	Āḥiretde sarāy cennet görünür. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
5.	Hezārdan şekir minnet ol Ḥüdāya. Şıyām edin görüb irdik şafāya
6.	Şalavāt vir Muḥammed Muştafāya. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
7.	Oruç tütüb kılıñ beş vaḳt namāzı. Mü'minlerden olur ḥaḳ te'ālā rāzı
8.	Cehennemde yaḳarlar beynamāzı. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
9.	Oruç tüt virme nefsiñe hevāya. Sa'ādetdür ḳamū yoḥşül pāye
10.	Niceler görmedi gitdi bu āya. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā
11.	Oruç tütānlar bulur ḥaḳdan raḥmeti. Daḫı bulurlar ḥūri ḡılmān cenneti
12.	Ḥürmet iden bulur ḥaḳdan 'izzeti. Merḥabā yā şehr-i Ramazān merḥabā

13.	
14.	
15.	
16.	
17.	
18.	
19.	
20.	

13.	‘İbādet eyleyüb kıluñ tã‘ atı. Terk idüñ günāhı gezib gaybeti
14.	Bu ayda idenler bulur cenneti. Merhabā yā şehr-i Ramazān merhabā
15.	Çadre iden ‘āşıklar bu ayda irdi. Vāşıl olub haqqıñ cemālin gördi
16.	Bu āya hürmet iden murāda irdi. Merhabā yā şehr-i Ramazān merhabā
17.	
18.	
19.	
20.	

SÖZLÜK

BY00003676 numaralı yazmanın içerisinde günümüz Türkçesi içerisinde kullanılmayan ya da anlamı unutulmuş Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait arkaik kelimeler, halk ağızı kullanımları ve Arapça-Farsça kelimeler tespit edilmiştir. Bu sözlük oluşturulurken Mehmet Kanar'ın "Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü" adlı çalışmasından, Ferit Devellioğlu'nun "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat" adlı eserinden ve İskender Pala'nın "Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü"nden temin edilmiştir.

A.

Āfitāb: güzel kadın, güzel yüz

Aġu: zehir, ağı.

Āh: Ah, yazık

Aḥad: sebep

Aḥar: başka, öteki

Ahd itmek: söz vermek, and içmek

Aḥı: arkadaş, dost, cömert, eli açık kimse

Aḥşam: akşam

Aḳvāl: sözler, lâkırdılar.

Amān: âmân dilemek, yardım istemek

Anul anul: yavaş yavaş.

Ārī: (bir şeyden) kurtulmuş, soyunmuş olan, (o şeyi) üzerinden atmış bulunan (-den) beri

Arş ü ferş, arş ü zemīn: gökyüzü, yeryüzü

Artık: başka

Āsan eylemek: kolaylaştırmak

Āsan itmek: kolaylaştırmak

Āsan kılmak: kolaylaştırmak

Āsan: kolay.

Āşikār: açıkça, açık bir şekilde.

Āyāt: ayetler.

- Ayrık:** artık, bundan sonra, bir daha
- Āzād etmek:** serbest bırakmak, kurtarmak
- ‘ **Aded:** sayı
- ‘ **Ādet:** görenek, usul, tabiat, alışkanlık
- ‘ **Aķıbet:** nihayet, son
- ‘ **Ālī:** yüce, ulu.
- ‘ **Ālim:** çok okumuş, bilgin
- ‘ **Allām:** her şeyi bilen, âlim-i kül [Yalnız Allah için kullanılır].
- ‘ **Āmil:** sebep, işleyen
- ‘ **Arz etmek:** sunmak, takdim etmek,
- ‘ **Āşī:** karşı gelen, şaki, haydut
- ‘ **Ayān olmak:** ortaya çıkmak, belirlemek, görünmek
- ‘ **Āzam:** (daha, pek, en, çok) büyük.
- ‘ **Azīm:** büyük, ulu, iri
- ‘ **Azīz:** muhterem, sayın, sevgili

B.

- Bağır:** kalp, yürek, göğüs
- Baha:** değer, kıymet
- Baħr:** deniz, büyük göl veya nehir
- Baħt:** talih, kader, kısmet
- Bāl:** kalp, yürek, gönül; hatır
- Balçık:** çamur.
- Bārek-Allāh:** mübarek ola, Allah mübarek etsin! Hayırlı ve bereketli olsun!
- Bārū:** kale duvarı, hisar burcu, sur; sığınak, siper
- Bāṭıl:** boş, beyhude, yalan; çürük
- Baṭmān:** yerine veya ölçülen mala göre birimi değişen (ülkemizde 2 ile 8 okka arasında) eski bir ağırlık ölçüsü
- Bay:** zengin
- Bedr:** ayın on dördüncü gecesi, dolunay
- Beğāyet:** pek çok, aşın, son derecede, pek ziyade

Berk urmak: parlamak, ışıldamak, şavkımak
Ber-kemal: mükemmel
Bertev (Pertev): ışık, parlaklık
Bes: yeter, yetişir, tamam, kâfi, çok
Beşer: insan, insanoğlu, insan türü
Beyân kılmak: anlatmak
Beynamaz: namaz kılmayan, namazı özürsüz terk eden (kimse)
Beyt-ül-haram: Kâbe
Bî çare: çaresiz
Bî gümân: şüphesiz
Bî şebîh: benzeri olmayan, benzersiz, Allah
Bi'z-zât: 1. kendisi, kendi, şahsen, 2. doğrudan doğruya
Bî-naziri (bî misâl): eşsiz, eşi bulunmayan, dikkatsiz
Bizârlık: bıkkınlık, usanmışlık
Buñ: felaket, bela, sıkıntı, zaruret
Burc: kale, hisar çıkıntısı, kule
Burhân: delil, ispat, tanık
Bünyâd etmek: başlamak, inşa etmek
Büryân: kebab, püryan

C/Ç.

Caḥîm: cehennem, tamu
Cānavār: azgın, vahşî, yırtıcı hayvan (kurt, domuz, yılan vb.)
Cār: can
Cāvidan: ebedî, kalıcı, daimî, bâkî
Cāzib: cezbeden, çeken
Cebbār: cebredici, zorlayıcı, zorba. Kuvvet kudret sahibi, Allah
Cebrā'îl: dört büyük melekten biri, Allah'ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melek, Cibril
Cedd: dede, büyük baba, ananın veya babanın babası, soy kök

Cefā: eziyet, incitme

Cehd itmek: çabalamak, çalışmak

Celîl: “Ululuk ve celâl sâhibi, yüce, âli” anlamında esmâ-i hüsnâdandır (Allah’ın en güzel isimlerinden)

Cemâl: yüz güzelliği

Cemâ’ at: insan topluluğu, imamın arkasında namaz kılanlar

Cemî’c: cemiyete ait, cemiyetle ilgili

Cenaḥ: kanat, kuşkanadı, kol pazı, yan; kol, ahiret

Cevher: var olan bir şeyin özü, esası, varlığındaki maya, gevher.

Cihân: dünya, âlem

Cinân: cennetler, uçmaklar, bahçeler

Civân: genç

Cuhūd: Yahudî, Çıfit

Cünbüş: eğlenti, zevk

Çalap: Tanrı

Çok-durur: çoktur

D.

Dad: hak, adalet. İmdat yardım

Dallîn: (Dallûn): doğru yolu şaşırılmış, günaha girmiş

Derûnî: içten, gönülden

Destür: izin, ruhsat, müsaade

Deyyân: “mükâfatlandırıcı veya cezalandırıcı, hâkim, Tanrı” anlamında esmâ-i hüsnâdandır. (Allah’ın en güzel isimlerinden)

Dildâr: birinin gönlünü almış, sevgili

Dire: 1. geç, çoktan, uzun müddet

Düldül: Hz. Muhammed’in Hz. Ali’ye hediye ettiği katırın adı

Dürişmek: çaba göstermek, gayret göstermek

Dü-şenbih: pazartesi günü

E.

Ebed: sonu olmayan gelecek zaman

Ebter: eksik, noksan, sonuçsuz (şey)

Eflāk: 1. semâlar, felekler, gökler, küreler; zamanlar. 2. bahtlar, talihler, kaderler
Ef'âl: işler, ameller
Eḥād: “Tek, bir” anlamında esmâ-i hüsnâdandır. (Allah’ın en güzel isimlerinden)
Ehl-i dil: gönül adamı, gönül dilinden anlayan (kimse), kalender
Ehl-i îman: îman etmişler, îman sahipleri, inanmışlar
Ehl-i irfan: irfan sahibi, bilgili
Ehl-i İslâm: İslâm topluluğu
Eltâf: iyi muameleler, iyilikler iyilikseverlikler; okşamalar; nezaketler
Eminlik: emin olma durumu
Enbiyâ: Nebîler, peygamberler.
Envâr: ziyalar, aydınlıklar, ışıklar, parlaklıklar
Er: erkek
Erbâb-ı dil: gönül adamları
Eren: yiğit, er, erkek, kahraman, savaşçı
Erlık: erkeklik
Ervâh: canlar, hayatın cevherleri
Evvâh: 1. çok ah eden, 2. çok dua eden, 3. merhametli, 4. imanı sağlam, 5. din bilgisi çok geniş olan
Eyyâm: günler, gündüzler

F.

Faḥr: övünme, böbürlenme, büyüklenme, şeref, onur
Fa'l: uğur; talih, deneme; kahve fincanına, iskambile bakmak gibi bir takım garip usullerle insanın talihine ait şeyler söyleme
Fazl: 1. fazla, ziyade, artık, baki, 2. fazlalık, üstünlük, 3. iyilik, fazilet, erdem, lütuf
Fehm itmek: anlamak
Felek: gökyüzü, semâ.
Fermân: emir, buyruk
Fettâh-ı nur: (nur açan) Allah
Fettân: cazibeli, gönül alıcı
Fiğân kılmak: acı acı bağırmak
Firāk: ayrılık, ayrılma, ayrı düşme, hicran, firkat.

Fırkāt: ayrılık, ayrılış, firak, hicran.

Fitne düzmek: karışıklık, kargaşalık çıkarmak

Fütuḥ: 1. zafer, galibiyet, üstünlük, 2. açma; açılma, ferahlama, gönül ferahlığı

G.

Ġaffār: “kullarının günahlarını affeden, bağışlaması çok olan” anlamında esmâ-i hüsnâdandır (Allah’ın en güzel isimlerinden)

Ġaflet: 1. gafilik, boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik, ihtiyatsızlık, 2. ihmal, endişesizlik

Ġafur: “çok mağfiret eden, çok şefkat gösteren, bağışlayan, yarlıgayan” anlamında esmâ-i hüsnâdandır (Allah’ın en güzel isimlerinden)

Ġanî: “hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, kullarının bütün ihtiyacını karşılayan mutlak zengin” anlamında esmâ-i hüsnâdandır. (Allah’ın en güzel isimlerinden)

Ġa’ib: 1. görünmeyen, hazır olmayan, yok olan, kayıp, 2. üçüncü şahıs o

Ġarb: dört ana yönden güneşin battığı yön, Batı, mağrip

Ġariḫ: gark olmuş, (suya) batmış, (suda) boğulmuş.

Ġaybet: Gıybet

Ger: eğer

Ġilmān: cennette hizmet eden delikanlılar

Giryān: ağlayan, ağlayıcı

Gökçek: hoş, sevimli

Ġulgüle: gürültü, şamata; bağrışıp, çağrışma

Ġuyub: kayıplar

Gügercin: güvercin

Güleşmek: güreşmek

Gül-hen: külhan, hamam ocağı

Gül’izār: gül yanaklı, gül gibi pembe yanaklı

Gülşen: gül bahçesi

Gürz: silah olarak kullanılan uzun saplı, büyük demir topuz

Güvāh: şahit, delil, tanık.

H.

Ḥabīb: 1. sevgili, 2. seven, dost

Ḥacāt: istekler, dilekler

Ḥacet: ihtiyaç, lüzum, gereklik, muhtaçlık

Hacil: utanmış, utancından yüzü kızarmış

Ḥalîk: yaratıcı, yaratan, esmâ-i hüsnâdandır (Allah'ın en güzel isimlerinden)

Ḥallāk: yaratma gücü sınırsız olan, devamlı olarak yaratan, Allah, Tanrı.

Ḥalvet: yalnız, tenhada kalma, tenhaya çekilme, tenhalık

Ḥamîm: pek sıcak, kaynar nesne (özellikle su)

Ḥandān: gülen, gülücü, güler; sevinçli

Ḥarac: 1. vaktiyle Müslüman olmayan tebaadan alınan vergi, 2. Haraç mezat satılığa çıkarma

Ḥarîr: ipek

Hass: mahsus, özel

Ḥaşrolunmak: kıyamet günü ölüleri diriltip bir araya toplamak

Ḥâtem: mühür

Ḥatm: bitirme, sona erdirme, tamamlama

Ḥayâ itmek: utanmak

Ḥayāsız: utanma duygusu olmayan, utanmaz, arlanmaz (kimse)

Ḥayr-ül-beşer: insanların hayırlısı; Hz. Muhammed

Ḥayr-ül-enām: varlıkların hayırlısı; Hz. Muhammed

Ḥayyulā (Heyula): zihinde tasarlanan korkunç hayal, gösteriş ve iriliği olduğu halde hiçbir tesiri ve değeri olmayan şey

Ḥazā: bu, şu, o

Ḥazer: sakınma, kaçınma, korunma, çekinme, sakın

Ḥazret: (bilhassa Allah için) Kat, huzur, nezd

Heciler: heceler

Hema: derhal, hemen

Heman: hemen kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.

Hemîn: bu bile, tıpkı bu; çok

Hergiz: asla, katiyyen, hiçbir vakit, hiçbir suretle

Hevā: heves, istek, arzu; sevgi; hoşlanma

Hezār: 1. bin, 2. pek çok

Hıŝm: öfke, kızgınlık

Hibe etmek: bağışlamak

Hicāb: utanma, sıkılma, mahcubiyet.

Hikmet: 1. hâkimlik, 2. sebep

Hilāfet: 1. birinin yerini tutma, 2. halifelik, peygamber vekili olarak İslâmlığı koruma vazifesi

Himmet: gayret, emek, çalışma, çabalama

Hiŝāb: insanın ancak gönlünde duyduğu ve hissettiği sesleniş, gönüldeki konuşma.

Hüb: güzel

Hubb: sevgi, tutku

Hubbü'l-vatan: vatan sevgisi

Hüb-rū: güzel yüzlü.

Hün itmek: kan dökmek.

Hūr: cennet kızları, huriler

Huri: cennet kızı

Hüdā: 1. doğru yol gösterme, 2. Kur'an-ı Kerîm

Hüküm: hüküm, emir komuta

Hülle: cennette giyilecek elbise.

Hümām: himmetli, azimli, bir işe sımsıkı sarılıp o işi başarma

I/İ.

Irak: uzak

İblis: şeytan

İhlāŝ: 1. Hâlis, temiz, doğru sevgi, 2. gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk, bağlılık

İhsān: bağışlama, bağıŝta bulunma

İkrām: hürmet, saygı, gösterme

İkrār: tasdik, kabul

İlm-i ledün: Allah'ın sırlarına ait manevi bilgi, gayb ilmi

İn: mağara, barınak

İn'ām: nimet verme, iyilik etme

İns ü cinn: insan ve cin

İsm-i A‘zam: Allah’ın en büyük ismi. Allah’ın 1000 adından 300’ü Tevrat’ta, 300’ü Zebur’da, 300’ü İncil’de anılır. Kur’ân-ı Kerîm’de geçip de 99’u Esmâ-i Hüsnâ olarak bilinen 100 adından açıkça bildirilmemiş olan en büyüğü ve en etkilisine ise İsm-i A‘zam denilir.

İsrâfîl: dört büyük melekten, öttüreceği boru ile kıyamet gününü bildirmekle görevli olanı

İssî: sahibi

İş‘âr: yazı ile bildirme, haber verme

İştihâr: meşhur olma, ünü yayılma, nam kazanma, şöhret, nam

İtâ‘at: boyun eğme, dinleme; alınan emre göre davranma

İve ive: acele acele

İzân: bildirme, bildirilme

İzhâr: gösterme, meydana çıkarma

‘**İrfân:** bilme, anlama

‘**İzzet:** 1. hürmet, saygı, ikram, 2. kıymet, itibar, büyüklük, yücelik

K.

Kabîle: aynı soydan gelen ve bir başkanın yönetiminde yaşayan göçebe topluluk, boy

Kadem-rence: tenezzül, lütfen kabul

Qadîm: başlangıcı olmayan, öteden beri mevcut bulunan

Qâdir: tam ve mutlak kudret sâhibi olan, istediğini dilediği gibi yapmaya gücü yeten” anlamında esmâ-i hüsnâdandır (Allah’ın en güzel isimlerinden)

Qahhâr: kendisine karşı çıkanları, tanrılık iddiasında bulunanları yok eden, kahreden” anlamında esmâ-i hüsnâdandır. (Allah’ın en güzel isimlerinden)

Qakımaq: azarlamak, itiraz etmek, öfkelenmek, hiddetlenmek, kızmak

Qakır (kakıt, kakıt, kaklak): zayıf, kuru, ince

Qal‘a-i zerrîn: Altın kale

Qamu: herkes

Qanda: nerede, her nerede

Kân-i irfan: irfan kaynağı

Kânî: kanaat eden, elindekini yeterli bulup fazlasını istemeyen, kendisine verilene razı olan

Qaravaş: cariyeye, hizmetçi

Kaşdeylemek: bir amaç güderek bir işe girişmek, niyet etmek

Kasımü'r-rızk: "rızkıları dağıtan" Allah

Kaşır: kusurlu, âciz

Katı: zor

Katre: damla

Kavî: güçlü, kuvvetli

Kavl: sözleşme, anlaşma.

Kavmî: topluluk

Kayku: üzücü bir şey olacak korkusundan doğan endişe, gam, keder, tasa

Kayyum: "kendi zâtı ile kâim olan, varlığında ve varlığının devâmında her şey kendisine muhtaç olduğu halde kendisinin hiçbir şeye ihtiyâcı olmayan, bütün mahlûkâtı var kılıp varlığını devam ettiren" anlamında; Allah

Kelâm-Ullâh: (Allah'ın sözü) Kur'an-ı Kerîm

Kemâl: 1. olgunluk, yetkinlik, tamlık, eksiksizlik, 2. en yüksek değer, mükemmellik; değer, baha, 3. bilgi, fazilet

Kemend: uzaktaki bir kimseyi veya şeyi çekip yakına getirmek için atılan ucu ilmikli ip

Kemter: çok değersiz, çok aşağı, pek itibarsız, en hakir

Kerem: lütuf, iyilik, merhamet, ihsan

Kevser: cennette bir nehir veya havuz

Key: ne vakit, ne zaman anlamına gelen kelime.

Kışsa: kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivayet.

Kîn: gizli düşmanlık, garaz

Kiyâm: ayağa kalkma, ayakta durma

Konşu: komşu

Konukçı (Konakçı): eskiden yolculuklarda önceden gidip yolculara yer hazırlayan kimse

Kudret: kuvvet, güç, tâkat, iktidar.

Kulâç: halk arasında ölçü olarak kullanılan, gergin şekilde açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklık.

Künbed: kubbe

L.

Lā Yezal: zevalsiz, bitimsiz

Lāhut: ulûhiyyet âlemi

Lâ-mekân: mekânsız, yersiz yere ihtiyaç olmayan; Allah

La'în: kovulmuş; nefret kazanmış, istenilmeyen

La'net: Allah'ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma

Laţif: zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş, nazik, yumuşak.

Leb: dudak

Lebbeyk: “buyurunuz, emir sizindir efendim!” manasında kullanılan bir kelime

Leţâfet: hoşluk, güzellik, incelik

Levlâk: bir hadis-i kutsiden (Levlâke levlâk, lemmâ halaktü'l-eflak) alınmış bir söz olup tamamında Allah, “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ya Muhammed) eflâki (yeri göğü) yaratmazdım” buyurmaktadır. İktibas yoluyla daha çok Levlâk(e) şekli kullanılır.

Lîk: Lâkin, fakat, amma, ancak

Luţf: bağış, bağışlama, ihsan, kerem, cömertlik

M.

Mağrib: güneşin battığı yer veya güneşin battığı yön, taraf, batı, garp.

Maḥall: yerinde, uygun, lâyük, münasip, mehel

Maḥbûb: sevilen kimse, sevgili

Maḥfil: konuşup görüşmek, çeşitli konularda fikir alışverişinde bulunmak vb. amaçlar için bir araya gelinen yer, toplantı yeri

Mâh-ı tâban: parlayıcı, parlak Ay

Maḥluqa: yaratılmış olan şeyler, bütün yaratıklar, mahlûklar.

Mahpeyker: yüzü ay gibi parlak ve güzel olan, ay yüzlü.

Maḥrum: iyi ve güzel bir şeyden hissesi, payı olmayan, yoksun olan, istediğini elde edemeyen (kimse), nasipsiz

Maḥzun: üzüntülü, gamlı, kederli, hüznü

Makbûl: kabul edilen, reddedilmeyen

Maḥsud: istenilen şey, amaç, gaye, maksat.

Mâlik: bir şeye sâhip olan (kimse), sâhip

Maluqât: yaratılmış olan şeyler, bütün yaratıklar, mahlûklar.

Ma'ni: mâna kelimesinin eski şiirlerde geçen şekli

Ma'şuk: aşkla sevilen, âşık olunan kimse

Maţâf: tavaf edilecek, etrafı dolaşıp ziyaret edilecek yer

Maţbah: bilhassa Mevlevî tekkelerinde hem yemek pişirilen hem de tarikata yeni girmiş olanlara ilk dergâh terbiyesinin verildiği yer

Maţlub: talep edilen, istenilen, aranılan şey

Mazlûm: zulüm görmüş

Mecâl: güç, kuvvet, tâkat

Mecnûn: çıldırmış, deli, divane

Meded: yardım, imdat, Nusret

Meh-cebin: ay alınlı, parlak alınlı

Mehlikâ: yüzü ay gibi olan, ay yüzlü güzel kadın

Melâ'ik: melekler

Melûl: boynu bükük, üzgün, mahzun

Mennân: (Allah'ın sıfatı olarak) kullarına hadsiz hesapsız nimetler veren, sınırsız iyilik ve ihsanda bulunan.

Menzil: varılacak yer

Menzur: nezrolunmuş, vadedilmiş, adanmış.

Merdümân: insanlar, adamlar

Mesrur: sevinçli, memnun (kimse), mutlu

Mestur: örtülü, kapalı, gizli, saklı

Meşâyah: şeyhler

Meşriq: güneşin doğduğu yer veya yön, gün doğusu, doğu, şark

Mevdûd: sevilmiş, muhabbet gösterilmiş, dost edinilmiş

Miftah-ı Kur'an: kılavuz Kur'an-ı Kerîm

Mihmân: misafir, konuk

Mihnet: sıkıntı, zorluk, eziyet, zahmet, meşakkat

Mihrâb: câmi, mescit gibi ibadet yerlerinde kible duvarında bulunan, cemaatle namaz kılınırken imamın önünde durduğu, zeminden biraz yüksek girintili yer

Mikâ'il: dört büyük melekten kulların rızıklarını taksim etmekle görevli olanı

Mil: uzunluğu ülkeden ülkeye değişen bir uzaklık ölçüsü birimi

Misâl: benzer, gibi, manend, nazir.

Miṣḥāf (Mushaf): sahife, sahife halinde yazılı kitap

Misk: Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde

Miṣkāl: ağırlık, değer

Miskin: âciz, zavallı, beceriksiz, hareketsiz (kimse)

Misl-i hazān: sonbahar yaprakları gibi

Muḥṣī: “var ettiği her şeyin ve kulların bütün yaptıklarının miktarını, sayısını bilen” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerindedir)

Muḥaddem: 1. önde olan, önden giden, 2. önce gelen, önceki, 3. değerli, üstün

Muḥim: ikâmet eden oturan (kimse)

Mu’ayyen: tayin edilmiş, belli belirli, kararlaştırılan

Mu’cizāt: mucizeler

Mu’în: yardım eden, yardımda bulunan, destek olan kimse.

Mu’teber: 1. itibarlı, hatırı sayılır, saygın, 2. inanılır, güvenilir

Murād: erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç.

Musibet: felaket, ansızın gelen bela, sıkıntı

Muṣṭula: iyi ve muṣṭulu haber getirmek, müjde vermek, müjdelemek.

Muṭî’: uyan, itaat eden, boyun eğen, tâbi olan (kimse)

Mübîn: 1. hayrı, şerri, iyiyi ve kötüyü ayıran, 2. açık, besbelli

Mücrim: cürüm işlemiş, suçlu

Müddām: 1. devam eden, süren, sürekli, 2. devam eden, arası kesilmeyen

Münāfiq: 1. nifak sokan, ikiyüzlülük eden, ikiyüzlü, 2. Hz. Muhammed zamanında kâfirlikte devam ettiği halde kendisini Müslüman gösteren.

Münevver: tenvir edilmiş, nurlandırılmış, parlatılmış, aydınlatılmış; ışıklı

Münezzeh: (Allah için) insanlara mahsus her türlü sıfat, zaaf ve noksanlıktan uzak olan, hiçbir şeye ihtiyâcı bulunmayan.

Münir: aydınlatan, ışık veren, ışıklı, parlak

Müştāk: şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülünden isteyen.

Müştiririz: müşteriyiz

Müyesser: kolaylıkla olan, kolaylıkla yapılan, kolaylaştırılmış.

Müzeyyen: süslenmiş, bezenmiş, süslü, ziynetle

Müznib: suçlular, günahkârlar

N.

Nāgehan: birdenbire, ansızın.

Naql eylemek: anlatmak

Naql: bir yerden başka bir yere götürme, taşıma, aktarma, geçirme, taşınma, göç

Naqş: 1. resim, 2. duvarlara, tavanlara yapılan yağlı veya sulu boya resim, süsleme sanatı, 3. ipekli, sırma ile işleme

Na'ım: nimet, bolluk, refah içinde yaşama

Na'ra urmak: nara atmak, haykırmak, bağırarak

Nāsut: insanlık, mahlûkiyet, insanlık camiası, insanlığa ait şeyler

Naẓar kılmak: bakmak

Nāzenīn: üstüne titreyerek çok nazlı olarak yetiştirilmiş, şımartılmış

Nāzır: bakan, nazar eden.

Nāzil olmak: inmek, nüzul etmek

Nebī: Hz. Muhammed

Necāt bulmak: kurtulmak.

Neçe: nasıl, nice, sayısız

Nefs: kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvani arzuları, huy ve fiilleri, kibir gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, hevâ vü heves gibi zaaflarının merkezi

Nergis: 1. nergisgillerden, çiçekleri ayrı veya bir köksap üzerinde şemsiye vaziyetinde bulunan ve beyaz, sarı neveleri de olan bir süs çiçeği. 2. güzelin gözü

Nesne: 1. şey, 2. bir şey, 3. hiçbir şey

Nev: yeni

Nevā: nağme, ahenk, ses

Neẓr: adak, adama

Nidā etmek: seslenmek, bağırarak

Nigār: resim gibi güzel sevgili

Nihān: gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış.

Nikāh: bir kadınla bir erkeğin kânun nazarında karı koca sayılmalarını sağlayan işlem

Niyāz: bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, rica.

Nübüvvet: Peygamberlik, nebîlik.

Nüh-felek: dokuz felek, dokuz gezegen

O/Ö.

Od: ateş

Ol dem hemîn: o anda, hemen

Ol dem: o anda, derhal, hemen, o zaman

Oldur: odur

Ögsüz: annesiz

Öz: kendi

P/R.

Misk-i Reyhân: fesleğen kokulu

Pāk: temiz

Pāre: parça

Pāye: rütbe, mertebe, derece

Pāyende: destek

Pur: dolu

Rahmeten li'l-âlemin: Âlemlere rahmet olarak

Rakş: genellikle mûsikî eşliğinde ayakta yapılan, çeşitli ahenkli hareketler dizisi, oyun, dans.

Raviyānı: rivayet edenler, söyleyenler, hikâye anlatanlar

Recül: 1. ergin, yetişmiş erkek, insan, 2. ehil, becerikli, elinden iş gelir

Renc: hastalık

Revān: yola koyulmak, gitmek.

Rezzāk: mahlûkatına maddî ve mânevî her türlü rızkı bol bol ihsan eden” anlamında esmâ-i hüsnâdandır. (Allah’ın en güzel isimlerinden).

Rıdvān: cennetin kapıcısı olan melek.

Risâlet: 1. elçilik, sefaret, 2. peygamberlik

Ruşeñ: parlak, aydın, aydınlık.

Rüz: gün, gündüz

S/Ş.

Saçu saçmak: saçı atmak, başışta bulunmak.

Şadā: ses, avaz

Şādık-ül-kavl: doğru sözlü

Şādır: göğüs, sine.

Şahābe: Hz. Muhammed'in sohbetinde bulunmuş olan Müslümanlar, sahabeler

Şahra: kasaba, köy vb. meskûn yerlerin dışında kalan boş ve geniş yer, kır, ova.

Şāim: oruç tutan (kimse), oruçlu

Salā: çağırma, dâvet etme, dâvet

Şalib: asılmış, çarmıha gerilmiş kimse. Haç [İsa'nın çarmıha gerilmiş şekline benzediğinden]

Sāmi': işiten, duyan kimse, dinleyici

Sa' ādet: mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık

Sa' id: kutlu, uğurlu, mübarek.

Sebkat etmek: önceden geçmiş olmak, geçmek

Seğir: koşu, koşuş, koşma.

Sekir: ilâhî tecelli ve güzellikler karşısında duyulan büyük hayranlık vb. bir halle his ve şuur âleminin ötesine geçme, mânevî sarhoşluk.

Semā: göğün görünen yüzeyi, gökyüzü

Ser be ser: baştanbaşa.

Sermedi: sonsuz, ölümsüz, ebedî, bâkî

Setr: gizleme, örtme, kapama

Settār: kullarının hata, kusur, ayıp ve günahlarını örten, bağışlayan" anlamında Allah için kullanılır

Settārü'l-uyub: ayıpları örten, günahları bağışlayan; Allah.

Sıbgat-Ullāh: Allah'ın yaratıcı kuvveti, İslâm'ın yaradılışı

Şıdk: her türlü kötülükten arınmış olma, saflık, temizlik, hâlislik

Şifāt: bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona âit olan özellik, hal ve vasıf

Sırat Köprüsü: cennete gidebilmek için herkesin üzerinden geçmeğe mecbur olduğu ve cehennem üzerine kurulmuş olan köprü.

Şırça: cam

Şıyām: oruç

Sidre: Hz. Muhammed'in miraç gecesinde Cebrail ile birlikte yükseldiği yedinci kat semada bir makam.

Şubhı: sabah vakti, sabah

Sunmak: 1. vermek, takdim etmek, 2. uzanmak, elini uzatmak

Sübhân: “her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan” anlamında Allah’ın isimlerindedir

Sücut: secde edenler, secde edip yere kapananlar

Sündüs: dokumasında altın ve gümüş teller bulunan, parlak renkli ve değerli bir ipek kumaş çeşidi.

Sünnî: Sünnîliğe ait, ehl-i sünnetle, sünnîlikle ilgili

Şād u mĀn: (Şād-mĀn) mesruriyet, sevinçlilik. Mesrur, bahtiyar.

Şād: sevinçli, memnun, mesrur

Şādān: sevinçli, mesrur, şād.

Şafi’: birinin affı için araya giren, şefaathçi olan, şefaath eden kimse

Şak: yarma, yarılma.

Şān: azamet, büyüklük, ululuk

Şarḳ: doğu

Şāyan: lâıyk, değer, yakışır

Şecer: ağaç.

Şefi’-ül Müznibîn: günahkârların şefaathçisi Hazret-i Muhammed

Şehādet: görülen ve bilinen bir durum veya iş hakkında şahitlik etme, tanıklık yapma

Şekir: ağacın çevresinde kökünden biten fidanlar

Şekk: şüphe, zan, tereddüt

Şerḥ: bir metni, bir kitabı ayrıntılarına inerek açıklama, yorumlama

Şol: şu, o

Şu’le: ışık, parıltı

T.

Tafşîl: bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama.

Ta’zîm: 1. büyüklenme, ululama, büyük sayma. 2. saygı gösterme, ikram etme

Tapı: tapınılan şey

Tas: içine su, sulu şeyler ve çeşitli maddeler konan, madenden, ayaksız, derince, yayvan kap

Taşavvur: zihinde şekillendirme, fikren kurma, tasarım

Taşma: bazı hayvanların boynuna takılan kayıştan halka

Tavsif: vasıflarını söylemek, Bir şeyin iç yüzünü, ne ve nasıl bir şey olduğunu anlatmak. Vasıflandırmak.

Tazarru' : kendini alçaltarak yalvarma

Tecellî: görünme, belirme, görünür olma, zuhur etme.

Tefekkür: düşünme

Telkin: bir kimseye bir fikri aşılama, aşılıp zihnine sokma, öğretme

Temmet: bitti, tamam oldu anlamında olup, eskiden elyazması kitaplarının sonuna bu ibareyi yazmak gelenektir.

Tenbih etmek: bir şeyin yapılıp yapılmamasını, şöyle veya böyle yapılmasını söyleme ve bunu üzerinde durarak hatırlatma

Tergîb: arzu ettirme, istek verme, isteklendirme

Tergîb: isteklendirme, arzu ettirme, istek verme.

Tersâ: Hıristiyan.

Tertîb: düzenleniş biçimi, tanzim.

Teşviş: insanın zihnini meşgul eden şey, gaile, karışıklık

Tevhîd: Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme

Tevvab: "kullarını günahından vazgeçiren, tövbe yollarını kolaylaştıran ve tövbeleri kabul eden" anlamında esmâ-i hüsnâdandır. (Allah'ın en güzel isimlerinden)

Tezyin: süsleme, süslenme.

Tımâr: hastaya veya yaraya bakma, tedavi etme

Tîz: çabuk, kısa zamanda, tez

Tütûn: duman

Ṭabîb: hekim, doktor

Ṭām: dam, çatı, teras

Ṭanla: sabahleyin, gelecek sabah, şafak vakti

Ṭa'ām: yemek, aş

Ṭā'at: Allah'ın emirlerine uyma, emredilene yapma

Ṭapu: hizmet, vazife. Huzur, makam

Ṭayr: kuş

Ṭolu: dolu

Ṭoylamak: ziyafet vermek, yedirip içirmek

Ṭuzaḥ: tuzak

U/Ü

‘**Uşât:** 1. asiler, itaatsizler, zorbalar. 2.günahkârlar

‘**Uyub:** ayıplar, kusurlar.

Ulamak: 1. eklemek, bağlamak, katmak, 2. ulaştırmak

Ummağ: ummak, ümit etmek, beklenti içinde olmak, beklemek.

Urmak: vurmak

Uş: akıl, fikir, düşünce

Uşşı gitmek: akli başından gitmek

Uş: işte, şimdi, böyle, öyle ki

Ün: ses

V.

Vâcib: yapılması gerekli olan, terkedilmesi câiz olmayan husus.

Vâhib-ül-ihsan: (İhsan veren) Allah

Va‘az: ibadet yerlerinde yetkili ve görevli bir kimse tarafından yapılan dînî konuşma

Va‘de: bir işin yapılması, bir borcun ödenmesi için tanınan zaman, mühlet, mehil

Vaşf: bir kimse veya şeyin taşıdığı hal, sıfat, nitelik.

Vâsıl olmak: ulaşmak, erişmek

Vaşiyyet: bir kimsenin sözlü veya yazılı olarak bildirdiği, ölümünden sonra arkasından yapılmasını istediği şey

Velî: Cenâb-ı Hakk’a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah’ın dostu ve sevgili kulu.

Velvele: gürültü, patırtı

Verân: gamlı, kederli, üzüntülü

Vürūd: geliş gelme, varma; yetişme

Y.

Yâd: anma, hatırlama

Yalım: yalçın; çıplak (dağ), Yalçın, sarp

Yalın aç: çıplak, yoksul.

Ya‘nî: anlatılmak, açıklanmak istenen bir hükümden önce “Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki” anlamında kullanılır.

Yâren: arkadaş, dost

Yarlıgamak: affetmek, bağışlamak, merhamet etmek, Allah'ın kulunu affetmesi, mağfiret etmek

Yavı kılmak: kaybetmek

Yavlaq: çok, pek çok

Yāvuz: fena, kötü

Yeğrek: yeğ, daha iyi, daha üstün, tercih edilen

Yezdān: Allah

Yitmek: kaybolmak

Yoħsul: maddi imkânı çok az olan, geçinmekte güçlük çeken (kimse), fakir

Yok-durur: yoktur

Z.

Zakqum: iri ve gösterişli beyaz pembe çiçekler açan, çalı görünüşünde, boyu 5 metreyi bulabilen zehirli ağaççık, ağı ağacı

Zā'id: sonradan eklenen, ilâve edilen

Za'yi: ziyan olmuş, boşa gitmiş (şey)

Zār: ağlayan, inleyen.

Zāt: kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse.

Zelzele: deprem, yer sarsıntısı

Zerrāt: zerreler

Zerrin: altından yapılmış.

Zevāl: yok olma, yok edilme, ortadan kalkma

Zeyn-i olmak: süslenmek.

Zuhūr: meydana çıkma, baş gösterme, görünme

Zulem: karanlık

Zulm: adâlete aykırı davranma, hak edene hakkını vermeme, haksızlık, adaletsizlik

Zulmet: karanlık

Zü-l-celâl: "Celâl, ululuk sahibi olan" Allah

Zülfikār: Hz. Ali'nin ucu çatallı, ortası yivli olan çok meşhur kılıcı

Zünub: günahlar

BİBLİYOGRAFYA

AKSOY, Ömer Asım (2019). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I Atasözleri Sözlüğü**, Yedinci Baskı, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

ALBAYRAK, Nurettin (1993). **Dînî Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri-Kaynakları ve Metin Tesisi-**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı.

ALYILMAZ, Semra (1999). “Mevlit ve Türk Edebiyatında Mevrit Türü”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1994, S.13, s. 195-202.

ARTUN, Erman (2017). **Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı Edebiyat Tarihi/Metinler**, Dokuzuncu Baskı, Adana: Karahan Kitabevi.

ARVAS, Abdulselam (2019). “Mevlidü'n-Nebi Adlı Eser Halk Kitabı Olarak Değerlendirilebilir Mi?”. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri: 2018, Ankara: Bildiriler (s.47-54), Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ASLAN, Namık (1995). “Bir Yazma Hikâye Mecmuası ve Kesikbaş Destanı”, *Milli Folklor Dergisi*, 1989, S. 28, s.35-38

ASLAN, Namık (2006). “Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdeci Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)” *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2001 S.20, s.189-207.

ASLAN, Namık (2016). “Hz. Ali Cenknâmeleri Bağlamında Bir Eser (Destan-1 Ejderha ve Bazı Motifler Üzerine)” *Milli Folklor*, 1989, S. 28, s. 208-219.

AYTAŞ, Gıyasettin. “Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi ve Haza Destan-1 Geyik” *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*,11 (kış 1999), s. 161-170

BANARLI, Nihad Sami (1983). **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Birinci Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

BAYAT, Fuzuli (2017). **Türk Mitolojik Sistemi (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi Cilt 1**, Dördüncü Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

BORATAV, Pertev Naili (1973). **100 Soruda Türk Folkloru**, Birinci Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

BORATAV, Pertev Naili (2019). **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Beşinci Baskı, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

BULUT, Büşra (2017). **Âşık Paşa'nın Mevlidi İnceleme-Metin**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇAĞATAY, Saadet: “Türk Halk Edebiyatında Geyiğe Dair Bazı Motifler” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1956, S. 4, s. 153-177.

- ÇOLAK**, Ali (2008). “Ükkâşe B. Mihsan El-Esedî ve Ökkeşiye Türbesi”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2008, S. 3, s.173-182
- ÇORUHLU**, Yaşar (2002). **Türk Mitolojisinin Ana Hatları**, Birinci Baskı, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- DEMİR**, Gonca Kuzay (2011). “Kosova’da Anlatılan Kesik Baş Efsaneleri” *Turkish Studies Dergisi*, 2006, S.6, s. 77-86.
- DEVELLİOĞLU**, Ferit (2017). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Otuz Üçüncü, Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- ELÇİN**, Şükrü (1988). **Halk Edebiyatı Araştırmaları I (Kirdecî Ali’nin Güvercin Destanı)**, Birinci Baskı, Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı.
- GÖKCAN TÜRKDOĞAN**, Melike (2010). “Klâsik Türk Edebiyatında Kur’an Kıssalarını Konu Alan Mesneviler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı –Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı-*, C.3, S.15, s. 64-92.
- HAZER**, Dursun (2007). “Kur’ân-ı Kerim Kıssalarının Edebî Değeri Hz. İbrahim Kıssalarını Vaka-Zaman-mekân-Şahıs Unsurları Açısından Bir Değerlendirme”, *İslâmî İlimler Dergisi I. Kur’an Sempozyumu (14-15 Ekim 2006)*, İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, Çorum, s. 205-218
- İNAN**, Abdülkadir (2017). **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar**, Dokuzuncu Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KANAR**, Mehmet (2018). **Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü**, İkinci Baskı, Ankara: Say Yayınları.
- KİRAZ**, Seydi (2019). “Enverî-i Erzincânî ve Mevlûd-i Şerîf’i”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 1996, Cilt. 23, S. 1, s.461-495.
- KOZAN**, Ali- Mehmet Yusuf Çelik (2014). “Kesikbaş Destanı ve Türk Kültüründe Kesikbaş’a Dair Yeni Bulgular”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 2013, S. 209, s. 177-207.
- KÖKSAL**, M. Fatih (2011). **Mevlid-Nâme**, Birinci Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- KUMARTAŞLIOĞLU**, Satı (2014). “Kur’an Kıssalarının Dinî Edebiyata Tesirine Bir Örnek: Dâstân-ı Hazret-i İbrahim”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1995, S.36, s. 249-277
- KUZUBAŞ**, Muhammet (2008). “Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhim, Hikâyet-i Gügercin, Hikâyet-i Geyik)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2007, S.2, s. 304-340.
- OCAK**, Ahmet Yaşar (1985). **İslâm-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü**, Birinci Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

OCAK, Ahmet Yaşar (2018). **Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri**, On üçüncü Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

OCAK, Ahmet Yaşar (2020). **Türk Folklorunda Kesik Baş Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit**, İkinci Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları.

ÖGEL, Bahaeddin (1995). **Türk Mitolojisi (Kaynakları ve açıklamaları ile destanlar II. Cilt)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÖGEL, Bahaeddin (2010). **Türk Mitolojisi (Kaynakları ve açıklamaları ile destanlar I. Cilt)**, Beşinci Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ÖZDEMİR, Fuat (1975). “İlk Dini Destanlar ve Kesikbaş Destanı”, *Folklor Araştırmaları Kurumu Yıllığı 1975*. Ed. Hikmet Dizdaroğlu, Elif Matbaacılık, Ankara, 1975, s.123-129.

ÖZNAL, GÜDER, Nurcan (1992). **Dâstân-ı İbrâhim Edhem (Metin-Sözlük-Ekler Dizini)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

PALA, İskender (2011). **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, Yirmi Birinci Baskı, İstanbul: Kapı Yayınları.

PEKER, Selçuk (2015). **Mezar ve Türbelere Kült Merkezli Bir Bakış (Aksaray Örneği)**, Birinci Baskı, Konya: Kömen Yayınları.

PEKOLCAY, Necla (2010). **Mevlid (Vesiletü'n Necât) Süleyman Çelebi**, Beşinci Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

POTAPOV, L.P. (2012), **Altay Şamanizmi**, (Çev. Metin Ergun), Konya Kömen Yayınları

ŞAHİN, Bekir (2017), **Konya'nın Kırk Kütüphanesi**, Birinci Baskı, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

ŞEN, Can (2017). **Necip Fazıl Kısakürek'in Tiyatroları Üzerine Bir İnceleme**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bartın: Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

TAN, Nail (2003). **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**, Altıncı Baskı, İstanbul: Kitap Matbaacılık.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri; “Eski Anadolu Türkçesi”, **Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş Makaleler (Dil ve Edebiyat İncelemeleri)**, Ed. Mustafa Özkan, Birinci Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.242-263

ZARİÇ, Mahfuz (2013). “Güvercin Destanı-Destan-ı Gögercin”, *Hece Dergisi*, 1997, s.197, s.

ZARİÇ, Mahfuz (2014). “Geyik Destanı (Destan-ı Geyik), Ebû Zerr ve Kardeşlik Eğitimi”, *Hece Öykü Dergisi*, 2003, S. 63, s.144-153.

Hz. Ukkâşe ile ilgili bilgiler alınmıştır. <http://www.nurdagi.gov.tr/hz-ukkase-turbesi> adresinden elde edildi (17.04.2021)

İncelenen yazma eser içerisinde kullanılan stiller ve açıklamaları için oluşturulan sözlük <http://yazmaesersozlugu.blogspot.com/2013/06> adresinden elde edildi (Erişim tarihi: 22.03.2021)

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı hakkında bilgilerin temin edildiği ve bu kuruma bağlı kütüphanelerin alındığı tabloların bulunduğu internet site adresi https://tr.m.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_Yazma_Eserler_Kurumu_Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1 adresinden elde edildi (Erişim tarihi 22.05.2021)

Yazma eserlerin tespiti için kullanılan internet sitesi <http://www.yazmalar.gov.tr> adresinden elde edildi (Erişim tarihi 10.02.2021)

Kütüphanelerde kullanılan onluk sınıflama sistemi hakkında bilgi alınmıştır. https://tr.wikipedia.org/wiki/Dewey_Onlu_S%C4%B1n%C4%B1flama_Sistemi adresinden elde edildi (Erişim tarihi 02.07.2021)

ÖZGEÇMİŞ

Halime BAL

Karkın'da büyümüş ve üniversiteye kadar Karkın kasabasında okumuştur. Karkın Cumhuriyet İlköğretim Okulu ve Mustafa Akdemir Lisesi'ni 2011 tarihinde bitirmiştir. 2012 yılında Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanmıştır.

Lisans tezini Yeni Türk Edebiyatı'ndan yapmış, Çaba Dergisi'nin Bibliyografya çalışmasını lisans tezi olarak hazırlamıştır. 2019 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Enstitüsü'nde Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dalı Türk Halk Edebiyatı bilim dalında yüksek lisans yapmaya başlamıştır. Yüksek Lisans Semineri olarak "Karkın Kasabası (Çumra/Konya) Halk Bilimi İncelemesi" başlıklı saha çalışmasında bulunmuştur.